

A
TI

JO. OOSTERDYK SCHACHT

A. L. M. PHIL. ET MED. DOCT.

MEDIC. PROFESS. ORD.

INSTITUTIONES

MEDICINÆ PRACTICÆ

A D

AUDITORUM POTISSIMUM USUS

IN EPITOMEN

REDACTÆ ET EVULGATÆ.

Πρὸς τὸ ἀντίγραφον.

AMSTELODAMI,

Sumptibus FRATRUM DE TOURNES.

M. DCC. LXVII.

NE ægri quidem, quia non omnes
convalescunt, idcirco Ars nulla Me-
dicina est?

CICERO L. II. *De natura Deorum*. Cap. IV.

VIRIS

AMPLISSIMIS, NOBILISSIMIS,

CORNELIO VAN CLEEF,

JURISCONSULTO;

HENRICO ASSUERO

W TTEWAAL,

JURISCONSULTO,

TOPARCHÆ IN STOETWEEGEN,

REIPUBLICÆ TRAJECTINÆ

CUM MAXIME

CONSULIBUS;

CÆTERISQUE EJUSDEM CIVITATIS

SENATORIBUS;

ACADEMIÆ TRAJECTINÆ

CURATORIBUS PRUDENTISSIMIS:

S. P. D.

J. OOSTERDYK SCHACHT.

VIRI

AMERICAN, MODERN

CORNELIO VANDERBILT

JUSTICE OF THE PEACE

HENRY ASSURANCE

W. T. E. W. A. N. A. L.

MISSOURI, ST. LOUIS

TOP ARCHIVE IN ST. LOUIS

WESTERN RICE TRADING

GUM MARYLAND

CONSULIBUS

CASES AGENT FOR THE

SENATE OF THE

ACADEMY OF THE

OF THE

QUamvis probe gnarus
sim, **VIRI AMPLIS-**
SIMI, in hoc libello, quem
nunc publici juris facio, mi-
nime contineri illum erudi-
tionis adparatum, qui Tan-
torum Virorum Personis di-
gnus censeatur: nihil tamen
causæ video, quare illum
VESTRIS Nominibus ins-
cribere vererer. Equidem,
quum ad simplicem rudem-
que docendi formam com-
positus, omni qualicunque
sive doctrinæ ornatu, sive

stili elegantia destitutus sit, Dignitati VESTRÆ minus convenire videbitur : sed propositam mihi in illo conscribendo atque edendo rationem calculum VESTRUM laturam esse, non spero tantum, verum etiam confido. Totum enim hoc, quidquid est operis, Juventutis Academicæ studiis juvandis & promovendis unice dicatum est, atque consecratum : VOS vero nihil prius, nihil antiquius habere, quam ut Academia, quam eximiam Reipublicæ utilitatem adferre, & ad Civitatis, in qua constituta est, decus, ornamentum, opes, veram-

que felicitatem haud parum
 facere sapientiores judicant ;
 insignia in dies incrementa
 capiat , quotidianis iisque
 luculentissimis documentis
 testatum facitis. Quæ cum
 ita sint , nullus dubito ,
 quin qua fronte me nun-
 quam non excipere sole-
 tis , amica scilicet & serena ,
 simili etiam vultu , hilari &
 benigno , has pagellas inspi-
 cere dignaturi sitis. Faxit
DEUS , ut difficillimis hisce
 temporibus , quibus tantum
 libertati nostræ avito cruore
 partæ & conservatæ , periculi
 impendet , quantum vix alias
 unquam , **VESTRIS OP-
 TIMI**que **PRINCIPIS** Auf-

viiij

piciis Patria , Civitas , quin
& Academia atque Eccle-
sia Cœli utrumque depofi-
tum & fatale Reipublicæ
noſtræ pignus , intacta &
intemerata diu perſtent ,
vigeantque. Trajecti ad
Rhenum Kalendis Juliis.
MDCCLVII.

AUDITORIBUS SUIS.

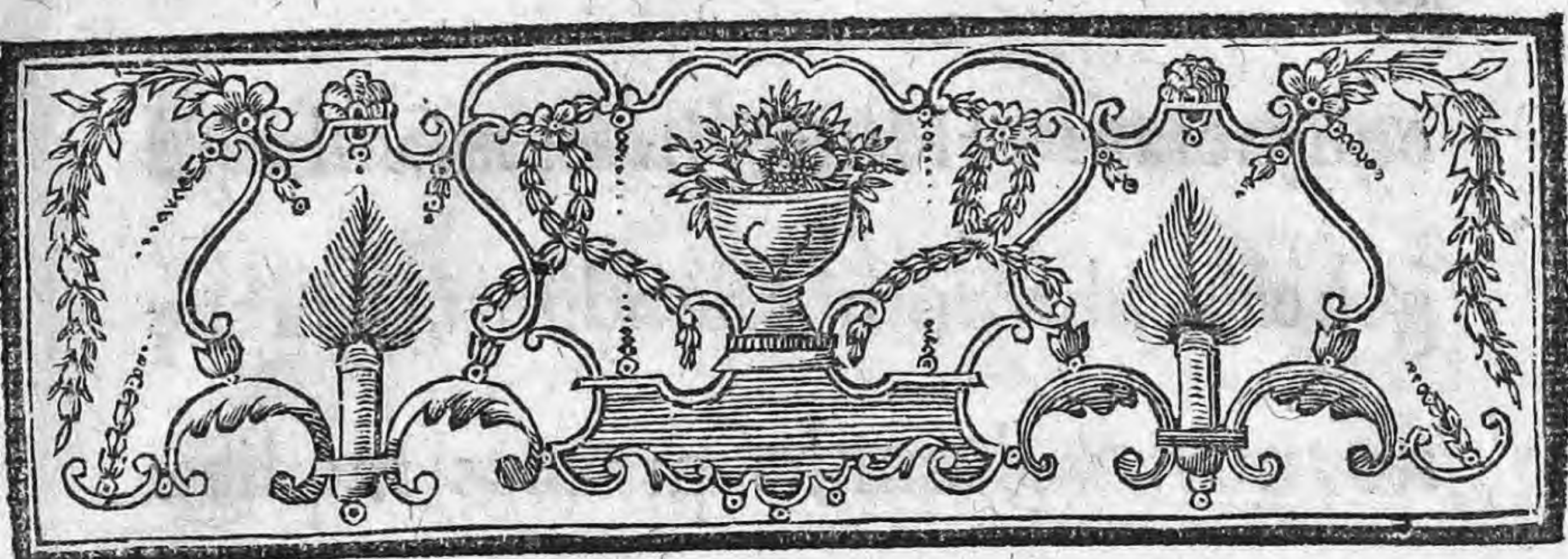
S.

P*Aucissimis Vos volo, egregii Juvenes. Ita enim Vos publice compellare audeo. Merentur id Vestra industria, diligentia & modestia. Pulcre hercle, sed & raræ, Virtutes. En! habete, quam Vestros in usus conscripsi, Institutionum Practicarum Epitomen. Vestrorum commodorum causa hunc laborem subire satis cæterum, ut scitis, occupatus volui; sed & debui. Iis enim invigilare publica me auctoritas jubet: quod utrumtum in evulgando hoc libello*

X

*præstiterim, tum præstem alias,
à proceribus Vobisque dijudi-
cari, quam à me prædicari,
malo. Vos interim hoc opus-
culo utimini, meque obscuriora
illustrantem, difficiliora enodan-
tem, omissa suppletem, & Theo-
reticas institutiones, quæ pri-
mam ad has planamque viam
sternunt, explicantem Vestro fa-
vore, attentione, silentio, ut so-
letis proseguere. Valete.*

PRÆFATIO

EDITORIS.

TAnta librorum practicorum copia, tamque immenso illorum numero obrutæ sunt librariæ officinæ, ut & sola eorum nomina memoriæ mandare, medicinæ studioso multum faceſſat negotii. Quis enim tot opera, tot ſystemata, tot denique compendia medico-practica valet

enumerare ? Hinc immensa hujus generis librorum abundantia , facile nos nova voluminis praxeos medicæ editione carere potuisse , ii forsan nobis objicient , qui non attente considerabunt , neque omnes ejusmodi libros unius ejusdemque esse bonitatis & utilitatis , neque in unum eundemque finem esse conscriptos. Sic enim integra opera practica , à Viris eruditis post multorum annorum experientiam cum orbe litterato communicata , egregio usui esse medicinam exercentibus , extra omnem dubitationis aleam positum est. Tan-

tum autem abest, ut eadem opera prælectionibus academicis commoda sint; ut potius eorum in locum practica, sic dicta, compendia, merito substituantur. Interim & horum singula non parem merentur laudem. Quum enim ordo rerum proponendarum, brevitafque sine obscuritate, primaria compendii sint requisita: rarissima, sic comparata, compendia esse, moxque hoc, mox illud in uno alterove eorum desiderari, negabit facile nemo, sed potius dolebit.

Superfluum itaque opus suscepisse, nobis minime videmur, qui *Institu-*

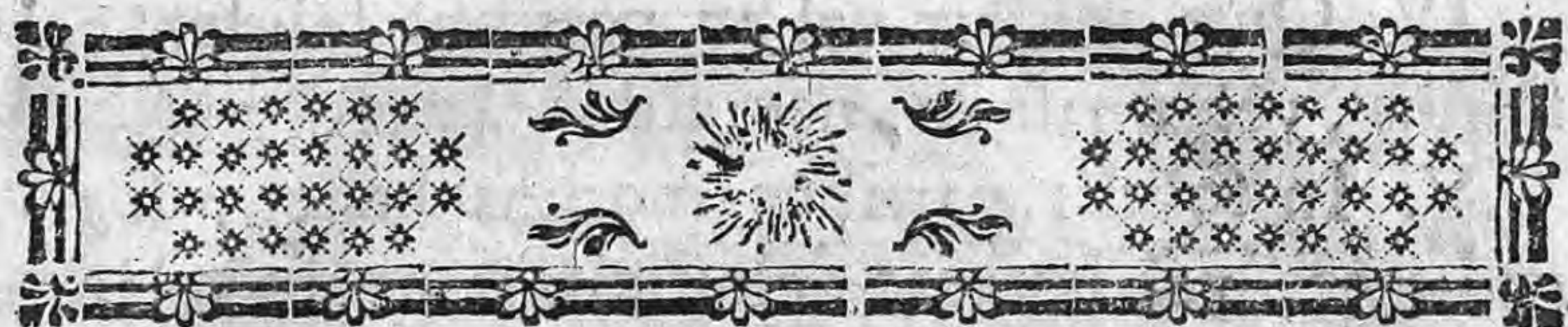
tiones praxeos medicæ à Cel. SCHACH-
TIO prælectionibus academicis dica-
tas & accommodatas ; omnibus mo-
dis absolutissimas in nostris regioni-
bus non adeo frequenter visas , de-
nuo typis excludendas curamus, nos-
trisque familiariores reddere anniti-
mur. Nostra non indigent laude ,
ipsæ egregio suo usu abunde sese com-
mendabunt , & docentibus non mi-
nus , ac discantibus , difficilem alias
laborem ex voto allevabunt.

Quæ hætenus diximus , libellum
ipsum concernunt ; nunc pauca adhuc
circa orationes duas inaugurales, edi-

tionem Trajectinæ annexas, monebimus. Antea jam declaravimus, primum scopum novæ hujus libri editionis esse, Academiis nostris inservire, si qui forsan Viri compendio hoc pro fundamento collegiorum practitorum uti velint. Quum autem harum orationum, alias quidem utilissimarum, nec prior, *qua senile fatum inevitabili necessitate ex humani corporis mechanismo sequi demonstratur*, nec posterior: *Morbus remedium, sive de morborum in sanandis morbis efficacia*, proprie methodum curandorum morborum internorum addiscentibus

inserviant ; hinc consulto easdem in nova hac editione omisimus, facileque nos veniam hujus rei , adductas ob rationes , ab æquo judice impetraturos esse speravimus.

Pauca hæc Te , benevole Lector , latere noluimus. Utere itaque his institutionibus medico-practicis in Tui aliorumque commodum , & fave porro Editori.

JO. OOSTERDYK SCHACHT
 INSTITUTIONES
 MEDICINÆ PRACTICÆ
 AD AUDITORUM POTISSIMUM USUS
 IN EPITOMEN
 REDACTÆ ET EVULGATÆ.

PROLEGOMENA.

✻ *Medicina* est ars vel scientia, quæ docet sanitatem hominis integram conservare, labefactatam restituere.

II. Quæ vero disciplinæ medicæ pars modum tradit, quo præsentēs in corpore morbi detegi: detecti vero profligari possunt, *praxis* adpellatur *medica*.

III. Est autem morbus illa humani corporis conditio, qua fit, ut actiones solitæ ab homine rite exerceri non possint.

IV. Quæ quidem vel in partibus solidis, vel fluidis, vel utrisque, nec alibi, hæret.

V. In solidis partibus morbus hæret, si rigiditate, vel laxitate; elasticitate aucta vel imminuta; nimia angustia vel capacitate; soluta continuitate; numero; magnitudine; figura; situ, nexuque peccaverint.

VI. In fluidis, si copia vel inopia; densitate vel tenuitate; acrimonia quacumque; nimio impetu vel lento nimis motu; depravata denique partium constituentium cohæsione, vel miscela laboraverint.

VII. In utrisque, si quædam ex memoratis (5.6.) conditionibus combinatæ; aut si æquilibrium & proportio inter solida & fluida vitiata fuerint.

VIII. Deteguntur morbi, 1. ex comparatione phænomenon, quæ in homine ægrotante apparent cum illis, quæ in sano conspici consueverunt. 2. ex eorundem comparatione cum illis monumentis, quæ observatorum industria nobis reliquit. 3. ex causis prægressis, & cognita earundem in corpus humanum efficacia. 4. ex effectu remediorum, alimentorum, potulentorum sive casu oblatorum, sive de industria exhibitorum.

IX. Curantur autem, 1. tollendo causas antecedentes. 2. removendo causam proximam. 3. profligando omnia symptomata.

X. In quibus vero morbis hæc arte præstari non possunt, illi quidem arte medica insanabiles censerī debent.

XI. Nunquam autem curationem morborum adgredi medicus debet, nisi quosdam sibi præfixerit scopos, quos ferire conabitur.

XII. Quare nunquam curam suscipiet, nisi quasdam indicationes formaverit, quæ commodissime in vitalem, prophylacticam, therapeuticam, & mitigatoriam seu palliativam distinguere consueverunt.

XIII. Et quidem illi, quæ omnium nobilissima est, primum; deinde vero & cæteris satisfacere oportet; ut in institutionibus theoreticis, quarum cognitio illi, qui praxin medicam doceri gestit, absolute est necessaria, fusius traditur.

XIV. Quum vero morbi nonnulli exteriores, alii interiores partes obsidere deprehendantur, non incommode in *externos internosque* dividuntur.

XV. E quibus quidam *externi* quum potissimum ejus disciplinæ, quæ manu medetur, objectum constituent, haud ita multa de illis differemus.

XVI. Quamvis enim horum notitia ad accuratum internorum intellectum summe sit necessaria, temporis tamen academicis exercitiis destinati angustia vix patitur, ut in scholis practicis exponantur.

XVII. Quapropter illos chirurgicis institutionibus relinquentes, & ex iis cognitos supponentes, de iis, qui internas partes occupant, potissimum dicemus.

XVIII. Qui cum vel plures partes simul, vel

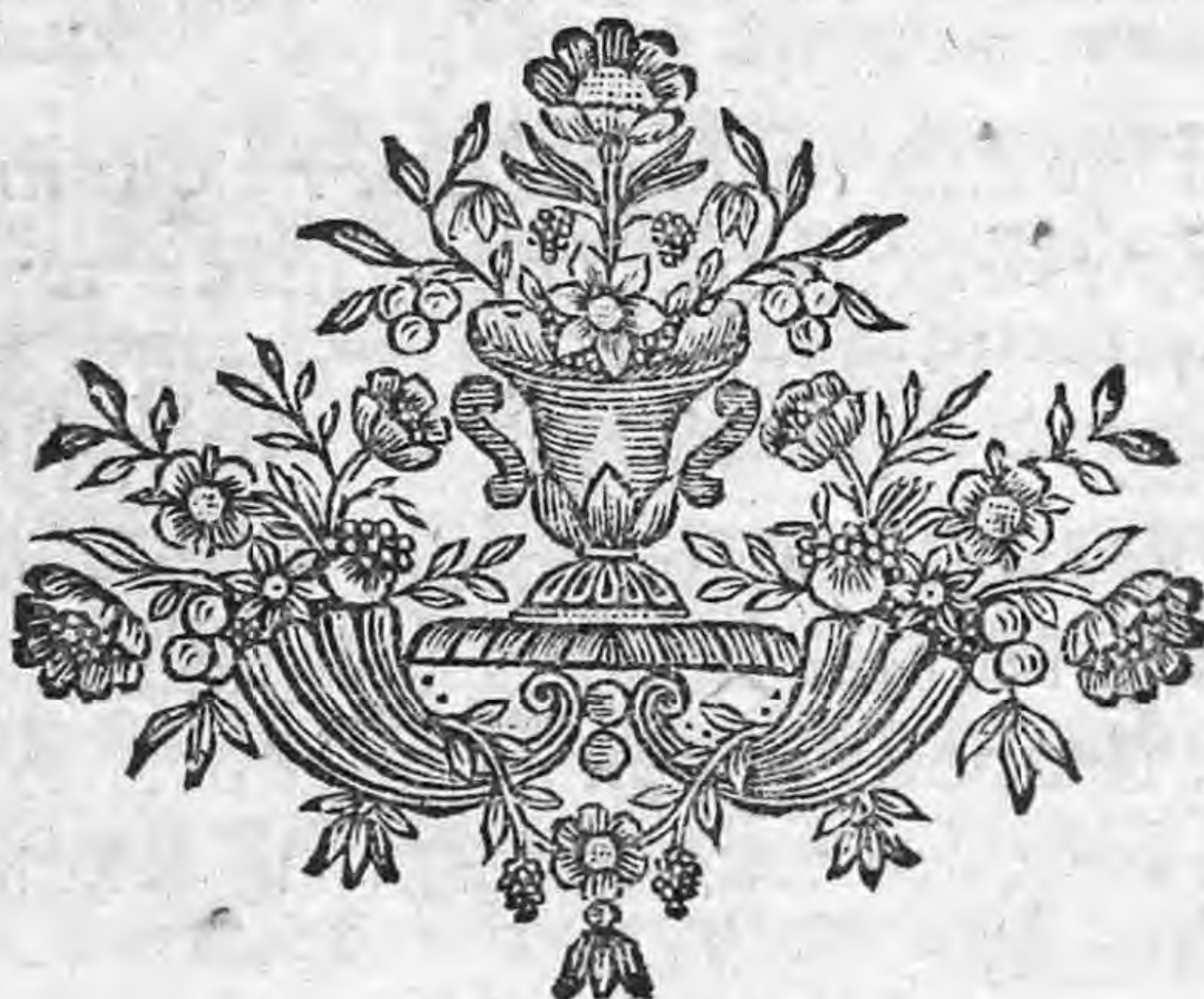
4 PROLEGOMENA.

hanc tantum illamve seorsim invadant, satis apte in *universales* & *particulares* distingui possunt.

XIX. *Universales* vero vel ex sua indole febriles sunt, vel non necessario febrim conjunctam habent.

XX. *Particulares* autem differunt potissimum pro varietate partis, quæ infestatur; nec incommode ad hos sexûs ætatisque morbos referas.

XXI. Quare secundum hunc ordinem bonis auspiciis medicinam practicam tradituri à morbis universalibus, quos febris comitatur, initium facimus, ipsam *febrim* enarrantes primum.

S E C T I O P R I M A.
D E
M O R B I S U N I V E R S A L I B U S.

L I B E R P R I M U S.
D E M O R B I S F E B R I L I B U S.

C A P U T P R I M U M.

De Febris in genere.

I N T E R morbos maxime universales, five adfectas corporis partes five frequentiam spectes, primum locum tenet *febris*.

II. Hæc quidem uti multorum morborum, inprimis tamen inflammationum, fidissima comes, ita haud pauciorum five acutorum five chronicorum primaria existit causa, quos tamen omnes non eadem ratione producit. Nunc enim in solida, nunc in fluida, nunc in utraque, nec tamen simili semper modo, agit.

III. Hinc nec mirum est frequenter eam in mortem terminari: quod quidem rursus diversa ratione fieri observatur; sed & in sanitatem sæpe abit. Imo vero eandem lapsam febris ope sæpe instaurari videmus, & quidem ita, ut febris vel sui ipsius vel aliorum morborum corpori inhærentium efficax sit medicina.

IV. Atque hæc salutaria effecta tribus imprimis præstat viis ; *resolutione simplici, excretionem insensibili, & denique sensibus manifesta evacuatione.*

V. Ex quibus confici videtur, male omnem febrem pro mala haberi ; neque omnem continuo tollendam. Quamvis non minus gravis error sit, omnem sine discrimine febrem salutarem censere. Vitanda hic est Charybdis, sed ita ne in Scyllam incidamus.

VI. Vix autem alius morbus cognitus est, cujus natura tam recta & abdita habetur, adeo ut de illa detegenda plerique tantum non desperaverint.

VII. Inter antiquos plurimi & recentiores non pauci febris essentiam in *calore* posuerunt : Cui tamen receptissimæ sententiæ refragantur, 1. calor auctus sæpe sine notabili febre. 2. febres frigidae. 3. febres intermittentes, à quarum initio omnis calor abest. Neque juvant, quæ ad eludendam horum argumentorum vim à nonnullis adferri consueverunt.

VIII. Certius cognita erit natura febris, si tale febris symptoma invenerimus, quod in omni febre, in nullo alio morbo quam in febre, & omni omnino tempore in febre adest, sive ut scholæ loquuntur, quod febri omni, soli, semper adest.

IX. Tale vero non nisi unum deprehendimus, pulsum scilicet naturali celeriores, unde vix certo possumus distinguere, utrum homo febricitet, & quo intensitatis gradu, nisi natura-

lem pulsus ejus conditionem perspectam habeamus.

X. Quum vero febris sit morbus ; nullus autem morbus sine læsa functione : hinc ad febrem omnino requiritur , ut auctæ pulsus celeritati jungatur quædam functionum læsio.

XI. Vera igitur febris definitio est , quod sit *illa conditio , qua pulsus intra datum temporis spatium frequentior fit , simul cum quarundam functionum læsione.*

XII. Quamvis vero in omni febre pulsus naturali sit celerior , dici tamen non potest ejus naturam in aucta circulatione consistere , quum, 1. bina hæc pari passu non semper procedant. 2. sæpe præsentē febre circulatio aucta non sit. 3. aucta hæc circulatio potius effectus quam causa vel natura febris adpellari debere videatur.

XIII. Proxima febris causa est proxima auctæ in pulsu celeritatis causa. Hæc vero unice est frequentior intra datum temporis spatium influxus spirituum & sanguinis vel alterutrius liquidi in nervos, vasa & cavitates cordis.

XIV. Unde sequitur , febrem satis commode morbum cordis dici posse.

XV. Quum vero influxus ille à multis diversisque causis oriri possit , hinc remotiores febris causæ variæ & diversæ erunt.

XVI. Quidquid enim cor, cerebrum, cerebellum, nervos, membranas sensiles, vasa sanguifera gravius irritare & stimulare potest , id enim vero influxum illum intra datum temporis spatium augebit.

XVII. Id vero omne referri potest, vel ad motum auctum, vel ad humorum acrimoniam, vel denique ad obstructionem. Harum enim conditionum una quadam posita vel fit irritatio, vel alia conditio nascitur necessario, quæ illam irritationem producit.

XVIII. Hæ nunc conditiones enasci possunt vel à causis extra corpus nostrum hærentibus vel intra illud contentis, unde remotiores febrium causæ sunt vel *internæ* vel *externæ*.

XIX. Inter *externas* causas numerantur præque res non naturales, in quibus si aliquod notabile vitium committatur, solet ut plurimum gravior leviorve febris succedere.

XX. Huc ergo referenda sunt *aër* sive notis sive incognitis qualitatibus peccans. *Cibi potusque* sive quantitate sive qualitate vitiosi. *Motus, quiesque* aucta & imminuta. *Acriora medicamenta* vel *venena*, sive intus adsumpta, sive ad externam corporis superficiem adplicata.

XXI. *Internarum* causarum numero accenseri possunt *retinenda* excreta, *excernenda* retenta, aut nimia quantitate excreta. *Somnus* vel nimius vel nimis parvus. *Animi pathemata* sive calida sive frigida. *Sanguis extravasatus. Pus. Ichor, sanies, aqua. Caries ossis. Cancer, spina ventosa, ulcera* majora vel *externarum* vel *internarum* partium, & similia plura, fere innumera.

XXII. Inter Phænomena febrium alia sunt, sine quibus nulla unquam febris invadit; alia, quæ in quibusdam febribus deprehenduntur, in aliis non ita adparent.

XXIII. Prioris generis sunt horror, calor siccus primum, inde plerumque humidus.

XXIV. Posterioris dolor *ἰσχυρότερος*, nausea, vomitus, sitis, ructus, flatus, diarrhæa, dysenteria, vigiliæ, sopor, exanthemata, sudor, delirium, convulsio, anxietas, dyspnœa, hæmorrhagiæ quæcunque, icterus, inflammationes, adpetitus prostratus, &c. &c.

XXV. Utraque vero hæc aliquando symptomatica, interdum critica deprehenduntur, quærite ab invicem distinguere debet, quisquis in febrium sanatione feliciter versari cupit.

XXVI. Dividi febres in varias classes consuevere: aliæ sunt *acutæ*; aliæ *lentæ* vel *chronicæ*; atque hæc divisio potissimum à tempore durationis desumitur.

XXVII. Causæ ratione differunt, quod alia sit *communis* vel *epidemica*; alia *singularis*, quam & *sporadicam* adpellant.

XXVIII. Respectu temporis, quo detinent, alia febris est *continua*; alia *intermittens*.

XXIX. *Continua* est vel *continens* Gr. *σύννοχος*; vel *continua remittens*, seu *continuata*, Græce *συνεχής*.

XXX. *Continens* triplex, 1. *Ephamera* 2. *Synochus non putris* seu *Ephamera plurium dierum*. 3. *Synochus putris*.

XXXI. *Synochus putrida* iterum triplex. 1. *Homotonos* vel *Acmastica*. 2. *Epacmastica* vel *Anabatica*. 3. *Paracmastica* vel *Catabatica*; quæ distinctio, à nonnullis æque non putri ac putridæ synocho ab scripta, ab aliis plane imaginaria censetur.

XXXII. *Continua* συνεχής dividitur in *erraticam* & *periodicam*.

XXXIII. *Continua periodica* est vel *continua quotidiana*, vel *tertiana* vel *quartana*.

XXXIV. *Intermittentium* alia quolibet die redit, diciturque *quotidiana*; alia tertio quoque, estque hæc *tertiana*; alia quarto quolibet die revertens, *quartana* vocatur. Sunt & qui *quintanas*, *sextanas*, *septimanas* memorent, sed de his dein plura.

XXXV. Dividuntur porro in *simplices* & *compositas*; quarum illæ ex una tantum; hæ ex pluribus febribus sive ejusdem sive alterius generis complicatis constant.

XXXVI. An vero continuæ periodicæ nihil aliud sunt nisi compositæ intermittentes? An alia harum febrium est indoles & natura?

XXXVII. Tandem differunt intermittentes, quod alia sint *veræ* seu *legitimæ*; alia *spuria*, *anomalæ*, *nothæ*.

XXXVIII. Sunt denique varia & diversa symptomata, quæ varia etiam febribus nomina imposuerunt: ita datur *febris ardens*, quæ & *Causus* dicitur; *Hæctica*, de quibus ex professo deinde. *Colliquans* vel *colliquativa*; *Elodes* vel *sudatoria*; *Fricodes* seu *horrifica*; *Epiala* forte latinorum *Quercera*; *Lipyria* vel *Leipurias*; *Syncopalis*; *Asodes* sive *anxia*; *Lungodes* sive *singultuosa*, &c.

XXXIX. Si vero diversa quælibet symptomata diversam febris speciem constituerent, innumeræ certe species fingi possent, quum revera

diversitates in febrilibus symptomatibus innumeræ soleant observari. vid. *Sylv.* L. 1. Pr. Med. cap. 29. 30.

XL. In omnibus febribus continuis acutis, forte & cæteris, certo morbi tempore insignis quædam mutatio oritur, qua fit, ut vel in sanitatem vel in mortem terminatum iri morbum conjiciamus, quam *κρίσις* vel *judicationem* in arte adpellant.

XLI. Solet autem illa perturbatio statis quibusdam certisque diebus fieri, quos *criticos* vocant.

XLII. Observatum autem est, illas crises tutissime fieri diebus septenariis; si vero aliis diebus fiant, munus tutæ fidæque censentur; vocantur autem illi dies à septenariis diversi *intercidentes* vel *intercalares*.

XLIII *Indices* vero dies adpellantur, qui imminentem crisin præfagiunt.

XLIV. Salutaris talis crisis effectus plerumque est ingens quædam humoris evacuatio, quocum ipsa etiam materia morbi è corpore ejicitur: quæ per sua signa prævideri potest. Imo vero versatus in arte medicus non tantum excretionem præfagit, verum etiam conjicit, qua via & qualis liquor evacuandus sit.

XLV. Ut plurimum autem febres vel sudore, vel narium hæmorrhagia, vel urina vel alvo, vel vomitu, vel pluribus horum solvuntur: quorum omnium signa à medicis accurate descripta practicus perspecta habere debet, ut, tum in prognosi instituenda, tum in faciunda medicina feliciter versetur.

XLVI. An vero & *febris topica* dari potest ; id est talis , quæ in peculiari quadam corporis parte hæret , dum in reliquo nihil febrilis motus observatur ? Confirmant hanc non exigui in praxi momenti veritatem. 1. varius in varia parte calor. 2. inflammatio partis sine febre generali. 3. effectus rubefacientium & vesicantium. 4. pulsationes in quibusdam partibus adparentes , non ita in aliis. 5. inordinatus spirituum motus. 6. plethora topica. 7. effecta remedium antifebrilium , præsertim corticis Peruviani.

XLVII. Cura febrium, ut cæterorum morborum , naturæ debetur , quæ vel sola sibi sufficit , ut interdum contingit ; vel , quod frequentissime fit , artis auxilio adjuvari debet.

XLVIII. Quæ autem ad sanandas febres oriuntur indicationes , commodissime ad tres classes reducuntur , quarum prima exigit *tollere vel infringere causas remotas febris*. Altera *mutare illam conditionem , quam remota causa generavit , & à qua febris proxime dependet*. Tertia denique *tollere illa effecta , quæ febris produxit , sive mitigare symptomata*. Neque sufficit uni alterive , sed omnibus tribus indicationibus satisfacere oportet.

XLIX. Interim haud raro observatur , ut , quæ remedia uni ex his indicationibus satisfaciunt , eadem eodem tempore omnes tres impleant : quamvis & dentur remedia quæ uni quidem satisfaciunt , sed quorum tamen adplicationem quædam ex cæteris indicationibus nullo

modo patitur. Quare si ullibi, hic certe summum medici judicium requiritur.

L. Priori indicationi non eodem semper modo satisfieri potest. Quum enim remotiores causæ variæ & toto sæpe coelo diversissimæ sint; evidens est, omnes eadem plane ratione tolli non posse. Itaque sollicitè sunt indagandæ & pro sua quæque indole extirpandæ. Quod quomodo fiat, partim ex hygieine, partim ex chirurgia, partim ex subsequenti morborum historia colligi potest.

LI. Frequentior humorum in cor influxus, quæ est illa conditio, à qua febris proxime dependet, tollitur sublato stimulo irritante.

LII. Irritans stimulus, vel per specifica, vel per universalia remedia tolli posse videtur.

LIII. Specificum remedium febrilem stimulum tollens in nonnullis febribus certo videtur cognitum; in plerisque tamen medicos latet, neque magna adfulget spes fore, ut inveniri possit.

LIV. Quum vero stimulus ille sit vel major humorum motus, vel acrimonia, vel obstructio (17.), erunt universalia antipyretica, quæ motum minuere, acre vel temperare vel expellere, & denique obstructionem resolvere possunt.

LV. Horum autem pleraque præstantur per
V. S; emetica; purgantia; diuretica; sudorifera; diluentia; acida; salina; saponacea; amaricantia; terrestria; anodyna & opiata;
quare hæc inter universalia antipyretica merito suo celebrantur.

LVI. Neque tamen censendum est, omnia hæc remedia in omni omnino febre convenire. Nunc enim his, nunc aliis locus est. Diverfus febris genius; diversa, unde oritur, causa; varia febricitantium temperies; varium, in quo febris hæret, stadium; discrepantia denique symptomatum modo hæc, modo illa adhibenda esse monent.

LVII. *V. S.* cujus fane maximus in febribus usus, conducit, si motus nimius; plethora; vires fortes; symptomata graviora; inflammationis aut futuræ metus aut præsentis indicium; evacuationes sanguineæ suppressæ; quorum quo plura concurrerint, eo tutius vena secatur & contra.

LVIII. Si vena secanda in febribus, præstat eam pertundere initio febris, quam circa crisin, quamvis & tum aliquando id facere liceat.

LIX. *Purgantia & emetica* egregia quoque antipyretica, nec tamen semper. Si in primis viis materia turgat, negligi non possunt: nec tum cœctio morbi est expectanda, sed vel in primo principio ea exhibere oportet.

LX. An si & purgans & *V. S.* indicentur, *V. S.* purgans præmittendum est? An id quidem perpetuum est? An, si vehemens febris urgeat, in ipso ejus impetu sanguinem mittere, est hominem jugulare, ut *Celsus* scribit?

LXI. *Sudorifera & diuretica* pulchre faciunt ad expellendum acre, obstructum resolvendum. Sed in eligendis his sollicitè observandum, sitne febris de continuarum an intermittentium

natura ; tum & attendendum , in quo versetur stadio.

LXII. *Acida* egregia sunt antipyretica , ubi vel putredo adest , vel futura prævidetur.

LXIII. *Diluentia* & motum minuunt , & acre temperant , & obstructum resolvunt. Sed in continuis inprimis & intermittentium paroxysmis horum usus est.

LXIV. *Salina* & *saponacea* efficacissime resolvunt. Sed hic iterum multum refert , utrum continua an intermittens febris fuerit , & quibus utaris. Diversa enim est diversorum salium , saponumque efficacia.

LXV. *Amaricantia* , egregie deobstruentia , tum conducunt , ubi viscidior , lentior , frigidiorque materies peccat , hinc in intermittentibus tutior , quam in continuis , eorum usus.

LXVI. *Terrestria* ad temperandum acre in primis viis hærens faciunt , neque ulterius forte virtus eorundem extendi videtur.

LXVII. *Anodyna* & *opiata* , plurimum ad febrim minuendam conferunt , dum sensorio communi insensibili reddito effecta , à stimulo illi conciliato expectanda , optime præcavent , unde in multis febribus , & earum potissimum symptomatibus efficacissime profunt , licet sola ad febrim debellandam raro sufficiant.

LXVIII. Cæterum maximum in curandis febribus arcanum est , sollicite ad ipsam naturam attendere. Hæc enim dum coctione & excretionem materiæ morbificæ febrim tollere conatur , medici est , amovere impedimenta , quæ

naturam in hoc opere morari aut turbare possunt.

LXIX. Quæ quidem licet diversa sint, frequentissima tamen sunt, vel nimius, vel nimis parvus motus. Quapropter illum ita moderabimur, ut neque langueat, neque exæstuet nimis, sed eum obtineat gradum, qui ad coctionem coctæque materiæ excretionem requiritur.

LXX. In præscribendo victu febricitantibus attendendum est, 1. ad ejus *consistentiam*, quæ liquida potius quam solida esse debet. 2. *ad qualitatem*, ita ut non nutrientem tantum, sed & vim medicatam feбри adversam possideat. 3. *ad tempus*, in intermittentibus sc. ἀνυπεξίως tempore, in continuis extra exacerbationes. 4. *ad copiam*, quæ eo minor debet esse, quo febris acutior. 5. *ad vim*, quæ eo major sit, quo febris ex sua natura diuturnior & contra. Sed in his omnibus ratio habenda *ætatis*, *regionis*, *anni tempestatis*, *consuetudinis*, *idiosyncrasiae*, *stadii*, in quo febris hæret, quæ omnia nihil absoluti & generalis hic determinari permittunt.

C A P U T II.

De præcipuis febrium symptomatibus.

Q Uum sæpenumero à symptomatibus febrium plus periculi immineat, quam ad ipsa febre, hinc tertia indicatio eorundem mitigationem seu palliationem exigit

II. Et

II. Et quidem si critica fuerint, turbanda non sunt, nisi vehementiora fuerint. At symptomata continuo, si fieri possit, sistenda.

III. Horum alia morbi aliquando sunt principes suo deinde explicandi loco; alia nunquam nisi symptomata, ex quibus præcipuorum historia nunc atque curatio tradenda est.

IV. *Sitis*, grave in febribus symptoma, singularis est mentis adfectio, singularem corporis conditionem, nec tamen semper eandem, agnoscens.

V. Etenim vel ab humorum immeabilitate: vel à siccitate, eaque aut generali totius corporis, aut particulari oris fauciumque: vel ab acrimonia humorum alcalina, oleosa, biliosa, rancida, salina, rarius acida oritur.

VI. Prior species potius fallitur quam extinguitur, nisi sublata causa. Altera aquosa, subglutinosa, acida, subvinosa, nitrosa, ore hausta, epota, externe adplicata, injecta, non frigida, non fervida, sed tepida requirit. Tertia denique remedia peccanti acrimoniæ opposita exigit.

VII. An omnis sitis aquosis fuganda? An febricitantibus potus denegandus? Quare, si sitis temere & præter rationem in acutis cesset, malum? An quos sitis obsidet, iis cibi & labores subtrahendi, & vinum tam aquosum, quam frigidum exhibendum? ita Hippocrates.

VIII. *Calor*, cujus accuratus gradus neque sensu ægri, neque manu medici, neque thermoscopio, neque urina, neque pulsu, neque respiratione determinari potest, auctum inter

solida & fluida attritum designat, & pro sua causa agnoscit.

IX. Augmentum hoc vel *sanguini*, vel *vasis*, vel *utrisque* debetur.

X. Si *sanguini*; aucta est ejus vel *densitas*, vel *velocitas*, vel *utraque*.

XI. Si *vasis*; aucta est eorundem *resistentia* adversus contentos liquores.

XII. Ab aucta *sanguinis densitate* calorem auctum novimus. 1. Si nulla auctæ velocitatis aut rigiditatis vasorum indicia appareant. 2. ex pulsus duritie, quod tamen indicium aliquantulum æquivocum est. 3. ex examine educti sanguinis. 4. ex prægressis, frigore, dissipatione subtilioris liquidi, velocitate, forti vasorum actione.

XIII. Tollitur hæc species, 1. sublati prægressis. 2. solventibus sine multo stimulo aquosis, salinis, nitrosis, saponaceis, acidis, balneis, fomentis, cataplasmatibus laxantibus.

XIV. Ab aucta *velocitate* increvisse calorem scimus. 1. ex pulsu celeriori & majori. 2. ex respiratione celeri, profunda. 3. ex absentia signorum densioris sanguinis, aut vasorum rigidiorum.

XV. Imminuitur quiete animi, musculorum, V. S. venarum laxatione, diluentibus, pægoricis. An & levi brevique venarum compressione?

XVI. Ab aucta *vasorum resistantia* auctum calorem detegimus ex signis vasorum viscerumque rigidorum.

XVII. Curatur vasorum robore & elasticitate imminutis per aquosa, calida, oleosa, emollientia externa, interna.

XVIII. Quod si vel ab omnibus his causis simul, vel à quibusdam concurrentibus, ut fere semper fit, calor augmentum ceperit, combinanda erunt remedia.

XIX. Effecta vero nata in corpore sic supra naturam calido tolluntur lento refrigerio, admissio aëre frigidiori, exhalando frigidam vel so- lam vel herbis quibusdam refrigerantibus altera- tam; dum pro interno usu conveniunt diluen- tia, nitrosa, acidiuscula, leniter mucilaginosi, aliquando & V.S.

XX. *Debilitas* est illa corporis conditio, qua vires ejusdem imminutæ percipiuntur. Vires autem consistunt in expedito functionum exer- citio. Hæ vero musculorum auxilio peragun- tur. Est ergo debilitas vitium vel muscu- lorum vel partium, quarum ope muscoli mo- ventur, quæ sunt nervi, spiritus, sanguis ar- teriosus.

XXI. Est illa debilitas vel in toto corpore vel in quadam parte.

XXII. Ubicunque causa hæserit, erit, 1. in *liquoribus* per vasa ad musculos transmissis. 2. in *vasis* ipsis transmittentibus. 3. in *causa* li- quidum per vasa ad musculos propellente. 4. de- nique in ipsis *musculis* liquores excipientibus.

XXIII. Si causa in *liquoribus* hæreat, pec- cabunt vel *defectu* vel *visciditate*.

XXIV. Prius cognoscitur, tum ex causis præ- gressis, tum ex phænomenis præsentibus. Cura- tur. 1. causas dissipantes tollendo. 2. liquidum dissipatum regenerando.

XXV. Posterius fit vel à nimio motu vel nimia quiete ; curaturque incidentibus & attenuantibus , non tamen semper iisdem.

XXVI. Si causa in *vasis* hæreat , ea vel *obstruuntur* vel *comprimuntur*. Curatur sublata vel obstruente vel comprimente causa , quod variis fit modis pro varietate causæ illius.

XXVII. Si debilitatis causa hæreat in *causa* liquidum pellente , hærebit vel in *corde* , vel in *cerebello* , vel *cerebro* minus robustis , debilitatis.

XXVIII. Debilitata *cor* & *cerebellum* (nam hæc se invicem comitantur) novimus. 1. ex pulsu parvo , lento , raro , interdum tamen & celeri , sæpe inæquali. 2. ex respiratione parva , lenta , rara , subinde tamen & celeri. 3. ex imminutis secretionibus. 4. ex frigore extremorum , pallore , animi deliquio , frigido sudore , sine tamen ingenti evacuatione prægressa. Curatur malum replentibus , motum excitantibus , stimulantibus.

XXIX. *Cerebrum debile* cognoscitur , 1. ex signis cordis & cerebelli debilium. 2. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur tollendo causam in cerebro hærentem , & dein illud roborando.

XXX. Si causa hæreat in *musculis* , erit vel nimia villorum muscularium resistentia , vel nimia eorundem laxitas.

XXXI. Prius à variis causis oritur , variamque pro causarum varietate medelam postulat.

XXXII. Posterius curatur per adstringentia , aromatica , frictiones , easque vel siccas vel humidas spirituosas.

XXXIII. Si vero debilitas ab omnibus hisce causis producat, unita contra illam remedia requiruntur.

XXXIV. An ergo debilitantia aliquando debilitati curandæ sunt accommodatissima? An non ea, quæ alias roborant, debilitant alias? An ergo sufficit medico scire roborandum esse? & an non sollicitè ipsi examinandum est, quo roborantium genere utendum sit?

XXXV. *Pervigilium*, difficillimum symptoma, oritur ab omni causa, quæ liberum servat commercium inter cerebrum & partes tam sensui quam motui exercendo dicatas.

XXXVI. Ergo ab omni causa, quæ vel lapsus vel compressionem nervorum impedit, atque adeo ab omni causa cerebrum irritante.

XXXVII. Illa causa hæret vel *extra cerebrum* vel *in cerebro*, quarum tamen prior raro febrile, de quo hic agimus, pervigilium producit.

XXXVIII. Si in *cerebro* hæreat, oritur vel à nimio impetu sanguinis ad cerebrum ruentis, vel ab ejusdem inflammatione, quamvis utraque conditio interdum oppositam pervigilio conditionem excitare possit.

XXXIX. Malum hoc, quod, si diutius durat, pessimi prælagii esse consuevit, curatur quiete corporis; animo pacato; objectorum absentia; sono æquabili & ad numeros composito; aëre humido; alimentis, medicamentisque blandis, farinosis, demulcentibus; stillicidio aquæ tepidæ in futuram coronalem; venæ sectione; pediluviiis; epispasticis; clysmatibus;

eccoproticis ; leniter repellentibus solventibusve ad caput adplicatis ; tandem & opiatis.

XL. *Dolor*, febrilium symptomatum numero merito accensendus, est determinata quædam mentis adfectio, nunquam oriunda, nisi determinata quædam in corpore conditio adfuerit.

XLI. Hæc vero in nervis hæret, & iis quidem solis, nec tamen omnibus, sed illis tantum, qui è cerebro oriuntur.

XLII. Illa autem nervorum conditio non est ruptura ; sed tanta distensio aut elongatio, ut ruptura immineat.

XLIII. Quidquid igitur illam conditionem excitare potest, dolorem generabit, quod quum à pluribus causis fieri possit, erunt remotæ doloris causæ & numero & varietate pene infinitæ.

XLIV. Est autem dolor in omnibus partibus non idem, neque in eadem parte omni tempore : quæ diversitas pendet. 1. à nervo adfecto. 2. à causa adficiente. 3. à diverso intensitatis gradu, quo causa agit. 4. forte à diversa nervi è cerebro origine.

XLV. Hinc alius dolor est *tensivus* ; alius *gratativus*, *premens*, *pressorius*, *punctorius*, *acer*, *mordax*, *pruriens*, *lancinans*, *pulsatorius*, *frangitivus*, *rodens*, *ardens*, &c. quarum omnium specierum variæ multæque existunt causæ.

XLVI. Pessima sæpe sunt, quæ dolor producit, effecta. Hinc malum est tam in acutis quam chronicis valde metuendum.

XLVII. Curatur dolor, vel tollendo *doloris causam*, vel tollendo *doloris sensum*. Prius si fiat, fit etiam posterius, non contra.

XLVIII. Prius duplici fit modo, vel agendo in *causam proximam*, vel in *remotam*. Illud præstant laxantia: hoc variis fit modis pro causæ dolorificæ, locique dolentis varietate, laxantibus, purgantibus, diaphoreticis, diureticis, sanguinis missione, temperantibus, carminantibus, involventibus.

XLIX. Posterius fit, vel agendo in *nervos*, vel in *cerebrum*.

L. In *nervos*; si omnis communicatio inter cerebrum & illum nervi locum, ad quem causa dolorifica adplicatur, fuerit sublata: quod fit, nervum vel comprimendo, vel exurendo, vel dissecando.

LI. In *cerebrum*; si illud insensibile reddatur: quod fit opiatibus, narcoticis.

LII. Quare si duobus in locis dolor oriatur, gravior leviolem non sentiri facit? Quare dolorem non sentire, ubi causa doloris adest, valde malum? Quare subita nec opina doloris evanescencia in acutis adeo metuenda?

LIII. *Sudor*, sæpe quidem criticus, sed & sæpe symptomaticus, varios, eosque acutissimos morbos, curatu sæpe difficiles, prælagit.

LIV. Oritur, 1. ab *aucta circulatione*: talis vero sistitur V. S. refrigerantibus, diluentibus, nitrosis.

LV. 2. A *nimia vasorum laxitate*: qui compescitur corroborantibus, astringentibus, inter

quæ primus cortici peruviano locus debetur, frictionibus, moderatis exercitiis.

LVI. 3. *A sanguine nimis aquoso, dissoluto*: qualis solutio fit vel à bile, vel à venenis alcalinis, vel ab aquosis nimia quantitate adsumtis, vel ab inefficaci pulmonis actione. Cura pro varietate causæ varia esse debet.

LVII. 4. *Ab aliis excretionibus, præcipue alvina vel vesicaria, suppressis vel imminutis*: quæ species, revocatis iisdem, minuitur.

LVIII. 5. *Ab imperfecta partium sanguinem componentium miscela*. Curatur hæc species potissimum aucto vasorum robore; quo intima magis miscela obtineri poterit.

C A P U T III.

De febris in specie; ephemera simplici & plurium dierum.

Febbris *ephemera* vel *diaria*, distincta à *diurna*, ita dicta, quia per unum tantum diem durat, mitioribus causis, & potissimum impeditæ, in sano cæterum corpore, perspirationi ortum suum debet; quamvis tamen & in cacochoymo aliquando generetur.

II. Ubi primum invadit, difficulter cognoscitur, an viginti quatuor, an pluras horas duratura sit: corpus sanum, causæ leviores prægressæ, mitia symptomata hic suspicionem latis sæpe certam injiciunt.

III. Ubi desit paroxysmus, non rediturum illum conjicimus, atque adeo non ad intermittentes, sed ad ephemeram referendam fuisse concludimus, ex plenaria symptomatum absentia, urina naturali simillima, & pulsu perfectissime iterum ordinato.

IV. Remediis nullus hic locus est. Optimi enim vice natura fungitur. Perspirationem si tepidis aquosis adjuvare volueris, bene certe feceris.

V. Si dicta febris ultra quatuor & viginti horas protendatur, ita ut ad tres quatuorve dies excurrat; *ephemera plurium dierum*, vel & *synochus non putris* adpellari consuevit.

VI. Cujus quum eadem sit cum priori natura, patet easdem, sed graviores, esse causas; eadem, sed intensiora paulo, symptomata; eandemque curationem, paulo tamen attentio-rem, requiri; adeo ut hic emeticis, catharticis, & V. S. aliquando locus sit.

C A P U T I V.

De synocho putrida.

SI continenter febris adfuerit; humoresque à statu naturali multum degenerent, sive illa degeneratio sit causa, sive sit effectus febris, vocari illa consuevit *synochus putrida*.

II. Quæ à simplici distinguitur: tum per causas prægressas, talem humoribus degeneracionem inducere valentes: tum per graviora symptomata, calorem acriorem, mordicantem,

pulsum minus ordinatum & inæqualem, urinam crassam, jumentaceam: tum per temperiem sanguineam, calidam, acrem.

III. Inter periculosiores morbos merito hæc febris refertur: gradus tamen periculi differt pro diversitate functionum, quæ læsæ sunt, & intensitate læsionis. Quod si divisio, cap. 1. §. 31. memorata, justa sit, videtur in paracmastica & homotono longe minus discriminis, quam in epacmastica, inesse.

IV. Curatio absolvenda est V.S. catharticiis, aut emeticis; decoctis diluentibus, acidis, acre putridum temperantibus; nitrosis; julapiis; emulsionibus; aperientibus; diæta lenissime salsa, fluida, acidiuscula. An hic cortici peruviano locus? non videtur.

C A P U T V.

De febre ardente vel causo.

F*Ebris ardens*, à primario symptomate sic appellata, spectat ad classem febrium continuarum remittentium & quidem tertianarum: solet enim tertio quolibet die exacerbari.

II. Hæc vero febris, si Galenum audiamus, est vel in toto corpore, vel in singulari aliqua ejus parte: atque hoc postremum fieri potissimum videtur, si à visceris alicujus inflammatione ortum habeat.

III. Cognoscitur ex gravissimis, quæ eandem concomitantur, symptomatibus. Febris adest

vehementiffima : calor ardorque intolerabilis
vel per totum corpus diffufus , vel vitalia obfi-
dens , dum in extremis frigus , quod peffimum :
fitis inextinguibilis : ficcitas in tota corporis fu-
perficie : lingua ficciffima , afperrima ; respira-
tio denfa , cita , anhelofa , calida : cephalalgia :
cardialgia : urinæ imminutio , vel & fuppreffio :
alvus vel claufiffima , vel contra liquidiffima ,
nigra , biliofa : vigiliæ pertinaciffimæ : continua
tufficula ficca : deliria : convulfiones.

IV. Disponit ad hanc febrem , 1. ætas juveni-
lis , virilis. 2. folidorum fabrica rigida , fortis ,
tenfa. 3. fluidorum indoles dura , compacta ,
acris , biliofa.

V. Latentem excludit , 1. aër fervidus. 2. cibus
acer , calidus , rancidus. 3. potus parcus , vino-
fus , putridus. 4. motus corporis violentiffimus ,
fubitus , diu protractus. 5. fomnus parcior. 6. ni-
mium Veneris exercitium. 7. omnis quæcunque
excretio nimium aucta. 8. amor , ira , triftitia.

VI. Qui bilem , ab exficcatif venis vel totius
corporis vel partis alicujus attractam , & cum
fanguine commiftam , proximam morbi hujus
caufam ftatuit , videtur erronee ftatuere.

VII. Verius cenfet , qui humorem denfum ,
inflammatorie craffum , acrem ; rigidamque fo-
lidorum structuram pro caufa caufi habet.

VIII. Qui ad vehementiffimum , qui in hac
febre fit , attritum ; ad fumnam putredinem ;
ad infpiffationem humorum denfiffimam atten-
dit , non mirabitur , tertio quartoque die sæpe
letalem effe , & raro ad feptimum excurrere.

IX. Neque tamen adeo certo mors est expectanda, quin in sanitatem, vel & in alios morbos interdum terminari deprehendatur.

X. Ubi vero in sanitatem abit, non uno semper eodemque modo hoc fieri observatur: nunc enim liberali narium hæmorrhagia; nunc vomitu; nunc diarrhæa; nunc sudore; nunc sputis; nunc glandularum abscessibus; nunc crurum dolore; nunc livore pudendi & tensis testiculis; nunc ictero solvitur.

XI. Qui vero morbi feбри ardenti succedunt, illi plerumque sunt vel peripneumonia; vel intermittens quædam febris & potissimum quidem quartana, vel suppuratio quædam.

XII. Ut ex arte febris ardens curari possit, his indicationibus satisfacere oportet. 1. quidem liquidissimæ partes instaurandæ sunt. 2. concreta crassiora solvenda. 3. impetus & attritus humorum minuendus. 4. denique acrimonia & putredo humorum jam concepta tollenda; vel imminens arcenda & avertenda.

XIII. Id ut obtineatur, æger versari debet in aëre puro, subfrigido, humido, sæpe renovato; cibo uti tenuissimo, acidiusculo, similique potu, abstinendo à vino, utique meraco; morum animi corporisque sollicitè vitare; somnum, ni sponte obrepat, artificiose provocare.

XIV. Venæ sectionis maxima est necessitas, neque sine piaculo omitti illa posse videtur. Tamen si morbus longe initium prætervectus fuerit; si tota cruoris massa jam corrupta fuerit; si, æstuantibus præcordiis, extrema frigidum

sudorem exhalent , tutius certe omitti illa , quam institui videtur. Cucurbitulæ , pediluvia , epispastica , potius tamen aliunde quam ex cantharidibus parata , summo opere conducunt.

XV. Ex pharmacia eccoprotica , clysmata , julapia , emulsiones , nitrosa , serum lactis conveniunt : dum interea nihil antidotis illis & alexipharmacis , vi potius sudorem exprimentibus , quam suffecta materia provocantibus , pestiferum magis fingi potest.

C A P U T V I.

De febre hectica.

F*Ebris hectica vel habitualis* febris est continua , lenta , diutissime durans , post pastum recrudescent , summam corpori maciem inducens.

II. Hujus variæ recensentur ab auctoribus species. Alia enim est *cum tabe* : alia *hectica simplex* : alia *hectica marasmodies* : alia denique *hectica media*. Rursus alia *primaria* : alia *secundaria*.

III. Antecedunt hanc febrem nativa dispositio , febres , æque vel intermittentes , vel acutæ , putridæque diu protractæ , aut male curatæ , secretiones vel auctæ , vel imminutæ : viscerum obstructions : abscessus : ulcera : caries : spinæ ventosæ : contumaces animi adfectus : vigiliæ protractæ : inedia : pica.

IV. Cognoscitur ex febricula lenta , post pastum recrudescente ; calore acri , mordaci ; su-

dore viscido, præsertim circa jugulum frontemque; rubore genarum; corporis colliquatione; macie; urina pinguiore. An & pediculorum copia?

V. Quæ quidem omnia videntur docere, in consummatiore saltem hæc febris, summam in humoribus acrimoniam dari, sive illa sit hujus febris causa, sive sit effectus; & talem quidem acrimoniam, quæ & alcalina & rancida est.

VI. An in febre hectica semper quædam labes in parte solida hæret? An id semper & absolute ad febrem hecticam necessarium?

VII. Periculosissimam hanc febrem esse, & frequentissime in mortem posse terminari, prægressa phthisi, atrophia, hydrope, satis docet mali historia.

VIII. Curatio tribus indicationibus absolvitur. 1. exigit, id vitii corpori inhærentis, è quo febris hectica ortum habet, tollere. 2. acrimoniam humorum emendare. 3. symptomata vel prævenire vel mitigare.

IX. Tollitur vitium variis remediis, pro varia ejus indole: alio enim modo ulcus viscerum; alio caries; alio obstructions persanantur.

X. Emendatur acrimonia; acre *expellendo*, vel *corrigendo*, vel *involvendo*. *Expellentibus* raro locus, interdum tamen, & potissimum diureticis. *Corrigunt* acida, saponacea, terræ pingues, balsamica. *Involvunt* balsamica, non nimis calida; mucilaginosæ. *Mitigat* & prævertit symptomata iusta diæta, ex lacticiiniis potissimum & farinosis.

XI. An ergo ova, c. c. gelatina, consummata carniū juscūla, decocta pedum vitulinorum, cancrorum fluviatiliū, coxarum ranarum, cochlearum in hectica febre conducunt?

C A P U T VII.

De febribus intermittentibus in genere.

Febres intermittentes vocantur illæ, quæ, postquam hominem aliquandiu occupavere, plane desinunt; ubi vero aliquandiu desiere, denuo invadunt.

II. In quibus ἀνὰ πρὸς ἑξίαν, paroxysmus, circuitus, intervallum considerari debent.

III. Variæ harum febrium differentiæ dantur: quarum alia petitur à tempore, quo febris intervallatur: quo respectu alia *quotidiana*; alia *tertiana*; alia *quartana*, &c. vocatur.

IV. Differunt quoque ratione temporis, quo novus paroxysmus accedit: & hac ratione alia *accelerari*; *retardari* alia; alia *consistere* dicitur.

V. Tum etiam differunt ratione anni tempestatis: atque ita alia *vernalis*; *autumnalis* alia adpellatur.

VI. Nec non pro varia symptomatum indole: alia hinc *vera*; *spuria* alia denominatur.

VII. Tandem etiam differunt, quod alia simplex; alia ex variis intermittentibus *complicata*: neque certe raro fit, ut intermittens æque cum continuis, ac cum sui generis febribus conjungatur.

VIII. Potest totus paroxysmus febris intermittens satis commode distingui in tria stadia, quorum primum *frigoris* ; alterum *ardoris* ; tertium *sudoris* voco.

IX. In primo stadio, quod in variis febris, tum extensione, tum intensitate varium est, hæc ut plurimum adsunt phænomena. Lassitudo ; pandiculatio ; oscitatio ; debilitas ; frigus, primum quidem in remotioribus à corde partibus, dein toto in corpore, externo æque, ac interno ; rigor ; horror ; tremor ; ἀναισθησία ; pallor ; livor ; nausea ; vomitus ; sitis ; respiratio cita, anhelosa, parva, difficillima ; anxietas ; pulsus citus, parvus, debilis ; urina cruda, tenuis, ἀνέκρετος, interdum turbidissima ; in gravioribus febris stupor aliquando, & carus.

X. In stadio ardoris : respiratio anhelosa ; anxietas ; ardor siccus per totum corpus ; sitis intensa ; cephalalgia ; deliria ; carus ; dolor ossifragus ; pulsus magnus, fortis, plenus, durus ; urina flammea.

XI. In ultimo denique stadio siccus ille æstus mutatur in humidum, hinc sudor, initio lenis, dein magis auctus, toto diffusus corpore : lotio lateritium sedimentum præcipitante : cum symptomatum remissione, & tandem plenaria ἀπερξία, quam aliquando post novus paroxysmus excipit.

XII. An intensitas secundi stadii prioris intensitati proportionalis ? An id semper & constanti lege ita observatur ?

XIII. Qui

XIII. Qui vero dicta huc usque considerat, facile intelligit quemlibet febris intermittens paroxysmum esse speciem continuæ febris, cujus materia concocta ultimo stadio critice cum sudore, aut lotio, aut utraque via expellitur.

XIV. Ea tamen intercedit differentia, quod in febre continua semel expulsa materia non regeneretur; in intermittente, vel non perfecte materia morbifica expellatur, vel expellatur quidem, sed tempore inter paroxysmos medio renascatur; & quidem in omnibus febribus non eodem tempore: id quod primariam intermittentium differentiam facit.

XV. Quænam vero hujus regenerationis causa sit; quisnam locus; an, ut nonnulli volunt, in ipsa massa sanguinea; an in primis viis, è quibus materia ad sanguinem deducatur; an alibi: determinari forte posset, si proxima febrium intermittentium causa satis perspecta foret.

XVI. Hanc vero, ab omni tempore repertu difficillimam habitam, antiquiores quærendam censuerunt in putredine vel bilis flavæ, vel pituitæ, vel atræ bilis, ex quibus cum sanguinea parte rubicundum sanguinem componi credebant. Alii in effervescencia sanguinis, vel à succo nutritio, vel aliunde excitata. Alii in majori succi pancreatici aciditate. Alii in spirituum nervosorum acrimonia. Alii in sanguinis visciditate lenta, tenaci, pituitosa. Alii in systemate nervorum mutato. Quæ quidem binæ posteriores sententiæ suos potissimum fautores inveniunt. Neque negari potest multa pro utraque disputari posse.

54 *De Febris intermittentibus*

XVII. An febris intermittens sæpe latitat sub specie & figura aliorum morborum ? Ita certe sæpissime. Estque hæc res maximi in facienda medicina momenti. An totidem horas ad sui despumationem requirit intermittens, ac continua, ut Sidenhamus ? non sane in perpetuum est.

XVIII. Quisquis ad alternam caloris frigorisque in intermittentibus vicissitudinem, & hinc necessario sequentes in solidis fluidisque mutationes attendit; facile certe adfirmanti fidem dabit, posse haud raro ab his mutationibus maxima emolumenta, sed & posse gravissima mala oriri.

XIX. Et sane experientia compertum est, quod, uti gravissimi morbi febrium intermittentium ope aliquando persanantur, ita & gravissima mala nonnunquam concitentur: imo quod in ipsam etiam mortem abeant; quod præsertim tempore frigoris febrilis, omnium stadiorum periculosissimo, contingit.

XX. Unde errat, qui omnem febrem intermittentem periculi expertem pronunciat: quod ne de ipsa quidem quartana tuto adfirmaveris. Neque febris nimium laudanda, neque nimium vituperanda videtur. Iliacos hic intra muros peccari, & extra, nemo, rei peritus, inficiabitur.

XXI. Simplicibus autem longe minus periculi & forte plus virium medicatarum, quam complicatis, inesse experientia docet.

XXII. Quod curam intermittentium attinet, duplici & diverso illa peragitur modo. Alia enim est *in paroxysmo*; alia *extra eundem*.

XXIII. In *paroxysmo* tractanda est instar febris continuæ ; varia tamen ratione pro vario, in quo hæret, stadio.

XXIV. Et frigoris quidem tempore, tum à debilitantibus, tum à validioribus stimulantibus est abstinendum : sed solvenda materia stagnans per ea, quæ moderatum actu calorem habent ; subaromatica, subvinosa, saponacea.

XXV. In ardoris vero stadio, in quo natura in coquenda materia versari videtur, multa moliri non oportet ; sed, ad præcavendam subtiliorum partium vi æstus dissipationem, diluentia, aquosa, acidiuscula exhibebimus : quibus pulcre siti cæterisque symptomatibus occurritur.

XXVI. In tertio & ultimo stadio, quo natura concoctam materiam critica evacuatione expellit, vel naturam sibi, si sufficiat, relinquemus, liquidum sufficientes vehiculum ; vel, si langueat, leni stimulo excitabimus ; & vasa ad recipiendam materiam disponemus ; atque ita lenia cardiaca & aperientia pulcre conducunt.

XXVII. *Extra paroxysmum* talia requiruntur remedia, quæ per experientiam observantur, novam accessionem vel plane impedire, vel multum imminuere posse, licet de modo, quo id præstant, non conveniat ; quum pro varia, quam quis de febris intermittentibus foveret, hypothese varia ratione id fieri censeatur.

XXVIII. Laudantur hic ergo omnia illa vegetabilia quæ amaricante & aromatica vi pollent ; inter quæ celebratissima sunt ; *radices* Gentianæ, Contrajervæ, Serpentariæ Virginianæ ;

36 *De febribus intermittentibus.*

cortices Magellanicus, Cascarillæ, Peruvianus, de quo deinde plura; *herbæ* Absynth. Card. B. Marrubii, Centaurii utriusque, Eupat. Cann. *flores* Chamæmeli; *baccæ* Lauri; *semina* Hyper. *lignum* Colubrinum; *gummata*; ferulacea, potissimum Myrrha; *sales*, tam neutri, quam fixi alcalini per incinerationem facti: olea stillatitia; sales volatiles oleosi: quin & insecta & mineralia quædam, & multa alia celebrantur.

XXIX. In quorum tamen usu tum ad tempus, tum ad temperamentum, tum ad tempestatem anni, tum denique ad indolem febris est attendendum: alias enim fortius, alias minus fortiter stimulantia requiruntur.

XXX. Quum vero hæc remedia in corpore majorem motum excitent, sane non inutile erit, & eundem per externa generasse; quare & frictio corporis, motus mechanicus, calor aëris, epispastica, epithemata cordi admota, emplastra ad spinam vertebrarum adplicata, epicarpia à nonnullis laudantur: neque negari potest felicem his interdum eventum succedere.

XXXI. Neque minus laudantur evacuantia, tempore inter paroxysmos medio, exhibita. V. S. quidem, diureticis, salivationi vel nullus vel raro locus est; purgantia, emetica, sudorifera magis deprædicantur.

XXXII. Et certe emetica in febribus intermittentibus egregie sæpe profunt. Potissimum, si quid vitii in primis viis hæreat. Fortiora autem ex antimoniatis requiruntur. An vero ini-

tio paroxysmi? An paulo ante paroxysmum? An die vacuo exhibendum est vomitorium?

XXXIII. Neque sua cathartici laus deneganda est. Quum vero & intempestive exhibita obesse plurimum possint, mirum non est, adeo male nonnullis illa audire, ut exhibuisse fere letale censeatur.

XXXIV. Vix vero aliquid certius tutiusque intermittentium paroxysmum præcavereprehenditur, quam si dato paulo ante eum sudorifero frigus febrile infringas: quo & tota febris subigi observatur.

XXXV. An & adstringentia antipyretica? & qua ratione?

XXXVI. Inter omnia autem remedia antifebrilia nullum huc usque cognitum est, quod certius febrem intermittentem debellat, quam cortex peruvianus.

XXXVII. De quo tam diversa & opposita medicorum sunt judicia, ut alii coelitus ad nos missum, incredibili humani generis bono, censeant; alii vero, tanquam pestiferum & plane exitiale venenum, è foro medico proscribendum putent.

XXXVIII. Quamvis autem dubitari nequeat, ab intempestivo ejusdem usu gravissima, imo plane letalia, mala generari posse: ita tamen certum est, falso sæpè eum accusari, & fatalia symptomata ipsi imputari, quæ vel vi febris excitantur, vel præcaveri potuissent, si cortex aut debita copia, aut opportuno tempore fuisset exhibitus; imo vero nonnulla horum

38 *De Febris intermittentibus.*

non felicius, quam per corticem, persanari posse.

XXXIX. Imprudentissime autem faceret, qui, nullo febrium delectu habito, semper & ubique eundem exhiberet.

XL. Namque nocet, 1. in corpore impuro, vi febris depurando. 2. in viscerum obstructionibus. 3. in febribus vere continuis & continentibus. 4. in febre ab inflammatione, ulcere, vel apostemate excitata.

XLI. Convenit, vel saltem non vetatur: 1. in febribus intermittentibus, si aliquandiu duraverint; nec §. 40. memorata adfuerint. 2. in continuis remittentibus, quæ ex complicatis intermittentibus constant: imo 3. etiamsi contraindiciantia dentur; si corpus adeo debile, vel paroxysmus adeo vehemens fuerit, ut novo sustinendo homo non sufficere videatur, omnino ad corticem confugiendum est.

XLII. Qua autem vi febrim fugat? an eadem, qua multis aliis morbis mederi observatur? An singulari quadam & specifica?

XLIII. Quo febris tempore exhibendus cortex? qua copia? qua forma? an purgantia? an alia quædam admiscenda? an profligata febre aliquandiu in ejus usu continuandum? & quandiu? an dein purgandum? an aliquando utile est, febrim post corticem recidivare? an revocari arte potest? an id faciunt purgantia? an spiritus salis armoniaci, ut Etmullerus voluit?

C A P U T V I I I .

*De febrium intermittentium
speciebus.*

QUod species intermittentium attinet : *quoti-
diana* , rite à *duplici tertiana* , vel *quartana* ,
triplici distinguenda , longior plerumque ter-
tiana , quartana brevior , pro causa videtur ag-
noscere materiam tertianæ materia fixiorem ,
quartanæ mobiliorem ; pituitam credidere ve-
teres. Caute tractanda , ne vel in continuam fe-
brim , vel viscerum obstructions abeat.

II. *Tertiana* simplex , quæ vel *vera* , vel *spu-
ria* , corruptæ bili originem debere veteribus
credebatur. Nec negandum , hanc aliquando
peccare. An semper ? merito dubitaveris.

III. Hæc , si legitima fuerit , post 5 , 6 , vel
9 , tempore potissimum verno , paroxysmos
solvitur , spuria longe diutius protracta. Sol-
vitur autem urina critica , vel vomitu materiæ
biliosæ , vel diarrhæa , vel narium hæmorrha-
gia , vel fluxu hæmorrhoidum , mensiumque ;
vel quod frequentissimum , eruptione pus-
tularum vesicularumque in ore , labiis , naso.

IV. Vera nihil periculi habet , quin & optimi
sæpe remedii vice ad corpus perpurandum
fungitur.

V. Quare & nullis fere remediis opus , nisi
diluentibus , humectantibus. At graviora si symp-
tomata fuerint , V. S. in plethoricis ; eme-
tica aut cathartica hisce præmittere oportebit.

40 *De febrium intermitt. speciebus.*

VI. *Quartana*, quam veteres atræ bili cum Hipp. adscribebant, quamvis & alibi eam à puita deducat, distinguitur in *simplicem*, *duplicem*, *triplicemque*; tum & in *legitimam* & *spuriam*.

VII. Præter communia febribus intermittentibus phænomena, quædam sibi propria & singularia habet; causamque agnoscit materiem cæterarum intermittentium materie longe tenacior.

VIII. Hinc etiam longissima esse, & per multos dies, menses, annosque perdurare, omnibusque remediis, etiam exquisitissimis, quin & aliquando ipsi cortici peruviano resistere consuevit. Raro tamen, nisi in debilissimo, & viribus vel ætate exhausto corpore, letalis; interdum in chronicos morbos terminata.

IX. Remedia alia in paroxysmo; alia extra eundem conveniunt. Raro tamen remediis fugatur; sed vel naturæ benignitati, vel aëris tempestatisque mutationi cedit: aut si his non tollatur, uno cortice tolletur.

X. Meminerunt nonnulli febrium, quæ longiori temporis spatio intervallantur: quales sunt *quintanæ*, *sextanæ*, *septimanæ*, *nonanæ*, *menstruæ*, *anniversariæ*.

XI. Quamvis enim Galenus, eas ex sua hypothese explicare non valens, fictas crediderit: dari tamen posse, nihil impedit, quin & vere dari, at rarius tamen, per plurimum medicorum experimenta constat.

CAPUT IX.

De semitiana.

C*omplicatæ febres* adpellantur, quæ è variis febribus inter se junctis & combinatis constant: jungi autem inter se possunt intermittentes omnis generis; & quidem vel ejusdem, unde tunc tertianæ duplices, quartanæ duplices, triplices producentur; vel diversi generis, ut quotidiana cum tertiana & quartana; tertiana cum quartana; vel & continuæ cum intermittibus conjungi possunt: inter quas illa, quæ veteribus Gr. *ἡμιτρίαιος*, hodie *hemitritæus* vel *semitertiana* dicitur, omnium gravissima est.

II. Ita autem adpellatur febris, quæ ex tertiana & quotidiana conflatur, quarum altera continua, altera intermittens est. Imo sunt, qui eam ex continua & binis intermittentibus componi volunt.

III. Eductus in hac febre sanguis dissolutus maxime adparet: unde etiam mirum non est, frequentem esse illis, qui phthisi & diuturnis morbis corripuntur, docente experientia.

IV Nihil igitur miri, & summe periculosam, & curatu difficillimam semper fuisse habitam.

V. In curatione utriusque febris habenda ratio: potissimum tamen continuæ, quippe à qua majus periculum videtur imminere: sed ita tamen, ut nec intermittens negligatur. V. S. laxantia clysmata, nitrosa, acidiuscula, diluentia, lenientia, & quum exacerbatio prævide-

tur, diaphoretica videntur curationem maxime methodicam efficere. An in hac febre cortici peruviano locus?

CAPUT X.

De febre pestilentiali & peste.

INter morbos, quos cum veteribus recentiores malignos adpellant, principem sibi locum vindicat *febris pestilentialis*.

II. Quæ à *peste* vel *pestilentia* hoc uno nomine differt, quod in peste febris non adsit, utique non necessario; cæterum eadem in utroque phænomena.

III. Est autem *pestis & pestilentialis febris* de genere illorum morborum, quos epidemico-contagiosos solent adpellare Medici.

IV. Phænomena pestis habet, alia cum omnibus morbis malignis communia, alia sibi propria & privata.

V. Priora, varia admodum & pene innumera sunt, de quibus videndus, qui sedulus peste decumbentibus adfuit, Diemerbroekius L. I. de peste, cap. 13.

VI. Posteriora, *petechiæ*, *anthraces*, *bubones*; quæ semper aderunt, nisi venenum citius de corpore pulsum, aut homo ante eorundem eruptionem vi morbi extinctus fuerit.

VII. Ex his autem *petechiæ* & *bubones* in quibusdam aliis morbis etiam occurrunt, malignitate tamen à pestiferis diversa; *anthraces* vero seu *carbunculi*, quales hic adparent, vix alias observantur.

VIII. Quamvis autem nihil videatur impedire, quominus hæc symptomata à graviore quacunque inflammatione, undecunque producta, nasci possent; longe tamen probabilius est ex decursu morbi, eadem agnoscere contagium quoddam ad corpus hominis adplicatum.

IX. Quod quidem in aëre hæerere, & ex eo statim in hominis corpus se insinuare; vel forte prius se cum alimentis commiscere, atque ita deglutiri, itidem vero videtur simillimum.

X. Cujus vero naturæ id miasma sit, à priori plane non; à posteriori, sive per effecta quæ edit unice, sed & sic satis difficulter determinari potest.

XI. Id utique certo constare videtur, illud miasma per se non sufficere ad pestem generandam; sed concurrere debere certam corporis temperiem, quæ si abfuerit, generabitur nunquam; quod in primis mirabilis docet casus, qui elapso sæculo Leydæ contigit.

XII. Dein & hoc adfirmandum videtur, tum ex invadendi modo, tum ex symptomatum diversitate, tum ex non eadem curandi methodo, quam requiri experientia docuit; non eandem semper esse pestiferi veneni indolem.

XIII. Et sane graviter erraret, qui omnem pestilentiam ejusdem naturæ existimaret. Tot distinctæ sunt species, quod distincta sunt miasmata, pestifera symptomata excitare valentia.

XIV. An ergo pestis contagium est sal alcalinum, sanguinem dissolvens? an potius coagulans? estne naturæ arsenicalis? an sola inflam-

matio pestem producit? an miasma pestiferum consistit in vermiculis sese insensibiliter in poros corporis insinuantibus? Prior sententia sua se probabilitate commendat. At nec altera plane repudianda videtur. Distinctas pestis species dari monuimus.

XV. Quum vero venenum illud aëri inhærens inde in corpus nostrum se penetret: quæritur, per quas vias sese insinuet? an per externam corporis superficiem? an cum aëre intra pulmones inspirando? an deglutiendo? Omnibus modis id fieri potest. Posteriori tamen frequentissime fieri videtur.

XVI. Ingressum vero id venenum humores nostros inficit, infectisque alios inficiendi facultatem conciliat: an vero omnes? an quosdam tantum? & , si omnes, an omnes æqualiter? Mira dantur experimenta, ex quibus præ cæteris, bilem infectam colligas. Nec hoc pesti proprium, sed cum plerisque epidemiis commune videtur.

XVII. Extreme acutorum morborum numero accensenda est pestilentia. Neque tamen eadem in omni specie acuties. Majus minusve discrimen phænomenon diversitas indicat.

XVIII. Curatio omnino distinguenda est in prophylacticam & therapeuticam; per illam imminens præcavetur; per hanc præsens tollitur: præcavere enim facilius est, quam tollere.

XIX. Præcavetur pestilentia, 1. si curetur ne aër loci nondum infecti inficiatur. 2. si

infectus aër corrigatur. 3. si miasmatis ad corpus sanum adplicatio impediatur. 4. aut, si id impediri non possit, ita disponatur tum corpus, tum venenum, ut lædi & lædere vix possit.

XX. Prius fit, sollicitè omne commercium cum locis affectis prohibendo, idque diversa ratione.

XXI. Alterum fit, extruendo largissimos focos in variis civitatis locis: hinc inde in ignem conjiciendo nitrum, sal commune, acetum; accendendo pulverem pyrium, sulphur. An & illa, quæ foetidum odorem tetrumque fumum spirant? Huc refer sepulturam cadaverum extra templa, eorum cremationem, vel profundissimam sub terra submersionem, in quam varia herbarum semina conjiciantur.

XXII. Tertium fit, ædes incolendo septentrionem, non austrum, spectantes; remotas ab omnibus cloacis & tetris exhalationibus; fugam capeffendo; animum tranquillum, sua sorte contentum, Deoque confidens habendo; corpus in moderata perspiratione retinendo; diæta tenuissima; abstinencia à venere, & animi affectibus. An amuleta ex arsenico, araneis, mercurio, bufonum pulvere, &c. huc faciunt?

XXIII. Quartum fit, tabaci fumum sugendo; aromaticum corpus manducando; salivam in os adfluentem expuendo; fonticulum immitendo; mane haustum aceti aromatici sumendo, vel & aliud sudoriferum; alvum laxiorem servando, cavendo tamen à diarrhæa. An & hic emeticum & V. S. conveniunt? An spe-

cificum veneni pestiferi certa fide compertum est ?

XXIV. Ut præsens tollatur, 1. vires conservandæ sunt & sustinendæ. 2. venenum susceptum expellendum, corrigendum. 3. effecta à veneno producta mitiganda.

XXV. Vires conservantur cardiacis potissimum acidis, vino rhenano, mosellano, acetis, maxime aromaticis, rutaceo, sambucino, calendulato, succis, gelatinis, rohub ex fructibus acidis.

XXVI. Venenum expellitur, concitato sudore initio morbi per aromatica acidismista, teste omni experientia. An & purgantibus ? an emeticis ? an V. S. ? Priora tantum non omnes damnant : posteriorem alii laudant ; proscribunt alii. Utrique forte jure : an cucurbitis ? an vesicatoriis ?

XXVII. Corrigitur per acida, terras pingues, frigidiori forte regimine : an & cortice peruviano ? an mercurio ?

XXVIII. *Bubonum* retropulsio cavenda ; exitus procurandus. An cucurbitis ? an vesicatoriis ? an cataplasmatibus ? cito aperiendi, quum apparent, lanceola potius, quam cauterio ; neutiquam arsenicali magnete, aperti diu servandi.

XXIX. In *carbunculis*, separatio partis mortuæ à viva est procuranda ; usu interno antiloinicorum ; externo scarificationum ; pulicularum, cataplasmatum, antisepticorum.

XXX. *Exanthemata*, cæcas parvi morbi, vel præfagia, curationem non adferunt; ex quibus nihil, parum interna remedia poterunt infestare.

C A P U T X I. *scorbillis*, fed & *scorbillis* labo-

*De febribus scarlatinis, purpuris
seu miliaribus.*

IN multis febribus continuis, aliquandiu post earundem invasionem, serius, ocius adparent in tota corporis superficie, vel aliqua ejusdem parte, maculæ quædam, vel pustulæ, vel vesiculæ, quæ *exanthemata*, vel *efflorescentiæ* vocantur, febresque his efflorescentiis stipatæ *exanthematosæ* appellantur.

II. Inter has inprimis memorantur febris *scarlatina*, & *purpura seu miliaris*; eaque tum *rubra*, tum *alba*.

III. In *scarlatina*, quarto plerumque ab invasione die, rubicundæ primum parvæque adparent pustulæ, quæ dein lateſcunt, concurrunt, totamque faciem, quin & universam cutim, intensa tingunt rubedine, sensim sensimque disparente, & epidermide in tenuissimas squamulas furfuraceas secedente.

IV. Mitissima habet symptomata, & si prudenter tractetur, nihil mali præſagit. Curatur diluentibus, blande diaphoreticis, nitrosis, aliquando & V. S.

V. Febris *purpura*, quæ & *miliaris*, tum quoque *puncticularis* dicitur, duplex est; alia

VII. Facta eruptione symptomata vix mitigantur, quin & sæpe durat vomitus. Post 3 vel 4 dies, eæ, quæ faciem obsident, pallere incipiunt, reliquis adhuc intense rubris. Tandem plane evanescunt, desquamata epidermide: atque ita & alterum stadium finitur.

VIII. Morbus pro varia constitutione epidemica varium habet periculum; majus sæpe, sæpe & minus; sæpe in peripneumoniam & pulmonale ulcus definit.

IX. In curatione mali id agendum est, ut contagium corpori communicatum in superficiem corporis deponatur, depositique retropulsio prohibeatur.

X. Deponitur miasma in corporis superficiem vi ipsius febris: quæ si nimia fuerit, imminuenda V. S. nitrosis; diluentibus; clysmatis. Si nimis debilis, excitanda. Prius frequentissime, posterius rarissime fit. Hinc & calidius regimen semper fere nocere consuevit. Melius ergo naturæ opus committimus, eique suppetias ferimus diluente vehiculo.

XI. An ergo hic semper vena secanda? an nunquam ab ea abstinendum?

XII. Quum vero & depositum contagium vi ipsius febris sustineatur; liquet, easdem fere indicationes in altero, quæ in primo stadio, oriri: dum in utroque tussi, difficili symptomati, per pectorales syrupos, oleosa, diacodiata lacticinia succurremus.

XIII. Evanidis pustulis sæpe V. S. semper fere laxantia eccoprotica indicantur.

CAPUT XIII.

De Variolis.

Variolæ, forte Græcis incognitæ, Arabibus primum accuratius descriptæ, omni anni tempestate grassantes, omnem ætatem, ne decrepitis quidem senibus, inque utero contento foetu exceptis, potissimum tamen infantilem, puerilemque invadunt: rarius vero eos, qui olim easdem passi fuerunt.

II. Sunt vel *spuriæ* vel *veræ*: Illæ iterum duplices: vel *lymphaticæ* quæ & *crystallinæ*, *ichorosæ*, *fatuæ* dicuntur, Belgis *waterpokjes*: vel *duriores*, Belg. *steenpokjes*. Hæ in *discretas* & *confluentes*, numero, symptomatum vehementia, periculi magnitudine, decursus ratione, quin & tractandi methodo toto sæpe cœlo diversas, dividuntur.

III. Utrarumque decursus quatuor stadiis contineri commode censetur: quorum primum *contagii*; alterum *inflammationis*; tertium *suppurationis*; quartum *exsiccationis* vel *prolapsus* haud inepte adpellatur: quæ singula propius nunc sunt examinanda.

IV. In *primo stadio* hæc sunt phænomena: vagus horror: rigor: calor intensior: dolor capitis, dorsi: nausea: vomituritio: anxietas: dolor acutus circa præcordia: dolores colici, nephritici, pleuritici: ingens insudores propensio, potissimum in adultis: splendor oculorum, lacrymatio: rarius tussis & sternutatio: febris continua acuta: sæpe deliria: interdum narium

& mensium fluxus : in adultis alvus strictior : in infantibus aliquoties diarrhœa : tum & stupor, somnolentia ; convulsiones epilepticæ, sanguis tenuis, floridus, dissolutus, acer : eruptio papularum inchoata.

V. In confluentibus symptomata vehementiora. Rarior adultorum in sudores propensio : sed vel in his frequens diarrhœa.

VI. Causa symptomatum est contagium variolosum, à corpore ad morbum contrahendum disposito, susceptum : at qualis illa dispositio ? qua potissimum via se venenum insinuat ? an cum aëre intra pulmones attrahitur ? an per poros cutis se penetrat ? an potius cum saliva mistum deglutitur ? Cujus naturæ est miasma variolosum ? an non probabile aliquid de alcalina indole habere ? Dantur certe argumenta, quæ hanc opinionem verisimilem reddunt.

VII. Hæc symptomata, quæ etiam sine contagio varioloso produci possunt, ab eodem excitari suadent constitutio epidemica ægri natura, indoles : causæ antecedentes ; certo denique docent sub finem stadii erumpentes pustulæ.

VIII. Rarum in hoc stadio periculum : major minorve vehementia symptomatum, confluentes pleramque aut discretas præsagens : convulsiones in infantibus raro metuendæ, sæpe laudabiles : diarrhœa in adultis modica non contemnenda, in infantibus vel major bona : narium & menstruorum fluxus, nisi nimii fuerint, non pertimescendi, hujus stadii prognosin absolvunt.

IX. Quod curam in hoc stadio adhibendam attinet: antiquiores medici eruptionem variolarum accelerandam, quantum fieri poterat, rati calidioribus sudoriferis miasma expellere, & ad cutis superficiem determinare conati fuerunt: quo tamen nihil periculosius fingi potest.

X. Recentiore vero nonnulli longe contraria incescere via. Impediendam enim variolarum eruptionem, & erumpentium suppurationem omni molimine censuerunt: id vero & specifica & generali methodo commode fieri posse existimaverunt.

XI. Specifica methodus consistit in inveniendo & præbendo remedio, quod veneno varioloso oppositam, ejusque quasi antidoton, vires ejus & efficaciam infringere & enervare posset: quale quid in mercurio; antimonio; vitrioli phlegmate; tinctura flor. pap. err. & ros. cum spiritu vitrioli parata; aqua picis navalis se invenisse nonnulli crediderunt.

XII. Et sane, si tale specificum certa fide exploratum esset, omnino exhibendum foret. Verum enim vero, quum promissis eventus non respondeat, generali methodo antiphlogistica, qualem in cæteris inflammationibus adhibemus, & hic utendum voluerunt: itaque repetitis V. S. purgantibus; clysmatis; diæta & aëre frigidiusculis; nitrosis, inflammationem variolosam tollendam, & eruptionem præcavendam contenderunt.

XIII. Vera agendi ratio videtur nostro judicio consistere in variolarum eruptione, neque

nimis acceleranda , neque plane impedienda : sed ita moderando naturæ motu , ut neque langueat , neque exorbitet nimis , quod utrumque determinando ad cutis superficiem miasmati varioloso quam maxime obesset.

XIV. Itaque neque semper vena secanda ; neque semper à V. S. abstinendum est. Abstinemus languente , aut satis moderato ; utemur incitato nimis motu : febre valida : corpore plethorico : diætâ calida prægressa : sanguine nimia copia alibi effluente ; delirio valido ; topica quadam inflammatione.

XV. Porro initio mali , si nulla inflammati ventriculi indicia adfuerint , vomitorium exhiberi commode potest.

XVI. Neque video , quid à laxantibus & ecoproticis vel clysmatis in hoc stadio mali expectandum sit ; vitatis tamen sollicitè purgantibus crasticeis.

XVII. Præterea convenit ægro diluentia , humectantia , diaphoresin commode & sine multo stimulo promoventia exhibere : ægrum neque cito lecto includere , neque inclusum validioribus stragulis opprimere : pedibus epispastica admoveere , aut eisdem balneo aquæ vel lactis calidi immergere : diætâ tenuiorem , acidiusculam præscribere ; abstinendo à carnibus , aut validioribus earundem jusculis.

XVIII. Si vero motus langueat , excitari cardiaco potest : longe vero frequentius in impetus excessu , quam defectu naturam peccareprehendimus.

XIX. *Secundum stadium* alia in discretis : alia in confluentibus symptomata habet.

XX. In *discretis* incipit plerumque 4°. ab invasione die : definit 8°. 9°. 10°. Erumpunt hinc inde pustulæ, primum in facie & pectore, mox per totum corpus, leviter supra cutis superficiem elevatæ, dum erumpunt, febris ejusque symptomata minuuntur, interdum plane desinunt : manet in adultis ad sudorem diathesis. Fauces incipiunt dolere, & molestior evadit deglutitio. Augentur pustulæ; in vesiculas elevantur, liquorem tenuem, pellucidum continentes, qui de die in diem flavior evadit, & ad perfectioris puris indolem adcedit. Facies magis magisque intumescit : palpebræ tumefactæ oculos claudunt. Cutis inter variolosas pustulas leviter inflammata & tensa.

XXI. In *confluentibus* 3°. jam die, imo citius incipit, & longius excurrit. Pustulæ plures emergunt; sæpe quidem initio discretæ, at mox implicandæ; sæpe jam in ipso exortu implicatæ. Facta eruptione symptomata ad summum remittunt, imo sæpe ne hoc quidem; raro cessant. Majores quidem de die in diem evadunt; sed nunquam discretarum magnitudinem attingunt; neque liquor vesiculis contentus eam flavedinem acquirit. Tumet facies maturius, quam in discretis. Cætera symptomata graviora. Diarrhœa in infantibus: salivatio in adultis. Hæc, rarior in discretis, in confluentibus constanti fere lege adesse observatur, neque tamen absolute semper. Incipit

sæpe jam primo hujus stadii die. Cæterum frequens hic phrenitis : coma : petechiæ : nigredo variolarum : narium hemorrhagiæ : mictus cruentus : sputum sanguinis : fluor menstruus urinæ suppressio.

XXII. Hoc stadium, unum ex periculosissimis, varios pro varietate symptomatum discriminis gradus habet.

XXIII. In hoc stadio tollenda sunt omnia obstacula, quæ felicem eruptionem, aut jam prodeuntium suppurationem, impedire possunt.

XXIV. Quum vero illa impedimenta varia sint, variis quoque, nec iisdem semper, remediis utendum erit.

XXV. Calidius hic regimen plerumque nocet; nec frigidum conducit : moderatum optimum : diluentia, humectantia : nonnunquam venæ sectio : epispastica : pediluvia : balnea : paregorica ; omnem hic paginam absolvunt : inprimis sustinenda salivatio ; & symptomatibus, pro sua cuique indole, occurrendum est.

XXVI. In *tertio stadio* suppuratio perficitur, absolvitur : pus maturum evadit, abscessusque escharam contrahere incipiunt.

XXVII. Initium hujus stadii in *discretis* ut plurimum octavus est ab invasione dies : citius hoc stadium faciei, tardius cæterarum partium variolæ intrant : initio stadii facies tumidissima : palpebræ inflatissimæ : tumor manuum pedumque : quælibet papula liquore flavo ; purulento turgidissima & maxime supra cutim elevata : summitati cujuslibet pustulæ crassior quædam

materia adhærere incipit, levis oculorum non absimilis, quæ de die in diem augetur; dum interea facies sensim sensimque detumescere incipit. Febris, quæ sub finem prioris stadii plerumque redit, vel interdum non plane abfuit, exacerbari consuevit.

XXVIII. *Confluentes* variolæ serius hoc stadium ingrediuntur: aliquando demum 11°, 14°, imo 16°. die: quo tardius, eo pejus. Nunquam tantus tumor, tantaque pustularum elevatio, quanta in discretis: Rarius quoque perfectissimum pus. Salivatio incipit minui: saliva viscida tenacissima, vix faucibus excernenda: summa hinc anxietas. Tandem salivatio desinit. Tum manus insigniter tument; urinæ copiosissimæ: febris intensissima.

XXIX. Maximum in hoc stadio periculum, in utroque quidem variolarum genere, à febre: in confluentibus ab imminuta & cessante salivatione: sed varium illud periculum pro varietate symptomatum.

XXX. Cura stadii hujus tribus indicationibus absolvitur, 1. resorptus purus impediendus. 2. febris præcavenda, tollenda. 3. symptomata mitiganda.

XXXI. Prius absolvitur lenioribus cardiacis: opiatis: fomentis laxantibus, emollientibus, ad totam corporis superficiem adplicatis: apertis acu papulis.

XXXII. Secundæ indicationi satisfacit modo memoratis remediis: acidis: acescentibus: balsamicis: leniter diaphoreticis: opiatis. An for-

tioribus purgantibus ? ut Freindius. An vomitoriis ? ut Woodvardus. An potius clysmatibus ? an cortice peruviano ?

XXXIII. Symptomata mitigantur pro varia sui indole : salivatio quam diutissime sustinenda : ea imminuta locii fluxus , tumor manuum promovendus : tenax pituita faucibus inhærens solvenda & abstergenda : oculis sollicitè prospiciendum.

XXXIV. In *ultimi stadii* initio densa crusta in facie variolas tegit , sub qua fluctuat pus : in artubus rumpuntur pustulæ : febris adhuc intensa : pus absorptum per metastasin in nobilissimas sæpe partes deponitur , ibidemque periculosissimos morbos generat ; vel subjectas erodit partes ad ossa sæpe usque , in quibus caries & spinæ ventosæ exoriuntur. Tandem crustæ decidunt : quibus delapsis rubicunda apparet cutis , cui mox albicans pellicula inhæret , sub qua dein adparent foveæ. Nonnunquam hinc inde phymata enascuntur : & spuria quædam variolæ , quas *secundarias* adpellant.

XXXV. In hujus stadii initio eadem oriuntur indicationes , quæ in priori. Tum crustæ arte separandæ. Phymata quantocius ad suppurationem perducenda. Vesicatoria interdum admovenda , ut resorpto puri exitus detur. V. S. instituenda. Cathartica exhibenda. An ulla arte foveæ præcaveri possunt ? solo forte utcumque justo morbi regimine.

XXXVI. Quid de variolarum insitione dicendum ? Multa sane , tum pro eadem , tum con-

tra eam disputari possunt. Quid docet Chinesium variolas excitandi methodus?

C A P U T X I V.

De Inflammatione.

MOrbis universalibus omnino adnumeranda est *inflammatio*, *phlegmone*, *phlogosis*, à præcipuo, quod eam comitatur, symptomate, calore scilicet, sic nuncupata.

II. Definiri commode potest, quod sit, tumor, in parte ruber, cum dolore, ardore, durtie, pulsatione, punctura, febre, eaque vel universali vel topica conjunctus.

III. Potest autem talis inflammatio occupare quamcunque corporis partem; externam; internam; ne ipsis quidem ossibus, eorumque medulla exceptis; & frequentissime in vasis per cellulosam tunicam distributis sedem suam habere videtur.

IV. Proxima inflammationis causa est stagnatio sanguinis in vasis arteriosis, cum majori impetu humorum in stagnantem sanguinem irruentium.

V. Unde duplex ad inflammationem requiritur conditio: sanguinis stagnatio, & major humorum motus: neque alterutra ad phlegmonem constituendam sufficit: altera vero nata, facile & altera generatur.

VI. Potest autem illa stagnatio sanguinis fieri; vel in vasis sanguinem naturaliter vehentibus; vel in iis, quæ serum sanguine tenuius

ferunt, sed nunc dilatata eundem recipiunt. Posterior hæc *errore loci* fieri dicitur.

VII. Quod si nunc humores à sanguine secreti, eoque tenuiores in propriis vel alienis vasis stagnent: producitur quidem morbus inflammationi adfinis; sed tamen re & nomine ab eodem diversus.

VIII. Quum vero stagnatio eo facilius fiat, quod vasa, per quæ liquidum movetur, subtiliora fuerint; probabile admodum est, longe frequentissime inflammationes fieri in vasorum arteriosorum extremitatibus, ubi jam jam in focias venas abitura sunt.

IX. Quam §. 4. proposuimus, veram & proximam inflammationis causam esse, evincunt tam phænomena conjuncta, quam causæ antecedentes: neque obstant, quæ inflammationi succedere observantur: quin & desumpta hinc curandi ratio per experientiam vera & legitima esse demonstratur.

X. Et sane, quod ad phænomena attinet, ea necessario conspici debent, posita tali humorum *σάσι* humorumque aucto impetu.

XI. Antecedentes autem causæ talem *σάσι* necessario generant: agunt enim omnes, vel in vasa quæ stringunt, vel & aliquando è contrario laxant, vel in sanguinem, cui vel acrimoniam, vel densitatem, vel majorem motum conciliant, aut alia quacunque ratione ad stagnandum cogunt.

XII. Etenim phlegmonen antecedere observantur vulnera; fracturæ; luxationes; contu-

siones ; puncturæ ; fortes ligaturæ ; compressiones ; distorsiones ; combustiones ; frigus vehemens ; vel & vehemens calor , maxime si alterum alteri subito succedat ; acria quæcunque stimulantia ad partem adplicata : maxime oleosa ; emplastica ; plethora ; calefacientia ; cacochymia quælibet ; quin & nimia partis cujuscunque laxatio , sive per balnea , fomenta , cataplasmata , sive alia qualibet ratione.

XIII. Externarum partium inflammatio solo intuitu cognoscitur ; internarum detegitur ex antegressis ; dolore punctorio ; ardore ; pulsu , semper fere celeri , sæpe duro , magno ; & sanguine educto , cujus superficiei plerumque , nec tamen semper , densa ; tenax , flava , subviridis crusta inhæret , de qua plura Cap. de pleuritide.

XIV. Quatuor potissimum modis terminari inflammatio consuevit. Vel enim *resolvitur* , vel *suppuratur* ; vel in *gangrænam* ; aut ea pejorem *sphacelum* ; vel denique in *scirrhum* abit.

XV. *Resolvi* dicitur inflammatio : quotiescunque , nullo alio morbo succedente , materia stagnans mobilis redditur.

XVI. Hunc salutarem , & præ cæteris maxime optandum eventum præsagimus , si inflammatio non fuerit valde vehemens : neque valde inveterata : corpus euchymum : vasa satis laxa : motus non admodum citatus : sanguis non acer , & satis dilutus , aut non difficulter diluendus.

XVII. *Suppuratio* fit , quando vasa rupta , simul cum effuso ex ruptis liquido mutantur

in liquidum spissum, tenax, albicans, quod *pus* adpellant: cujus varia est pro varietate loci affecti, temperiei, causarum antegressarum & corporis constitutionis conditio.

XVIII. Futuram illam expectabimus, si vehementior sit inflammatio, quam ut resolvi possit; nec tamen iis stipata symptomatis, quæ gangrænam sphacelumve minitentur.

XIX. At si motus vehementissimus, dolor maxime acutus; cætera symptomata gravissima; causa pertinax; corpus cacochymum; remedia vel plane neglecta, vel intempestive, aut male adplicata fuerint: tum, erosio vasis, liquoribusque putrefactis, communicatio inter partem inflammata vicinasque vitales, vel plane, vel pro parte tollitur; hoc est, mors partis vel integra, vel minus perfecta imminet. Prior conditio *sphacelus*; posterior *gangræna* nuncupatur.

XX. Quod si pars glandulosa inflammationem conceperit, & sanguis stagnans crassus, viscidusque fuerit: tum in durum & inæqualem tumorem, quem *scirrhum* adpellant, facile à cancro excipiendum, malum id terminari consuevit.

XXI. Quum in omni inflammatione duplex conditio peccet; stagnans sanguis, & auctus in eum S. S. imperus, duplex quoque ad illam persanandam nascitur indicatio. Altera *impetum minuere*; altera *materiem mobilem reddere* jubet.

XXII. Et certe si hæc bina obtineri possint, salvis vasis, tum ipsius partis inflammatae, tum

vicinarum obtinebitur resolutio, quæ in omni inflammatione quantum ulla arte fieri potest, procuranda est.

XXIII. *Minuitur impetus* : evacuantibus ; revellentibus ; temperantibus ; ergo conveniunt V. S. arteriotome ; purgantia ; clysmata ; fonticuli ; setacea ; vesicatoria ; epispastica ; laxantia ; diluentia ; refrigerantia ; humectantia ; antacria.

XXIV. *Materia mobilis* redditur. 1. eandem repellendo in vasa majora. 2. Illam attenuando. 3. vasa obstructa laxando, ut ad continuatas arteriis venas materia transmitti possit.

XXV. *Repulsio*, nunquam in mali initio ; neque in ea specie, quæ per *μετάστασιν* morbi- ficæ materiæ fit, tentanda obtinebitur largissima V. S. ad animi deliquium usque instituta ; purgantibus ; determinata frictione ; leniter adstringentibus & roborantibus, sed prudenter admotis.

XXVI. *Attenuant* phlogisticam materiam aquosa ; nitrosa ; saponacea ; mechanica vasorum actio, quæ adjuvatur V. S. & dein leni stimulo ad eadem adplicato, per vesicatoria, frictiones cucurbitas.

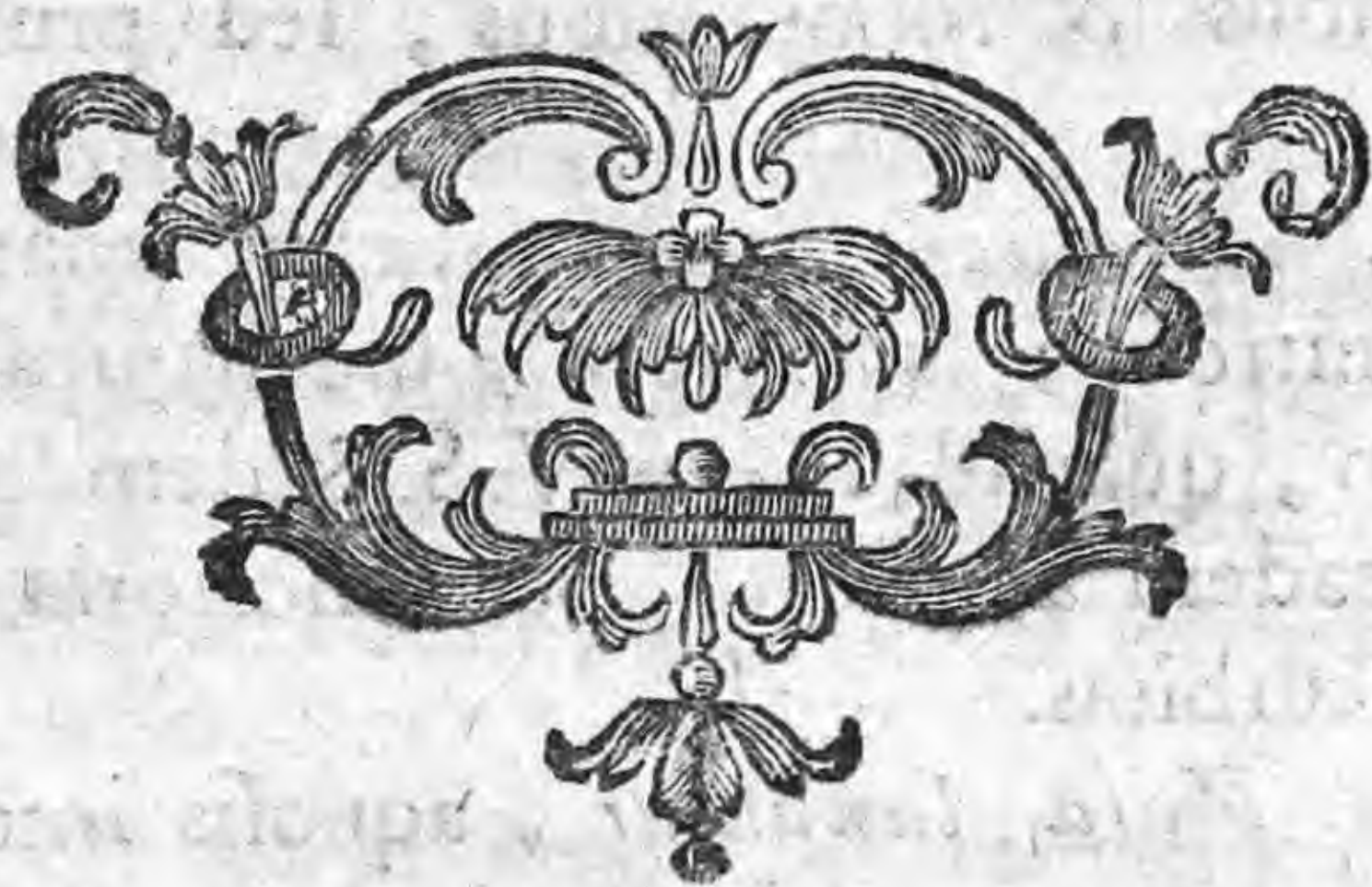
XXVII. *Vasa laxantur*, aquosis internis, externisque ; vapore ; fomentis ; cataplasmatibus laxantibus.

XXVIII. *Diæta*, quæ sollicitè ordinanda est, in inflammationibus plane similis esse debet illi, quam in historia febris ardentis Cap 5. §. 13. commendavimus.

XXIX. Cæterum , in applicatione horum in genere sic laudatorum remediorum ad determinatos casus , summa prudentia opus ; quum ea possit esse loci inflammati , aliarumque circumstantiarum conditio , ut alias utilia , in his casibus noxia evadant. Imo vero multum interest, laxamne & frigidam ; an siccam calidamque temperiem æger habeat.

XXX. An acidum inflammationis causa ? an fermentatio ? an in omni omnino inflammatione vena secanda ? an semper minuenda febris in phlegmone ? an non aliquando eam augere licet ?

XXXI. De suppuratione , gangræna , sphacelo & scirrho chirurgi sunt consulendi.

LIBER SECUNDUS.

DE

MORBIS NON NECESSARIO
FEBRILIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Scorbuto.

S*Corbutus*, veteribus medicis non plane incognitus; recentioribus accuratius descriptus; est ex genere eorum morborum, quos endemios adpellant: & potissimum grassatur in illis regionibus, quæ polo septentrionali vicinæ; eo quidem vehementius, quo viciniore; eo minus vehementer, quo remotiores: adeo quidem, ut nullus fere ibidem morbus sit, chronicus fuerit vel acutus, qui non vel vi scorbuti excitetur, vel cui ille fidum se comitem sociumque non adjungat.

II. Quamvis autem in memoratis regionibus nemo unquam ab hoc scorbuto immunis sit: potissimum tamen vexare deprehenditur otiosos, parum exercitatos; habitantes in locis mari vicinis, aut depressis, aqua olim sepultis, nunc arte mechanicaeducta aqua ficcatis; ædibus humidis; cellis subterraneis: tempore hiemali: utentes alimentis falsis; duris; tenacibus; lardo;

E

piscibus ; carne fale & fumo indurata , sine multo pane , aut vegetabilibus acidis , aut acescentibus ; pisces ; fabis ; farinaceis crudis , non fermentatis : aquis putridis , verminosis : tum & qui diurnis morbis laboraverunt , præsertim febribus , iisque minus tempestive cortice peruviano suppressis. Præter quæ omnia etiam ad scorbutum disponunt vigiliæ nimia : somnus immoderatus : nimia in aëre calido exercitia : meditationes protractæ : debitarum evacuationum suppressiones.

III. Quæ quidem omnia , partim debilitando solida , partim inspissando fluida , primum quidem lentorem visciditatemque humoribus conciliant : quo dein fit , ut minus libere circulantibus acrimoniam contrahant , in variis variam ; acidam nonnunquam ; nonnunquam falsam ; sæpe alcalinam ; interdum & oleosam : distinguendam ex causis antecedentibus , temperie , symptomatibus : atque in eo videtur proxima scorbuti causa potissimum sita esse.

IV. Neque certe aliter docent morbi symptomata : quæ cum pro vario scorbuti stadio diversa sint , commode illum distinguimus in minus , magisque confirmatum.

V. Incipienti ergo , vel minus confirmato hæc symptomata adsunt. Lassitudo ; torpor ; sedendi vel decumbendi amor ; gravitas ; cito defatigatio ; obtusus in cruribus , lumbis , potissimum musculorum dolor ; somnus vix reficiens ; respiratio laboriosior cum quodam anxietatis circa præcordia sensu ; ὁστέονος variarum

partium dolor; œdematosus pedum tumor; fuscus faciei color; maculæ carnis rubræ, cæruleæ, lividæ, virides, varia ratione se prodeutes; gingivæ tumidæ, laxæ, vix dentibus cohærentes, sanguinem facile fundentes, venis cæruleis distinctæ, tum & ulcusculis obsessæ; dentes denudati, gypsea & tartarea materia investiti; dolores varii, vagi, lacinantes, inflammationes partium in quibus sentiuntur, mentientes, à quibus tamen haud difficulter distinguuntur, & omnino distingui debent; urina admodum varia, nihil certi indicans; neque pulsui multum fidendum.

VI. Provectiore morbo eadem, sed longe graviora, urgent symptomata, quibus & alia, horrenda sæpe, accedunt: ore scilicet aperto, foetentissima anima exhalat. Gingivas gangræna occupat, incredibili velocitate ad vicinas partes se diffundens. Tument aterrimo sanguine repletæ raninæ venæ. Frequentissime ex naribus, faucibus, pulmonibus, ventriculo, intestinis, renibus, utero, hæmorrhagiæ. Ulcera contumacissima, in cruribus potissimum, sed & aliis partibus enata, frequentissime etiam linguam obsidentia, maligna, carcinomatosa. Scabies. Lepra Elephantiasis. Enormes ossium dolores, strepitus, secessus epiphysium, tumor, facilis luxatio, fractura. Strumæ. Serophulæ. Bubones. Febres intermittentes, vagæ, inordinatæ, dein malignæ, continuæ, gravissimis & pesti non multum adsimilibus symptomatibus stipatæ. Atrophia. Hydrops.

Spasmi tetani, convulsiones. Apoplexiæ. Paralyfes. Epilepsiæ. Colicæ. Diarrhoæ. Dysenteria. Verbo, omnes omnino, tam acuti, quam chronici morbi.

VII. Quæ quum ita se habeant, patet morbum hunc, in primo sui stadio non adeo periculosum, & chronicorum numero adscribendum; in altero vero periculosiorem, & sæpe etiam peracutum esse. Differt tamen periculum, imprimis pro varia acrimoniæ specie, quæ peccat: unde & ingens in symptomatibus diversitas oritur.

VIII. Scorbutus minus confirmatus alia omnino ratione tractandus est, quam confirmatus. Multum enim interest, utrum lentor humorum peccet unice: an eidem se adjunxerit acrimonia, quæ pro varia sui indole varia iterum remedia exigit.

IX. Si, ut initio fieri consuevit, lentor peccaverit: curatio ab iis incipienda est, quæ primis viis prospiciunt, ut vitiata chyli confectio emendetur: ergo, 1. diæta causis scorbutum foventibus opposita instituenda. 2. saburra in primis viis hærens expellenda, vel emeticis, vel catharticis. 3. tonus ventriculi & intestinorum roborandus.

X. Tum vero ad illa pergendum, quæ lentorem viscidum, massæ sanguineæ inhærentem, attenuare possunt: quod potissimum per talia antiscorbutica præstatur, quæ amarican-tia, acria, multo sale volatili & oleo calidiore constant; quibus per ἐπικράσις cathartica non sine fructu interponi possunt.

XI. Quum vero viscidum illud sæpe numero generetur à nimia laxitate vasorum : præcavebunt & tollent lentorem omnia illa , quæ vasorum fibris robur & elasticitatem conciliare possunt. Unde liquet , quare britannica , lapathum , cortex peruvianus , martialia etiam inter antiscorbutica recenseantur.

XII. An V. S. in hoc stadio locus ? an semper ? an diaphoreticis ? an diureticis ?

XIII. Quod si nunc , provectiore morbo , lentiori illi junxerit se acrimonia , vel totus sanguis dissolutus acerque redditus fuerit : primarium artificium consistit, in invenienda peccantis acrimoniæ indole , & exhibendis remediis illi acrimoniæ oppositis.

XIV. Si ergo acrimonia illa fuerit alcalina , id quod sane longe est frequentissimum , abstinendum ab iis, quæ vulgo antiscorbutica appellantur , ut sunt cochlearia , &c. nisi maxima copia acetosæ admista fuerit : sed utendum acescentibus , acidis , lactis fero , lacte ebutyrato , fructibus horariis acido-dulcibus , pomis aurantiis , citreis , limonis , tartaro , ejusque cremore , crySTALLIS , &c.

XV. Si acida fuerit : tum dicta modo antiscorbutica curant , & cætera alcalina , ut liq. tart. p. d. nitri fixus , &c.

XVI. Si oleosa : omnia saponacea acescentia.

XVII. Si muriatica : diluentia , sed potissimum lixiviosa , ex vivæ calcis aqua præparata.

XVIII. Interim horum usui omnino interponenda sunt blanda laxantia , sollicitè cavendo à

fortioribus purgantibus, & eo quidem sollicite magis, quo sanguis magis dissolutus, solidæque partes colliquationi vicinæ magis fuerint.

XIX. Diætam, si ullibi, hic omnino præscribere exactam oportet: quæ opposita sit causis scorbutum generantibus, & peccanti in corpore acrimoniæ.

XX. Symptomatibus omnino prospiciendum, sunt enim sæpe illa gravissima; & vario cuique modo pro varia sui indole.

XXI. An lac in scorbuto convenit? an potius ferum ejus? an, & quando, salivatio mercurialis conducit? an decocta guaiaci epotare prodest? an non eadem remedia aliquando utilia, aliquando vero noxia sunt?

C A P U T II.

De Arthritide & Podagra.

A *Arthritis*, morbus articularis, ut à cæteris ossium sibi que adfinibus morbis destinguatur, commode definiri potest, quod sit dolorifica ægritudo partium, quæ ad formandum ossis articulum concurrunt, à causa potissimum in articularum ligamenta agente.

II. Distinguitur, quod alia sit *universalis*; alia *particularis*, quæ varia accipit nomina pro varietate partium, quas occupat: *ischias* seu *sciatica*; *podagra*; *chiragra*; *onagra*, *gonagra* dicitur. Alia *fixa* est; alia *vaga*. Alia sine *tumore*; alia cum *tumore*, eoque vel *molli albicante*, vel *duriori & rubicundo*. Alia *tophacea*,

nodosa, cretacea. Alia sine febre; alia febre stipata, &c.

III. Signa arthritidis alia sunt imminentis, præsentis alia. Imminentem præfagiunt causæ tam prægumenæ, quam procatarcticæ. Hæreditas : contagium : ætas adulta : sexus masculinus : venus præmature culta : victus potusque lautus & opiparus : singularis temperies : nimia ingenii exercitatio : mora in aëre humido frigidoque, vel calido siccoque : suppressæ evacuationes : cibi & potus tam qualitate, quam copia peccantes : quin & excessus in quacunque ex rebus non naturalibus, inprimis, si factus fuerit vere vel autumno : ructus : flatus : borborygmi : dolores intestinorum : stupor improvus in articulo : segnities & dolorifica gravitas in motu membri : tum & acutior ejusdem sensus : formicationes : pruritus.

IV. Quibus quidem prægressis, si articuli dolor succedat major, minor, interdum vehementissimus, cum difficili ejusdem motu, & tumore plerumque, absentibus aliarum ægritudinum indiciis, jam de arthritidis præsentia dubitari non potest.

V. Ad proximam seu continentem, quam vocant, arthritidis causam quod attinet, eam quidem in omni casu non eandem esse censeo. Nihil enim impedit, quominus inflammatio, sive rubra, sive serosa, in ligamentorum articulos investientium vasculis enata, eandam generet. Neque tamen omnis humorum acrimonia excludenda videtur. Imo vero lympham nimia

copia in corpore abundantem, & ad articulos delatam frequentissime arthritidem gignere, plusquam probabile videtur, adeo ut non immerito arthritidis inter catarrhosis morbos referri possit.

VI. Neque vero eam peccantem lymphæ copiam aliunde felicius deduxeris, quam ab impedita ejusdem per totam corporis superficiem, aut hanc illamve partem exhalatione.

VII. Causa ergo arthritidis esse potest plethora, eaque vel sanguinea, vel serosa: sed & esse potest humorum acrimonia.

VIII. Cujus vero naturæ illa sit; an acida, an alcalina, multis & argumentis & experimentis determinare conati sunt viri celebres: quæ, si rite examinentur, concludendum erit, modo hanc, modo illam speciem peccare: neque difficile erit binas has ab invicem distinguere.

IX. Adfectus contumax plerumque est & diuturnus; sæpe incurabilis; interdum solius naturæ beneficio, interdum remediorum ope sanabilis; nonnunquam letalis. Vix certe ullus est morbus, quem arthritica materia excitare non valeat, potissimum si impediatur, quo minus in articulos derivari possit. Solvitur sæpe ab iis causis, quarum vi generata est.

X. Cura mali duplex est: alia *in paroxysmo*; alia *extra eundem*.

XI. *In paroxysmo* indicatur, materiam in articulos depositam inde educere, & symptomata mitigare.

XII. *Educi* videtur posse *materia* : vel *repel-
tendo*, vel *exhalationem promovendo* : ex qui-
bus binis methodis prior valde noxia & pericu-
losa ; posterior sola locum habere potest.

XIII. An ergo V. S. *in paroxysmo* convenit ?
non semper ; sed neque semper ab ea abstin-
dum. An purgantia & emetica ? nunquam fa-
ne fortiora & draastica : laxantibus aut clysmatis
locus esse potest. An diaphoretica ? certe hæc,
sive interne exhibeantur, sive externe adplicen-
tur, egregia sunt : cave tamen à fortissimis &
multum stimulantibus sudoriferis. An cortex
peruvianus ? an martialia ? an ipsa salivatio mer-
curialis hic conducere possunt ?

XIV. In usu externorum cavendum ab iis,
1. quæ materiam in articulos determinatam
possunt repellere. 2. vasa ligamentorum nimis
indurare. 3. eadem nimium laxare atque debili-
tare.

XV. *Symptomata* iisdem remediis *mitigan-
tur*. Si dolor sævissime urgeat, prudenter opia-
ta administrari posse & debere videntur.

XVI. An inustio prodest ? an artemisiæ folia
cæteris cauteriis majorem vim exercent ? hodie
fere exolevit, nisi in sciatica.

XVII. *Extra paroxysmum* tres videntur ori-
ri indicationes ; quarum prima exigit, *impedire
novæ materiæ arthriticæ generationem*. Altera,
*si id impediri nequeat, eam ita disponere, ne
in articulos illabi possit*. Tertia denique, *ejus-
dem acrimoniam temperare*.

XVIII. Priori satisfaciunt omnia, quæ humorum, præsertim lymphaticorum, nimiam generationem impediunt: qualia sunt omnia illa, quæ vasorum robur & elasticam actionem augent, & perspirationem pulcre promovent: ut sunt omnia aromatica amaricantia. Cortex peruviana chalybeata. Emplastra aromatica, ad abdomen spinamque vertebrarum admota. Frictiones. Exercitia.

XIX. Alteri satisfaciunt diaphoretica; diuretica; purgantia hydragoga, mercurialia; vesicatoria; fonticuli; setacea.

XX. Acrimonia generatæ materiæ arthriticæ temperatur, tum iis, quæ in genere acre possunt tollere; tum & illis, quæ quamcunque speciem. Quum vero hic & acida, & alcalina peccet, erit nunc alcalinis, nunc acidis locus.

XXI. Si vero in ullo morbo, certe in hoc diæta ad prophylaxin facit. Sit ergo causis procatarctitis opposita. Vitetur victus durior. Potus parcior sit. Abstinentium à venere & vino, qua sola abstinencia per annum continuata quidam securitatem totius vitæ consecuti sunt. Utendum lacte, cujus mirificæ adversus hunc morbum, tum à veteribus, tum à recentioribus, virtutes deprædicatæ sunt.

CAPUT III.

De Arthritide vel Podagra retropulsa.

QUando materia arthritica in articulos deponi solita, quacunque de causa in eos deponi negans, in interiora & nobiliora viscera determinatur: *arthritidis*, vel *podagra repulsa*, *retropulsa*, *intropulsa* dicitur.

II. Eodem modo repelli dicitur podagra, quando materia ejus in articulos deposita, subito eisdem deferens ad interiora derivatur: quod quanta celeritate fieri possit, non sine stupore observamus.

III. Hujus repulsionis causa vel potest hære-
re in ipsa materia podagrica; vel in articulis;
vel in corde; vel denique in ipsis visceribus, in
quæ deponitur.

IV. In ipsa materia: quando tanta adest
copia, ut omnis in solitos articulos determinari
non possit.

V. In articulis: quando sic disponuntur, ut
materiam recipere non valeant, aucta eorun-
dem adversus materiam podagricam resistentia:
quod fit per repetitos paroxysmos podagricos;
adstringentia; refrigerantia; inspissantia, tum
ante paroxysmum, tum in eodem adplicata.

VI. In corde: quando adeo debile est, ut ad
remotissimos articulos materiam propellere non
possit: unde iterum in senibus & veteranis poda-
gricis hæc repulsio frequens: hinc V. S. pur-
gantibus, sudoriferis circa paroxysmos, debili-
tata natura materiam repellit.

VII. *In visceribus* denique : si eo tempore, quo sanguinis massa materia podagrica abundat, morbus in quodam viscere oriatur, qui vel laxando ejus vasa; vel nervos irritando, materiam podagricam eo trahit : in quo casu visceris hujus morbus non erit retropulsæ podagræ effectus, sed ejusdem causa.

VIII. Effectus retropulsæ podagricæ materiæ in genere dici potest, esse morbus visceris, in quod materia deponitur. Varius ergo est pro varietate visceris : sed & in eodem viscere non semper idem est. Aliquando enim in eo inflammationem ; aliquando stuporem, pondus & gravitatem excitabit. Interest enim, an materia podagrica sola mole ; an vero & acrimonia in viscus, quod petiit, agat.

IX. Quum phænomena, oriunda à materia podagrica in viscera deposita, etiam producantur, iisdem aliunde adfectis : certe non adeo facile est, repulsam podagram cognoscere. Suspiciamur tamen id factum, 1°. si, quo tempore paroxysmum podagricum contrahere æger solebat, vel plane nullum, vel mitissimum habuerit, inque aliis articulis levis doloris indicia experiatur, dum interim affecti nobilioris visceris signa adparent. 2°. si aucto forte dolore podagrico affecti visceris symptomata minuantur, & contra. 3°. si imminuto dolori podagrico statim phænomena adfecti visceris supervenerint. 4°. si talia prægressa fuerint, à quibus materiam podagricam repelli posse constat.

X. Facilius vero cognoscitur, in quod præcise viscus materia illa deposita sit: & à quibus causis id factum fuerit.

XI. Periculosissimus est adfectus: adeo quidem, ut vix podagrici nisi ab hoc moriantur. Differt tamen periculum pro varia visceris natura & usu; pro vario modo; quo viscus illud adfectum est; pro varia natura materiæ podagricæ; pro varia ægri temperie, atque ætate.

XII. Totum curationis artificium consistit in materia podagrica ex visceribus ad articulos revocanda: quod fit *agendo in articulos & in viscera*. In articulos, eos sic disponendo, ut materiam recipere: In viscera, ut expellere possint.

XIII. *Articuli* ad recipiendam materiam podagricam disponuntur, vel *laxantibus*, vel *stimulantibus*: quorum illa in rigiditate articulorum; hæc in partium debilitate anteferenda videntur.

XIV. *Laxantur* articuli balneis aquæ calidæ; lactis dulcis; decoctorum emollientium, farinosorum: vapore inde exhalante: cataplasmatibus, fomentis similibus.

XV. *Stimulantur* balneis aquæ falsæ; vinosis; decocti herbarum aromaticarum: cataplasmatibus ex stercore animalium: epispasticis ex fermento, ruta, raphano, alliis, aceto, sale; cucurbitis ventosis, scarificatis; vesicatoriis: emplastris stimulantibus: frictione: podagrico dolore exorto.

XVI. *Viscera* ad materiam podagricam expellendam non eodem semper disponuntur modo : si enim vel à debilitate cordis repulsa fuerit podagrica materia : vel nulla inflammationis majorisve motus indicia adpareant, tum negotium per cardiaca, spirituosà, stimulantia est conficiendum.

XVII. Sin febris continua acuta, dolor vehementissimus, cæteraque inflammationis indicia repulsam materiam podagricam concomitantur : tum imminuto motu, & ad determinatum gradum reducto, materia illa felicissime è visceribus ejici potest.

XVIII. An ergo in omni podagra repulsa cardiacis, spirituosis utendum, & sollicite à V. S. abstinendum? nihil sane falsius, periculosius nihil. An semper V. S. instituenda? & hoc damnosius nihil. Quid de emeticis & catharticiis statuendum? id ex prioribus facile quis colligat.

C I A P U T I V.

De dolore ischiadico.

ARthritidis speciem, quanquam & aliunde oriri potest, constituit *dolor ischiadicus*; *ischias*; *sciatica*; *morbus* vel *dolor coxendicis*; *coxagra*; *dolor coxarius*: nam his & pluribus nominibus insignitur.

II. Definitor vulgo, quod sit dolor obsidens articulum, qui formatur à capite ossis femoris cum acetabulo ischii ossis: quamvis etiam vici-

næ partes dolore possint : potestque dolor in ligamentis , nervis , periosteo , cartilaginibus , imo in ipsa ossium medulla hæerere.

III. In hoc morbo vehementissimus dolor articuli locum occupat : quo fit , ut homo neque erectus stare , neque sedere , neque incedere , imo neque decumbere , neque lumbos flectere possit. Dolor per inguina , femur , crus diffunditur , cum paralyſi partium , & stupore , & in reddendo lotio difficultate , sine ullo in loco doloris tumore. Succedente interdum , quod tamen nunquam vidi , destructis ligamentis , femoris luxatione , alias vix contingente.

IV. Materia morbi non ejusdem semper est naturæ : interdum inflammationis omnis expers ; interdum vere inflammatoria , in ipsam suppurationem abiens : unde non semper arthritidis est soboles. Sæpe dolorem huic similem in vesicæ morbis observavi.

V. Varius morbi est exitus : semper quidem contumax & diuturnus : interdum periculosus : imo & letalis : plerumque sanatu difficillimus : nonnunquam etiam prorsus incurabilis.

VI. Si traditis ad Hipp. in hom. p. 417. *ed. F. L. I.* p. 381. §. 34. remediis addideris *V. S.* cauteria , fonticulos : habebis fere absolutam omnium etiam specierum curationem. An musica ad sanandum hunc morbum facit?

CAPUT V.

De Rheumatismo.

Rheumatismus, qui nonnullis *catarrhus*, aliis *arthritidis universalis* dicitur, commodissime in duas species videtur posse distingui, quarum alia *rheumatismus scorbuticus*; alia *inflammatorius* adpellari potest, quæ quidam phænomena nonnulla inter se communia; quædam propria & privata habent.

II. Communia sunt dolor; gravitas; lassitudo; ad motum impotentia; dolor & articulos & loca intermedia occupat; perpetuus est, sed ita tamen, ut nunc exacerbetur, nunc minuat; augeturque, si pars affecta prematur, sæpe acerbissimus est, &, vel diffunditur per totum corpus, vel certas tantum partes, easque, tum externas, tum internas, occupat, sub noctem gravior. Partes affectæ sæpe cedematoso tumore tument. Fugato dolore, quod raro cito fieri consuevit, superest sæpe immobilitas, & paralyseos species: imo vera ancylosis, & nodosa tubercula, & distorsio articulos occupant.

III. In *scorbutico*: vel nulla, vel levior febris: dolor non omnium vehementissimus; neque calor magnus; neque urina flammea; dolor vagus magis, quam fixus; neque partes in magnum tumorem elevantur. Frequentior in foeminis senibusque quam in viris & junioribus, tum in iis, qui majori copia cortice peruviano usi fuere: maxime autem invadit homines scorbuti labe inquinatos.

IV. In-

IV. *Inflammatorius* potissimum invadit homines mediæ ætatis; plethoricos; biliosos; lautius potos & pastos: incipit cum horrore, rigore; quem calor, anxietas & acutioris febris symptomata comitantur. Dolor acerrimus est, fixior, neque ita diffusus; sed hanc illamve partem præ cæteris occupans, in qua ardor, rubor, tumor sæpe conspicitur: urina pauca, flammea: alvus constipatio: sanguis crusta phlogistica obductus. Interdum criticus.

V. Musculi, tendines, eorumque membranae, nec ipso quidem periosteo excepto, videntur constituere proximam mali sedem: quæ quidem, si vel inflammatione, vel lento viscidoque, at acri humore obseffa fuerint; facile intelligitur, diuturnum, dolorificum, & non adeo omnis omnino periculi expertem morbum generari debere.

VI. Ad curationem notandum est, acriorem materiam esse & temperandam & expellendam: cavendo tamen à fortiter stimulantibus, quæ omni rheumatismo infesta observantur. Id vero in utraque specie non eadem plane ratione peragitur.

VII. In *scorbutico*, V. S. non requiritur, nisi copia materiæ abundaverit; dolor vehementissimus fuerit; suppressam evacuationem malum exceperit. Leniora conducunt cathartica, emetica, si primarum viarum adfectarum indicia adfuerint. Sudorifera, sed præmissis attenuantibus, neque illa ex fortissimis. Antiscorbutica. Balnea calida, & actu & potentia. Fric-

tiones. An frigida? an therebinthina? an narcotica? certe si dolor urgeat.

VIII. *Inflammatorius* largam illico V.S. requirit, cujus necessitatem monstrat educti sanguinis conditio: quæ bis, ter, sæpius, si necesse sit, repetenda: eccoprotica: clysmata: diluentia: diaphoretica non calida, maxime quæ ex sambuco conflantur; nitrosa: fomenta: balnea: semicupia: quibus præmissis ad narcotica, frictiones & vesicatoria parti dolenti imponenda pervenire licet. Interim tenuissime ægri nutriendi, habita semper durationis morbi ratione: &, quæ fugato morbo superest, debilitas exercitiis, vinis medicatis corroborantibus, quin & asinini lactis usu superari potest.

IX. *Lumbago rheumatica* Sydenhamo pulcre descripta, dolorifica, chronica, nephritidem adeo referens, ut vel primis in arte viris imposuerit, quum nihil aliud sit, nisi rheumatismus lumborum, curari debet, ea ratione, qua curandum rheumatismum vidimus.

C A P U T V I.

De Rhachitide.

Rhachitis, quasi dicas *spinæ morbum*, pris-
cis medicis incognita, Angliæ natales
suos, medio sæculo 17°. debens, inde ad nos
delata, nunquam adultos invadere; sed solos
pueros infantesque corripere, raro inde à nati-
vitate, sed plerumque, spatio inter 6 & 24
mensem intermedio, consuevit.

II. Brevi definitione , sive ex proxima morbi causa , sive ex pathognomonico signo petita , morbum hunc complecti non licet : quare unice cognosci potest ex enumeratione phænomenon , quæ certe varia admodum ; neque omnia semper simul in rhachitide adsunt , neque æque semper vehementia.

III. Sunt autem diversissima pro diversa partium sede : alia in *capite* ; in *thorace* alia ; alia iterum in *abdomine* ; diversa denique in *artibus*.

IV. Caput proportionaliter cæteris partibus majus , etiam post mortem : in anteriora prolabens : facies sæpe pallidior , sed & sæpe inculpata : acies ingenii acutissima : carotides , & jugulares venæ magnæ : in cadavere cerebrum sæpe intactum , interdum aqua serosa plenum : fortior nonnunquam membranarum ad cranium adhæsiō.

V. *Pectus* macilentum , solito angustius : sternum prominens , acuminatum : costæ ad loca cartilaginum nodosæ : spina vertebrarum vario sæpe modo inflexa : dyspnœa : in cadavere cohæsiō pulmonis cum pleura : aqua , pus in thoracis cavo : pulmo tuberculis strumosis & purulentis obsessus : thymus maximus.

VI. In *abdomine* nihil aliud fere præter naturam adparet , quam major distensio : at post mortem , hepar maximum , ponderosissimum : lien etiam mole auctior : cætera etiam viscera in majorem molem elevata , flatu distenta : mesenterii glandulæ maximæ , strumosæ , scir-

rhosæ, carcinomatosæ. Hinc sæpe hydrops.

VII. Maxima vero in *artubus* degeneratio. Musculi flaccidi, graciles, attenuati, cute laxa cincti: arteriæ venæque gracilissimæ: ossa in longitudine potius imminuta: in latitudine aucta, potissimum circa articulos, ubi nodi tophi-que: secessus epiphysiam: figuræ mutatio: incurvatio in quamcunque partem.

VIII. Quamvis rarissime rhachitici nascantur infantes: nascuntur tamen summe ad hunc morbum dispositi: cujus dispositionis causa quærenda est in parentibus, vel utrisque, vel alterutro, cacochymia frigida, mucosa laborantibus; diæta hanc cocochymiam generante utentibus: chronico morbo, tabe, atrophia, diarrhœa, &c. exhaustis; debilitate partium potissimum genitalium adfectis; olim gonorrhœa, morbo gallico correptis; mercurio usis: mala prægnantis mulieris diæta. Frequens abortus, an & rarior disponit?

IX. Dispositis malum conciliat nutrix iisdem, quibus parentes, malis vexata, ruffa: mora in aëre humidiori & frigidiori: quies: neglecta exercitia: neglecta linteorum mundatio & humidorum exsiccatio; eorundemque frigidorum adplicatio: excepti natibus vapores calida aqua elevati: balnea: unguentorum, oleorum laxantium, saturninorum, mercurialiumque illitus: victus humidus frigidusque; ex pane non bene fermentato; saccharatis; fructibus horæis: nimius potus,isque ex aquosis calidis; varii morbi;

febres autumnales; herpes; scabies repulsa; ulcus exsiccatum.

X. Quare Anglia præ cæteris regionibus hoc malo infestatur? quare ditiorum quam pauperiorum infantibus morbus hic familiar? Quare in junioribus frequens, in provectioribus rarissimus? Quare sexto demum mense, & non statim post nativitatem adparet.

XI. An inæqualis partium nutritio, oriunda ab inæquali materiæ nutrientis ad partes distributione, & quidem minori ad nervos, majori ad ossa, proximam rhachitidis causam constituit, ut Glissonius voluit? an potius inæqualis succi nervosi distributio, minor ad partes è medulla spinali nervos, sed nunc obstructos, habentes: major ad eas, quarum nervi integri & inculpati à cerebro oriuntur, quæ Majovii sententia? an, ut alii placuit, talis cacochymia, qua ossa magis nutriuntur, quam cæteræ partes, suamque mollitiem diutius conservant, & sic plus nutrimenti adtrahunt? nihil horum plane satisfacit. Id certum, in omni rhachitide, & solida peccare, & fluida. Hæc quidem lenta, frigida & pituitosa cacochymia; illa laxitate & flacciditate magna, accedente labe semper scorbutica, venerea non raro.

XII. Præsens ex memoratis signis cognoscitur. Imminens prævidetur à causis prægressis: ab ætate: ex fratribus, sororibusve, simili adhuc vel olim morbo inquinatis: ex tardiori incessu; vacillatione; facili prolapsu; sedendi, decumbendi, aliisque innitendi desiderio: anhelatione:

ad minimum motum corporis defatigatione : nec difficile est eventum præfagire, post longa semper tædia sæpe fortunatum, sed & haud raro funestum.

XIII. Incipienda morbi curatio ab expulsiōne pituitæ primas vias infarciētis : & dein ad ea deveniendum, quæ mucosam cacochymiam corrigere, & solida roborare possunt.

XIV. Expellitur pituita per clysmata; potius tamen per purgantia, nec male, si vires ferant, per emetica.

XV. Corrigitur mucosa cacochymia, & roborantur solida per amaricantia, leniter adstringentia, exsiccantia & antiscorbutica, quibus cathartica commode interponi possunt : tum & per chalybem & chalybeata : ens veneris : tincturam cupri : alcalia fixa, volatilia.

XVI. Ex chirurgicis conveniunt frictiones siccæ, calidæ, aromaticæ : vesicantia : fonticuli : setacea : ligaturæ : fasciæ. Damnosa V. S. inanis aurium scarificatio. An unguenta? & qualia? an balnea? eaque humida an sicca?

XVII. Ex diætâ conducunt alimenta siccissima, omni oleo laxante orbata. Potus parcissimus, spirituosior, generosior. Aër calidus, ficcus. Lecti, in quibus incumbunt, sint siccissimi, duriores, sæpe mundandi, impleti vegetabilibus ficcis antirhachiticis. Vestimenta sicca, munda, lanea. Motus corporis

mechanicus rheda , gestatione conciliandus.
Calor corpori , vel solis , vel arenæ calore , com-
municandus. Machinæ ad incurvata ossa in-
terdum adplicandæ ; sed summa in his pruden-
tia requiritur.

SECTIO SECUNDA.

DE

MORBIS PARTICULARIBUS.

LIBER PRIMUS.

DE MORBIS CAPITIS.

CAPUT PRIMUM.

De Cephalalgia.

C*ephalalgia* est dolor, qui illas capitis partes infestat, quæ supra oculos auresque sitæ sunt.

II. Desumuntur cephalalgiae differentiae, tum à *tempore*, per quod malum duravit; tum à *parte adfecta*: tum & à *loco*, in quo doloris causa hæret: tum denique à *doloris genio* & *indole*.

III. Ratione *temporis*, alia est recentior; alia inveterata. Prior *cephalgia*; posterior *cephalæa* dicitur.

IV. Ratione *partis adfectæ*, alia partem ejus occupat. Quæ totum caput, vel utrumque vel alterutrum latus tenet: Posterior *hemicrania* vocatur; quæ partem tantum exiguam,

clavus : estque vel *venereus*, vel *hystericus*, vel *hypochondriacus*, vel & aliunde oritur.

V. Rursus hoc respectu alia *externa*, alia *interna*; in hac partes cranii cavo contentæ dolent; in illa externæ calvariae ossibus incumbentes: quas species variis criteriis ab invicem distinguere conati fuere auctores; sed non ita certis fidisque.

VI. Ratione *loci*, in quo doloris causa hæret, alia est *idiopathica*; alia *sympathica*. In utraque dolet caput, sed causa remotior doloris in illa in ipso capite; in alia extra illud hæret: & vix ullus locus est, qui male habens cephalalgiam excitare non possit. Oportet autem has species accurate distinguere.

VII. Rationi *genii* & *indolis* doloris, alia est *gravativa*, quæ *καρσάσια*; alia *tensiva*; alia *pulsans*, alia *terebrans*; alia *lancinans*; alia *pungens*.

VIII. Proxima cephalalgiae causa est nimia tensio fibrarum nervearum, vel membranosarum in capite hærentium, quæ quidem tensio excitari potest à causa proxime ad eas adplicata, vel ad alias partes cum iis communicantes. In priori casu *idiopathica*; in posteriori *sympathica* cephalalgia generabitur.

IX. Utriusque autem causæ remotiores & numero & varietate pene infinitæ sunt, ut vix enumerari queant.

X. Idiopathicam cephalalgiam generantes primariæ hæ, ex pluribus paucae, sunt. Vermes; lapilli; nodi; tophi; exostoses; caries;

inflammationes ; serosa colluvies ; obstructions à materia pituitosa , atrabilaria , arthritica ; plethora ; humorum extravasatio ; capitis perspiratio impedita ; vulnera ; ulcera ; excoriationes ; polypi ; membranarum exsiccatio ; atrophia ; spasmus , &c.

XI. Sympathicæ causa frequens hæret in ventriculo , sive in substantia sua , sive in cavitatibus male habeat : in intestinis , hepate , liene , alvo , vesica urinaria , renibus , utero : musculis : tendinibus : nervis.

XII. Vix vero ulla est corporis ægritudo , quæ à rebus non naturalibus tantum pendet , quantum cephalalgia , adeo ut earundem varium regimen vel ad accellerandum , vel ad retardandum , augendum , minuendum paroxysmum , plurimum faciat : inprimis vero aër maximam in eam efficaciam habet.

XIII. Ut iusta institui possit prognosis , & curatio ex arte fieri ; indagandum est , utrum idiopathica , an sympathica sit cephalalgia : id si detectum fuerit , examinandum est , quænam ex tam innumeris causis in determinato hoc casu turbas illas excitet : Id invenire sæpe difficile ; interdum impossibile est.

XIV. Nihil autem impedit , quominus generales quasdam regulas ad omnem fere cephalalgiam adplicandas tradere liceat , tam pro prognosi , quam curatione , quarum plurimas hinc inde apud Hipp. invenias.

XV. Et quidem in omni cephalalgia summæ est utilitatis , i. ut capitis perspiratio , quantum

fieri potest, augeatur. 2. ut humorum excretion-
es, quæ è capite fieri consueverunt, solito
itidem auctiores sint. 3. denique necesse est hu-
mores à capite revellere & ad alias partes derivare.

XVI. Quamvis enim in sananda cephalalgia
longe felicius versaturus sit, quem vera causa
non latuerit, atque adeo omni molimine in eam
inquirere necesse sit: tamen qui sic processerit,
etiamsi eadem incognita, nec arte detegenda
fuerit, felices sæpe eventus fortietur.

C A P U T I I.

De Phrenitide.

P*hrenitis*, quasi dicas morbum mentis, ex
phænomenis, quibus ab alio quocunque
morbo distinguitur, commode definiri potest,
quod sit delirium perpetuum, ferox sæpe, cum
febre continua acuta.

II. Hujus vero causa proxima merito statui-
tur esse inflammatio, nata vel in ipsa cerebri
substantia, vel in membranis cerebrum inves-
tientibus, vel, ut sæpe fieri solet, in utrif-
que.

III. Hanc enim veram causam esse manifesto
constare potest, tum ex iis, quæ phrenitidem
antecedere; tum ex illis, quæ eandem conco-
mitari; tum denique ex illis, quæ eidem suc-
cedere observantur.

IV. Quæcunque enim phrenitidem antece-
dunt, ejus sunt naturæ, ut facile talem cerebri

membranarumve inflammationem generare possint, ut dolor, calor capitis: plethora: dispositio inflammatoria: oculorum & faciei rubor: juvenus: tempus æstivum; autumnale vel & hibernum: mora in aëre calido: insolutio: vini nimius usus: vigiliæ protractæ: nimium litterarum studium: animi adfectus: perspiratio capitis impedita: vis violenta capiti illata: & plura alia.

V. Nata vero illa inflammatione necessario oriuntur ea phænomena, quæ in ipsa definitione memorata sunt: præter quæ multa etiam alia plerumque adsunt, iterum facile, tum ex inflammatione, tum ex conjuncto cum illa delirio, explicanda.

VI. Imo vero ea, quæ in cadaveribus phreniticorum observantur, manifeste docent, talem inflammationem præcessisse. Etenim vel ipsa adhuc inflammatio adparet, vel abscessus, gangræna, sphacelus, certissima prægressæ ejusdem signa ἀναμνηστικά.

VII. Neque magni momenti sunt, quæ à viris nonnullis celebribus adversus hæc sententiam objici consueverunt.

VIII. Quod si nunc illa inflammatio primum in cerebro generata fuerit, *phrenitis* dicitur *idiopathica*; si vero materia phlogistica prius in alio loco hæserit, & dein per μεταστροφήν ad cerebrum translata fuerit, *phrenitis* vocatur *symptomata*, quæ in variis morbis acutis, quin & chronicis, frequentissime occurrit.

IX. Terminatur phrenitis in *mortem* ; in *alium morbum* ; vel in *sanitatem*.

X. In *mortem* : quando nata in cerebro inflammatio omne commercium inter cor & vasa nervosa cerebri & cerebelli tollit ; aut motus vehemens tenella viscerum horum vasa destruit, aut plane comprimit.

XI. In *alium morbum* : qui iterum vel letalis, vel non certo letalis. Ita abit sæpe in gangrænam, sphacelum, suppurationem ; morbum quemcunque soporofum, maniam, alium quemcunque morbum inflammatorium.

XII. In *sanitatem* : vel simplici resolutione, vel coctione, & coctæ materiæ excretionem critica per alvum, nares, hæmorrhoides, renes, cutanea vasa.

XIII. Qui mali indolem partemque adfectam considerat, facile morbum hunc inter acutissimos referet ; neque mirabitur fuisse inter veteres, qui eundem pro certo letali habuerunt.

XIV. Quum tamen in omni phrenitide discrimen æque magnum non sit, oportet, ut medicus perspecta habeat ea indicia, ex quibus de majori minorive periculo certo præfagiat.

XV. Pessime ergo præfagit phrenitis, in qua ægri nigra & æruginosa vomunt : in adstantes spuunt : cui adest prærubrum alvi profluvium : quæ alio morbo exhaustis succedit ; in qua tremor, convulsio, singultus : frequens symptomatum permutatio : urinæ & fœcum interceptio, vel involuntaria & infcia excretio : color earundem albus ; surditas : ἀσκή : tum

& illa symptomata, quæ in cæteris acutis male ominari consueverunt.

XVI. Majorem spem præbent symptomata leviora : insomnia evidentia : risus : varices vel hæmorrhoides supervenientes : larga narium hæmorrhagia, non stillicidium : copiosus alvi biliosæ fluxus : sudore toto corpore liberalissime manans : dolor ad pedes pectusque superveniens : tum & laudabilis est, quæ morbo soporoso ex frigida causa supervenit.

XVII. In phrenitidis cura observandum, utrum natura facta salutari quadam evacuatione morbum sanare conetur : id si adpareat, nihil moliendum, quo naturæ obsistere queas ; sed totum negotium aut ipsi committendum, aut ipsa illa in suo molimine adjuvanda est.

XVIII. Si vero nihil horum adpareat, omne præsidium in arte situm est : quæ conabitur natam in cerebro inflammationem tollere, minuendo impetum in vasa obstructa, & stagnanti obstruentique materiæ transitum conciliando.

XIX. Itaque incipienda curatio à V. S. quæ largior & vel ad animi deliquium institui potest ; aliquoties repetenda, sectis vel una vel pluribus simul venis, secanda autem vena brachii pedisve : nec refert, quo in latere ; inde ad sectionem venæ jugularis aut frontis deveniendum ; aut venæ loco secanda arteria : narium hæmorrhagia, & hæmorrhoides arte provocari possunt : juvantque scarificatæ, remotis à capite partibus vel & vertici adplicatæ, cucurbitulæ : epispastica : frictiones : pediluvia : manuum

lotiones : aqua humectatæ spongiæ ad varias partes adpositæ.

XX. Neque topica omittenda sunt , inter quæ ratio capitis egregia : fomenta : epithemata toti quidem capiti , sed potissimum auribus naribusque admovenda , quæ leniter repellant ; sed & laxent resolvantque , quod à vivis animalibus dissectis & capiti impositis inprimis præstatur. An & vesicatorium raso capiti adpositum prodest ?

XXI. Sed & alvi omnino ratio habenda , quæ laxior reddenda est per clysmata : purgantia , eccoprotica , sed & sine calore stimulantia. An & emetica conducunt ?

XXII. Pro interno usu decocta , julapia , emulsiones , misturæ diluentes , laxantes , refrigerantes , & sine multo stimulo resolventes : nitrosa , quæ sine piaculo omitti non possunt.

XXIII. An hic pulveres terrestres aliquid valent ? an camphora ? an cinnabarina ? an saccharum saturni ? an & quando opiata in phrenitide exhibenda ?

XXIV. Cæterum diæta ex arte instituenda : & in symptomaticæ cura prægressi morbi omnino ratio habenda est.

C A P U T III.

De Mania.

Mania est delirium perpetuum , sæpe ferox , sine febre.

II. In hoc morbo varia adparent symptomata, tum pro varia causa morbum excitante: tum pro vario hominis maniaci temperamento: quin & diversis insignitur nominibus pro conjunctorum symptomatum diversitate: ita lycanthropia, cynanthropia, galeanthropia interdum dicitur. An & dæmoniacy inter maniacos referendi?

III. Disponit ad hunc morbum hæreditas. Temperies sanguinea, biliosa, potissimum atrabilaria. Ætas juvenilis & adulta. Sexus virilis. Tempus vernum & autumnale. Conspicuus venæ in cubito pulsus ex Hipp.

IV. Dispositis conciliant aër calidus, & siccus præprimis. Alimenta acria, calida, dura. Venena. Motus immoderatus. Vigiliæ protractæ, quibus intensiores meditationes junctæ sunt. Excretiones sive naturales sive artificiales suppressæ. Animi pathemata, ira, vindictæ desiderium, amor insanus, mœror, desperatio.

V. Si, his prægressis, insueta quædam phænomena, naturaliter in eo homine non conspicienda, appareant, merito superventuram maniam suspicamur.

VI. Docent hujus morbi phænomena, locum adfectum esse sensorium commune, quod, vitiato cerebro, male habeat necesse est: vitiari autem cerebrum, manifeste ostendit inspectio cadaverum hominum ab hoc morbo extinctorum.

VII. Ne-

VII. Neque tamen vitium illud semper ejusdem naturæ videtur. Potest enim in solidis, potest in fluidis partibus cerebrum constituentibus hæerere. Si in solidis: nimia siccitas, nimia tensio videtur peccare. Si in fluidis: copia, exsiccatio, obstructio, atra bilis: neque semper excludenda videtur acrimonia, quamvis nec semper temere accusanda.

VIII. Morbus est curatu difficilis: plerumque diuturnus: interdum in fatuitatem & amentiam transit: nonnunquam in periculosissimos capitis morbos: aliquando remedii vice fungitur. Bonum est, si largior quæcunque evacuatio: hydrops: ecstasis: febris tertiana vel quartana: dolor ad pectus, pedes: tussis superveniant. An & succedentes convulsiones bonæ?

IX. Cura mali fieri debet V. S. larga, in pede, brachio, venis jugularibus instituenda; sæpe repetenda: arteriotomia: emeticis, catharticis fortioribus, antimoniatibus, aloëticis, helleboratis inter singulas V. S. interpositis. Clysmatis. Suppositoriis. Remediis solventibus, aquosis, salinis, saponaceis, antiscorbuticis. Opiatis majori dosi post institutas evacuationes exhibitis. Cucurbitis. Epispasticis. Fomentis. Animalibus vivis ad caput pedesve admotis. Pediluviiis. Balneis calidis.

X. An mercurialia juvant? an saccharum saturni exhibendum? an juvant frigida balnea? an castratio? quid de specificis statuendum?

XI. Cæterum causæ antecedentes sollicitè & tollendæ & corrigendæ, & ad præcavendam

recidivam circa ver & autumnum vena secanda.

XII. Est vero alia *maniæ* species, quæ longe opposita ratione tractanda, nisi ægrum in præsentissimum, nunquam non duraturæ fatuitatis, discrimen conjicere velis.

XIII. Oritur hæc in corporibus debilioribus, five naturali temperie, five prægresso morbo, five remediis evacuantibus laxantibusve debilitatis: quam Hippocrati non plane incognitam fuisse conjicere licet ex l. 1. de diætâ p. 350. 352. F. p. 204. §. 29. 33. L.

XIV. Hæc neque V. S. neque purgantibus; neque emeticis; neque balneis laxantibus; sed corroborantibus; aromaticis; modice adstringentibus; chalybeatis; exercitiis; motu corporis mechanico; frictione persananda est.

C A P U T I V.

De Melancholia.

M*elancholia* definiri vulgo solet, quod sit mentis alienatio diuturna, pertinax, sine febre, circa unum fere idemque objectum versans, cum metu, tristitia, pervicacia conjuncta: quod si nunc ferocior cæteris paribus alienatio hæc sit, *delirium* adpellatur *melancholico-maniacum*.

II. Dividi commodissime videtur posse in duas species, quarum altera est *melancholia sine materie*, quæ etiam *nervosa* vel *hysterica* non inconcinne dicitur: altera *melancholia cum materie*,

quæ iterum vel in *universalem*, vel *particularem* distingui potest. Priorem *atrabilariam*, posteriorem *hypochondriacam* vocabimus; de quibus ordine nunc dicendum.

III. *Melancholia nervosa* est illa delirii melancholici species, quæ, sine ulla materia morbifica in corpore præsentem, uni inordinato spirituum motui debetur: hæretque ejus causa vel in nervis, vel in communi sensorio, vel in utrisque.

IV. Malum frequentissimum, cæteras species plerumque antecedens, quin & his curatis haud raro superstes.

V. Disponunt ad hanc melancholiam singularis corporis temperies: violentiores animi affectus: intenta meditatio: intermissa corporis exercitia: vigiliæ protractæ: copiosiores quæcunque evacuationes: quibus omnibus talis conditio nervoso systemati inducitur, ut minima de causa irritetur facile.

VI. Talem autem systematis nervosi irritabilitatem ut à nimia tensione & rigiditate; ita quoque à nimia laxitate & debilitate fieri posse, vix videtur dubium: quin & plus quam probabile est, in hoc, de quo agimus, malo posteriorem conditionem frequentissime adesse.

VII. Cognoscitur hæc species ex tempore, quo duravit malum: ex causis prægressis: ex absentia phænomenon cæteris speciebus priorum: ex aliis perturbati spirituum motus indicibus: ex urina copiosissima, pallida, ex colore: ex solidorum laxitate: ex sanguine, forte educto, optimæ notæ.

VIII. Curam hæc species, si prudenter tractetur, admittit; at non citam: hinc nec periculosa est: male tamen si curetur, in fatuitatem, amentiam, alios capitis morbos, quin & si diu perseveret, in atrabilariam melancholiam transire potest.

IX. Cura instituitur corrigendo causas remotiores: sollicitè cavendo ab evacuantibus & laxantibus, V. S. purgantibus, aquosis calidis, fructibus horæis, balneis aquosis vel vaporariis: utendo roborantibus, aromaticis, leviter adstringentibus, balsamicis, nervinis, cephalicis, foetidis antihystericis, martiatis, balneis aromaticis, vel & frigidissimis, frictionibus, exercitiis, & potissimum equitatione.

X. *Melancholia atrabilaria* vocatur illa delirii melancholici species, quæ producitur ab humore atrabilario intra nostrum corpus generato.

XI. Est autem *humor atrabilarius*, quem & *succum melancholicum* adpellant, quique ab *atrabile*, cum qua confundi à multis consuevit, tantum distat, quantum à sobole sua parens: est, inquam, *h. a.* ut bene veteres dixere, fœculenta maxime sanguinis nostri pars, oriunda à dissipatione partium tenuissimarum, & adunatione crassiorum, terrestrium: oleosarum, salinarum fixarum. An ergo oritur à succo pancreatico nimis acido ad bilem adfuso?

XII. Tali modo constitutus sanguis efficit, ut mens sibi non constet, sed melancholice deliret.

XIII. Causæ ergo melancholiæ atrabiliariaæ erunt omnes illæ, quæ memoratam modo conditionem sanguini conciliare possunt. Ergo singularis temperies: protractæ mentis exercitationes: animi pathemata: vigiliæ diuturnæ; exercitia corporis vel plane intermissa, vel, quod longe frequentius, operosissima: evacuationes copiosiores, vel & illæ seu naturales seu artificiales suppressæ: melancholia nervosa: alimenta vel dura, crassa, viscida, austera; vel acria, calida, exsiccantia: potus vel parcus, vel nimius spirituosus: inedia: febres acutæ ardentes, maxime sine bona crisi abeuntes, vel imprudenter suppressæ: denique & lenta quædam venena.

XIV. Cognoscitur hæc species ex præsentē delirio: ex causis prægressis: ex fusco & flavo corporis colore, cæterisque atrabiliariaæ temperiei indiciis: ex sanguine educto nigricante, ferro intensius flavo: ex indiciis lentioris circulationis, pulsu tardo, lento, duro; respiratione lenta, tarda; frigore; excretionibus liquidi subtilioris imminutis, sola urinæ excretionē excepta, quæ, ut in prima specie, interdum copiosa & pallida, quin & pilis quasi quibusdam onusta. Cæterum nulla huc usque fixatæ materiæ adsunt indicia.

XV. Malum hæc species constituit diuturnum, curatu semper difficile, sæpe impossibile: facile in tertiam speciem, inde in gravissimos capitis morbos, & sic aliquando in mortem terminandum: interdum semel modo occupat;

interdum sæpe redit, idque vel vagis vel statis temporibus, maxime circa ver & autumnum.

XVI. Curatio mali absolvi debet per ea, quæ concretas partes solvere, dissipatas regenerare possunt: id vero optime fit præscribendo diætā generantibus causis oppositam: exhibendo diluentia; leniter salina; saponacea; mellita; saccharina; gummata ferulacea; eccoprotica; fructus horæos; succos ex solventibus antiscorbuticis expressos; serum lactis, vel solum, vel saponaceis incoctis alteratum; aquas minerales: quin & interdum V. S. emetica: vesicatoria: fonticuli: setacea: alcætica: emmenagoga merito suo hic commendanda sunt: nec non balnea plurimum laudantur.

XVII. Tertiam melancholiæ speciem *hypochondriacam* dicimus, oriundam à materia atrabilaria in viscera, sub hypochondriis sita, deposita, & in illis fixata.

XVIII. Hæc secundæ speciei, si aliquamdiu duret, nec cito solvatur, inevitabili necessitate semper succedit.

XIX. Natam vero cognoscimus ex signis atrabiliaræ prægressæ: sensu ponderis & gravitatis circa hypochondria, epigastrium, & in toto abdomine: anxietate; tensione, tumore, & ad attractum dolore, imo & duritie hypochondriorum: plenitudinis sensu: difficili respiratione: frequenti suspirio; symptomatum post partum augmento: frequenti spuratione: frequenti copiosæ & albicantis urinæ excretionem: nocturnis pollutionibus: salacitate: voracitate:

ruētibus, flatibus, borborygmis: depravata digestionē: alvo constipatori: frequenti ictero: quin & cætera, quæ in prima & secunda specie adsunt, phænomena hic, sed longe graviora, observantur.

XX. Diuturna hæc species est, curatu difficillima, & eo nomine periculosa, quod in gravissimos, eosque certo fere letales, morbos abeat: etenim fixata hæc materies, tum sola mora & stagnatione; tum loci calore; tum remedium solventium actione pessimam contrahit acrimoniam, tumque *bilis atra* vocatur.

XXI. Hæc sua acrimonia inflammat; exco-riat; erodit; destruit; colliquat; in gangrænam, sphacelum, tabem convertit viscera, in quibus continetur: vel soluta, mota, & ad omnes partes delata totum corpus sua acrimonia lædit, destruitque: unde sane nullus morbus concipi potest, quem non ab atra bile excitatum fuisse legimus. Nonnullos morbos inde oriundos recenset. Hipp. S. 6. aph. 56. S. 7. aph. 40.

XXII. Bonum est, si hæmorrhoides; vomitus; diarrhœa spontanea; elephantiasis superveniant; nec tamen id semper bonum.

XXIII. Curatio, quæ initio mali eradicatoria, proveciori eodem non nisi palliativa haberi potest, illico exigit. 1°. infixam materiam solvere; & 2°. solutam è corpore expellere.

XXIV. Prius fit per ea remedia, quæ ad secundam speciem laudavimus, quæ blandissima debent esse, omnis, quantum potest, acrimo-

niæ expertia , aut , si quam habeant , eam habere , quæ peccanti in atrabilaria materia acrimoniæ opposita sit : aquas minerales : lac ebutyratum : serum lactis : mel : fructus horarios : succos de saponaceis plantis expressos.

XXV. Ubi sic soluta materies est , expellanda est ; nec prius : qui enim id ab initio tentaret , pessime ægro consuleret : picea enim materies lente , non vi , solvi se patitur.

XXVI. Solutam vero novimus , tum ex protractiori solventium remediorum usu : tum ex pulsu inæquali , sæpe intermittente : tum ex auctis symptomatibus.

XXVII. Expelli debet vel sursum , vel deorsum , vel alia quacunque , quam ipsa natura monstrat , via : sed in his semper à validioribus abstinendum : solis levioribus & placide moventibus utendum : & semper prædominanti acrimoniæ sollicitissime prospiciendum.

XXVIII. Symptomata vario mitigantur modo. *Nimius furor* per V. S. immersionem in aquam frigidam. *Anxietates* per carminantia ; antispasmodica ; opiata. *Vigiliæ nimie* per fomenta ; cataplasmata ; aquæ calidæ stillicidia in verticem ; opiata. *Dolores* per carminantia ; opiata. *Depravata imaginatio* dolo bono ; indulgendo ; minis , vel vi , resistendo.

C A P U T V.

De Rabie canina & Hydrophobia.

INter delirii species refertur *rabies canina*, quæ & à primario symptomate, morbo provec-
tiori nunquam non superveniente, *hydropho-
bia*, seu *pavor aquæ* dicitur.

II. *Rabies* vocatur, quia homines hoc mor-
bo laborantes rabiosi, & deliri creduntur, quod
tamen neutiquam perpetuum est. *Canina*, quia
ab animali rabido, & potissimum cane creditur
generari, id quod quidem longe frequentissime
fit, non tamen adeo constanti lege, quin & orta
sponte ab interna causa legantur symptomata his,
quæ in hoc morbo comparent, simillima.

III. Neque existimandum est, solum rabi-
dum canem hunc morbum excitare posse, sed &
alia animalia, ut sunt homo, felis, lupus, vulpes,
mulus, gallus gallinaceus, equus, asinus, bos, sus.

IV. An vero morbus hic unquam ab animali
non rabido, sed tantum irato, communicatus
fuerit, sunt qui dubitant: licet quædam expe-
rimenta, quæ id docere videntur, circumfe-
rantur.

V. Illa autem rabies in animalibus, vel per
contagium ab aliis animalibus ipsis communica-
tum, vel degeneratione humorum sponte nasci-
tur: quo facit regio fervida, licca: æstas urens:
sitis intensa: usus aquæ putridæ, verminosæ:
similis victus: nati in variis corporis cavitatibus
vermes.

VI. Hoc vero venenum diversis admodum modis à rabido animali cum sano communicari deprehendimus : contactu salivæ : osculo : vulnere : instrumento , quo rabidum animal confossum fuit : esu carnis : attractu & contrectatione rerum morstu infectarum : an & usu lactis ? an coïtu propagatur ?

VII. Communicatum hoc virus suis se effectis prodit, interdum statim post infectionem ; interdum quadragesimo demum die ; sæpe tempore intermedio ; aliquando longe post ; imo sexto demum mense ; quin & tertio, vigesimo, quadragesimo demum anno post exceptum virus : si auctoribus fides.

VIII. Et quidem insignis hæc diversitas videtur pendere tum à veneni indole ; tum ab infecti temperie & ætate ; quin & à tempestate anni ; regionis natura ; & rerum non naturalium regimine. An & à phasibus lunæ ?

IX. Ubi venenum susceptum se prodit, talis ejus decursus fere observatur. Recrudescencia doloris in loco demorso : gravitas in toto corpore : taciturnitas : mœstitia : iracundia : anxietas : somni turbulenti : pavores : metus à plurimis : solitudinis amor : prostratus appetitus : difficultas quædam in adsumendo potu , quæ sensim sensimque ita increscit, ut potum aversentur , eum haurire conantes tremant , convellantur, quin & ad conspectum, mentionemque ejus horreant ; cum incredibili anxietate, tumque malum *hydrophobia* adpellatur. Accedunt vomitus materiæ fuscae : vigiliæ per-

tinacissimæ : spumæ in ore collectio : ejus deglutitio impossibilis : expuendæ in adstantes conatus etiam invitus : priapismus : satyriasis : vox rauca : sudor frigidus : & tandem mors.

X. Ex quibus quidem , hydrophobia , ut nonnulli volunt , jam Homero cognita , vel ut alii , post Asclepiadis demum tempora observata , explicatu videtur difficillima.

XI. Neque modus , quo venenum in corpus humanum agit , & descripta phænomena producit , satis videtur exploratus. Id videtur certum , primum quidem illud in nervos , sed & dein in massam sanguineam agere : at quomodo ? an eam coagulando ? an dissolvendo ? multa certe hic accuratius exploranda supersunt. An à vermiculis hæc effecta pendent ?

XII. Vocatus medicus ad hominem à cane demorsum primum ex indiciis ab auctoribus traditis examinabit , utrum canis rabidus fuerit , nec ne. Si rabidum fuisse constet , summum periculum prælagiet ; at si veneni effecta nondum se prodant , spem eadem præcavendi superare monebit : Quin si jam ejus effecta adpareant , periculosior quidem , at desperata nondum res est : verum si ad ipsum aquæ pavorem morbus pervenit , fere pro conclamato haberi potest. Paucissima enim servatorum , quæ prostant , exempla vix fiduciam animo medentium impriment.

XIII. Cura mali est vel prophylactica , vel therapeutica. Prior vertatur in præcavenda rabie à suscepto veneno producenda. Posterior in eadem jam præsentis tollenda.

XIV. In cura prophylactica duæ dantur indicationes ; quarum altera jubet, veneni ingressum, quantum fieri potest, impedire ; altera, id quod ingressum est, expellere vel corrigere.

XV. Utrique indicationi satisfaciunt externa & interna remedia.

XVI. Inter externa ea laudantur, quæ vulnus diutissime apertum retinere possunt : tum & ea, quæ cloacas parant, per quas susceptum venenum ejici possit.

XVII. Ergo vulnus eluendum est salsis, acidis, stimulantibus ; putredini resistentibus remediis : cucurbitæ scarificatæ, vel & vesicatoria adplicanda ad locum læsum : fonticuli : setacea : oris, manuum collutiones : balnea : frictio : abjectio sollicita vestimentorum, aliarumque rerum infectarum conducunt. An cauteria sive potentialia, sive actualia tuto hic adhibentur ? an prodesset partem demorsam amputare ? an coniectio in aquam, sive fluviatilem sive marinam, & repetita in ea submersio certum hic præbet prophylacticum ?

XVIII. Interna remedia vel expellunt, vel corrigunt venenum, vel utrumque uno eodemque tempore præstant.

XIX. Expellunt susceptum venenum purgantia : emetica : clysmata sæpe repetita : sudorifera : diuretica.

XX. Corrigere venenum dicuntur plurima, tam à veteribus quam recentioribus laudata, remedia, quorum certe pleraque promissis non respondent : Dantur tamen quædam experi-

menta, quæ docere videntur non contemnendam efficaciam quatuor his inesse: *Licheni cinereo terrestri: cantharidibus: vermibus majalibus: & mercurio*, potissimum illi præparationi, quæ *turpethum minerale* dicitur. Utrum vero illa generali quadam virtute; an privata & specifica, huic singulari veneno opposita, agant, nondum videtur certo determinatum.

XXI. Ubi vero jam rabies adest, parum quidem in arte auxilii situm est, potissimum si ad hydrophobiam malum devenerit: specifica, si dentur, adhibere; sollicite à calidis alexipharmacis abstinere; methodum antiphlogisticam instituere: reperitis actibus venam secare; clysmata salsa copiosissima injicere; hominem aqua submergere; aut in eum palo alligatum aquam conjicere, ea videtur agendi ratio, cui experientia utcunque favisse observata est. An cucurbitæ scarificatæ? an vesicatorium gutturi adplicatum hic conducere possent?

C A P U T VI.

De Convulsione & Spasmo.

INvita & morbosa membri alicujus versus musculi sui musculosæve partis principium contractio, *convulsio* dicitur; & quidem, si indefinens illa fuerit, *spasmus*; sin alterna, *motus convulsivus* adpellatur.

II. Neque tamen existimandum est, eam convulsionem solos musculos, ita proprie dictos, invadere; sed & ex partes, quas fibras muscu-

lares adpellamus, tam internæ quam externæ, illi subjunctæ deprehenduntur.

III. Comitantur autem hanc contractionem durities, tumor, rigiditas, & membri inflexibilitas in partem oppositam: tum etiam sæpe dolorifica sensatio, eaque interdum vehementior.

IV. Distinguuntur convulsiones in *universales* & *particulares*. *Priores* sunt, in quibus plerique muscoli totius corporis, maxime ii, qui sub capite siti sunt, convelluntur. *Particulares*, in quibus pauci tantum muscoli adficiuntur.

V. *Universalium* triplex est species, τετανος: ἐμπροσθενότονος: ἐπιστότονος.

VI. *Particulares* innumeræ sunt, quarum nonnullæ denominantur tum à musculis convulsis; tum ab effectis, quæ convulsi muscoli edunt: *spasmus cynicus*: *risus sardonius*: *σπασμικός*: *τρίπλος*: *παραπλιτικός*: &c.

VII. Subjectum convulsionis sunt fibræ musculares: igitur & omnes partes, ad quarum compositionem illæ concurrunt. Musculi: viscera omnia membranæ pleræque: ligamenta nervi.

VIII. Causa convulsionis videtur esse sublatum æquilibrium, invita mente factum, inter causas, quæ antagonistas musculos movent.

IX. Cum autem causæ illæ sint influxus spirituum & sanguinis in musculos: orietur convulsio in musculo quodam, si contra voluntatem spiritus vel sanguis majori in illum, aut in

antagonistam minori copia influxerint : & quidem, si causa illud æquilibrium tollens indefinenter adfuerit, erit *spasmus* : sin alternis accesserit recesseritque, *motus convulsivus*.

X. Liqueat igitur, verum esse Hipp. S. 1. aph. 39. effatum: *omnem convulsionem vel ab inanitione, vel à repletionem oriri*. Neque difficulter hæ species distingui possunt.

XI. Quod si vero causæ moventes majori copia in oppositos musculos influxerint; idque eadem proportionem; qua in statu naturali, rigeat illa pars & vero *tetano* correpta erit.

XII. Quidquid nunc vel aucto vel imminuto causarum influxu, hoc æquilibrium inter mûsculos tollere potest, pro remota convulsionis causa habendum erit.

XIII. Talis causa hæret, vel in origine nervorum, in ipso scilicet cerebro: vel in alio quocunque loco, ab origine nervorum diverso: in priori casu *idiopathica*; in posteriori *sympathica* convulsio producitur, cujus utriusque variæ & diversæ admodum dantur causæ.

XIV Potest enim *idiopathica* convulsionis causa hære vel, 1. in solida cerebri, ejusque membranarum, nervorum, ossiumque omnes has partes complectentium substantia: vel, 2. in liquidis intra ipsa vasa contentis: vel, 3. in liquidis extravasatis, & ad nervos adplicatis: & quidem illud constanti fere lege observatur, ut, in quo latere calvariæ causæ convulsionis hærent, in eodem opposito convulsio excitetur.

XV. *Sympathicæ* vero convulsionis causa potest hæerere in quocunque corporis loco : quum enim ubique nervi dentur, qui à cerebro oriuntur, potest irritatio illis inducta cum cerebro communicari, atque ita illud irritando convulsionem producere : unde & intelligitur, innumeras *sympathicæ* convulsionis causas esse posse.

XVI. Quum vero experientia doceat, non omnes homines ab eadem causa æque convelli, liquet, quod in aliis major, in aliis minor ad convulsiones diathesis detur : & hæc quidem major dispositio videtur quærenda in majori sensilitate, vel irritabilitate systematis nervosis, quæ vel nimix ejusdem laxitati aut oppositæ rigiditati adscribenda est.

XVII. Vehementiores & repetitæ convulsiones gravissima sæpe inducunt mala, quorum alia producuntur in ipsis musculis convulsis : alia in partibus vicinis : alia in cerebro.

XVIII. Musculi enim ipsi, recurrente frequentius convulsione, vel paralytici, vel atrofici fiunt : vel inflammati in gangrænam, sphacelumve abire observantur.

XIX. Vicinæ etiam partes plurimum patiuntur. Ossa enim, arteriæ, venæ, nervi, glandulæ, vel comprimuntur, vel disrumpuntur : unde varia enascuntur phænomena.

XX. Nihil tamen magis patitur, quam cerebrum : plurimum quidem in idiopathica, sed & haud parum in *sympathica* : pressione enim vasorum, disruptione, tensione quoscunque capitis

capitis morbos, eosque vel acutos, vel chronicos, induci posse, facile liquet.

XXI. Ex quibus certe patet, convulsiones referendas esse inter morbos periculi non expertes; quamvis pro diversitate causarum efficientium, aliarumque circumstantiarum periculum majus minusve esse possit. In genere quidem idiopathicae; generales; faciei musculos invadentes; vehementioribus doloribus, vel evacuationibus supervenientes, febribus acutis & inflammatoriis morbis succedentes summo opere sunt metuendae. An convulsioni febrim supervenire melius est, quam convulsionem feбри? An prius semper bonum? an posterius semper malum.

XXII. Quod ad curam mali attinet, ante omnia indagandum est, utrum à repletionem, an ab inanitione producat: & quidem, si à repletionem, evacuantia: si ab inanitionem, replentia conducunt.

XXIII. Deinde & in hoc inquirendum est, sitne idiopathica, an sympathica: utraque enim diversam medendi methodum, & ad diversum locum adplicata remedia exigit.

XXIV. Id si constat, in ipsam causam inquirendum est, & pro varia ejus indole varia medendi ratio adhibeatur, necesse est. In genere quidem adfirmari potest in idiopathica convenire V. S. arteriotomen; purgantia; clysmata; emetica; fomenta; cataplasmata; epispastica; vesicatoria; fonticulos, setacea; cauteria; trepanationem; sialagoga; nervina; cephalica;

sudorifera ; spirituosas ; stimulantia ; sed nullum horum semper , neque omnia unquam simul conveniunt. Delectus horum medentis judicio relinquitur.

XXV. Idem de sympathica dicendum , nam & hic V. S. purgantia ; clysmata ; emetica ; diuretica ; emmenagoga ; sudorifera ; vesicatoria ; alcalina ; acida ; anthelmintica ; scalpella chirurgica ; adstringentia ; opiata ; oleosa ; demulcentia ; stimulantia ; roborantia ; laxantia ; antiscorbutica ; antivenerea ; cauteria actualia & potentialia , conducunt.

XXVI. In ipso paroxysmo discutiendus ille est , varia iterum ratione. Extra paroxysmum causæ tam prægumenæ , quam procatarcticæ tollendæ.

XXVII. Ex quibus omnibus id manifesto concluditur , non posse remedium universale contra convulsiones dari : atque adeo vel falsum esse , quidquid de specificis crepant , vel saltem non generale. Quid de vi moschi antispasmodica censendum ?

C A P U T V I I.

De Epilepsia.

Convulsivorum morborum princeps est *epilepsia* , quæ & *epilepsis* : *apoplexia cum spasmo* : *morbus caducus* , *herculeus* , *magnus* , *major* , *fonticus* , *comitialis* , *lunaticus* , *sacer* , *puerilis* , *sputatorius* , quin & simpliciter κατ' ἐξοχὴν morbus dicitur.

II. Definiri commode potest, quod sit motus convulsivus plerorumque corporis musculorum cum subito hominis in terram prolapsu, sensibusque tam internis, quam externis, vel pro tempore plane sublati, vel plurimum saltem imminuti.

III. Præter hæc alia, & illa quidem mirabilia, & maxime horrenda, nec semper eadem conjunguntur symptomata: quæ omnia effecta sunt vehementissimarum convulsionum in variis corporis musculis concitatarum.

IV. Et sane sunt illa sæpe adeo singularia, ut à causis, quæ naturales vires longe excedunt, produci; & malo alicui genio, vel dæmoni adscribenda cum veteribus quibusdam quidam etiam recentiorum existimaverint.

V. At vero jam olim Hippocrates docuit, nihil præter naturam, magis in hoc, quam in alio quocunque morbo inesse, & si in aliis ad divinitatem recurrendum non sit, neque in hoc necesse esse ad eam devenire.

VI. Et certe, quidquid sensorium commune ita disponere potest, ut vi violenta spiritus per nervos in musculos influere cogat, & tamen refluxum spirituum ex nervis in cerebrum excipere vel percipere non possit, producat ea phænomena, quæ in definitione epilepsiæ memoravimus.

VII. Talis nunc causa vel in ipso cerebro hære, vel in loco à cerebro diverso sita per consensum cerebrum adficere observatur: in priori casu *idiopathica epilepsia*, in posteriori

sympathica producet. Utriusque autem causæ & numero & varietate infinitæ pene observantur.

VIII. Memorantur & præter has species *hæreditaria*, *congenita*, *acquisita*, *contagiosa*.

IX. Quum vero causæ epilepsiæ in corpore adeste possunt, non tamen succedente epileptico insultu, liquet, eas causas, quæ vulgo epilepsiam producere dicuntur, tantum pro causis disponentibus habendas esse, quæ solæ ad excitandum paroxysmum non sufficiunt, sed præter quas procatactica quædam accedat, necesse est.

X. Id vero idiopathica verum est: nam quæ sympathicam generant, eæ potius procatacticæ dicendæ sunt: vix enim nocent, nisi insignis quædam ad epilepsiam in corpore diathesis fuerit.

XI. Diagnos. mali versatur in imminente paroxysmo prævidendo; præsentem cognoscendo; & denique ipsa causa detegenda.

XII. Sæpe imminet paroxysmum vix prælagimus: subito enim & inopinato invadit. Interdum se per quædam indicia prodit. Præcedunt enim aliquando vertigo: tremor: tendinum subsultus: caligo oculorum, & vel scintillæ: aurium susurrus: capitis dolor: vigiliæ infuetae: somnus profundior: facilis excandescencia: metus: cordis palpitatio: appetitus subito vel auctus vel prostratus: insomnia turbulenta: temporum vibratio: oris foeditas: frequens priapismus, & salacitas: urinæ crudæ: & similia.

XIII. Præsens malum cognoscitur ex phænomenis in ejus definitione traditis.

XIV. At vera causa sæpe difficulter investigatur, imo adeo interdum latet, ut ne vel perspicacissimus quidem eam expiscari valeat. Quo autem quis in ea detegenda oculatior fuerit, eo certe major sanandi morbi spes illi adfulgebit.

XV. Quod ad prognosin attinet, in genere epilepsia est morbus curatu difficilis; aliquando sanari impos; sæpe chronicus; acutus nonnunquam. Hæreditariæ; congenitæ; idiopathicæ; infantium; senum; post annum 25 supervenientes; aut tempore pubertatis non solutæ peiores sunt acquisitis; sympathicis; juniores invadentibus. Solvitur interdum superveniente quartana: sed & ipsa alios interdum morbos solvit.

XVI. Curatio triplex est; alia jam jam imminentem paroxysmum avertere; alia præsentem tollere; alia novi insultum præcavere conatur.

XVII. Imminens paroxysmus avertitur, 1°. tollendo arte causas, quæ paroxysmum accelerare observantur. 2°. mutando præsentem communis sensorii conditionem: quod fit omnibus, quæ fortiter systema nervosum vellicare & concutere possunt. 3°. humores à capite revellendo & ad alias partes determinando. 4°. tollendo commercium inter cerebrum & partem à causa stimulantem irritatam: quod optime fit injecta ligatura.

XVIII. Invadente paroxysmo sollicitè curandum, ne à lapsu, collisione, compressione,

morfu partes quædam corporis lædantur : nec tamen nimia vis adhibenda : stimulantia naribus supposita in leviori aliquid , in graviori nihil valent.

XIX. Extra paroxysmum indaganda est causa , eaque pro diversa sui indole diversa ratione tollenda. Curatio itaque mali petenda est ex iis , quæ de cura convulsionis diximus. Cæterum radices valerianæ sylvestris , & pœoniæ inter efficaciora antepileptica merito numerantur.

XX. Quæ vero laudantur specifica , vel valent omnino nihil : vel in nonnullis casibus conducunt : non ita in aliis : vel denique plus nocere , quam juvare deprehenduntur : qualis inprimis est sanguis humanus recens fusus & epotus , veteribus æque ac recentioribus nonnullis , sed invita experientia , laudatus.

C A P U T V I I I .

De Incubo.

Incubus vel *ephialtes* , (nam & hunc ab aliis inter pectoris morbos relatum iis , qui caput infestant , accensimus) vocatur ea mentis & corporis conditio , qua fit , ut homo dormiens summa respirandi difficultate urgeatur , cum voce præpedita , corporis immobilitate , sensu rei alicujus graviter prementis & suffocationem minitantis.

II. Contingit vero , ut homo ipse rei illi graviter prementi incumbere videatur , tumque malum *succubus* adpellatur.

III. Præter hæc & plura alia, eaque gravissima symptomata sæpe accedunt: terribiles ideæ: imaginatio exercitæ veneris: subita experefactio: tremor: pallor: rubor: cordis palpitatio: incredibilis anxietas: imo ipsa interdum suffocatio.

IV. Si ad symptomata morbum comitantia; antecedentes causas; & illa, quæ eidem succedunt, adtendamus: certo videtur concludendum, causam mali hæere in sanguine nimia quantitate in cerebro & pulmonibus collecto.

V. Neque enim ullum phænomenon, quod non posita tali conditione fere certo producat.

VI. Dein & talia antecedunt, quæ eam conditionem facile generare possunt: mala thoracis configuratio: plethora: decubitus in dorsum: situs horizontalis, ut caput pedesque in eadem fere linea horizontali hæreant, vel & caput declivius sit: nimia alimentorum & potulentorum copia ante somnum hausta: cruditas & primarum viarum infarctus: alimenta, potulenta acria: venena: aër: animi pathemata.

VII. Tandem & illi morbi, qui incubo succedunt, idem evincunt. Epilepsia: motus convulsivi: morbi soporosi.

VIII. Hujus nunc collecti & stagnantis sanguinis causa hæret vel in ipso sanguine, vel in vasis.

IX. In sanguine: quando peccat, 1°. copia, 2°. acrimonia, 3°. nimia crassitie.

X. In vasis; quando, 1°. nimis rigida sunt: 2°. per σπλίντριν comprimuntur. 3°. spasmō conf-

tringuntur, cujus spasmi causa quum hæerere possit, vel in cerebro, vel extra cerebrum, erit incubus vel *idiopathicus* vel *sympathicus*.

XI. Malum hoc tam gravibus symptomatis stipatum, & tam periculosis morbis ansam præbens, non potest periculi expers censerì. Differt tamen, utrum à causa externa; in corpore euchymo; raro huic morbo subjecto oriatur, sympathicus sit; levioribus stipetur symptomatis: utrum vero contraria locum habeant.

XII. In paroxysmo illico è somno excitandus homo; ita disparent phænomena: sin minus;
V. S. clysmata, antispasmodica exhibenda.

XIII. Defunctus incubi paroxysmo si æger fuerit, impediemus, ne novus superveniat: id fiet tollendo causas tam procatarcticas, quam prægumenas: sed illæ non semper eadem sunt; ergo nec eodem semper tollendæ modo: generalis igitur curatio ad omnem incubum applicanda nec datur, nec dari potest.

XIV. Si à plethora malum oriatur, tollenda V. S. tenui diæta, alvo laxiori. Si à cacochymia, purgantibus, emeticis, temperantibus variis pro varietate peccantis materiæ. Si à sanguinis crassitie, resolvendus erit potissimum per saponacea. Si rigiditas vasorum causa fuerit, diluentia, humectantia, balnea conveniunt. Si *σλίψις*, comprimens causa tollenda. Si spasmus, indaganda causa, locus, in quo hæret, & tum pro harum circumstantiarum varietate varia applicanda remedia, ut in epilepsia diximus.

De adfectibus Capitis soporosis. 222

XV. An incubus vere & recte morbus dicitur? an causa est verum animatum corpus, homini vel incumbens, vel subjectum? an incubus est verus dæmon, vere venerem cum puelis exercens, unde concipere possunt? an luna incubi causa? an causa mali in pericardio vel ejus aqua quærenda? an est sulphur aliquod narcoticum, cujus effluvia nervos recurrentes & diaphragmaticos adficiunt? an hæret in vaporibus crassis, frigidis, ex crudis cibis elevatis & cerebri ventriculos replentibus? an est species hystericæ, vel hypochondriacæ adfectionis? an recte minuta vel nocturna epilepsia dicitur? an potius est apoplexiæ species? an est monstrum *Δίψαρον*, seu mistum *πείσμα* ex cerebri & pectoris valetudine? an semper noctu, an vero etiam de die invadit? cur pueros & obesos frequentius infestat.

C A P U T IX.

De Adfectibus Capitis soporosis.

Adfectus capitis soporosi vocantur illi morbi, in quibus ægri, à causa quadam præternaturali, seu morbifica, vel adsiduo vel justo frequentius dormiunt, ita ut vigilare omnino non possint.

II. Horum quidem quatuor species numerantur, *carus*, *coma*, *lethargus* & *apoplexia*, quæ quidem inter se tum intensitate causæ & symptomatum: tum etiam indole & genio causæ efficientis differunt.

222. *De adfectibus Capitis soporosis.*

III. Habent autem omnes hæ species hoc inter se commune, ut talis adsit conditio, qua nervi motibus animalibus sensibusque exercendis destinati eam copiam spirituum vel recipere vel transmittere non possunt, quæ ad harum functionum exercitium requiritur.

IV. Atque hæc quidem conditio duplex esse potest: vel enim nervi deficientibus spiritibus possunt collabi, vel in sua potissimum origine comprimi. In utroque enim casu impiedietur spirituum transfluxus.

V. Quod si nunc illa conditio vel facilius vel difficilius tolli possit, æger quoque vel facilius vel difficilius ex somno illo excuti poterit, in quo consistit primaria differentia inter apoplexiam & cæteros morbos soporosos.

VI. Verum quum illa conditio non ab eadem semper causa generetur, & pro ejusdem varietate varia etiam phænomena adparere debeant, patet, non inepte coma, carum, letargumque à veteribus dictincta inter se fuisse.

VII. Quum itaque apoplexia à cæteris magnitudine causæ & symptomatum gravitate discrepet, suffecerit, ad reliquos intelligendos, si eam accuratius exponamus. Ita enim quid de cæteris statuendum, qualisque illis medicina adhibenda sit, haud difficulter concludi poterit.

CAPUT X.

De Apoplexia.

POtest *apoplexia*, ex symptomatibus desumpta definitione, describi, quod sit subita & inopina actionum animalium, sensuum scilicet externorum internorumque, & motuum voluntariorum abolitio, cum respiratione stertorosa; pulsu plerumque duro; febre ut plurimum nulla; & imagine somni profundissimi.

II. Illa autem plenaria sensuum abolitio; illo stertore; illa febris absentia; utique in mali initio, à cæteris soporosis morbis distingui potest.

III. Quum autem in apoplexia actiones animales sint prostratae, vitales integræ: hæc vero exerceri videantur per nervos à cerebello, illæ à cerebro oriundos, liquet causas apoplectopojeticas in cerebrum, non vero in cerebellum agere, utique non in principio mali. Provectiori enim sæpius id fieri observamus.

IV. Quum autem illæ causæ innumeræ esse possint, commodioris doctrinæ gratia eas in duas classes distinguimus: quarum prima eas continet, quæ spirituum secretionem è sanguine ad cerebrum tendente impediunt. Altera illas complectitur, quæ secretos spiritus in nervos pervenire & per eos transfluere prohibent. Alterutra enim conditio, vel utraque si adfuerit, necesse est apoplexiam fieri.

V. Primam classem iterum in duas divido, quarum altera eas causas complectitur, quæ impediunt sanguinem in cerebrum pervenire;

altera eas, quæ impediunt, quo minus sanguis jam ad cerebrum allatus per ejus vasa fluere possit. In utroque enim casu spirituum secretio impediri debet.

VI. Impeditur sanguis in cerebrum pervenire, 1°. à defectu : sed dubites, an hinc oriundus somnus apoplecticus dici possit. 2°. à compressione arteriarum carotidum. 3°. ab earundem obstructione, quæ frequens à polypo.

VII. Allatus vero ad cerebrum sanguis impeditur fluere per ejus vasa, si vasa illa vel comprimantur maximam partem, vel & obstruantur.

VIII. Comprimuntur, 1°. ab omni tumore enato vel in interno calvariae superficie, vel in dura aut pia matre : ab intropressa calvaria : nodis : tophis : atheromatis : inflammatione membranarum. 2°. ab humore effuso sub cavum calvariae fornicatum, cujusunque ille naturæ fuerit ; ut fit post ictum : à nimia plethora : hydrocephalo.

IX. Obstruuntur, 1°. si vasa rigida fuerint, quod tamen hic rarum : 2°. si sanguis densus, phlogisticus fuerit : aut, 3°. viscidus, pituitosus, quæ frequens in senibus apoplexiæ causa.

X. *Altera* classis continet causas, quæ secretos spiritus in nervos ingredi & per eos transfluere impediunt ; & hæc quidem omnes illæ sunt, quæ medullæ oblongatæ filamenta vel oriundos inde nervos possunt comprimere, erodere, destruere.

XI. Huc referri possunt multæ ex causis jam supra citatis, tum & plures aliæ. Magnum caput: breve collum: obesitas: plethora: temperies calida: lautior pastus: tumores quicunque intra cranium generati: balneum frigidum calido corpori adplicatum: impeditus sanguinis vel lymphæ è cerebro refluxus: venarum jugularium compressio à laqueo; obstructio à polypo, calculo: asthma: peripneumonia: suppressa quæcunque evacuatio: materia scorbutica, hydropica, atrabilaria, podagrica: ictus, contusiones, vulnera, capiti inflicta: denique etiam venena, sive illa immediate in cerebrum, sive in pulmonem prius agant.

XII. Quum imminens apoplexia felicius præverti, quam præsens tolli possit, necesse erit, eam prævidere: id fit ex insolita corporis gravitate, lassitudine, & in somnum proclivitate: vertigine tenebrosa: scintillis ante oculos obversantibus: frequenti incubo: terribilibus insomniis: tinnitu aurium: venarum jugularium inflatione: rubore faciei: tremore & vacillatione corporis: voce tremula & interrupta: mentis insolita alienatione: subitanea oblivione: cephalalgia insueta suppressis evacuationibus, & similibus.

XIII. Præsentem apoplexiam cognoscere facile est. Id vero non sufficit. Sciendum enim, à qua causa producat. Pro ejus enim varietate alia est prognosis, varia etiam curatio.

XIV. Quæ ergo à polyposa concretione oritur, cognoscitur ex prægressa frequenti cordis

palpitatione : vibratione vasorum in collo : pulsu quammaxime irregulari : vertigine tenebriosa : respiratione difficiliore : præsertim si hæc symptomata ad auctum motum corporis, aërisve calorem increverint.

XV. Sanguinea apoplexia cognoscitur ex prægressis plethora : temperie calida : victu lauto, euchymo, vinoso : suppressa evacuatione quacunq̃ sanguinea : febre continua acuta : cephalalgia, cui calore junctus est : rubore & tumore capitis : oculis rubris : lacrymis involuntariis : lingua sicca : urina rubra, vel & excolore : venis turgendis, potissimum in collo : insomniis, maxime de rebus rubro colore tinctis.

XVI. Pituitosam distinguimus ex ætate, senili ut plurimum : temperie pituitosa : mora in aëre humido, frigido : vita otiosa : diæta ex cibis frigidis, humidis : abusu potuum spirituosorum : evacuatione pituitæ per nares, fauces, palatum suppressa : capitis gravitate tensiva : pigritia : voce tardiori : somnolentia : insomniis, quibus aqua suffocari se, aut nive, vel glacie obrui æger putabat : palpebris tumidis : oculis humidis.

XVII. Attrabilariam, scorbuticam, podagricam ex indiciis eorum morborum, à quorum materia metastatice in cerebrum deposita malum oritur, cognoscimus.

XVIII. Extravasatos vero humores apoplexiam excitasse novimus ex causis violentis prægressis : vel & ex prægressa plethora, eamque subito excipiente apoplexia, cum cruore ex

auribus, naribus & ore effluente: tum & ex indiciis fetosæ colluviei, in cavo calvariae collectæ, de qua vid. Car. Piso.

XIX. Denique & venenis imputandam apoplexiam scimus ex historia eorum, quæ insultum hunc antecesserunt.

XX. Exit apoplexia frequentissime in mortem: interdum in sanitatem: aliquando in alium morbum.

XXI. In mortem: 1°. quando materia apoplectica jam non amplius solos nervos cerebri premit, roditve, sed & filamenta cerebellofa: vel, 2°. quando compressis vasis cerebri, & hinc nata sanguini è corde expulso resistentia, tanto impetu per vasa cerebelli minus resistentia pel- litur, ut sustinendo illi amplius non sint.

XXII. In sanitatem: quando materia è cerebro vel insensibili, vel sensibili quadam excretion- ne, extra corpus ejicitur.

XXIII. Denique & in alium morbum abit, qui plerumque est paralyxis, & quidem vel paraplegia, vel hemiplegia, vel particularis hujus illiusve membri, cui tunc animi imbecillitas, cum memoriæ & judicii læsione, conjungi consuevit. Cæterum nullus est morbus, qui tam facile recidivare amat.

XXIV. Fortem apoplexiam quidem solvere impossibile, debilem non facile: ita vere Hipp. S. 2. aph. 42. Est autem fortis apoplexia, in qua gravissima symptomata: plenaria sensuum abolitio: respiratio maxime stertorosa: pulsus durissimus: vel & aliquando debilissimus: viscida

& copiosa spuma circa os : ephidrosis : ætas : temperies , anni tempestas morbo minus similis : denique quæ prægresso capitis graviori morbo succedit.

XXV. Bonum est, si apoplexiæ hæmorrhoides ; menses ; ptyalismus ; sudor copiosus, crassus, calidus ; urinæ larga copia ; alvus fluxa, non à paralyti intestinorum oriunda, superveniat. An & febris apoplexiæ succedens bona est ? an id semper & ubique bonum est ?

XXVI. Quod ad curam mali attinet, notandum est. 1°. eam feliciter institui imminente, quam præsentem apoplexia, licet in utroque casu eadem requirantur remedia. 2°. pro varia apoplexiam excitante causa, atque adeo variæ ejusdem specie variam medendi rationem adhibendam esse.

XXVII. Apoplexia polyposa præsens vix sanari potest. Imminens forte per V. S. avertitur. An nitrum, camphora, serum lactis, saponacea aliquid hic possunt ?

XXVIII. Sanguineæ curatio incipienda est à V. S. liberalissima, continuo instituenda, vel in uno, vel in utroque brachio, in pede, vena jugulari : convenit etiam arteriotome : tum & cucurbitæ scarificatæ occipitio admovendæ : hircudinum applicatio : clysteres : frictiones : pediluvia : epispastica : vesicatoria ad partes inferiores adponenda ; diluentia antiphlogistica : nitrosa : eccoprotica laxantia : cavendum à stimulantibus aromaticis.

XXIX. In

XXIX. In pituitosa conveniunt omnia illa, quæ materiam pituitosam attenuare, à cerebro revellere, ad alia loca determinare, & è corpore expellere possunt. An id fieri potest per V. S. ? Faciunt hoc cucurbitæ scarificatæ : clysteres acriores : visicatoria : omnia stimulantia dolorifica : cauteria : sternutatoria, & sialagoga : balsama antapoplectica vulgo dicta : purgantia fortiora : emetica validiora : aromatica, nervina, cephalica, stimulantia : vina medicata : elæosacchara : spiritus, sales volatiles : & , si ullibi, hic certe tinctura cantharidum prodesse pulcre prodest. Verbo : ea conducunt, quæ stimulo suo febrim excitare queant. Hæc tamen remedia in imminente avertenda, quam in præsentente tollenda, propter oppressum commune sensorium, & sic ablatum stimuli sensum, longe plus valent.

XXX. Scorbutica, atrabilaria & podagrica ut curari debent, ex historia illorum morborum cognosci potest.

XXXI. Quæ ab effusis humoribus in calvariae cavum oritur, curanda est larga V. S. purgantibus : emplastris, fomentisque cephalicis : discutientibus : terebratione cranii.

XXXII. Quæ à veneno oritur, plerumque incurabilis est. Præverti tamen posset, si veneno adsumto illico antidotum propinaretur, aut illud emetico, purgante, sudorifero è corpore ejiceretur, vel aquosis, saponaceis, oleosisve vis ejus extingueretur. Opii certe apoplectopojetici optimum antidotum acetum censetur.

C A P U T X I.

De Comate vigili.

Coma vigil, καὶ αὐτὸ ἀγρυπνία, τυφλασία, mistus ex lethargo, & phrenitide adfectus Galeno, nec immerito, audit.

II. Qui enim hoc adfectu laborant dormientibus similes sunt: oculos clausos habent: decumbunt perfecte, ac si dormirent, sed tamen somnum capere non possunt: delirant tacite & murmurant; oculos sæpe aperiunt, quos iterum claudunt, mox rursus aperiunt.

III. Est ergo in hoc comate adsidua somnolentia, sed tamen dormiendi impotentia.

IV. Videntur ergo in hoc comate adesse causæ somni, sed & causæ somnum impedientes.

V. Adest ergo oppressio sensorii communis, sed & adest causa irritans.

VI. Quum nunc illud coma in acutioribus morbis longe sit frequentissimum, irritans illud merito censetur esse inflammatorium.

VII. Constat ergo coma ex morbo soporoso, & inflammatorio: unde veteres ex bile & pituita conflare hunc morbum censuerunt.

VIII. Quum autem cerebrum hic quam maxime affectum sit, evidens est, hunc morbum merito inter periculosissimos esse referendum.

IX. Cura videtur consistere in materia premente à cerebro revellenda, & tollenda inflammatione: quod V. S. clysteribus, vesicatoriis, epispasticis, diluentibus, laxantibus, nitrosis, caphuratis forte, commodissime fieri posse videtur.

CAPUT XII.

De Catalepsi.

C*atalepsis*, *catochus*, nonnullis *congelatio* dicta, mirabilis est morbus, qui subito & ex improviso hominem invadens illum servat in eodem statu, in quo erat, dum hoc morbo corripereetur, perfecte ac si rigidus vel congelatus foret. Adest omnium musculorum immobilitas, unde nec flecti possunt membra, aut si, malo non provecitissimo, flecti adhuc possint, flexa eam figuram, quam flexa acquirunt, retinent. Oculi in objectum fixi, aperti. Nihil tamen vident. Audiunt nihil. Muti sunt. Ad se redeuntēs nihil eorum recordantur, quæ durante paroxysmo acta sunt. Est tamen quædam interdum inter symptomata differentia. Respiratio & pulsus libera quidem: illa tamen profundior paulo, hic debilior.

II. Antecedunt hoc malum hæreditaria dispositio: temperies atrabilaria: evacuationes suppressæ: fixa & intenta diu animi in objectum intentio: terrores subiti: animi pathemata: febres continuæ acutæ, sed & intermittentes: vinum generosius & largius epotum: erysipelas male curatum: nihil tamen frequentius, quam nidulantes in intestinis vermes, unde in pueris sæpissime morbus hic occurrit.

III. Quod proximam mali causam attinet, id videtur certum, quod his proprietatibus instructa esse debeat. Debet, i. hære in sensorio communi. 2. agere in spiritus animales. 3. in

eos solos, non in vitales. 4. impedire influxum spirituum in musculos. 5. impedire effluxum eorum, qui jam in musculis hærent. 6. cito posse generari, cito iterum aboleri.

IV. At qualis illa causa? an mera quies & inertia cerebri, sensorii, nervorum, spirituum? an spirituum congelatio & congelatio? an vapor quispiam in cerebri ventriculos irruens, & spiritus quasi figens? an est species epilepsiæ cum tetano nunc fortiori, nunc debiliori conjuncta?

V. Est hæc catalepsis inter gravissimos & pertinacissimos morbos: sæpe ad mortem usque perdurat: interdum in epilepsiam, lethargum, convulsiones, maniam, dementiam, phenitidem, ἀρεστίαν abit. An alter catochi insultus semper letalis? ita Dodoneus. An spontanea hæmorrhagia semper ad solutionem mali facit?

VI. Ad curam facit liberalis V. S. hæmorrhoidum, menstruorum evacuatio: an & artificialis narium hæmorrhagia? cucurbitæ: clysmata: purgantia: vomitoria: sternutatoria: apophlegmatismi: fonticuli: setacea: vesicatoria: cauteria: tum & nervina, cephalica, stimulantia ore adsumta.

C A P U T X I I I.

De Paralyfi.

Paralysis, quam Arabes *mollificationem*, Latini *resolutionem* vocant, est partis cujuscunque immobilitas, vitio musculi partem moventis laxi flaccidique oriunda.

II. Diversis insignitur nominibus pro diversitate partis paralyticæ : ita si determinata quædam pars paralytica reddita sit, simpliciter paralyfis dicitur, addita parte vel musculo paralytico, ut *paralyfis brachii, faciei, &c.* Si omnes partes sub capite hærentes paralyfin contraxerint, *paraplegia* ; si alterutrum latus, *hemiplegia* dicitur. Dantur tamen, qui maximam differentiam tam ratione causæ efficientis, quam loci affecti intercedere censent inter *paralyfin* & *paraplegiam* : sed lis hæc est de nomine.

III. Proxima paralyseos causa est impeditus in musculum, jam paralyticum, influxus causæ, vel a terutius vel utriusque, vi cujus musculi moveri consueverunt, id est, sanguinis arteriosi & spirituum animalium.

IV. Potest vero illius impediti influxus causa hære, 1. in loco, unde ad musculum causæ pelluntur, cerebro scilicet & corde. 2. in loco, per quem ad musculum transmittuntur, nervis scilicet & arteriis. 3. in ipso liquido transmissio, sanguine nempe & spiritibus. 4. denique in ipso musculo excipiendis hisce causis moventibus destinato.

V. Et sane quæcunque causæ paralyfin antecedere observantur, in memorata hæc loca vim suam exercent. Sunt autem illæ numero diversissimæ : apoplexia : convulsiones epilepticæ, aut aliæ quæcunque : dolor vehementissimus, vel & levior, sed diu toleratus : ingens humorum naturalium evacuatio : sed & retentio

humoris naturaliter evacuandi, tum & illius, qui licet præter naturam evacuaretur, aliquamdiu tamen evacuari consuetus erat: metastasis materiæ morbificæ, ejusque vel crudæ vel coctæ: omnes causæ nervos musculosque distorquentes, lædentes; comprimentes, sive illæ hæreant in substantia eorundem, sive in partibus adjacentibus, sive inflammatoriæ, sive pituitosæ, ossæ, atheromaticæ, aut alius cujuscunque generis fuerint: humorum extravasationes: frigus diuturnum: aër humidus, frigidus: nivis, glaciei contrectatio: sessio super pavimentum marmoreum: pedum sudantium in frigidam immersio: rursus calor, isque tam ficcus, quam humidus: denique etiam venenorum multorum adtrectatio, ut arsenici, antimonii, floris calcis recentis, plumbi, mercurii.

VI. Unde fit, ut in paralytica parte frequenter deficiat motus superstitite sensu? frequentius, & sensus & motus? nonnunquam solus sensus superstitite motu? modo talis conditio paralyfis vocanda.

VII. Paralyfin cognoscere facile est. Illa vero cognitio neque ad prognosin neque ad curam sufficit. Inquirendum enim sollicitè in causam efficientem, quæ, quum varia sit, vario etiam modo tolli debet.

VIII. Neque id sufficit. Etenim, quum eodem semper in loco non hæreat, & loco proxime adfecto, si feliciter incedi velis, remedia admovenda sint, hunc etiam perspectum habere necesse est.

IX. Cognoscitur locus adfectus. 1. ex causis prægressis. 2. ex functionibus vitiatis. 3. ex aliis musculis vel integris, vel paralyticis: ita enim scimus an mali causa in cerebro, medulla spinali hæreat; an in dextra eorundem, an in sinistra parte? an in certo quodam nervo? an in ejus principio, an medio, an fine?

X. Quum vero fieri non possit, quin, musculo paralytico facto, ejus antagonista convulsus sit, & contra: sollicite paralyfin musculorum ab antagonistarum convulsione distinguere decebit, in quod imprimis in paralyfi faciei locum habet.

XI. Paralyfes periculosiores sunt, quæ partes vitales, naturales; musculos faciei, tum & sub capite sitos, invadunt: quæ à concussu corporis, à nervorum præcisione, à scirrho nervos comprimente, ab apoplexia prægressa oriuntur: in quibus pars paralytica nutritionem & calorem amittit, opposita vero valde compulsa est & intensissime calet: in quibus oculus lateris resoluti imminuitur. Minus periculosæ sunt, in quibus contraria locum habent: ergo quæ junioribus, tempore æstivo, superveniunt: quas vel solius motus, vel solius sensus privatio comitatur: quas validior febris; magnus partis tremor; copiosa diarrhæa excipit: sed an id quidem ubique & perpetuo verum?

XII. In paralyfi pituitosa, quæ quidem longe frequentissima, curanda naturam, quæ excitata febre, tremore, diarrhæa eandem haud raro sanat, præeuntem sequemur. Itaque stimulo

humoris naturaliter evacuandi, tum & illius, qui licet præter naturam evacuaretur, aliquamdiu tamen evacuari consuetus erat: metastasis materiæ morbificæ, ejusque vel crudæ vel coctæ: omnes causæ nervos musculosque distorquentes, lædentes; comprimantes, siue illæ hæreant in substantia eorundem, siue in partibus adjacentibus, siue inflammatoriæ, siue pituitosæ, ossæ, atheromaticæ, aut alius cujuscunque generis fuerint: humorum extravasationes: frigus diuturnum: aër humidus, frigidus: nivis, glaciei contrectatio: sessio super pavimentum marmoreum: pedum sudantium in frigidam immersio: rursus calor, isque tam ficcus, quam humidus: denique etiam venenorum multorum adtrectatio, ut arsenici, antimonii, floris calcis recentis, plumbi, mercurii.

VI. Unde fit, ut in paralytica parte frequenter deficiat motus superstiti sensu? frequentius, & sensus & motus? nonnunquam solus sensus superstiti motu? modo talis conditio paralyfis vocanda.

VII. Paralyfin cognoscere facile est. Illa vero cognitio neque ad prognosin neque ad curam sufficit. Inquirendum enim sollicitè in causam efficientem, quæ, quum varia sit, vario etiam modo tolli debet.

VIII. Neque id sufficit. Etenim, quum eodem semper in loco non hæreat, & loco proxime adfecto, si feliciter inderi velis, remedia admovenda sint, hunc etiam perspectum habere necesse est.

IX. Cognoscitur locus adfectus. 1. ex causis prægressis. 2. ex functionibus vitiatis. 3. ex aliis musculis vel integris, vel paralyticis: ita enim scimus an mali causa in cerebro, medulla spinali hæreat; an in dextra eorundem, an in sinistra parte? an in certo quodam nervo? an in ejus principio, an medio, an fine?

X. Quum vero fieri non possit, quin, musculo paralytico facto, ejus antagonista convulsus sit, & contra: sollicite paralyfin musculorum ab antagonistarum convulsione distinguere decebit, in quod imprimis in paralyfi faciei locum habet.

XI. Paralyfes periculosiores sunt, quæ partes vitales, naturales; musculos faciei, tum & sub capite sitos, invadunt: quæ à concussu corporis, à nervorum præcisione, à scirrho nervos comprimente, ab apoplexia prægressa oriuntur: in quibus pars paralytica nutritionem & calorem amittit, opposita vero valde compulsa est & intensissime calet: in quibus oculus lateris resoluti imminuitur. Minus periculosæ sunt, in quibus contraria locum habent: ergo quæ junioribus, tempore æstivo, superveniunt: quas vel solius motus, vel solius sensus privatio comitatur: quas validior febris; magnus partis tremor; copiosa diarrhæa excipit: sed an id quidem ubique & perpetuo verum?

XII. In paralyfi pituitosa, quæ quidem longe frequentissima, curanda naturam, quæ excitata febre, tremore, diarrhæa eandem haud raro sanat, præeuntem sequemur. Itaque stimulo

tam interne quam externe admoto humorum circulationem, calorem, attritum, febrim generabimus, ad pituitam concoquendam, resolvendam, attenuandam, expellendam. Igitur interne conveniunt omnia calida aromatica, nervina, cephalica: uterina: maxime antiscorbutica: horum olea stillatitia: spiritus & volatiles sales, hinc parati: gummata aromatica: balsama calidiora: sales tam fixi quam volatiles: virosi animalium succi, & ipsa animalia: omnia ex mercurio, antimonio & cupro parata: emetica validiora: purgantia fortiora: sternutatoria: sudorifera.

XIII. Externe conveniunt vesicatoria: frictiones tam siccae, quam humidæ, sed spirituosæ: inunctiones unguentorum, & oleorum acrium, calidiorum: cucurbitæ: rubefacientia: urticationes: sudor partis: thermæ: diæta requiritur sicca, calida.

XIV. Quæ vero paralyfis vel à plethora, vel ab inflammatione producit, ea ad sui medellam requirit V. S. eccoprotica, resolventia antiphlogistica.

XV. Quæ ab inanitione nimia producit, ea quidem omnia evacuantia respuit. Cavendum ergo à V. S. purgantibus; emeticis; sed repletia, nutrientia, vinosa, amaricantia cum moderato corporis motu, & mechanica frictione omnem sanationis paginam absolvunt.

XVI. An & electricus ignis juvat? & quando?

CAPUT XIV.

De Hydrocephalo.

Hydrocephalus vocatur major in capite collectio materiæ aquosæ, ferosæ, lymphaticæ, ejusque vel puræ, vel cum aliis humoribus commistæ.

II. Hujus duæ species sunt. Alia *externus* dicitur : alia *internus* : in *externo* hæret aqua collecta inter osseum cranium & cutem : in *interno*, in calvariæ cavo. Utraque pro varietate loci, in quo materia collecta est, in suas iterum species subdividitur.

III. Habent vero binæ hæ species quædam phænomena *communia* : quædam sibi *propria* & *privata*.

IV. *Communia* sunt ætas infantilis plerumque, raro adultior : interdum jam adest ante nativitatem ; interdum in ipsa ; aliquando demum 6°. mense post : temperies laxa, sæpe rhachitica, scorbutica, venerea : color & capitis & totius corporis pallidior ; capitis lentum augmentum, gravitas : languor functionum vitalium, naturalium, animalium : pulsus debilis, tardior, accedente hectica paulo concitator : appetitus imminutus : depravata nutritio : macies extremorum : alvus tardior : urina parca, viscida, pallida : respiratio incommoda : impotentia ad motum : incessus difficilis : desidendi amor : somnolentia.

V. *Propria* *externo* hydrocephalo phænomena sunt. i. albus capitis color ; aliquando

tamen flavior. 3. tumoris frequens pelluciditas. 3. mollities ad tactum cedematosa. 4. frontis & palpebrarum ingens tumor. 5. interdum fluctuatio. 6. ut plurimum doloris absentia: quæ tamen symptomata utcumque diversa sunt pro varietate loci, in quo collecta materia hæret.

VI. *Internis* his ut plurimum symptomatis stipatur, quæ iterum utcumque differunt pro varietate loci, in quo aqua colligitur. 1. incrementum capitis ad magnitudinem enormem nonnunquam. 2. major tumoris durities, & 3. eo quidem major, quo infans ætate provectior. 4. minor tumoris pelluciditas. 5. inæquabilis durities. 6. futurarum distantia. 7. frontis extrorsum protrusio. 8. oculi cavi & introrsum tracti. 9. venæ varicosæ. 10. vehementior arteriarum tam in collo quam in temporibus vibratio: 11. frequens lacrymarum stillicidium. 12. stupor, somnolentia, visus obscuratio, sæpe cæcitas. 13. dolor interdum major. 14. interdum spina bifida.

VII. Lymphæ extra vasa sua effusionem hujus mali causam esse docent dissecta cadavera, in quibus hoc mirabile, quod sæpe vix aliquid de tota cerebri mole adpareat, quum tamen non adeo sensibile vitium in exercitio functionum observetur, nec à mole collectæ aquæ apoplexia generata fuerit.

VIII. Hanc vero aquam colligi ibidem multæ faciunt causæ, quæ omnes non eodem modo hunc effectum edunt: lapsus: contusio, vulnus, pressio capitis: compressio venarum jugu-

larium : frigus , humiditas ad caput adplicata : sanguis aquosus , vappidus , frigidus , lentus , tenax : obstructio in vasis glandulisque : aër humidus frigidusque : alimenta aquea , humida , tenacia , difficulter digerenda : quies nimia : somnus protractior ; nimia quælibet evacuatio , & excernendorum retentio , inprimis urinæ , sudoris , & perspirabilis Sanctoriani.

IX. Chronicus plerumque adfectus est sive externus fuerit , sive internus : uterque tamen periculofus ; periculofior vero internus.

X. Cura duabus indicationibus absolvitur ; educenda est aqua in capite collecta , & eductæ regeneratio impedienda.

XI. Prior evacuantia requirit , eaque vel sensibiliter vel insensibiliter evacuantia. Purgantia , hydragoga , ratione ætatis satis fortia & aliquoties repetita : diuretica : sudorifera : exsiccantia externe adplicata : aromatici facculi ; vapores : suffumigia ; emplastra ; cerata ; linimenta ; fomenta : tum & vesicatoria : fonticuli : setacea : cauteria : scarificatio : fasciæ. An & in interno sternutatoria & trepanatio ?

XII. Posteriori indicationi satisfacit tollendo causas tam prægumenas , quam procatarcticas : id quod rursus fit , partim per purgantia : partim per corroborantia , incidentia & attenuantia.

LIBER SECUNDUS.

D E

NONNULLIS OCULORUM
MORBIS.

CAPUT PRIMUM.

De Amaurosi vel Gutta serena.

Amaurosis, quæ & gutta serena, est abolita visio sine ulla manifesta causa in oculis adparente.

II. Estque vel *perfecta*, in qua plenaria cæcitas; vel *imperfecta*, in qua visus plurimum imminutus. Rursus alia lente sensimque; alia subito & ex improviso invadit. Aliam vehementissima; aliam nulla omnino cephalalgia antecedit.

III. Cognoscitur, 1. ex plenaria cæcitate, si malum perspectum fuerit. 2. ex majori pupillæ in oculo adfecto dilatatione. 3. ex ejusdem immobilitate, si oculus sanus occlusus fuerit. 4. ex absentia aliorum signorum oculi adfecti. An conspectus filamentorum, muscarum, aranearum, sine ulla externa inflammatione, certo imminentem ἀμαύρωσις docet, ut Pitcarnius voluit?

IV. Quum in hoc morbo objectorum imago æque ac in statu sano in fundo oculi depingatur,

& tamen objecta non conspiciantur : evidens est causam mali quærendam esse in illis partibus, quarum ope irritatio à luminosis radiis fundo oculi inducta deferetur ad commune sensorium.

V. Ergo locus proxime adfectus erunt vel fibrillæ nervæ, retinæ, vel ipsius nervi optici.

VI. Neque impedit, quominus in ipso cerebro mali causa hæerere possit, quamvis forte tum nimis improprie *amaurosis* diceretur.

VII. Proxima vero in illis filamentis causa erit, vel compressio; vel obstructio, si forte illa in minimis nervis dari possit; vel collapsus; vel ariditas & exsiccatio.

VIII. An interna ophthalmia, inveterata, à sanguine cacochoymico oriunda, semper amauroseos causa est? ita rursus Pitcarnius. An nimia humoris vitrei moles? an ejusdem colliquatio? an paralysis principis visus organi?

IX. Talem vero conditionem (VII) variæ diversæque causæ inducere possunt. Plethora: cacochoymia humores extravasati, ferosi, lymphatici, sanguinei; vis quæcunque capiti illata: sternutatio: vomitus: insultus epileptici: motus hysterici: partus difficilis: metastasis materiæ morbificæ, crudæ, coctæ: suppressæ quæcunque evacuationes: tumores vel in membranis cerebri, vel in ossea calvaria substantia enati: defectus spirituum sive per chronicum morbum, sive per insignes evacuationes prægressas: & similia.

X. Qualis vero ex his causis in determinato subiecto, circa quod medicus versatur, peccet,

uti cognoscere sæpe est difficillimum : ita tamen sollicitè indagare jubet summum , quod hinc in sanando malo redundare potest , commodum.

XI. Neque inutile erit , quod & commode satis præstari potest à cæteris oculorum morbis *ἀμαυρωσιν* distinguere.

XII. Quisquis ad locum affectum , causasque , tam proximam , quam antecedentes , animum advertit ; facile intelliget , hunc morbum semper curatu difficilem : interdum etiam insanabilem esse : & si quæ sanatio sperari possit , eam aliquando non nisi lente , aliquando citissime obtineri.

XIII. Cujus quidem ut compotes reddamur , duabus indicationibus satisfacere oportet : quarum altera exigit , tollere illud obstaculum , quod impedit , quominus radii in retinam incidentes actionem suam cum cerebro communicare possint : altera requirit , ut debilitatas per illud impedimentum , vel retinæ , vel nervi optici , fibrillas roboremus.

XIV. Priori indicationi quæ satisfacere possunt ; hæc sunt primaria : V. S. cathartica : vomitoria : sudorifera : diuretica : sialagoga : attenuantia : vesicatoria : fonticuli : fetacea : cauteria : pediluvia : epispastica : emmenagoga : hæmorrhoidas provocantia : cucurbitulæ : capitis perspirationem promoventia : caput fortiter moventia : capitis perterebratio : oculorum frictio , seu scarificatio.

XV. Quænam vero ex his remediis in determinato casu præ cæteris conducant ; quænam

obsint ; (sunt enim & inter hæc , quæ nocere aliquando possunt :) ex phœnomenis conjunctis : ex ægri temperie ; ex causarum antecedentium historia prudens medicus prudenter determinare conabitur : qui , si res obscura fuerit , ad experimenta caute instituenda deveniet.

XVI. Roborantur debilitatæ fibræ interne per cephalica : externe potissimum per vaporem vini spiritus.

C A P U T I I.

De Ophthalmia.

UT cæteræ corporis membranæ , ita & una , vel plures tunicæ oculorum inflammari possunt. Vocatur hoc malum *ophthalmia* , *lip-pitudo*.

II. Cujus quidem variæ recensentur species , externa , interna : externa & interna simul : humida , sicca : vera , notha : *τάραξις* , *φίμωσις* , *χίμωσις* , *ἐκτροπή* : periodica , quæ & tabida : epidemica : contagiosa : scrophulosa : venerea : catarrhosa : erysipelatoza , &c.

III. Causa proxima ophthalmiæ est , stagnatio sanguinis in propriis vasis oculi ; vel ejus ingressus in vasa serosa , cum majori impetu sanguinis in stagnantem materiam arietantis.

IV. Talis vero (I I I .) conditio , vel ab internis , vel ab externis causis produci potest.

V. Inter internas occurrit , 1°. sanguis , qui vel quantitate , vel qualitate , vel motu peccans ophthalmiam generare potest. 2°. vasa vel strictiora solito , vel & laxiora.

VI. Externæ causæ plurimæ sunt : ingres-
sus corporum acrium vel & non acrium in ocu-
lum ; frictio oculi : ictus , contusio : aër ficcus ,
calidus , frigidus , humidus ; procellosus : ali-
menta acria , specifica vi oculis adversa : pro-
tractæ vigiliæ : nimia capitis exercitia : excre-
tiones suppressæ vel & nimia : contagium : anni-
tempestates : an & huc referri debet consensus ?

VII. Veteres medici quatuor ophthalmiæ
species statuiebant , à quatuor diversis , ex qui-
bus sanguinem componi censebant , humoribus
desumptas.

VIII. Neque minus sollicitè determinabant ,
quo in stadio ophthalmia hæreret : quod sane
suam in faciendâ medicina utilitatem habet : &
ex conditione humorum in oculum inflamma-
tum irruentium , & inde elapforum conjicie-
bant.

IX. Ut imminentem prævidere ; ita præsen-
tem cognoscere , & varias species distinguere
medico summe est necessarium.

X. Prognosis autem circa eventum mali ver-
fatur , qui est vel resolutio : vel suppuratio : vel
gangræna & sphacelus.

XI. Ophthalmia à causa externa oriunda ;
humida ; sine vehementi cephalalgia prægressa ;
ex uno oculo in alterum transiens : cuique
vel liberalior vel sanguinis , vel alvi evacuatio
supervenit ; brevior plerumque , & curatu faci-
lior esse consuevit ; quam quæ oppositas condi-
tiones habet. An ophthalmiæ febris superve-
niens eandem solvit ? ita Hipp.

XII. In

XII. In sananda ophthalmia, id præcipue agendum, ut resolutio promoveatur, suppuratio & gangræna sollicitissime præcaveantur.

XIII. Quem quidem in finem requiritur; 1°. ut adfluxus sanguinis ad locum adfectum minuatur. 2°. materia stagnans resolvatur. 3°. acrimonia, si forte adsit, temperetur. 4°. vasa per prægressam inflammationem ultra tonum extensa corroborentur. 5°. symptomata mitigentur.

XIV. Hæc vero ut obtineri possint, exquisita diæta præscribenda; quæ scilicet opposita sit causis inflammationem generare aptis. An hic convenit meracioris vini potus? ita Hipp. S. 6. aph. 31. Respondebit Celsus lib. 6. de med. cap. 6.

XV. Hac ordinata ad remedia deveniendum: inter quæ principem locum obtinent sectiones venarum, brachii, pedis, frontis, jugularium, vel, ut nonnulli voluere, in angulo oculi sitarum: adnatæ scarificatio: sanguisugæ: vesicatoria: setacea: fonticuli: cauteria: auricularum perforationes: sialagoga: sternutatoria.

XVI. Præterea alvus laxissima servanda est per cathartica; enemata; in leviori malo leviora, in inveterato fortiora. Diuretica: nitrosa: diluentia: resolventia egregia sunt: sed horum intensitas determinanda est ex tempore per quod malum duravit.

XVII. In usu topicorum hæ regulæ serventur. 1°. nunquam initio, aliis remediis non prægressis, ea exhibeto. 2°. attendito ad stadium, in quo malum hæret. 3°. ab acriori

bus abstineto. 4°. liquida potius, quam solida forma, illa adplicato. 5°. nunc potius frigidis, nunc calidis potius utitor.

XVIII. Horum autem alia materiam stagnantem repellunt: alia eandem solvunt & attenuant: alia laxando vasa transmittunt.

XIX. Initium fit à repellentibus: quo referenda sunt interceptientia veteribus dicta: collyria; fomenta potius, quam cataplasmata; unguenta, leniter adstringentia; saturnina; vitriolata; prudenter tamen admovenda.

XX. Quod si hæc frustra fuerint adplicata; aut proVectior jam fuerit inflammatio; tum materia stagnans resolvenda erit: quod inprimis fit discutientibus: in quorum tamen usu observandum est, ne nimis calida & irritantia sint.

XXI. Si dolor enormis ophthalmiam comite-
tur, prodertur lac; mucilaginosæ; crocus;
camphora; opium.

XXII. Si his malum non cedat, expectanda,
&, si futura prævidetur, omni molimine pro-
movenda erit suppuratio.

C A P U T I I I.

De Hypopyo.

Hypopyum, quasi dicas pus sub oculo, est collectio materiæ purulentæ sub tunica cornea latitantis.

II. Hæret autem illud pus, vel inter lamel-
las, ex quibus tunica cornea conflatur, quod

hypopyum primi generis ; vel commistum cum humore aqueo sub cornea, quod *hypopyum secundi generis* adpello.

III. *Hypopyum primi generis* varias admittit differentias ; quæ desumuntur, tum à spatio, per quod diffusa hæret materia purulenta, quod vel amplius, vel minus amplum est : tum à majori minorive lamellarum, puri incumbentium, numero.

IV. Antecedunt hypopyum inflammatio corneæ, scleroticæ, uveæ, tantæ vehementiæ, ut resolvi neget ; tum & sugillatio, quæ vel à causis internis, vel & externis produci potest. Neque fieri nequit, ut phlyctænarum materia, vel hunc, vel huic analogum, morbum producat.

V. Sola oculorum inspectione morbus hic cognoscitur : & altera species ab altera ; tum & utraque à cæteris oculorum morbis haud difficulter distingui potest : difficilius vero detegitur, si inter opacæ scleroticæ laminas, aut eandem inter & choroïdeam pus collectum hæserit.

VI. Exit hic morbus vel in sanitatem, vel in alium morbum. Prius fit : si collectum pus vel absorbeatur ; vel per poros corneæ exhalet ; quod tum fieri posse speramus, si pus lene blandumque fuerit.

VII. Posterius : si materia purulenta induretur ; vel è contrario fluidior, sed simul acris, evadat ; unde gravissima mala oculo sunt expectanda.

VIII. Locus, in quo malum hæret; pars suppurata, unde pus stillat; natura materiæ purulentæ; mali duratio, ægri constitutio prognosin absolvunt.

IX. Præcavetur hypopyum, si tolluntur morbi, à quibus malum imminet.

X. Sugillatio tollitur, si extravasatus cruor vel absorberi, vel per poros tunicarum oculi excuti possit.

XI. Hunc in finem conveniunt V. S. cathartica: herbarum discutientium, cephalicarum infusa: tum & resolventia, leniter attenuantia, discutientia in oculos immissa. An & adstringentia tuto adhibentur? Corneæ pertusio.

XII. Præsens hypopyum tollitur topicis incidentibus; attenuantibus; laxantibus; emollientibus: corneæ prudenti perforatione. An & vehemens capitis concussio prodest?

C A P U T IV.

De nimia Pupillæ dilatatione, seu Mydriasi.

MYdriasis; platycoria; nimia pupillæ dilatatio; ille est morbus, in quo pupilla eandem semper latitudinem, & quidem naturali majorem, habere observatur.

II. Quum vero ad objecta distincte contemplanda alterna pupillæ contractio, alterna dilatatio requiratur: mirum non est, in hoc morbo visum quam maxime depravari.

III. Et quidem, si cum hoc morbo conjuncta fuerit gutta serena, abolitus plane erit visus: minus, de nocte utcumque melius visus exerceri, & objecta ad determinatam distantiam sita conspici poterunt.

IV. Distinguitur *mydriasis* in *nativam* & *adventitiam*; quæ iterum vel ab externis, vel ab internis causis producitur.

V. Utilior est distinctio in *symptomaticam* & *idiopathicam*: è quibus hæc causam in ipsa pupilla, vel uvea hærentem; illa in alio loco sitam, & per consensum pupillam adficiantem agnoscit.

VI. *Symptomatica* produci potest, 1. ab *ἀμαυρώσει*. 2. à concretionem lentis crystallinæ cum ipsa uvea, quæ fieri potest, α. aucta mole lentis. β. ejusdem situ mutato. γ. aucta mole humoris vitrei. δ. defectu humoris aquei. ε. inflammatione vel capsulæ lentis crystallinæ, vel uveæ; vel utriusque.

VII. *Idiopathica* causam agnoscit in ipsis iridis fibris: ex quibus si circulares paralyticæ, aut longitudinales convulsæ fuerint, malum hoc necessario generabitur. An ergo recte medici hoc malum derivant à nimia humoris aquei abundantia?

VIII. Facile quidem est morbum hunc cognoscere; difficilior vero causas & species distinguere: quod tamen ad prognosin instituentem summe est necessarium. Hæc autem fortunata vix dari potest, quum, undecumque oriatur malum, sit sanatu difficillimum.

250 *De nimia Pupillæ angustia.*

IX. Si possit tolli malum, cujus mydriasis est symptoma, & hæc tolletur, & contra.

X. Si idiopathica fuerit, conveniunt, quæ vel convulsiones sedare, vel paralyfin fibrarum superare possunt. V. S. cathartica : emetica : spirituosæ : nervinæ : cephalicæ : vesicatoriæ : fomenta, cataplasmata, collyria acriora oculo ad-mota, conducunt; inprimis vividissimi luminis frequens in oculum ingressus juvat.

C A P U T V.

De nimia Pupillæ angustia.

PRiori morbo plane oppositus est, quem *nimiam pupillæ angustiam*, vel *constrictionem*, sive, ut alii, *tabem* aut *phthisin pupillæ* adpellant.

II. In hoc morbo pupillæ diameter naturali minor est, manetque : unde summum in visu impedimentum; minus tamen de die, & in propioribus objectis contemplandis.

III. Alia est *nativa*, alia *adventitia* : *symptomatica* alia, alia *idiopathica*.

IV. *Idiopathica* pro causa agnoscit, vel convulsionem fibrarum circularium, vel paralyfin longitudinalium.

V. *Symptomatica* præprimis pro causis habet, hypopyon : cataractas purulentas : oculorum inflammationes internas : nimiam sensilitatem tunicæ retinæ. An & ab aquei humoris abundantia, aut defectu, ut nonnulli voluerunt?

VI. Eadem fere prognosis, eademque cura in idiopathica adhibenda, ac in mydriasi: sed, qui modo proderat, hic vividissimi luminis ingressus quam maxime nocere videtur.

CAPUT VI.

De Epiphora.

Epiphora, quam & *oculum lacrymosum* adpellant, vocatur involuntarius, copiosus, perpetuus lacrymarum ex oculo juxta genas defluxus.

II. Qui quidem humor vel satis blandus & naturalis; vel acerrimus esse deprehenditur. In utroque casu aliquod impedimentum visus patitur; longe tamen majus in posteriori: priorem *insipidam*; posteriorem *acrem* voco.

III. Causa mali hæret, 1. in *sanguine*, è quo lacrymæ secernuntur. 2. in ipso *humore lacrymoso* secreto. 3. in *organo* humorem secernente. 4. in *partibus vicinis*.

IV. In *sanguine*: quando copia peccat, vel motu; aut nimia aquæ vel feri quantitas in eo abundat; hinc non male species catarrhi in glandulis oculorum dicitur.

V. In *ipsis lacrymis*: quando, sive mora in oculo, sive ab ipsa secretionem nimis acres sunt: quod ex oculorum ardore, rubore, partiumque excoriatione cognoscitur.

VI. In *glandula lacrymali*: quando vasa ejus quacunque de causa nimium laxa atque ampla sunt.

VII. Denique & in *locis vicinis* causa mali hæret : atque huc referri debent. 1. *palpebræ* male figuratæ, nec satis bene se contrahentes. 2. *caruncula lacrymalis*, si vel tota, vel parte sui defecerit : forte & si nimia aut inflammata fuerit. 3. *puncta lacrymalia*, & partes, quæ cum iisdem communicant ; si vel obstructa, vel quacunque de causa compressa fuerint.

VIII. Malum hoc satis cognoscitur facile. Neque difficile est varias species, causasque, à quibus producuntur, ab invicem distinguere : quin & prognosis haud difficulter, vario modo, pro causarum varietate, instituitur.

IX. Si malum à catarrho oriatur, minuenda est feri abundantia & ejus ad oculum adfluxus impediendus : cathartici hydragogis : sudoriferis : diureticis : diaphoreticis : vesicatoriis : causticis : fonticulis : setaceis : errhinis : sialagogis : sternutatoriis.

X. Lacrymarum acrimonia tollenda est, tum lenientibus & involventibus collyriis, tum & iis, quæ totam massam sanguinis corrigere & lenire valent.

XI. Laxitas glandularum curatur internis roborantibus : quin & externis leniter adstringentibus.

XII. Vitium in locis vicinis hærens quum varium sit, vario etiam modo, chirurgica imprimis arte, tolli, si fieri possit, debet.

LIBER TERTIUS.

DE

MORBIS AURIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Surditate & gravi Auditu.

SI sonus è corpore sonoro editus plane non percipiatur, dicitur *surditas*, Gr. *νοῦσος*. Si vero vix, nec nisi in propiori à corpore sonoro distantia, *gravis auditus*, gr. *βραγυαία*, *δυσηνοία*, *ὀνομαστος*; & qui eo laborant, *surdastri* vocantur.

II. Uterque adfectus est vel *connatus*, vel *adventitiuus*: *subitaneus*, vel *lentus*, *continuus*; vel *interruptus*, seu *periodicus*;isque, vel *fixus* vel *vagus*.

III. Uterque easdem plane agnoscit causas; sed intensitatis gradu differentes.

IV. Harum causarum aliæ hærent in *organo auditorio*; aliæ in *medio*, quod soni vehiculum est: alii denique in *communi sensorio*; hoc est, in *aure*: *aëre*: *cerebro*.

V. Cujus surditatis causa in aëre sita est, ea quidem proprie huc non spectat, quum tum sæpe nullus in corpore morbus sit, vel non esse possit.

VI. Cujus causa in *aure* hæret, ea hæret, vel in *aure externa*, vel in *interna*.

VII. Quæ in *aure externa* hæret, hæret vel in *auricula*; vel in *meatu auditorio*; vel in *tympani membrana*.

VIII. In *auricula* gravioris auditus causa hæret:

1. *Si naturalis ejus situs mutetur.* Cognoscitur facile. Percuratur difficulter. Emen-
datur fasciis; instrumentis mechanicis;
cava manu ad aurem admota.
2. *Si naturalem figuram non habeat.* Cognoscitur inspecta aure. Malum incurabile.
Corrigitur utcunque instrumentis mecha-
nicis: manu admota.
3. *Si deficiat, vel à nativitate, vel casu.*
Facile cognoscitur. Succurrit tubus acuf-
ticus: tum & auris artificialis.
4. *Si plane immobilis fuerit.* Sed id rarius
fieri videtur. Fit autem à paralyfi, vel
tetano musculorum. Suspiciamus id ex
iisdem malis alibi apparentibus. Vix ta-
men medela opus, adeo leve hinc incom-
modum.
5. *Si orificium, quod in concha hærens ducit
ad meatum, membrana fuerit occlusum.*
Cognoscitur inspecta aure. Curat chirur-
gica sectio.

IX. In *meatu auditorio* surditatis vel gravis
auditus causa hæret.

1. *Si naturalem figuram non habuerit, sed
rectus nimis sit.* Cognoscitur inspiciendo
in meatum; surdo in clara luce collocato:
tum & specillo leniter juxta meatus super-

ficiem moto. Curari malum non potest. Succurritur illi tubo acustico adplicato.

2. *Si nimis angustus fuerit.* Cujus causa, vel nativitas, vel compressio à corporibus externis. Cognoscitur auris inspectione, & specillo. Si à nativitate malum, incurabile. Si à comprimente tumore, sanabile erit malum, si tumor possit tolli: sin secus, incurabile. Succurrit iterum tubus acusticus.

3. *Si oppositi parietes collapsi aut concreti fuerint.* Id, si fieri possit, cognoscetur examine causarum prægressarum: auris inspectione: immittendo specillum. Incurabile malum, cui utcumque occurritur ore aperto radios sonoros excipiendo.

4. *Si quacunque de causa obstructus fuerit.* Cognoscitur inspectione: stilo immisso: minori surditate, si aperto ore sonum exceperis. Fit autem obstructio illa.

a. *A tumore* enato in meatus auditorii substantia, eoque inflammatorio; purulento; scirrholo; ampuiloloso: enata membrana: excrecente carne fungosa. Diagnofis facilis. Curatio pro varietate tumorum varia.

β. *A corporis heterogeneis in meatu auditorio hærentibus:* quorum

α. *Alia in eo generantur, ut,*

* *Cerumen:* vel *nimum*, quod facile cognoscitur, & educendo curatur; vel *induratum*, quod, facile

cognitum, curatur; vel educendo materiam ope instrumenti; vel eandem laxando, dividendo per injectum liquidum humectans, emolliens, detergens.

****.** *Pus, aqua, sanguis, ichor:* quæ inspecta patent aure. Ad sanationem requiritur, 1.º. ea ex meatu tollere, quod fit per decubitus in affectam aurem: immissa instrumenta: corporis concussionem: sternutationem: respirationis nixum clausis ore naribusque editum: injectiones: vapores. 2.º. novam generationem impedire, quod fit ulcere mundando; vasis apertis blande constringendis; humoribus revellendis.

3. *Alia externe adveniunt: ut pisa, nuclei, lana gossypium;* quæ instrumentis chirurgicis educenda. *Insecta;* quæ ex pruritu, inspectione, egressu cognoscuntur: sanatur malum enecandis, per acria amaricantia, oleosa, mercurialia, injecta; vel forma suffimigii excepta. *Expellendis* per eadem, tum ea ratione, qua modo dictum.

5. *Si quæ ulcera internam superficiem obsideant.* Cognoscuntur facile inspectione. Sanantur per prudentem injectionem remedium detergentium & sarcoticorum:

tum per plumaceola, vel gossypium, aut spirituosos liquoribus humida; aut unguento, linimento, oleo convenienti imbuta.

X. In *tympani membrana* surditatis vel gravis auditus causa hæret.

1. *Si pertusa fuerit.* Cognoscitur tum ex causis prægressis; tum ex aëre è meatu auditorio erumpente, ubi ore naribusque clausis expirationis nixus editur. Malum incurabile, nisi unius forte naturæ beneficio.

2. *Si alia membrana eidem adhæserit.* Cognoscitur inspectione: forte etiam specillo immisso. Parum in arte adversus hoc malum præsidii.

3. *Si laxa nimis & flaccida fuerit.* Causa. 1. nativa ejus dispositio. 2. defectus mallei, vel ejus manubrii. 3. applicatio corporum laxantium. 4. spasmus vel rigiditas musculi mallei externi. 5. paralyxis forte prioris antagonistæ. Cognoscitur, 1. à causis prægressis. 2. auris inspectione. 3. accuratiori auditu, si forte à causa quadam tendatur, ut fit in graviore sono. Ut curetur, requiritur. 1. causas laxantes tollere; quod fit catharticis: emeticis: diureticis: sudoriferis; vesicatoriis: fonticulis: setaceis: pediluviiis: topicis calefacientibus & exsiccantibus, quæ vel prudenter in meatum immittuntur, vel ore volvuntur, vel naribus attrahuntur. 2. tonum fibrarum membranæ instaurare: quod fit per topica roborantia & adstringentia.

4. *Si nimis sicca fuerit.* Causa est aër fervidus, arenosus : diæta calida : remedia nimis fervida : morbus inflammatorius in aure enatus. Cognoscitur à causis prægressis : specillo. Sanatur malum per laxantia : oleosa blanda : axungias animalium liquefactas : cavendo à nimis viscidis & glutinosis.

5. *Si immobilis fuerit.* Cujus causa potissimum in mallei musculis, vel paralyticis, vel convulsis, vel atrophicis, vel vulneratis; & potius eorum, quam membranæ vitium est. Cæterum habent omnes fere hæ species n. ix. & x. hoc commune quod parulo ore auditus tantillo acutior.

XI. Quæ hæret in *aure interna*; hæret vel in *tympano*, vel in *labyrintho*.

XII. Quæ hæret in *tympano*; hæret vel in *ejus cavo*; vel in *membrana investiente*; vel in *auditus officulis*; vel in *membranis fenestrarum*; vel in *sinuosis mastoideis*; vel denique in *tuba eustachiana*.

XIII. In *cavitate tympani* hæret : si *repleta fuerit quocunque liquido*; rore condensato : aëre vel nebuloso, aut alia ratione infecto, vel denso nimis, aut nimis raro : aqua : ichore : sanguine : fanie : pure. Cognoscitur malum, ex compressione, vel obstructione tubæ eustachianæ : stillicidio humorum ex meatu auditorio : eorundem excretionem à naribus faucibusque potissimum post sternutationem : ex membrana tympani versus meatum auditorium pro-

tuberante : ex causis prægressis. Curatio requirit, 1. humores educere, expellendo; absorbendo. Quod fit capitis concussione : nixu expirationis, ore naribusque clausis : sternutatione : situ cominodo : V. S. purgantibus ; attenuantibus. 2. impedire novam humorum regenerationem : quod fit à vario modo, pro varia peccantis liquidi indole

XIV. In membrana investiente.

1. Enato in eadem quocunque tumore.
2. Si laxa nimis : aut callosa fuerit ; aut ab ossibus secesserit : quæ quidem omnia difficulter cognoscuntur, & curantur. Vapores & gargarismi aliquid, sed parum valent.

XV. In ossiculis auditus.

1. Si defecerint : quod nec cognosci, nec curari potest.
2. Si atrophica fuerint : quod itidem nec sciri ; nec, si sciatur, sanari potest.
3. Si luxata ; aut ruptis ligamentis confusa sita ; aut per ἀγκυλώσειν concreta fuerint. Suspiciamus id factum ex causis prægressis violentis, aut acri humore in tympano contento. Malum insanabile.
4. Si carie fuerint consumpta. Id suspiciamus
 1. ex dolore inflammatorio in aure interna prægresso. 2. materiæ acerrimæ ex meatu, vel faucibus egressu. 3. ex eadem materia nigris squammulis osseis imprægnata. 4. si alibi cariosi ossis adsint indicia. 5. si æger aut valde scorbuticus, aut

venereus fuerit. Malum, provectum si fuerit, incurabile: incipiens forte sanari posset, per interna depurantia; & similia remedia in aurem injecta, aut naribus attracta, vel & gargarismata. Sed levis sane spes erit.

5. Si *musculi* eorundem fuerint *immobiles*, quod non ita facile sciri potest.

XVI. In *fenestræ*, vel *ovalis*, vel *rotundæ membranæ* malum hæret.

1. Si *laxæ* nimis fuerint.

2. Si nimis *siccæ* & *rigidæ*.

3. Si *incrassatæ*.

4. Si *pertusæ*.

5. Si *alia membrana superincrescente obductæ*: quæ quidem omnia haud facilius cognosci, quam curari possunt.

XVII. In *sinuositatibus mastoideis* malum situm est.

1. Si *defecerint*, ut magnam partem in infante.

2. Si *carie consumptæ* fuerint.

3. Si *membrana* eas cingens *laxa*, *dura*, *callosa*, *inflammata* fuerit.

Malum non cognoscendum, vix curandum.

XVIII. In *tuba eustachiana* mali causam esse cognoscimus: si, ore naribusque clausis expirationis nixu edito, neque bombus in aure sentiatur, neque protuberare tympani membrana deprehendatur. Fiet id,

1. Si fuerit *obstructa*; quod vel à tumoribus in ea enatis; vel à corporibus in eam ingressis,

gressis, vel orificium alterutrum obturantibus.

2. Si fuerit à vicinis corporibus *compressa*.
3. Si *collapsa* fuerit.
4. Si plane *concreti* oppositi parietes.
5. Si muscoli ejusdem *paralytici* fuerint.

Ex quibus speciebus tertia & quarta vix: cæteræ satis difficulter sanari posse videntur: idque diversis remediis tentare oportet, pro diversitate causarum, quæ hoc malum generaverunt.

XIX. In *labyrintho* causa surditatis hæret.

1. Si *cava* ejus condensato rore, aut alio quocunque *liquore* repleantur.
2. Si *membranae* cava investientes *inflammantur*, aut alia ratione vitientur.
3. Si *solidæ partes* carie, aut alio vitio laborent.
4. Si *nervus* auditorius, & potissimum mollis ejus portio, compressus aut destructus sit: quæ quidem mala æque difficulter cognoscuntur, ac curantur.

XX. Cujus denique surditatis causa in *sensorio communi* hæret: ea hæret in ejusdem compressione; aut alia noxa. Cognoscitur, 1. ex organo auditorio integro. 2. ex causis prægressis: 3. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur sublato cerebri morbo.

XXI. Tandem non inutile erit hæc problemata proposuisse.

1. Potestne certo sciri, an surditatis causa in nervo auditorio hæreat?

2. Quo indicio scitur in meatu auditorio hæerere?
3. Quo signo innotescit in tympano cavo hæerere.
4. Quare raro quispiam adeo surdus, quin, si quis supra cerebrum loquatur, voces sonumque loquentis audiat, si Ictis fides?
Vid. L. 6. cod. tit 22. L. 10. & Menag. amœnit. jur. civ. c. 27.
5. Cur, qui à nativitate surdi, etiam muti sunt.
6. Quænam est causa surditatis, subito ex improvviso invadentis, tota sæpe vita perdurantis, interdum haud tardius, quam accesserat, abeuntis?
7. An & in ptyalismo medicina adversus surditatem? & quando?
8. An non est agyrtarum & impostorum omnem surditatem velle persanare?
9. An non æque ineptum est, omnes surditates, etiam sanabiles, eodem remedio velle debellare?
10. An, & quale, momentum in morborum acutorum prædictionibus surditas habet?
11. An non & surditas aliorum interdum morborum medicina est?

C A P U T I I.

De οξυνοία sive acuto auditu.

QUando homines sonum quendam determinatæ intensitatis ita audiunt, ut naturali longe intensior videatur; dicuntur οξυνοία laborare.

II. Quæ oritur à fortiori radiorum sonorum reflexione, eorumque validiori actione in nervum auditorium, vel sensorium commune.

III. Id quod singulari partium organum auditorium componentium constitutioni debetur ut plurimum.

IV. Talis autem constitutio est, vel naturalis, vel præter naturam: ex quibus quum sola posterior morbosa dici possit; sola etiam illa hic consideranda est.

V. Hujus autem causa hæret; vel in organo auditorio; vel in communi sensorio ipso.

VI. Si in organo auditorio hæreat; hæret ut plurimum in membranis ita constitutis, ut ad sonoros radios incidentes fortius tremant & vibrent, quam in statu naturali.

VII. Id vero fiet, si quidem nimis tensæ fuerint.

VIII. Talis vero tensio, vel à spasmo; vel ab inflammatione; vel à nimia earundem rigiditate oritur.

IX. Unde nunc pulcre hæc problemata explicantur.

1. Quare in sceminis hystericis, & viris hypochondriacis hoc malum adeo frequens?

2. Quare in illis ὀξυνόει superveniens imminuentem paroxysmum præfagit?

3. Quare frequens symptoma in morbis acutis inflammatoriis.

4. Quid in morbis acutis prædicat?

5. An ὀξυνόει semper prodromus morborum capitis? an non aliquando pedissequa?

6. Quare aliquando cum febre? aliquando sine illa? & quæ periculiosior?

7. Unde fit, ut eisdem cerebri morbos aliquando surditas; aliquando contraria illi *ἐξωνοία* comitetur?

8. Quodnam ex binis symptomatibus magis metuendum?

X. Si à *spasmo*: conveniunt antihysterica; opiata; emollientia; vapores.

XI. Si ab *inflammatione*: V. S. eccoprotica; diluentia; clysmata; resolventia, nitrosa; pediluvia; laxantia: vapores.

XII. Si à *rigiditate*: oleosa; cataplasmata; vapores; fomenta.

XIII. In genere cavendum à valide stimulantibus; quippe quæ magis tendunt. Quare nec vesicatoria ex cantharidibus admovenda, utique non, nisi aliis evacuantibus prægressis.

XIV. Si in *communi sensorio* mali causa hæreat, sæpe nimia ejus sensilitas peccat, curaturque roborantibus; opiatis: vel & fugato morbo, quo cerebrum correptum observatur.

C A P U T I I I.

De Sonitu, Tinnitu & Bombo aurium.

Sonitus, tinnitus & bombus aurium adesse dicitur, quando homo in aure sonum quandam audit, licet nullum corpus sonorum adsit.

II. Differt hoc malum: tum pro differentia soni, qui auditur; tum quod aliquando aliquod,

aliquando nullum in imaginatione aut iudicio vitium cum ipso coniungatur.

III. Proxima mali causa talis est constitutio nervi auditorii, qualis à sonoro corpore in eum agente producitur.

IV. Eam vero efficiunt causæ, vel in *aure*, vel in *cerebro* hærentes.

V. In *aure* meatus auditorius angustior, five compressus, five obturatus: pulsatio articularum auris: materia elastica in cavo tympano, vel labyrinthi hærens: perspiratio humorum impedita: materia quæcunque in aurem deposita: singularis nervi acustici constitutio, five idiopathice, five sympathice adficiatur.

VI. In *cerebro*: omnes causæ, quæ nervum auditorium premere, aut à statu naturali aliquantulum deturbare possunt; quod ex aliis cerebri morbis dignoscitur.

VII. Quod vero diversus sit sonus, nunc stridoris; nunc tinnitus; nunc bombi speciem exhibens: id quidem à diverso modo, quo nervus patitur, deduci debet.

VIII. Hoc ipsum vero, vel à diversis causis in nervum agentibus; vel à diversa nervi conditione pendet.

IX. Adfectus molestus, non raro periculosus, capitis morborum vel prodromus, vel effectus: hinc sæpe letalis.

X. Curatio non semper eadem, sed pro remotioris causæ varietate diversa. Laudantur V. S. purgantia: diuretica: sudorifera: epispastica: vesicatoria: laxantia: discutientia: car-

diaca : quæ omnia alias utilia , alias minus commoda.

XI. An tinnitus aurium fit à materia flatulenta & elastica ex interioribus auris versus exteriora mota & expansa ?

C A P U T I V.

De Otagia , seu dolore aurium.

TErribilis sæpe , periculosus , & , ex Celsi testimonio , ad mortem etiam & dementiam præcipitans est ille adfectus , quem *aurium dolorem* latini , græci *ὠτalgία* adpellant.

II. Qui cum à variis & diversis causis oriatur , variæ ejus species pro causarum varietate distinguendæ erunt.

III. Periculosissimus est , qui ab *inflammatione* oritur : cognoscitur ex acutissimo dolore , pungente , urente , lancinante , pulsatorio : febre continua acutissima : capitis dolore , tumore , rubore : in temporibus fervore , & forti arteriarum vibratione : siti : delirio : vigiliis : convulsione : animi deliquio : tumore rubro , inspecta aure aliquando apparente , aliquando non ita.

IV. In curatione , quantum fieri poterit , conabimur resolutionem obtinere , suppurationem præcavere.

V. Resolutionem obtinere speramus V. S. in brachio , pede , pone aurem , in vena jugulari instituta ; ter , quater , sæpius repetita ; arteriotomia ; cucurbitis : hirudinibus : epispasticis :

vesicatoriis : lacte , vel simplici , vel cui anti-phlogistica incocta , in meatum auditorium instillato : cataplasmatibus : vaporibus : fomentis : narcoticis.

VI. Si suppuratio evitari non potest , acceleranda illa erit : quod fit maturantibus cataplasmatibus ad aurem admotis : tum oleis : & animalium axungis in auditorium meatum immixtis.

VII. Factus abscessus si sponte non rumpatur , aperitur expirationis nixu , clausis ore naribusque : sternutatione : vomitu : immittendo quandoque digitum minimum , vel & instrumentum in porum acusticum.

VIII. Rupto abscessu , mundandum est ulcus quod fit exitum materię ex ulcere stillanti conciliando situ capitis ; animę retentione ; sternutatione ; capitis concussionem : tum & balsamicis , & detergentibus , in aurem immixtis ; ol. amygd. amar. balsamo copaię , peruviano ; melle ; hydromelle , &c.

IX. Quę otalgia oritur à corporibus quibusdam in auditorium meatum ingressis : illa ut facile cognoscitur , ita & non difficulter , eductis iisdem curatur.

X. Quę à materia flatulenta producitur , quod , tum ex absentia inflammationis , tum ex aurium tinnitu suspicamus : ea optime per carminantia sanatur.

XI. Quę à materia catarrhosa & impedita perspiratione : per ea curatur , quę , tum in

toto corpore, tum potissimum in parte adfecta diaphoresin excitare possunt.

XII. Quæ denique à *crassis viscidisque* humoribus mole sua prementibus oritur : ea evacuantibus per alvum : vesicatoriis ; topicis calefacientibus, & attenuantibus tractari debet.

LIBER QUARTUS.

DE

MORBIS NARIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Hæmorrhagia narium.

COpiosum & celerem sanguinis è naribus effluxum, *hæmorrhagiam*; at lentim & guttatim factum, *stillicidium narium* vocant medici.

II. Vario respectu illæ hæmorrhagiæ differunt. Alia fit ex vase arterioso; ex venoso alia. Alias ex cavitate narium, sinibus ossium calvariae; alias vel ex ipso calvariae cavo originem sanguis habet. Alia spontanea; alia artificialis; morbosa alia: quæ postrema iterum in symptomaticam & criticam distinguitur. Alia denique fit per *ἐναρσιν*: alia per *διαπυρρῶσιν*: alia denique per *διαίρεσιν*; quæ iterum fit; vel per *ρήξιν*; vel per *διαβρῶσιν*.

III. Causæ hæmorrhagiam producentes sunt, vel *internæ*, vel *externæ*.

IV. *Internæ* hærent, vel in *sanguine*, vel in *vasis*, vel in *utrisque*.

V. *Sanguis* hæmorrhagiam narium producere potuit, si vel copia, vel motu, vel qualitate peccaverit.

VI. Unde intelligimus quare plethorici ; adolescentes , præsertim masculi : valido exercitio agitati : febribus acutioribus laborantes : suppressam evacuationem habentes : scorbutici : morbis contagiosis , putridis laborantes toties sanguinem de naribus profundant.

VII. In *vasis* causa mali hærebit, si forte narium vasa præ cæteris laxiora & molliora fuerint : quo refer, si compressa , obstructa , erosa , læsa fuerint.

VIII. *Externæ* causæ sunt , omnes illæ , quæ extra nostrum corpus hærentes tales conditiones (v. VII.) vel sanguini , vel vasis conciliare possunt , quales certe sunt plurimæ.

IX. Præsentem narium hæmorrhagiam facile cognoscimus ; & à stillicidio earundem distinguimus ; sed & species distinguendæ sunt neque minus sollicitè indaganda causa , à qua producitur : in quibus certe omnibus attentus medicus haud insignem difficultatem deprehendet.

X. Neque minus utile , aut necessarium est , imminentem in acutis morbis hæmorrhagiam prævidere , ne naturam in salutari opere turbemus : qua de re vid. Hipp. Gal. Pr. Alpinum , aliosque.

XI. Non eundem semper eventum habet : salutarem sæpe : sæpe vel lente , vel subito etiam letalem : quæ quidem diversitas pendet ; tum à copia , qua fluit : tum à causa , à qua producitur : tum etiam à morbis , quibus supervenit : tum denique à tempore , quo morbis nonnullis succedere observatur.

XII. Et certe sæpe liberat à gravissimis malis : apoplexia : convulsione : tetano : cephalæa : viscerum inflammationibus , potissimum , hepatis & lienis : quin & sæpe eisdem aliisque morbos præcavere deprehenditur , tabem potissimum pulmonalem.

XIII. Sed & frequens graviorum morborum causa est , & talis pessima ominatur : hinc mala , cui succedit convulsio : singultus : delirium : corporis extremarum partium refrigeratio. Frequentissime autem copiosiore , vel parciorum quidem , sed diu duranti , hydrops excipere consuevit , eaque certe non optima

XIV. Non omnis hæmorrhagia narium sistenda est : quæ enim spontanea aut critica est , compesci non debet ; nisi nimia fuerit. Cæteræ curandæ , nec tamen eodem semper modo.

XV. Ut enim ex arte curatio fiat , oportet tollere causam hæmorrhagiam concitantem : & dein vasa aperta obserare : quibus quidem binis indicationibus uno sæpe eodemque remedio satisfacit.

XVI. Sed & observandum est , dari casus in quibus posteriori indicationi primum satisfacere oportet , neglecta tantisper priore. Alios vero existere , in quibus si ab obseratione vasorum curam inchoares , ægrum in præsentissimum discrimen conjiceres.

XVII. Etenim si sanguis non abundet : si impetuosissime ruat : si corpus fuerit senile ; laxum ; frigidum ; cacochymicum ; hydropicum :

tum, retento per injectas ligaturas, quantum fieri potest, sanguine residuo, vasa continuo constringenda sunt.

XVIII. At si profusa hæmorrhagia non fuerit : si fiat in corpore plethorico : si cum *εὐφορία* fiat, sive suppressa aliqua sanguinea evacuatione, sive in acutis morbis : tum subita illa vasorum obturatione nihil periculosius. Letalia enim hinc mala, quin & repentina mors aliquando expectanda.

XIX. Si plethora hæmorrhagiam excitaverit : primæ indicationi ipsa satisfacit natura, minuendo hoc fluxu plethoram : juvat eandem V. S. quocunque loco instituta ; tum & alia remedia V. S. vicaria.

XX. Si nimius impetus humorum versus caput malum produxerit : motus nimius sistendus, & præsertim revulsio à capite facienda : quod fiet sectione venæ in pede ; arteriæ temporalis pertusione ; mox aquosis, frigidis, acidis, nitrosis, epotis ; eccoproticis ; camphora ; opio ; succis urticæ, plantaginis, sedi majoris : dein & externis frigidis, aquosis, acidis, capiti prudenter admotis ; epispasticis ; cucurbitis, ad pedes, crura adplicatis.

XXI. Si acrimonia morbi causa sit, nihilque peccet aliud : tum quidem V. S. nulla necessitas : sed leniter evacuantia & temperantia, varia pro varia acrimoniæ specie, conducunt.

XXII. Unde patet aliquando vitrioli spiritum egregie convenire : aliquando, laudata à nonnullis, salia volatilia oleosa, tartari tincturam,

salis ammoniaci spiritum, posse locum habere : sed posteriora hæc rarius.

XXIII. Evacuatio suppressa si ansam morbo dederit, illa prudenter revocanda est.

XXIV. Vasorum apertorum obturatio, quam altera indicatio exigit, tam per interna, quam externa stiptica peragitur.

XXV. Pro interno usu mire deprædicatur Helvetii pulvis, ex alumine rupeo & draconis sanguine conflatus : neque negari potest admirabilem ejusdem esse, tum in narium, tum in cæterarum partium hæmorrhagiis, efficaciam.

XXVI. Externorum remediorum alia admoventur ipsis naribus; alia vicinis remotioribusve partibus.

XXVII. Inter posteriora numerantur anacolle mata fronti & temporibus adplicata : immersio pedum in frigidam : frigida, vel sola, vel aceto admista, temporibus, nuchæ adpersa; qui & genitalibus admota : terror incussus.

XXVIII. Priora sunt, vel liquida, quæ siphonis ope injiciuntur; vel solidiora, quæ formaturundæ conicæ intra nares profunde adiguntur : qua ratione & liquida nonnulla immiti consueverunt.

XXIX. Inter liquida laudatissimus est liquor stipticus in Germania celebris : tum & aluminis, vitrioli solutio in aqua plantaginis : aqua rabelii : spiritus terebinthinæ, & similia plura.

XXX. Inter solida celebrantur terebinthina cocta : mastiche : thus : colophonia : gypsum : sanguis draconis : cortices granatorum : gallæ : & plura alia.

XXXI. Quid de pulvere sympathetico? quid de cæteris specificis statuendum est?

C A P U T I I.

De Ozæna.

ULcus narium putridum; graveolens, continuo proserpens, partesque vicinas depascens, *ozæna* appellatur.

II. Quæ, sedem suam habens in membrana Schneideriana, hæerere potest in omni illo cavo, cujus superficies ab hac membrana investitur; id est, in narium cavo, proprie sic dicto; & finibus cum eo communicantibus.

III. Hoc vero ulcus solas aliquando partes molles membranosas adficit; aliquando ad ipsa usque ossa, & cartilagines, quibus cariem sæpe inducit, proserpit.

IV. Rursus alia *ozæna* est aperta; alia crustis densissimis & crassissimis obducta.

V. Differunt etiam ratione materiæ effluentis, quæ in aliis tenuis: saniosa, ichorosa, copiosa, neque pessime foetens: in aliis crassior, parcior, & teterrima effluvia exhalans.

VI. Causæ hoc ulcus excitantes sunt, vel internæ; vel externæ.

VII. Ad internas referenda est quæcunque cacochymia, potissimum scorbutica & venerea: elephantiasis: frequens catarrhus: quæ sane hoc ulcus generare per se possunt, vel saltem ita partes disponere, ut, causis internis accidentibus, facillime enascatur.

VIII. Hæ autem sunt acria, vel effluvia, vel sensibilia corpuscula naribus attracta: vomitus acrioris materiæ: vulnera: contusiones: dilacerationes: polypus narium.

IX. Cognoscitur ozæna, tum ex causis prægressis: tum ex stillicidio foetidæ ex naribus materiæ, ejusque vel tenuioris vel crassioris: tum ex aliis phænomenis; qualia sunt, læsus odoratus; vitiata sæpe nasi & genarum figura; læsa respiratio, loquela, quin & aliquando deglutitio: tum & interdum, in nares inspiciendo.

X. Utrum vero solæ partes membranosæ, an & ossæ adfectæ sint, colligas: tum ex specillo immisso: tum ex effluente materia: è quibus itidem certior evades, utrum aperta, an crustis densioribus tecta sit ozæna. Acerrima vero materia effluens, erodens omnia; dolorque intolerabilis cancrøsæ, nam & hæc memoratur, ozænæ suspicionem injicit.

XI. Unde fit, ut quibus oculis humidiores sunt, huic ulceri magis sint obnoxii, quam quibus ficciores?

XII. Malum hoc ejus est naturæ, ut incertum habeat eventum. Periculosum quidem in genere dici potest: sed differt tamen periculum pro varietate causarum; temperiei; ætatis; durationis; loci adfecti; indolis mali; comitumque symptomatum.

XIII. Cura consistit, 1. in tollenda mali causa, & fomite. 2. in mundando, detergendo & dein consolidando ulcere; quorum prius si præstiteris, eo ipso etiam sæpe effeceris alterum.

XIV. Prius fit, usu decoctorum scorbuto & venereo malo oppositorum, interpositis catharticis hydragogis: forti sudoris expressione: mercurialibus, interdum vel ad salivationem usque exhibitis: nec fonticuli, aut setacea contemnenda videntur: sed plurimum præsidii in legitimo sex rerum non naturalium regimine positum est.

XV. Posterius ut rite atque ex artis præscripto fiat, examinandum est, utrum crustis obductum sit ulcus, nec ne.

XVI. Horum prius si adpareat; tollendæ & separandæ crustæ per laxantia, emollientia, & leniter stimulantia: vaporem aquæ calidæ: attrahendo naribus, vel injiciendo decocta farinosa, aquam, lac, mel, olea blandissima: immisso prudenter specillo quin & leniori sternutatorio.

XVII. Sed & sollicite animadvertendum, utrum caries ossa infecerit: quod si detexeris, ossium infectorum separatio expectanda & promovenda erit; quæ licet à natura potissimum perficiatur, arte tamen promoveri potest, quem in finem remedia §. xiv. laudata pro interno; pro externo vero usu commendata chirurgis ad cariem ossis, sed prudentissime & suspensa maxime manu adplicanda, conveniunt.

XVIII. Emollita crusta, separata carie, si necesse fuerit, per saponacea, lixiviosa, biliosa, amaricantia, adstringentia, balsamica, & his non juvantibus, acriora detergentia, venerea etiam, & mercurialia vitatis sollicite sanis partibus,

tibus , ulcus detergemus : quod detersum sponte dein consolidabitur.

XIX. Difficillimus autem casus est , si ulcus in Highmorianò antro hæserit , cui medendum nonnulli censuerunt , evulso secundo vel tertio dente molari superiori : dein perforata , si necesse fuerit , ossea lamella , quæ illum alveolum ab antro distinguit , & injectis per hanc aperturam remediis. An , si id non juvet , incisio cute & musculis , trepanatio ossis , sub quo antrum hæret , tuto fieri posset ?

LIBER QUINTUS.

DE

MORBIS FAUCIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Aphthis.

Aphthæ, quas æque commode ad morbos faucium ac linguæ referas, veteribus memoratæ ab iis, quæ hodie sic adpellantur, toto cœlo videntur distare.

II. Hoc enim nomine antiqui vocabant partium, præsertim oris, superficiarias exulcerationes, satis malignas, proserpentes & urentes, seu ignea caliditate præditas.

III. Nostræ vero aphthæ nihil cum ulceribus commune habent: sive earundem originem; sive conjuncta phænomena; sive exitum; sive denique curandi rationem spectes.

IV. Sunt autem exiguæ quædam pustulæ, vel papulæ, oriundæ à materia viscida; tenaci; hærente in extremitatibus ductuum, qui salivam, vel humorem illi analogum in os infundunt; eos obstruente; & incumbens epithelion elevante: quæ ubi aliquandiu persistere, decidunt, ab aliis sæpe excipiendæ,

V. Unde liquet, posse illas aphthas adpare-re, ubicunque ductus illi, vel similes conspi-ciuntur; in labiis; genis; gingivis; lingua; pa-lato; uvula; tonsillis; œsophago: imo vero ventriculus; intestina; aspera arteria; pulmo; hepar; lien; renes; vesica urinaria aliquando aphthis obsidentur. An scabies vesicæ nonnullis medicis memorata, sunt ejusdem aph-thæ?

VI. Variæ aphtharum species recensentur. Differunt enim ratione. 1°. *coloris*. 2°. *copiæ*, unde aliæ *discretæ*; *confluentes* aliæ. 3°. *exortus*. 4°. *loci*, quem occupant. 5°. *temporis*, quo perstant. 6°. *modi*, quo evanescunt. 7°. *phæno-menon* lapsui succedentium. 8°. aliæ *criticæ* sunt, aliæ *symptomaticæ*. 9°. denique aliæ *febre prægressa*, aliæ *sine eadem* prodeunt.

VII. Omnem quidem ætatem, maxime ta-men puerilem & senilem, invadunt aphthæ; inprimis corpora cacochymica. Frequentissime adparent in febribus continuis putridis, vel intermittentibus, quæ in continuas degenera-verunt; tum & hæcticis inprimis si febres illas diarrhoea aut dysenteria comitata fuerit; po-tissimum si materia initio mali, vel non expulsa, vel, quod pejus, adstringentibus fuerit cohi-bita. Antecedunt easdem viscerum quorum-cunque inflammatio: puerperium sæpe: sæpe graviditas: vermes: nimix humorum evacuatio-nes, vel & evacuationem suppressiones: mala diæta: & similia.

VIII. Effecta aphtharum sunt, febris vel in-

crementum, vel decrementum : oris, cæterarumque partium siccitas : ingressus liquidorum in vasa excipientia, & egressus exhalantibus impeditus : manducatio, deglutitio, loquela, depravata : appetitus prostratus : tussis : vox rauca & clangosa : insensibilitas partium, quas occupant : lienteria : ulcera pessima : gangræna : sphacelus : ossium caries.

IX. Elapsis aphthis, maxima sensibilitas partium ante insensilium : facillima irritatio : dolor : diarrhœa : dysenteria : salivatio ingens, interdum etiam cruenta : sæpe recidiva mali, & ea quidem frequenter, aliquando sæpius repetita.

X. Futuras in morbis suspicamur, 1. ex causis prægressis. 2. ex variis symptomatis, quorum præcipua sunt ; nausea ; vomitus ; anxietas : sensus ponderis & gravitatis circa stomachum ; tussicula ; singultus ; sopor ; somnolentia, difficilis deglutitio : frequens scretus : linguæ rubedo : horum enim pleraque si in morbis adpareant, vix de imminentibus aphthis dubitandum est.

XI. Præsentes facile cognoscimus, & ab aliis oris fauciumque morbis distinguimus.

XII. Exitum sic prædicemus. Criticæ ; discretæ ; albæ ; pellucidæ ; corpus satis purum invadentes ; febre mitiori, mitioribusque symptomatis stipatæ ; sine viscerum interiorum corruptela ; parvam in erumpendo resistantiam offendentes ; aliquandiu persistentes ; facile dilabentes ; dilapsæ non vel minus dense redeun-

tes : verno tempore prodeunt , longe mitiores sunt , quam quæ contrarias qualitates habent : quin & satis metuendæ , quæ gravidas , aut puerperas infestat : tum & illæ ; quæ , postquam apparuere , subito recedunt cum augmento symptomatum.

XIII. Præcavent sæpe aphthas in acutis tempestiva V. S. interdum & cathartica & emetica in morborum principio exhibita.

XIV. Cura aphtharum jam apparentium tribus indicationibus videtur absolvi : quarum prima jubet earundem eruptionem promovere , repulsionem impedire. Altera crustæ aphthosæ lapsum procurare. Tertia symptomata tam comitantia , quam succedentia mitigare.

XV. Primæ ut satisfiat cavendum est , tum à nimium debilitantibus , tum à fortiter stimulantibus : utrumque enim eruptioni nocet : sed diluendo sanguinem , materiamque illi inhærentem prudenter solvendo , & linguæ fauciumque vasa laxando conabimur materiam illuc advocare.

XVI. Hinc rarus V. S. purgantibus ; & cardiacis locus. Si tamen motus nimius fuerit , missio sanguinis ; si nimis parvus , stimulantia prudenter exhibita prodesse poterunt.

XVII. Alteri indicationi satisfaciunt diluentia & laxantia calide propinata : quin & externe laxantia ; emollientia ; leniter detergentia commode adplicantur : inter quæ nulli remedio cedit vulgatum illud raparum decoctum , succusve earundem pressus. An tuto refrigerantia &

adstringentia adhibentur? an utile est crustam aphthosam abradere?

XVIII. Symptomata aphthas concomitantia oriuntur à crusta aphthosa oscula valculorum infarciendo: tolluntur ergo crustæ lapsu conciliato per diluentia, laxantia epota & injecta clysmata.

XIX. Quæ vero aphthis succedunt, ea vel dilatatis vasis; vel partium excoriationi, & inde oriundæ nimix sensilitati debentur.

XX. Priora lenibus adstringentibus, inter quæ princeps fere cortex peruvianus: posteriora lenientibus, mucilaginosi tractari debent.

XXI. Ulcera ab aphthis excitata, & post eas relicta, arte chirurgica curare oportet.

XXII. Neque inutile erit, sanato malo, purgans aliquod, & lene diureticum exhibere, ut, si quæ forte aphthosæ pelliculæ in corpore restiterint, his viis ejiciantur.

C A P U T I I.

De Angina.

Definiri vulgo consuevit *angina*, quod sit inflammatio faucium, sed sic species anginae, non ipsa angina, definitur, quæ potiori jure dicitur esse morbus, in quo actio faucium impeditur à causa, quæ in iis vel prope easdem hæret.

II. Quum vero faucium actio potissimum faciat ad respirationem & deglutationem: hinc in

omni angina vel respiratio, vel deglutitio, vel utraque læditur.

III. Neque tamen omnis respiratio & deglutitio læsa angina vocari potest: sed requiritur ut causa hæreat in ipsis faucibus, vel proxime easdem.

IV. Differunt anginae vario respectu, & quidem primo ratione causæ: hinc alia est *inflammatoria*, quæ etiam *vera* dicitur: alia *aquosa* quæ & *œdematosa*, *catarrhosa*: alia *suppuratoria*: alia *gangrænosa*: *scirrhusa* alia: alia *cancrofa*: alia *ulcerosa*: *convulsiva* alia: alia denique *paralytica*.

V. Altera differentia petitur ab effectis: In aliis enim sola *respiratio*: sola *deglutitio* in aliis: in aliis *utraque* vitiatur.

VI. Tertia desumitur à loco affecto: quo respectu alia est *κυνάγχη*, quæ dicitur hæere in internis laryngis musculis, cujus duplex species nonnullis statuitur: alia *συνάγχη*, quæ internos faucium musculos obsidet: alia *παρά-κυνάγχη*, quæ externos laryngis: alia denique *παρασυν-άγχη*, quæ externos pharyngis musculos occupare creditur. Huc refer & illas species, quæ *λορδώσεις*, *κυφώσεις*, *σκολιώσεις* vel *σκολιώτης* Hippocrati & Galeno dicuntur.

VII. Quarta differentia est, quod alia sit *sine partium tumore*: alia *cum eodem*: quæ posterior iterum duplex est, vel enim tumor oculis conspici potest, vel non potest.

VIII. Quinto differunt ratione originis, quo respectu alia est *sporadica*: alia *epidemica*.

IX. Quum organa respirationi & deglutioni exercendæ infervientia æque facile, ac cæteræ partes, imo facilius inflammari possint, mirum non est *anginam* veram seu *inflammatoriam* tam frequenter occurrere.

X. Ad hanc vero præ cæteris dispositos videmus juvenes : plethoricos : biliosos : ruffos.

XI. Dispositis malum conciliant : aër subito oppositas qualitates contrahens : cibi & potus actu frigidi, vel qualitate calidi : motus validior vel totius corporis, vel faucium : Hinc publicæ declamationes : tubarum inflatus : fortis equitatio adverso facta vento : febres acutiores : suppressæ evacuationes, maxime alvinæ ; menstruorum ; hæmorrhoidum : animi pathemata : metastasis materiæ morbificæ : aphthæ.

XII. Cognoscitur malum ex impedita vel respiratione, vel deglutione : dolore circa fauces, eoque lancinante, pungente, urente : febre continua acuta : & si partes adfectæ in conspectum veniant, earundem tumore & rubore.

XIII. Præter hæc (§. XII.) & alia phænomena : neque tamen semper eadem : necesse enim est, ut pro varietate loci adfecti functionisque læsæ, varia symptomata oriantur.

XIV. Læsa enim respiratione, maloque in asperæ arteriæ initio hærente produci debent omnia illa mala, quæ ab impedito aëris in pulmonem ingressu, sanguinisque per eam trajectu, necessario expectanda sunt.

XV. Et certe hanc comitari videmus ingentem anxietatem : faciei ruborem : venarum tumorem varicosum : stuporem : leve delirium , pulsum exilem , inæqualem , intermittentem : quin & respiratio difficilis , parva , sibilosa : erecta , dolorifica deprehenditur : vox clangosa : febrisque hanc speciem concomitans vehementissima observatur , dum vix aliquid mali inspectis faucibus deprehenditur.

XVI. At si malum in parynge vicinisque partibus hæserit , læsa potissimum deglutitione respiratio , quamvis & in hoc casu aliquando lædi possit , longe liberius exercebitur : nec memorata modo , sed alia spectabuntur phænomena.

XVII. Etenim cibus deglutiendus , dolorem inducens gravissimum , vel per os vel per nares redibit : loquela multum vitiabitur , incredibili quantitate pituitosa materies exscreabitur : aures dolebunt , & susurrabunt ; dum interim in interioribus faucibus , vel & aliquando externe in collo , rubor tumorque insignis conspicietur.

XVIII. Ex quibus quidem omnibus manifesto colligitur , utramque speciem esse periculosissimam : sed eam , quæ §. xiv. xv. descripta est , longe periculosiorem esse , quam quæ §. xvi. xvii. explicata est.

XIX. Et sane jam antiquissimi testantur medici omnium maxime metuendas esse illas anginas , quæ summum dolorem & orthopnoeam creant , interimque nullibi aliquid conspiciendum præbent ; dum interea , in quibus dolor ,

rubor & tumor apparent, diuturniores quidem, sed securiores observantur.

XX. Quin & optimo pro augurio habebant, si, quum nullus prius se prodebat, nunc tumor, ruborque in exterioribus conspicerentur: dum interea nihil pejus esse censebant, quam si illa prius apparentia, subito disparerent, accedente anxietate, & difficili spiritu.

XXI. An materia anginosa aliquando per *μετάστασιν* ad alias partes deponi potest? an id docet suppuratus, qui in anginosorum cadaveribus interdum spectatur, pulmo?

XXII. Solet angina terminari in sanitatem: in alium morbum: in mortem.

XXIII. In sanitatem. 1. simplici resolutione. 2. evacuatione critica vel hæmorrhoidum: vel mensium: vel narium: vel urinæ: vel sudoris: quin & aliquando vidi nata in corpore exanthemata anginam solvisse.

XXIV. In alium morbum si abit: vel 1. suppuratur: vel 2. in scirrhum tendit: vel forte 3. materia per *μετάστασιν* in alia viscera deponitur.

XXV. In mortem denique tendit: vel 1. suffocato per interceptam respirationem ægro: vel exasperatis per febrem & inediam humoribus, destructisque vitæ staminibus: vel 3. nata vera gangræna, quod tamen rarius fieri videtur.

XXVI. Citam curam postulat mali acuties, quæ obtinetur largissima sanguinis missione, &

repetita, ex venis pedis, brachii, & dein jugulantibus, aut raninis. An & mammariis? *Hipp. 3. de morb. p. 490. F. p. 120. L.*

XXVII. Qua instituta ad fortiora, sed antiphlogistica, cathartica, clysmata deveniendum; & interim diluentia; refrigerantia; laxantia; nitrosa sunt exhibenda.

XXVIII. Sed nec omittenda, quæ materiam ab adfecto ad remotiora loca trahere possunt. Quare pediluvia; cucurbitæ; epispastica: vesicatoria ad femora, crura, pedumque plantas admoveere erit necessarium.

XXIX. Quin & ipsi loco adfecto prospicere oportet per gargarismata, aut, si quis ab hac actione augmentum mali metuat, injectiones, primum quidem repellentes, dein sine multo stimulo resolventes: qualia etiam linimenta, fomenta, cataplasmata & emplastra adplicari possunt.

XXX. Vix autem quidquam præstantius est, quam medicatum antiphlogisticum vaporem ore excipere, qui, ut in omnibus speciebus, ita præcæteris in iis, ubi malum in aspera arteria hæret, conducit.

XXXI. Quod si vero parum hæc proficiant, cucurbitæ, & vesicatoria, sive cantharidibus, sive ex raphano rusticano, sive & ex ranunculo flammula, ad fauces adplicata mirum in modum prodesse & observantur & intelliguntur.

XXXII. Quum vero in angina longe præsentius discrimen ab impedita respiratione & de-

glutitione, quam ab ipsa inflammatione, plærumque immineat: hinc illis symptomatis continuo occurrere summe est necessarium.

XXXIII. Et quidem periculum ab impedita respiratione oriundum tollit illa operatio, quam male laryngotomiam; melius bronchotomiam: optime autem tracheiotomiam adpellaveris; Hippocrati, ut videtur, jam cognita: utilis sæpe, periculosa nunquam.

XXXIV. Discrimen ab impedita deglutitione, magnum quidem, sed priori minus, multum imminuunt clysteres, quos vocant nutrientes; tum & naribus hausta ex nutrimentis effluvia: aut forte interdum alimenta & potulenta per nares in œsophagum injecta.

XXXV. Quod si hæc remedia frustra fuerint instituta; & inflammatio non ex omnium pessimis fuerit; tum angina inflammatoria mutabitur in *suppuratoriam*.

XXXVI. Hanc futuram prævidemus; si nulla resolutionis adpareant indicia, interimque phænomena persistant, quin & augeantur, dolorque pulsatorius accedat; qui jam actu pus formari indicat.

XXXVII. Factam suppurationem novimus, ex prægressis: dein ex quorundam symptomatum diminutione: tandem & ex phænomenis in loco adfectu adparentibus; ejus scilicet majori tumore; albedine; mollitie.

XXXVIII. Ubi futuram prævidemus, natura in suo opere adjuvanda per laxantissima fomenta; cataplasmata; gargarismata: quorum

ope factus abscessus, vel sponte rumpitur, vel chirurgico instrumento inciditur.

XXXIX. An omnes anginae suppurari possunt? an & in hac specie bronchotome & clysmata nutrientia conveniunt? an hic nunquam vena secanda?

XL. Aperto abscessu, jam angina est *ulcerosa*, cujus tamen est alia species.

XLI. Contingit enim satis frequenter, ut, nullo abscessu prægresso, hinc inde in uvula, tonsillis, velo, vera ulcuscula adpareant, cum partium inflammatione: quæ aliquem foetorem expirant, & aliquando multum proserpunt.

XLII. Hæc in scorbuticis frequenter generantur in venereis longe frequentius; suntque binæ hæ species sollicitè distinguendæ, quod & facile fieri potest.

XLIII. Quæ in venereis adparent, ea exigunt remedia, quæ adversus hoc mali genus commendabuntur olim.

XLIV. At scorbutica illa non difficulter curantur: levi scilicet cathartico, & gargarismate leniter detergente; acidiusculo; nitroso; mellito.

XLV. Sed, ut in cæteris partibus; ita & in faucibus inflammatio in scirrhum abire potest: vocaturque tum angina *scirrhusa*.

XLVI. Quam quidem nulla arte resolvere licet: sed vel vapore emollientissimo, quantum fieri potest, induratas partes laxare; aut, si manibus accessus datur, vel rodentibus prudenter adhibitis, vel ferro caute directo, à vicinis separare oportet.

XLVII. Rarior est, quum ante plerumque homo intereat, angina *gangrænosa*; quam nonnulli tamen se observasse testantur.

XLVIII. Quæ, ut non difficulter cognoscitur, ex subita & improvise symptomatum, modo vehementissimorum, remissione: calore urentissimo in frigus mutato: subsidencia, siccitate, pallore, lividitate, nigritie faucium: pulsu debilissimo, inæquali intermittente: sudore frigido: delirio: ita curare aut lenire eam arti videtur ἀδύνατον.

XLIX. *Angina convulsiva*, est illa angina, in qua convulsi faucium muscoli earundem actionem depravant.

L. Hæc in viris hypochondriacis satis frequens. In hystericeis fœminis, in quibus longe frequentior, vulgo creditur produci ab utero è naturali sede sursum tracto; faucibusque impacto.

LI. Eandem, quam cæteræ convulsiones, agnoscit causam: nimiam scilicet vel repletionem; vel inanitionem; vel inordinatum & perturbatum spirituum motum.

LII. Cognoscitur ex causis prægressis: ex temperie: ex motibus convulsivis alibi adparentibus: ex absentia signorum aliis anginis propriorum.

LIII. Cura absolvitur evacuantibus: replentibus: stimulantibus: opiatibus. vid. cap. de convulsione.

LIV. *Angina paralytica* à defectu spirituum plerumque producitur: unde omni largiori eva-

evacuatione succedit ; potissimum nimiae spirituum , aut liquorum spiritibus divitum excretioni : quin & à nervorum compressione generatur ; unde luxatas colli vertebrae toties excipit.

LV. Cognoscitur ex causis praegressis : ex inspectis faucibus , quae graciles , flaccidae & collapsae adparent : ex aliis itidem partibus paralyticis. An & ex faciliore solidorum , difficiliore liquidorum deglutitione ?

LVI. Periculosa hujus anginae curatio , non semper eadem , per causas praegressas ; & ea , quae cap. de paralyse dicta sunt , determinabitur.

LVII. Si partes fauces constituentes à collecta aqua , vel sero ita tumeant , ut functionem earundem laedant : *angina* producitur *aquosa*.

LVIII. Quae variis insignitur nominibus ; tum pro varia aquosae materiae natura : tum pro vario , in quo haeret , loco : est enim *aedematosa* ; *catarrhosa* ; *mucosa*.

LIX. Causae hujus anginae ad duas classes referri possunt ; quarum altera eas complectitur , quae copiam lymphae in corpore augent ; altera illas continet , quae efficiunt , ut lymphae in suis vasculis stagnet , aut ruptis exeat.

LX. Ad primam spectant potus aquosi : imminuta perspiratio : laxitas vasorum : debilis humorum circulatio.

LXI. Ad alteram omnis illa , quae evacuationem lymphae ex venis lymphaticis in sanguiferas impedit : quae haeret , vel in venis sanguiferis ; vel in lymphaticis ; vel in folliculis glandu-

losis; vel in vasis absorbentibus obstructis, compressis: tum & in debili vitæ vi: unde multa phænomena explicari possunt.

LXII. Cognoscitur, 1. ex causis prægressis. 2. ex febre, vel nulla, vel levissima. 3. ex tumore, si locus adfectus adpareat, albo, molli, digitis facile cedente, & caloris experte: quibus à cæteris anginæ speciebus haud incommode distinguitur.

LXIII. Malum hoc, non quidem periculosissimum, sed nec tamen omnis periculi expers, ad sui curam requirit, evacuare peccantem aquam, & dein novæ impedire incrementum.

LXIV. Id ut fiat, cavendum à V. S. cui hic raro admodum locus: sed exhibenda purgantia hydragoga: diuretica: sudorifera fortiora: stimulantia calidiora: vesicatoria: cauteria: fonticuli: sternutatoria: apophlegmatismi: emplastra, cataplasmata, gargarismata, stimulantia: scalpelli: quibus utrique indicationi satisfacimus.

LXV. Sanato malo, partes modo nimis extensæ & dilatatæ corroborari per gargarismata modice adstringentia debent.

LIBER SEXTUS.

DE

MORBIS PECTORIS.

CAPUT PRIMUM.

De Pleuritide.

Pleuritis, Celso morbus lateralis, tum adesse dicitur, quotiescunque æger laborat febre continua, acuta, cum dolore thoracis punctorio, acuto, lancinante; qui in inspiratione augetur; in expiratione & animæ retentione minuitur; pulsuque celeri & duro.

II. Quæ quidem phænomena hunc morbum ab omni alio distinguunt; adeoque verum signum pathognomonicum constituunt: neque alia, quæ eundem comitari aliquando deprehenduntur, ad ejus essentiam faciunt.

III. Variæ à medicis memorantur pleuritidis species: alia est *idiopathica*; alia *symptomatica*. Prior ex se, nullo alio morbo prægresso, nascitur: in posteriori causa mali in alio loco hæret; & per consensum thorax adficitur; vel materia morbi è loco, in quo prius hærebat, transfertur & deponitur in thoracem.

IV. Porro alia est *sicca*, quæ *ἄπτυσος* dicitur, in qua nulla sputa ejiciuntur; alia *humida*, in qua sputorum, eorumque

vel crudorum , vel coctorum excretio fit.

V. Rursus frequenter mentio fit *veræ* & *spuriæ* ; at non eadem omnibus harum definitio traditur. Nonnulli utramque inflammatoriam : sed loco diversam contendunt : alii *veram* ab inflammatione ; *spuriam* à quacunque alia causa produci censent.

VI. Distinguitur præterea in *ascendentem* & *descendentem* , sumta distinctione à modo quo percipitur. Tum in *exteriolem* & *interiorem*. Tandem & *superioris* & *inferioris* pleuritidis meminere , quæ quidem diversitates desumuntur à loco adfecto. Denique datur *epidemica* ; *sporadica* ; *benigna* ; *contagiosa* , &c.

VII. Disponunt ad pleuritidem ætas in primis adultior : sexus potissimum virilis : temperies , tum totius corporis , ut stricta vasa , plethora , velocior circulatio , rarior acidi eructatio ; tum partium adfectarum : prægressa pleuritis ; vel peripneumonia.

VIII. Accelerant in prædispositis : aër , vel occulta qualitate vel manifesta peccans , calidus , frigidus , subito in alterutrum ex alterutro mutatus ; maxime , si frigidus aut gelidus ad æstuans corpus adplicetur , per angustiores in primis rimam : cibi , potus , actu frigidi , aut qualitate calidi : nimius mechanicus corporis motus quæcunque fere materia morbifica cum massa sanguinea commista , aut per *μετακτασις* in partes adfectas deposita : materia quæcunque naturalis , sana , excerni solita , sed nunc

retenta : an & vermes in intestinis nidulantes ?

IX. Ex quibus quidem omnibus id evidenter colligitur, pleuritidem esse morbum vere inflammatorium. Id enim causæ prægumenæ & procatarcticae : id phænomena conjuncta : id modus, quo pleuritis terminari consuevit : id denique medicandi ratio & dissecta cadavera quam certissime demonstrant. An ergo acidum est causa pleuritidis ? an semper acre aliquod accusandum est.

X. At quænam pars in pleuritide laborat ? Hic maximus est medentium dissensus. Alii pleuram solam : alii musculos intercostales : alii cum pleura pulmonem adfici contendunt : dum alii nihil vitii in pulmone hæere : alii rursus omnem labem in exteriori pulmonis membrana quærendam censent.

XI. Id vero ut determinetur, distinguendum censeo, utrum sola adsit pleuritis ; an vero eidem juncta fuerit peripneumonia : qualem morbum pleuropneumoniam aut pneumopleuritidem solent adpellare.

XII. Et quidem in priori specie omnem labem, vel in pleura ; vel in musculis ; vel in utrisque hæere : in posteriori ipsam etiam pulmonem succingentem membranam, ejusve substantiam adfectas esse credibile est.

XIII. Posteriores tamen speciem longe priori esse frequentiores, tum partium situs, nexusque ; tum phænomena pleuritidem ut plurimum concomitantia evincunt : neque difficile

erit, fatis certis indiciis binas has species ab invicem distinguere.

XIV. Liquet autem facile, pleuritidem posse oriri, quocunque in loco membrana pleura hæret: atque adeo ineptum esse vulgi errorem, quod in solo sinistro latere eandem produci existimat.

XV. Qui vero opinantur, longe frequentius sinistrum latus inflammari, idque ex legibus œconomiae animalis conantur exponere; causam phænomeni quærunt, quod utrum detur, non tantum non constat, sed merito dubitatur.

XVI. Quamvis pleuritis multa phænomena communia habeat cum cæteris thoracis morbis inflammatoriis: tamen certa dantur, per quæ ab iisdem distinguitur, indicia: à non inflammatoriis febris continua acuta illam discernit.

XVII. Periculosissimus est morbus, nec tamen semper æque: symptomatum vehementia major, minorve: temperies laxa, vel rigida: ætas minus, magisve provecta: doloris diffusio ad scapulas, vel in eodem loco pertinacia: malum humidum, vel siccum: idiopathicum, vel symptomaticum, discriminis gradus determinabit.

XVIII. Inprimis id facient excretiones sputorum in pleuropneumonia; alvi; urinæ; hæmorroïdum: vomitus: parotides: narium hæmorrhagia: sudor: quæ aliquando egregie, aliquando male ominentur. An sternutatio semper mala?

XIX. V. S. à qua curam plerique inchoant, institui non debet, 1. ubi corpus est debilissimum, sed id rarius: 2. in quibusdam epidemicis pleuritidibus: 3. ubi morbus jam nimis est proventus: 4. si critica quædam cum symptomatum levamine adpareat evacuatio: 5. an si dolor versus inferiora vergat, ut Hippocrates?

XX. Quod si horum contraria locum habuerint, statim ad sanguinis missionem deveniendum est; largissimam ex brachio, collo, pede; in latere dolenti loco vicino; accelerato fluxu tussi, vel spontanea, vel aceto naribus supposito coacta, tum & suspirio; sæpius repetenda, idque toties, donec symptomata plurimum remittant.

XXI. Educto sanguini inhæret densa tenax phlogistica crusta. Unde illa? estne pus? an serum concretum? an chylus? an oritur à remora sanguini fluenti allata? estne gelatinosa sanguinis portio non satis mista cum rubra? an est causa inflammationis? an ejus effectus? an ex præsentia & ex absentia ejus tuto concluditur, utrum morbus à phlegmone, an ab erysipelate oriatur? an absentia bene, præsentia male ominatur? an contra? an tamdiu mittendus est sanguis, donec de illa crusta nihil amplius adpareat?

XXII. In exhibendis remediis observandum est, utrum natura aliquam cum levamine mali evacuationem moliatur. Id si appareat, naturam in eo opere adjuvare oportet: sin minus, coquenda prius, adjuta iterum in hoc mo-

limine natura, materiæ si, & dein ejicienda.

XXIII. Unde sequitur laudata adeo multis *sudorifera* aliquando convenire: aliquando non: nunquam autem, si vel conducant, stimulantibus alcalinis esse utendum.

XXIV. Neque negari potest, aliquando *catharticis* locum esse, aliquando non ita: semper tamen leniora, *eccoprotica*, vel eorum loco *clysmata* adhibenda sunt.

XXV. At vero nullum remedium circumspicius est exhibendum, quam *emeticum*: nec certe in omni specie, & in primo tantum mali principio.

XXVI. *Diuretica*, in sicca potissimum pleuritide, sed non nisi leniora aperientia, vitæ calidioribus, profunt.

XXVII. *Expectorantia* vero, adeo celebrata, in simplici pleuritide forte non magis juvant, quam in pedum inflammatione. Vid. Freind. in Epid. Hipp. p. 63. ed. Lond. p. 139. 140. ed. Bat. At in pneumopleuritide sæpe egregia sunt: quamvis iterum fieri possit, magis ut noceant, quam ut profint.

XXVIII. Quod si nihil critici moliri naturam constet: totum negotium sanationis absolvendum per diluentia: humectantia; refrigerantia; resolventia; nitrosa; acidiuscula; saponacea.

XXIX. Neque multum fidendum specificis: quorum pleraque si examinaveris, vel plane nihil efficere; vel plurimum mali concitare; vel denique modo memoratis efficacitate mul-

tum cedere, utique non præstare, deprehenduntur.

XXX. Quæ vero externe adplicantur remedia, ea neque nimio æstu vasa crispare: neque nimio frigore multum constringere: sed primum prudenter repellendi, dein resolvendi facultate prædita esse debent.

XXXI. Quem in finem linimenta; unguenta; emplastra; vapores, cataplasmata ad locum adfectum adposita merito suo celebrantur.

XXXII. Quibus si malum non auscultaverit; tum ad hirudines; tum ad cucurbitas, tam scarificatas, quam ventosas, deveniendum esse multi prudenter monent.

XXXIII. Nihil autem est, in quo tantum præsidii repositum esse experientia ostendit, quantum in vesicatorio ex cantharidibus parato, non ad remotiora tantum loca, sed ad ipsam dolentem partem admoto.

XXXIV. Quod quidem remedii genus, non nisi summa cum cautela adplicandum, vere efficacissimum esse, tum per experimenta; tum ex analogia cum aliis remediis, tum denique ex ipso corporis humani mechanismo & œconomix animalis legibus demonstrari potest.

XXXV. Resoluto malo, perfecta quoque tantum non sanatione, si catharticum exhibueris, cave à fortiori. Ita enim recidivam aliquoties factam & legimus & vidimus.

XXXVI. Nunquam vero sic perfecte superatur malum, quin quædam præter naturam conditio supersit: concretio scilicet pulmonis

cum pleura, unde tamen raro notabile incommodum percipitur.

XXXVII. Si resolvi neget pleuritis, abibit vel in *suppurationem*; vel in *gangrænam*.

XXXVIII. Prius futurum conjicimus: 1. si pleuritis non fuerit vehementissima. 2. si debita medicina neglecta, vel 3. si perversa adhibita fuerit. 4. ex nulla imminutione symptomatum ad remedia. 5. ex eorundem perduratione ultra id tempus, intra quod malum cæterum resolvi consuevit. At quale illud est? estne id fixum & determinatum?

XXXIX. Fieri vero suppurationem novimus, 1. ex §. xxxviii. 2. ex vagis & sæpe recurrentibus horripilationibus: 3. ex dolore perpetuo quidem urgente, sed tamen mitiori: 4. ex febre minus quidem acuta, sed tamen continua: 5. ex dyspnœæ incremento.

XL. Factus abscessus vel spectat cavum thoracis; vel ad exteriora vergit. Prius posteriori longe frequentius. Nec valde difficile est, quid futurum sit, conjicere.

XLI. Si vero prius fiat, disrupto abscessu pus stillat in thoracis cavum, oriturque empyema pessimum, suo deinde loco exponendum.

XLII. At si posterius contingat, ruptus abscessus pus juxta cutem destillat; & homo vel plane liberatur: vel remanente fistula ab adfido puris stillicidio, lenta febre & phthisi emaciatur.

XLIII. Unde patet, quod, quum posterior conditio priori minus, sit periculosa, eam,

quantum ulla arte fieri potest, ægrotanti conciliare oporteat.

XLIV. Et certe, si suppuratio fieri observatur, duæ oriuntur indicationes: quarum altera exigit eandem promovere: altera, quantum licet, apostema extrorsum determinare.

XLV. Prius ut fiat, à V. S. abstinendum, & cardiaca exhibenda, nisi gravissima forte febris horum contraria requirat: sed potissimum laxantissima olea: unguenta; cataplasmata; & vapores ad locum dolentem admovenda.

XLVI. Posterius efficient eadem, dein vesicatoria: inprimis cucurbitæ ventosæ & scarificatæ: causticum: vel & prudens integumentorum loco dolenti incumbentium incisio.

XLVII. Quod si hoc modo tumor extrorsum determinatus fuerit, quantocius aperiendus: sanguis adversus acrimoniam purulentam munendus: & dein malum, ut ulcus, tractandum.

XLVIII. Interdum autem fieri observatur, ut, etiam non rupto apostemate, materia per *μετάστασιν* ad alias partes, per quas exitum sibi quærat, deponatur.

XLIX. At nihil perniciosius, quam si in *gangrænam* malum abeat. Hoc futurum suspicamur. 1. ex vehementia symptomatum. 2. ex corpore cacochymo. 3. ex stricta temperie. 4. ex imprudenti calidorum administratione.

L. Factam vero conjicimus, ex subita & inopinata symptomatum, præsertim acutissimi doloris, evanescencia pulsu parvo, cito, debili,

intermittente : delirio : oculis collapsis : anhelosa respiratione : sudore frigidiusculo : latere adfecto, interdum livido & nigro.

LI. Præsens malum arti videtur incurabile. An imminens & formari incipiens arte averti potest? an hoc præstat methodus Boerhavio laudata? in extremis certe morbis extrema remedia.

LII. Si *scirrhosam duritiem* pars inflammata acquisiverit, & illa per notabile aliquod spatium diffusa fuerit: difficilis tota vita respiratio superest, neque equitatione; neque rustica vita; neque aliis remediis superanda: sed sola respiratione diaphragmatis ope peracta utcunque mitiganda.

C A P U T II.

De Asthmate.

Difficilis, anhelosa, crebra, summo cum molimine, motuque organorum exercitata, & sonitum edens respiratio, *asthma* dicitur.

II. Quod quidem malum, si levius, *dyspnœa*: si gravissimum, *orthopnœa* dicitur; desinens interdum in *apnœam*, vel *catarrhum*, ut vocant, *suffocativum*.

III. Mira sunt, & à naturalibus phænomenis maxime diversa, quæ hunc morbum comitantur, symptomata. Maximus thoracis, scapularum, humerorum motus. Pinnarum narium agitatio. Os apertum hiat. Protuberans quam maxime in inspiratione abdomen, deina

in expiratione fortis ejus contractio. Diaphragmatis motus, vel oculis conspiciendus. Inspiratio illico expirationi succedit, & hæc illi. Omnium musculorum naturalem inspirationem efficientium validior actio, sed & plurimorum aliorum. Ingens defatigatio. Frequens tussis. Sonitus, acutissimus interdum, gravior nonnunquam & stertorosus. Corporis tremor & vacillatio. Ingens anxietas suffocationem minitans. Pulsus inæqualis. Faciei rubor. Frigus extremorum. Vox impedita. Cordis palpitatio. Sensus gravitatis & ponderis thoraci incumbentis. Febricitatio interdum, sæpe tamen ἀνυπεξία.

IV. Differentiæ asthmatis desumuntur: Primo à *phænomenis*. Aliud enim cum *tussi*; aliud *sine eadem*. Prior iterum distinguitur in *humidum* & *siccum*.

V. Deinde à *causa mali*. Quo respectu aliud *humorale*; aliud *spasticum*, seu *convulsivum*.

VI. Tertio à *modo* & *tempore invasionis*. Quo sensu aliud est *continuum*; aliud *intermittens*, seu *periodicum*. Hoc iterum duplex, vel simpliciter *periodicum*, aut & *fixum periodicum*; vel *vagum periodicum*.

VII. Tandem & quarto differentia petitur à *loco*, in quo causa mali hæret. Quo nomine aliud est *idiopathicum*, quod & *pectorale* dicitur; aliud *sympathicum*, vel *symptomaticum*: quod iterum dividitur in *stomachicum* male à nonnullis *explosum*; & *hypochondriacum*, quo & *foeminarum histericum* reteras.

VIII. Proxima asthmatis causa est illa pulmonum conditio, qua fit, ut vasorum ejus æreorum plurima justo longe sunt angustiora.

IX. Si enim vel nihil aliud peccet, necessario produci debent illa phænomena, quæ §. III. memorata sunt.

X. Unde liquet, sedem asthmatis in ramis bronchiorum, vel vesiculis Malpighianis, vel utrisque esse quærendam. An ergo glottis? an trachea locus in asthmate adfectus est?

XI. Quæcunque vero illam angustationem efficere possunt, eæ pro remotioribus asthmatis causis habendæ sunt: quæ quidem commodissime ad duas classes referuntur; quarum altera eas continet, quæ in *vasibus æreis pulmonalibus*; altera eas complectitur, quæ *extra eadem* hærent.

XII. Quæ *in vasis æreis hærent*, eæ efficiunt, ut vel *obturentur*; vel *constringantur*. An & ut *collapsa concidant*?

XIII. *Obturantur*, 1. à materia in ipsis illis vasis generata pituitosa, viscida, calculosa. 2. à materia quacunque peregrina inspirando attracta, ut in molitoribus, cementariis, &c. frequenter videmus. 3. à tumore cujusque generis in æreis vasis enato.

XIV. *Constringuntur*, si quidem fibrarum mesochondriacarum contractio inspirati aëris actionem multum superaverit: quod fit, si rigidiores, maximæ si convulsæ fuerint: quæ quidem convulsio, tum ab irregulari spirituum motu, tum ab acrimonia, sive ipsas has fibras,

sive nervos cum illis consentientes vellicante, produci potest.

XV. Quominus vasa ærea quasi paralytica considerare possint, nihil quidem, quod impediat, adparet: an tamen inde asthma generari possit, merito dubitaveris.

XVI. Quæ vero asthmatis causæ *extra vasa ærea* hærent, eæ hærent, vel in *pulmone*; vel *extra eundem*.

XVII. Atque omnes hæ causæ id inter se commune habent, ut, facta compressione, seu per *ὑπόψιν*, vasa ærea pulmonalia angustent.

XVIII. In *pulmone* occurrit plethora: nimia sanguinis rarefactio: sanguis cacochymicus: obstructio: majoris momenti inflammatio: abscessus: scirrhus: alii quicunque tumores: latior pulmonum cum pleura concretio.

XIX. Quæ *extra pulmonem* hærent causæ, earum aliæ in *thorace*; aliæ *extra eundem* locantur.

XX. Causarum in *thorace* contentarum aliæ sitæ sunt in *partibus thoracis cavum ambi-entibus*; aliæ in *thoracis cavitate* hæerere observantur.

XXI. Ad *priorem classem* refertur omnis insignis tumor cujuscunque naturæ enatus in pleura, diaphragmata, costis, vertebriis, claviculis, scapulis: An, ut gibbositas facile asthma generat, ita & asthma gibbositatem inducere potest?

XXII. Sub *posteriori classe* continentur sanguis; pus; ichor; aqua; aër; majori copia in

thoracis cavitate contenta. Quin & tumores ; & excrescentiæ viscerum thoracicorum huc commode reduci possunt.

XXIII. Nihil autem impedit ; quominus, & causa *extra thoracem* hæreat : tumque inprimis in *abdomine* quærenda, cujus viscera si obstructa valde fuerint, facile malum excitatur. Huc refer enatum in eo quemcunque tumorem : graviditatem : nimiam musculorum abdominalium rigiditatem.

XXIV. Ex quibus omnibus adparet, quod, quum aliæ asthmatis causæ fixæ ; aliæ mobiles sint ; necessario aliud asthma continuum, aliud intermittens esse debeat.

XXV. Intermittentis autem asthmatis paroxysmos alias accelerari, alias retardari videmus : quin & continuum alias gravius, levius alias observamus : quod potissimum rerum non naturalium regimini adscribendum est.

XXVI. Qua quidem in re id inprimis notandum, quod, quæ causæ in aliis paroxysmum vel provocant, vel intendunt, eædem in aliis eundem vel differant, vel plurimum imminuant, & contra.

XXVII. Quamvis autem omnes res naturales plurimum in his valeant ; nulla tamen est, quæ tantam tamque diversam efficacitatem exercet, quam aër : quod tum mali indoles, tum adfecti loci conditio necessario exigit.

XXVIII. Habet vero causarum, asthmaticum paroxysmum vel accelerantium, vel retardantium, observatio hoc etiam commodi,

quod nobis abstrusam sæpe mali indolem detegat, veramque, quæ adhiberi debeat, medendi rationem pulcre demonstret.

XXIX. Quin & hæ causæ (§. xxviii.) tum & illæ, quæ antecesserunt; nec non temperies; diæta; phænomena, tum ipsius asthmatis, tum alia quæcunque in corpore præsentia; imo & juvantia & nocentia diversas asthmatis species, diversarumque specierum determinatas causas docere poterunt: quæ quidem, tum ad prognosin, tum ad medicinam faciendam, cognitu summe sunt necessariae.

XXX. Contumax semper; periculosum sæpe; insanabile non raro; interdum curabile, modo facilius, modo laboriosius; frequens gravissimorum malorum prodromus, asthma pessimi erit præsagii, si hæreditarium; continuum; inveteratum; orthopnoicum; sine russi fuerit.

XXXI. At si contraria horum adfuerint: si pedes sine aliis malis indiciis tumeant: si hæmorrhoides superveniant: si pustulæ, vel ulcuscula calida, prurientia, humida in corporis superficie adpareant; melius ominabitur medicus. An & dysuria asthmați superveniens bona?

XXXII. Asthma *humorale* aliam ut plurimum exigit sanationem, quam *convulsivum*; neque eadem utriusque curatio in *paroxysmo*, quæ *extra eundem*.

XXXIII. In *paroxysmo humoratis* duplex oritur indicatio. Etenim pressio in vasa infarcta

minuenda ; & dein materia infarciens attenuanda , expellenda , corrigenda est.

XXXIV. Prius sæpe feliciter peragitur V. S. cui tamen semper locus non est : sæpe etiam eccoproticis : catharticis : vomitoriis : vesicatoriis : pediluviiis.

XXXV. Posterius fit, 1. per dulcia pectoralia : 2. spirituosam admistis dulcibus. 3. per pectoralia incidentia , attenuantia , quæ tamen nimis calida & stimulantia esse non debent.

XXXVI. Et hæc quidem potissimum conducunt , crassior materies impleverit vasa. At si tenuis peccaverit : oleosa , pinguis , dulcia , mucilaginosa , farinosa , involventia conveniunt.

XXXVII. *Extra paroxysmum* curandum , ne causa regeneretur : quæ si tenacior pituita fuerit ; ea tum à sanguine , tum ex ipsis pulmonibus ejicienda : quod per cathartica , incidentia , expectorantia , præstatur : inter quæ radices ari ; squillæ marinæ ; nicotiana ; pix navalis ; antimonium ; gummata ferulacea : quin & mercurialia à plurimis , tanquam longe efficacissima , commendantur.

XXXVIII. Sin retropulsa scabies, aut exsiccata ulcera ansam malo dederint , ut frequenter fit ; revocanda , si fieri possit : aut nova exituræ materiæ cloaca paranda : aut & per alias vias ea eliminanda.

XXXIX. Sin malum à catarrhosa materia in pulmonem delapsa originem habuerit : sudorifera ; diuretica ; cathartica ; vesicatoria ; fonticuli ,

culi; fetacea quoque conducunt: dum interea pulmo debitis exercitiis; clara lectione; moderata tussi; equitatione; aëre rusticano; incessu pone aratrum; effluviis balsamicis inspiratis roborandus.

XL. At *convulsivum asthma* modo antihysterica & opiata; modo mucilaginosi & involventia; modo etiam expellentia; modo denique pulmonem roborantia remedia ad sui curationem requirit.

XLI. Sin denique *symptomaticum* fuerit *asthma*, fomes mali est extinguendus, variis modis pro varietate materiae morbificae locique affecti: sed & pulmoni corroborantibus prospiciendum.

C A P U T I I I.

De Peripneumonia.

UT cæterarum partium, ita & pulmonum vascula sanguifera inflammatione corripì possunt. Vocatur tale mali genus *peripneumonia*, quamvis vi vocis omnis pulmonum morbus ita dici possit.

II. Quod si nunc illa inflammatio veri nominis fuerit, oriunda à sanguine denso, phlogistico, adpellatur *peripneumonia vera*; sin viscidus, pituitosus, tenax liquor vasa obstruxerit, *peripneumonia notha* dicitur: neque videntur veteres medici binas has species non distinxisse.

III. Differunt præterea *peripneumoniæ*, quod aliæ externam tantum pulmonis membra-

nam; aliæ ipsam ejusdem substantiam invadant; quamvis vix videatur posse fieri, quin nata una nascatur altera.

IV. Præterea quoque desumitur differentia à vasis inflammatione correptis. Vel enim ramuli arteriæ bronchialis, vel pulmonalis, obstructi sunt. Priorem *peripneumoniam bronchiale*m : posteriorem *pulmonalem* appellare commode possumus. Sed & harum altera alteram necessario generatura videtur.

V. Quum autem non sanguinea tantum, sed & serosa, & lymphatica vascula per pulmonis substantiam disseminentur; nihil videtur impedire, quo minus & hæc ab inflammatione occupari possint: quod si fiat, oritur ille morbus, qui veteribus & recentioribus *erysipelas pulmonis* adpellatur.

VI. Invadere quidem hic morbus omnes omnino homines observatur, sed eos inprimis, qui ad inflammationem suscipiendam maxime dispositi sunt: hinc pueri, mulieres, laxi viri rarius; juvenes, adulti, viri, rustici exercitati inprimis adficiuntur. Senes peripneumonia notha maxime corripuntur.

VII. Deprehendimus autem, nec difficulter rei ratio intelligitur, inter procatarcticas causas nullam esse, cujus vi toties malum hoc generatur, quam aëra.

VIII. Hic enim si nimia humiditate, siccitate, calore, frigore, inprimis glaciale, peccaverit: si subito oppositas qualitates contraxerit: si effluvia, vel acria irritantia, vel humoribus

coagulum inducentia, vel vasa constringentia continuerit, frequenter grassari peripneumoniam videbimus.

IX. Neque minus, ac cæteri epidemii, peripneumonia agnoscere poterit obscuram, & incognitam in aëre latitantam causam. An & nimia gravitate peccans aër hunc morbum poterit producere.

X. Nec aër tantum, sed & cæteræ res non naturales, multique morbi hoc mali genus concitare possunt. Ita alimenta acria, viscida, pingua, rancida, tenacia: ejusdem indolis remedia: graviora animi pathemata: suppressæ excretiones: vehementiores exercitationes, tum totius corporis, tum potissimum pulmonis; ut nixus, lucta, tubarum inflatus, cantus, clamor, oratio, risus, tussis, sternutatio, cursus, equitatio, & incessus calepodiiis supra glaciem, inprimis vento adverso facta: tum & angina, pleuritis, diaphragmatis inflammatio, polyposa sanguinis concretio, febris ardens: imo quæcunque febris letalis fere in letalem peripneumoniam transit, eaque terminatur.

XI. Ex quibus quidem omnibus evidentissimum videtur, proximam peripneumonix causam esse pulmonis inflammationem: quod & evincunt conjuncta ipsi, & succedentia phænomena.

XII. Et quidem in omni peripneumonia deprehenditur febris continua, acuta, cum pulsu celeri, in primo morbi initio satis duro, dein eodem proVectiore molliori, eoque magis in-

crescente, inæquali & intermittente: adest frequens cordis palpitatio: dolor in pectore punctorius, in respiratione auctus, nec tamen adeo acutus, quam in pleuritide: respiratio parva, frequens, difficilis, dolorifica, erecto potius corpore peragenda, calida: tussis sicca interdum, interdum humida; ingens anxietas: faciei & genarum rubor: oculorum protuberantia: venarum jugularium dilatatio: stupor: somnolentia: leve delirium: &, in crescente morbo, animi sæpe deliquium.

XIII. Succedentia vero peripneumoniæ resolutio, abscessus, gangræna, sphacelus, scirrhus pulmonum certissime evincunt, naturam mali in inflammato pulmone consistere, cui haud raro pleuræ phlegmone adjungitur.

XIV. Præsentem peripneumoniam cognoscere facile est ex §. XII. Neque difficulter eandem distinguimus à cæteris thoracis morbis, pleuritide, asthmate, vomica, paraphrenitide, empyemate, hydrope thoracis, quibus tamen sæpe succedere aut conjungi consuevit.

XV. Utrum vero magnam, an exiguam pulmonis partem occupaverit, docet intensitatis symptomatum gradus: superioremne an inferiorem, locus, in quo dolor sentitur: an & modus, quo respiratio exercetur? dextrumne an sinistrum, genæ alterutrius major rubor, & doloris sedes. An & alterutra pars linguæ exasperata, ut Hippocrates voluit?

XVI. Periculosissimum esse hunc morbum, tum natura mali, tum potissimum loci adfecti

dignitas satis ostendit. Nec tamen idem semper periculum. Differt enim illud, 1. ratione subjectorum: 2. mali magnitudinis: 3. originis mali: 4. mali conjuncti: & 5. denique pro varietate phænomenon, & symptomatum concomitantium.

XVII. Sternutatio: orthopnoea: diarrhoea plerumque: nulla, vel difficilis, vel suppressa expectoratio: καρφολογία: urina prius crassa, dein attenuata: rubores in pectore: præurbrum sanguinis stillicidium: resolutio: frigus: insensibilitas: sputa meraca, viridia, pallida, spumosa nihil boni portendunt.

XVIII. Horum vero contraria, & copiosissimarum urinarum excretio, non nisi fausta & fortunata quælibet præsagiunt. Optimam præsagii normam pete ex Hipp. C. P. S. 3. n. 156. -- 159. ed. L.

XIX. Quamvis vero periculosus sit morbus, contingit tamen haud raro, ut in sanitatem terminetur; sæpe, ut in mortem abeat; frequenter, ut in alium morbum mutetur.

XX. In sanitatem abit, vel simplici resolutione; vel coctione, & coctæ materiæ morbificæ excretionem.

XXI. Resolutio proprie sic adpellata, nihil quidem impedit, quominus fieri possit: res tamen certa est, eam rarissime obtinere.

XXII. Si coctione & excretionem materiæ regeneretur sanitas, fit id, 1. per expectorationem, quod longe frequentissimum. 2. per alvi profluvium, quod longe rarius. 3. per copiosam

urinæ excretionem, quod non insolens. 4. quod Aretæo observatum, larga narium hæmorrhagia. 5. pluribus horum.

XXIII. Quarum quidem omnium evacuationum satis certa, quæ eas prælagiunt, & criticas demonstrant, dantur indicia.

XXIV. *In mortem* quomodo abeat, pulcre ad naturam expressit Hippocrates Lib. i. de morbis. p. 461. F. t. 2. pag. 32. § XL. L. *Moriuntur*, inquit, à *peripneumonia* ob copiam *materiæ morbificæ*, unde *arteriæ implentur*, fit *stertor*, *crebra respiratio*, *obturatio*, *mors*.

XXV. Si in *aliu[m] morbum* terminetur, abit vel in *vomicam*, de qua statim è professio: vel in *scirrhum* pulmonis: vel in ejusdem *gangrænam*: vel in *abscessus* pone aures, aut ad crura, vel ad hepar: vel denique in *claudicationem*, si Hipp. fides.

XXVI. Quid vero horum futurum sit, per sua, eaque satis satis phænomena prævideri & cognosci potest: quin & factas vere has mutationes intelligimus haud difficulter.

XXVII. Antequam de modo, quod peripneumoniam curare oporteat; constituat medicus, sollicitè examinandum: an natura jam versetur, vel in resolvenda, vel in coquenda, & excernenda materia morbifica; an vero nihil horum moliat.

XXXIII. Horum prius si adpareat, promovenda est excretio, quam natura intendit: sollicitè cavendo ab omnibus, quæ ejus molimina turbare, vel alio divertere possunt.

XXIX. Neque minus sollicitè, si constet naturam abscessus ad dicta (§. xxv.) loca formare, quod per certa satis indicia constare potest, eos provocabimus vinosis, leniter cardiacis, blande aromaticis exhibitis: tum & laxantibus, irritantibusque fomentis, cataplasmatibus, emplastris ad loca, in quibus illi abscessus emergent, applicatis.

XXX. Quod si nihil horum (§. xxvii.) fiat, & morbus adhuc sit in statu resolubili: illico cura inchoanda erit à V. S. tum in brachio, tum in pede, tum etiam in collo instituta.

XXXI. In qua tamen facienda observandum est, 1. ne conditiones (§. xxviii. xxix.) memoratæ adsint. 2. ut fiat in principio morbi, antequam pulmo sanguine nimis infarctus atque oppletus sit. An ergo tutum, & universaliter verum est Ballonii consilium, quod in peripneumonia à V. S. detertere non debeat animi deliquium, vel mador, vel *ἰσχυρὸς*?

XXXII. Instituta, & quod sæpius fieri oportet, repetita V. S. deveniendum est ad antiphlogistica, nitrosa, solventia, sed sine multo stimulo, laxantia.

XXXIII. In quibus continuandum, donec laudabilia sputa prodeant, quo tempore iisdem remediis bechica leniora admiscuisse non inutile erit.

XXXIV. Neque externa remedia negligenda sunt, quorum eadem debet esse indoles & efficacia, quæ internorum: unde laxantia & solventia fomenta, cataplasmata, ad pectus ad-

225 *De Vomica Pulmonis.*

mota, similesque vapores ore excepti egregie conducunt.

XXXV. Cæterum in hoc, ut & in reliquis acutis, cavebimus à calidis stimulantibus, sudoriferis. Neque in peripneumonia tutus cathartorum usus. Eccoprotica, vel clysmata, si strictior alvus laxanda, aut critica diarrhoea prudenter promovenda, concedi possunt.

XXXVI. Imminentem gangrænam præcavere non facile; præsentem tollere impossibile.

XXXVII. Nec, quomodo *scirrhus*, si pulmonis inflammationi successerit, sanari possit, video. Neque enim aliquid hic equitatio valet. Blandissimi vapores cum aëre attracti, ferulacea gummata, vix multo plus possunt. Nec aquis mineralibus fidendum.

XXXVIII. *Peripneumonia nothæ*, fallax malum, ad sui curam V. S. sed rarius factam; clysmata; resolventia & stimulantia paulo fortiora, quam vera, requirit: eaque tam externa, quam interna. Cave tamen, ne nimio calore in veram suffocationem, mortem abeat.

C A P U T I V.

De Vomica Pulmonis.

Materia purulenta, eaque vel bonæ vel malæ notæ, membranæ cuidam inclusa format tumorem, quem *vomicam* adpellant.

II. Hæc, ut in omnibus corporis nostri partibus mollioribus enasci potest, & vere enascitur; ita

quoque in pulmonibus frequentissime generatur, vocaturque tum *pulmonis vomica*.

III. An ergo idem est morbus cum tuberculo pulmonis : an vero, & quomodo differt?

IV. Differunt pulmonis vomicæ, tum ratione materiæ contentæ ; tum ratione loci, in quo hærent.

V. Etenim alias verum & laudabile pus ; alias foetidus ichor, acerque sanies membrana continetur.

VI. Alias vero mediam substantiam pulmonis ; alias extimam ; intimam alias vomica obsidet : nunc superiorem ; nunc mediam ; nunc inferiorem : modo dextrum, sinistrumve, utrumque modo pulmonem occupat.

VII. Antecedunt vomicam inflammatio non resoluta : tum & alia quæcunque obstructio. Prior quidem frequentissime, sed nec tamen raro tuberculum.

VIII. Futuram vomicam prævidemus ex signis futuræ suppurationis. Ergo, 1. ex absentia signorum vel resoluti, vel cocti & excreti mali. v. Hipp. C. P. S. 3. n. 161. L. & prænot. p. 41. l. 36. F. 2. ex vasis horripilationibus, æque in hac, quam alia quacunque, suppuratione adparentibus. 3. ex dolore non plane absente ; sed tamen multum remittente. 4. ex superstitibus dyspnœa, cæterisque peripneumonix symptomatibus.

IX. Factam vero eandem cognoscimus, 1. ex indiciis (S. VIII.) aliquandiu præsentibus. 2. ex russi, plerumque sicca, interdum tamen humida,

qua spumosa tantum initio ejiciuntur; post partum motumque aucta. 3. ex respiratione parva, frequenti, anhelosa, erecta, strepera. 4. ex febricula continua, ad hecticam proxime accedente, cum genarum & labiorum rubore. 5. ex decubitu quocunque modo difficili, in adfectum latus utcunque tolerabili, in sanum impossibili.

X. Quin & alia symptomata, vi vomicae necessario producenda, praesentis suspicionem augent. Ingens corporis emaciatio. Sudores, nocturni maxime; inprimis circa jugulum & frontem, visceri, oleosi, foetidi. Urinae oleosae, pinguis, spumosae copiosa excretio. Totius corporis, genis, labiisque, nec tamen semper, exceptis, pallor. Oedematosus pedum tumor. Appetitus prostratus. Sitis intensior. Saepe & diarrhoea.

XI. Quo vero in latere haereat, cognoscitur tum ex alterutrius genae rubore, tum ex decubitu. An ex Hippocratis, eique analogo Aristotelis experimento?

XII. Triplicem inprimis exitum vomica pulmonis habet: etenim vel, 1. exsiccatur: vel 2. proserpendo totum pulmonem occupat: vel 3. continens pus membrana dirumpitur: & quidem ita, ut effluens inde pus stillet vel in thoracis cavum, vel forte in cavum mediastini, vel denique in bronchia & pulmonales vesiculas. An & in latere aliquando tumorem & abscessum facit, ut Hipp. voluit?

XIII. Ex quibus patet, ancipitem admodum morbi hujus eventum esse, semper quidem periculofum; sæpe in mortem, eamque vel lentam, vel subitam; interdum tamen & in sanitatem terminari posse.

XIV. Maxime autem servantur, quibus vel exsiccatur vomica, vel, rupta eadem, pus lente in bronchiorum ramos deponitur, neque nimis impetuose ruit: quamvis & hi nunquam nisi cum periculo ferventur.

XV. Tum vero & quantitas materiæ excretae, & potissimum qualitas ejusdem medico indicabunt, utrum spes recuperandæ sanitatis adfulgeat; an vero eadem decollaverit: quam ea ne vel in pessimæ quidem materiæ rejectione plane abjicienda est.

XVI. Alia est vomicae curatio, dum fit; alia, ubi facta est.

XVII. Dum fit, natura in suo opere promovenda & tollenda obstacula, quæ eandem turbare possunt. Itaque, omissa. V. S. nisi gravissima symptomata urserint, tam per externa, quam interna laxantia, humectantia, mucilaginosâ, dulcia, intermistis bechicis & blande expectorantibus, suppurationem accelerare an-nitemur.

XVIII. Quod si jam facta sit vomitica, multum sane interest, utrum illa parvum, an magnum in pulmone spatium occupaverit.

XIX. Si parvum occupaverit spatium, exsicari eandem posse spes est; negotium igitur naturæ committendum, & massa sanguinis adversus

acrimoniam puris munienda : expectoratio ; si appareat , blande promovenda.

XX. At si major vomica pulmoni inhæserit ; disruptio ejusdem quantocius acceleranda.

XXI. Quamvis enim hæc methodus periculi expers non sit , minus tamen discriminis habet , quam si inclusum membranæ pus sibi relinquitur.

XXII. Accelerabitur disruptio , si membranæ pus continentis resistantia minuantur , & interim pressio puris in eandem augeatur.

XXIII. Prius factum est per remedia eo tempore , quo vomica formabatur , adhibita.

XXIV. Posterius fieri potest animæ retentione : nixu expirantis , clausis ore naribusque , edito : clamore : repetitis suspiriis : excitata tussi : mechanico corporis motu : ejusdem vectione in rheda , navi : & denique exhibito vomitorio , vel ab Hipp. olim hic laudato. An tuta & fida est Hipp. & Cnidiorum medicorum rumpendi vomicas methodus ?

XXV. Disrupta vomica in apertum pulmonis ulcus mutata est , & , ni continuo suffocatus æger fuerit , expectoratione rejecta materies eventum mali magis minusve fortunatum præfigire facit. Tum vero in sanando ulcere medici industria occupatur. Sed de hoc statim cap. vi.

CAPUT V.

De Hæmoptoe.

Hæmoptoe, vel hæmoptysis, licet in genere omnem sanguinis expuitionem significare possit, vulgari tamen usu stricte dicitur excretio sanguinis, qui per asperam arteriam in os derivatur.

II. Qua quidem definitione tum à vomitu cruento; tum ab evacuatione sanguinis, vel ex naribus in fauces delapsi, vel ex oris vasculis ruptis effusi, cæterisque hæmorrhagiis commode distinguitur.

III. Liquet autem continuo, in hæmoptoe non eundem semper esse locum, è quo rejectus sanguis prodit. Potest enim vel ex ipsa aspera arteria prodire: vel & ex cavo pectoris: vel denique, id quod longe est frequentissimum, ex ipsis pulmonibus.

IV. Quum vero pulmones & ex arteriis & ex venis componantur, alia hæmoptoe erit *arteriosa*, alia *venosa*: quarum utraque iterum, vel erit *pulmonalis* vel *bronchialis*.

V. Ut vero cæteræ sanguinis evacuationes, ita & hæmoptoe fiet vel per vasorum ἀναστόμωσιν; vel per eorundem διαπυκνώσιν; vel per διαίρεσιν, quæ iterum fiet vel πύξις, vel διαβρωσις.

VI. Quare causa hæmoptoes hæerere potest vel in ipso sanguine; vel in vasis pulmonalibus, vel in utrisque.

VII. In *sanguine* quidem : si vel copia , vel motu , vel quacunque acrimonia peccaverit : quod postremum , licet certe aliquando vere locum habeat , forte tamen nimis frequenter accusatur.

VIII. In *vasis* : si vel justo debiliora , vel externam quamcunque vim sustinere coacta fuerint.

IX. Ex quibus quidem multa explicari possunt. 1. Quare Hippocrates dixerit , tabes esse frequentissimas inde ab anno ætatis. 18. usque ad 35 ? Vide S. 5. aph. 9. S. 8. aph. 7. confer S. 3. aph. 29. 2. Quare sanguifera evacuatio quæcunque suppressa ab hæmoptoe frequenter excipi consueverit ? 3. Quare ab extirpatione majoris membri toties hic morbus oriatur , potissimum si neglecta fuerit V. S. 4. Quare post vehementiora corporis exercitia , præsertim in aëre calido , frequens hæmoptoe ? 5. Quare à fortiori tussi ; vehementiori sternutatione ; intensiori clamore ; risu ; cantu ; vomitu ; diuturna animæ retentione ; tubarum inflatu ; pectoris ictu , lapsu , contusione toties hoc malum ? 6. Quare in debilioribus puellis , modo paulo gravior febris eas corripuerit , adeo frequens ? 7. Quare illæ puellæ , quibus cutis color amœne roseus , intermixto candido , frequentissime in hæmoptoen incurrant ? 8. Quare illæ puellæ , quæ digeri non valentibus corporibus pro alimentis , magno impetu , magna-que copia utuntur , toties primum hæmoptoen , dein phthisin pulmonalem contrahant ? 9. Quare

In scorbuticis toties malum occurrat? 10. Quare toties in febre pestilenti, variolis, morbilis? 11. Quare in iis, qui ad hæmoptoen dispositi sunt, vel olim eadem correpti fuerunt, paroxysmus vel excitari, vel accelerari consueverit à victu acri, duro, salino, alcalino; potu spirituofo; medicamentis calidis, stimulantibus, acrioribus; veneris usu? 12. Quare denique, quibus collum longum, & thorax angustus est, tam facile in hæmoptoen & phthisin incidant.

X. Sanguinem ore excretum per asperam arteriam pulmonibus ejici, atque adeo malum veram esse hæmoptoen; tum ex antecedentibus, tum ex conjunctis phænomenis intelligimus.

XI. Etenim, præter causas prægumenas & procatarcticas, hæmoptoen antecedunt sensus pruritus, gravitatis, & caloris in pectore. Difficilior respiratio. Fixus sæpe in pectore dolor. Tisicula. Anxietas. Rubor faciei & genarum. Salsus sæpe in ore sapor. Materia pituitosa, striis sanguineis adhærentibus distincta.

XII. Ubi vero sanguis jam actu excernitur, eum ex pulmonibus, non stomacho, prodire concludimus 1. ex antegressis phænomenis S. XI. 2. ex modo quo sanguis prodit, tussiendo plerumque. 3. ex genio & indole sanguinis excreti, spumosi, floridi, coccinei. 4. ex materia simul, cum sanguine excreta. An cuicunque ex his signis fidi potest? an non & pulsus hic aliquam lucem dat?

XIII. Quod vero vas læsum in pulmonibus, non in aspera arteria, hæreat, colligimus, 1. ex copia sanguinis rejecti. 2. ex colore. 3. ex loco, ubi dolor sentitur.

XIV. Ex pectoris cavo itidem rejici cruor potest: id quod scitur, 1. ex antecedentibus. 2. ex phænomenis conjunctis. 3. ex qualitatibus excreti sanguinis.

XV. Ubi nunc constat, cruorem pulmonibus rejici, examinandum superest, utrum plethora, an motus major; an causæ externæ; an denique rodens acrimonia malum hoc concitaverint: quod ut scitu necessarium, ita determinatu non adeo difficile est.

XVI Periculi, cujus nulla hæmoptoe plane expers est, & quidem, vel subiti, vel lenti intensitas determinatur ex cruoris excreti copia, qualitatibus: causa efficiente: temperie: symptomatibus conjunctis. An & contagiosa est hæmoptoe?

XVII. Cura mali alia est in *paroxysmo*; alia *extra paroxysmum*.

XVIII. In *paroxysmo* indicatur effluentem sanguinem cohibere & comprimere; quod præstant. 1. V. S. si plethora; anastomosis; motus citatior; externa causa malum generaverit: ac si maxima sanguinis jactura jam facta sit, aut simplex cacochymia, non abundans, morbi causa sit, ab ea abstinendum. 2. vicaria V. S. præsidia. 3. ligaturæ partium extremarum. 4. medicamenta temperantia, refrigerantia, nitrofa, abstringentia, balsamica, glutinantia, vulne-

vulneraria. An & quando acetum, spiritus vitrioli, opium adeo nonnullis celebrata? 5. externa adstringentia & coagulantia.

XIX. Suppressa cruoris excretionē, eum, qui extravasatus hæret, pulmone excutiemus, attenuantibus & levem tussim excitantibus. An hic cancrorum lapides, Mumia, cerevisia Gedanensis, Locatelli balsamus, &c. conveniunt? an spirituosā?

XX. *Extra paroxysmum* tollendæ hæmoptoes causæ, & pulmo roborandus.

XXI. Prius peragitur diversa ratione pro diversitate causarum: frequentissime autem fit, ut repetita sæpius V. S. optimum sit hæmoptoes prophylacticum.

XXII. Posterius præstant balsamica non nimis calida: moderatus cum totius corporis, tum pulmonis motus: quin & corticis peruviani, & prudens aquarum mineralium usus.

XXIII. Sed & plurimum huc facit diæta; quæ ita ordinanda, ut caveamus, 1. à nimia ciborum copia. 2. à cibis difficulter digerendis, 3. ab iis, ex quibus crassus viscidusque chylus conficitur. 4. ab acribus. Sed assumendi cibi pauci, euchymi, eupepti, blandi, acescentes. Unde patet, lac & farinosa præstantissima esse, quæ in hoc morbo conveniunt, nutrimenta.

CAPUT VI.

De Phthisi pulmonali.

QUamvis omnis extenuatio & contabescencia corporis *phthisis*, *phthoe*, *tabes* possit dici: usu tamen obtinuit, ut potissimum hac voce designetur illa consumptio, quæ vi insignis alicujus ulceris alibi hærentis contingit.

II. Quum vero nullum viscus, nulla alia pars sit, quæ ulcere laborare non possit: liquet, plurimas *phthiseos* species dari posse, de quibus in *phthisiologia* consulendus Mortonus.

III. Quod si talis extenuationis causa fuerit ulcus pulmones obsidens, *phthisis pulmonalis* vel & per excellentiam simpliciter *phthisis* dicitur.

IV. Potest ergo *phthisis pulmonalis* definiri, quod sit contabescencia totius corporis ab ulcere pulmonis: vel ut alii, ulcus pulmonum cum corporis totius extenuatione.

V. Unde liquet, subjectum *phthiseos* esse, tum pulmonem; tum totum reliquum corpus, potissimum tamen contentum in tunica cellulosa oleum; quod emaciatio corporis: urina oleosa: sudores vere oleosi videntur evincere.

VI. Neque difficulter intelligitur, quomodo tum aliud quodcunque, tum pulmonum ulcus talem colliquationem inducere possit. Id enim febri hæcticae; nimiae puris confectioni; & confecti in venas ingressui adscribi debet. An acidum hic accusandum?

VII. Neque refert, utrum ulcus illud crusta adhuc tectum, an, separata jam eschara, apertum fuerit.

VIII. Quum omne ulcus solutæ partis continuitati succedat: hinc, quidquid continuum in pulmone potest solvere, sive vulnerando, sive rodendo, sive alia quacunque ratione, erit remotior phthiſeos pulmonalis causa.

IX. Unde intelligimus, quare toties succedat hæmoptysi: peripneumoniæ suppuratæ: anginæ suppuratæ: catarrhis: asthmati: sanguini, puri, lymphæ in cavo pectoris vel generatis, vel in id effusis: febribus felici crisi non expugnatis: repulsæ materiæ scorbuticæ, podagricæ: cacochymia cuilibet: acris corporibus cum aëre atmosphærico attractis, &c.

X. Et certe vix ullus morbus est, qui à notabiliore vitio in rebus non naturalibus commisso tam facile contrahitur, si vel levissima ad eum dispositio fuerit: maxime si contagium accesserit.

XI. Disponit autem ad phthisin, præter hereditariam labem ætas: plethora: cacochymia quælibet: pulmonum imbecillitas: mala pectoris conformatio, ut gibbositas, scapularum prominentia: caput nimis parvum, vel & nimis magnum: collum longum, gracile: tum & aliæ conditiones ab Hippocrate recensitæ. 3. Epidem. p. 1090. F. T. 1. p. 728. n. 141. L.

XII. Ex his omnibus uti imminentem phthisin facile prævidemus; ita & præsentem non difficulter detegimus; initio

quidem difficilius , quam ubi provectior fuerit.

XIII. Et fane corporis lenta emaciatio succedens causis. §. ix. x. xi. recensitis : febricula lenta : tussicula , dolorifica sæpe , post pastum motumque corporis aucta , eaque vel sicca , vel humida suspicionem generatæ phthiseos injiciunt.

XIV. Incrementum vero symptomatum certiore cognitionem parit. Provectiori enim morbo sputa rejiciuntur , vel mere purulenta , vel strias sanguineas admistas habentia , crassa , solida , viscosa , pingua , gravia , dulcia , falsa , foetida. Respiratio parva , difficilis , anhelosa. Appetitus vegetus. Sudores nocturni , matutini viscidi , oleosi. Pedes oedematosi. Pruritus. Pustulæ. Bubones. Diarrhœa colliquativa. Aphthæ. Vox rauca. Capillorum defluvium. Unguium contractura & curvatura. Suppressio sputorum. Anxietas. Facies Hippocratica. vid. Hipp. S. 7. aph. 78.

XV. An sputorum ad fundum vasis aquam continentis subsidentia ? an eorundem in ignem conjectorum nidor ? an major specifica gravitas urinæ , quam in sanis , certissime phthisia ab alio quocunque morbo distinguunt ?

XVI. Intensitas symptomatum ; dolor ; decubitus ; rubor genarum indicabunt , an utrumque , an vero alterutrum pulmonem , eumque vel dextrum vel sinistrum , ulcus obfederit.

XVII. Mali indoles : loci adfecti conditio : necessarius partis motus : aëris ingressus inevi-

tabilis : varia contraindicantia phthisin sanatu difficilem reddunt.

XVIII. Nec tamen spes sanationis obtinendæ decollavit : si ulcus parvum , recens à causa externa ortum , in juvenilli corpore , nec ad phthisin valde disposito , materia excreta bonæ naturæ fuerit. Sin contrariæ conditiones adfuerint , insanabile erit ; ita tamen , ut satis diu ferri possit. At si symptomata sub finem §. XIV. memorata adpareant , jamiam actum erit.

XIX. Ut sanetur phthisis *mali progressus est impediendus* ; tum & *præsens tollendum*.

XX. *Impeditur progressus* tollendo , corrigendo causas ; & procatarcticas , & prægume-nas : quæ cum semper eadem non sint , non eadem etiam indicantur remedia.

XXI. Hinc incipiente , non confirmata , phthi-si sæpe convenit V. S. repetita aliquoties : tum & sudorifera : purgantia : emetica : quin & diu-retica : fonticulos : setacea prodesse multum posse , non difficulter intelligitur : quæ ipsa & imminentem egregie præcavent.

XXII. *Tollitur præsens malum* , 1. acrimo-niam sanguini conciliatam , sive causa , sive effectus mali fuerit , temperando. 2. ulcus pul-monale mundando & detergendo. 3. idem con-solidando. 4. debilitatum à prægresso ulcere pulmonem corroborando.

XXIII. Temperatur acrimonia diluentibus : aperientibus : involventibus : mucilaginosi-s : balsamicis : acidiusculis vel acescentibus , non

alcalinis, aut alcaliscentibus. Vid. quæ de febre hectica diximus p. 30. §. x.

XXIV. Ut vero mundetur ulcus; egressus puris est promovendus, & adhærentes sordes detergendæ.

XXV. Quorum prius vel per diuretica, vel expectorantia: posterius per mellita, dulcia saponacea, vulneraria, balsamica, resinosa, vinosa, lactis asinini imprimis usum præstari potest.

XXVI. An hic equitatio? an vita rustica? an emplastra & unguenta externe admota multum possunt? an medicati fumi ore attracti commendandi? an tuta est Baglivii methodus, medicatum liquorem in cavum thoracis per inflictum thoraci vulnus injicientis? an hic mercurialibus locus? an cortici peruviano?

XXVII. Ulceris consolidatio licet unius naturæ opus sit, promovetur tamen sublati arte per detergentia remedia obstaculis: quiete pulmoni conciliata: tussim prudenter moderantibus: prohibito pulmonum per pleura aut valentia alimenta infarctu: remediis denique vulnerariis, glutinosis, roborantibus, adstringentibus. An & hic cortici peruviano locus? an glutinosissima & spississima animalium glutinosorum, aut viscidarum eorundem extremitatum decocta consolidationem ulceris promovent? an vero potius eam retardant, quin & prohibent integre.

XXVIII. Denique debilis pulmo roboratur, tum moderatis totius corporis, tum ipsius pul-

monis exercitiis : neque hic lac, neque cortex peruvianus, neque minerales aquæ satis laudari possunt.

XXIX. Diæta toto morbi tempore constet ex alimentis blandis, involventibus, acescentibus, pulcre nutrientibus, facile digerendis, neque nimia copia, sed parce, at frequenter, ingestis.

XXX. Quod si confirmata phthisis fuerit, leve in mitigatione symptomatum præsidium situm est. Sola forte hic opiata aliquid possunt. Ultra vix valemus.

C A P U T V I I.

De Syncope.

QUum & cor in thorace situm sit, nihil impedit, quo minus morbi, quibus adfici deprehenditur, inter morbos pectoris referantur.

II. Quorum in numero primum contemplanda occurrit *syncope*, quæ vocatur, subitus & vix provisus omnium virium prolapsus, cum torpore, immobilitate, & paralytica omnium, tam vitalium, quam naturalium, atque animalium musculorum flacciditate.

III. Pro varia vero intensitate symptomatum nunc *λεποδυμία* : nunc *λεποψυχία* : nunc *συνκοπή* : nunc *ασφυξία* adpellatur : è quibus levissima prima ; postrema gravissima ; cæteræ mediæ inter has intensitatis observantur.

IV. Evidens autem est, in hoc morbo eam esse cordis conditionem, qua fit, ut vi, naturali longe minori, se contrahat, sanguinemque in arterias projiciat, quæcunque imminutæ illius contractionis causa fuerit.

V. Neque refert utrum imminutam contractricem vim auctus, an imminutus contractionum numerus concomitetur. Utrumque enim fieri posse intelligitur.

VI. Hac enim conditione §. iv. posita, necessario adparere debent non ea tantum, quæ §. ii. memorata sunt, sed & cætera, quæ syncope concomitantur, symptomata.

VII. Namque, præter illa §. ii. pulsus est debilissimus, rarus aliquando, interdum celerimus, sæpe nullus. Hinc sæpe febris, quæ tum syncopalis audit, sæpe ἀνιπεξία. Calor corporis imminutus. Sensuum decrementum, abolitio. Sudor frigidus. Anxietas. Respiratio statim ante paroxysmum difficilis, frequens, anhelosa; in ipso paroxysmo interdum nulla. Pallor, livor faciei. Effluxus urinæ salivæ, lacrymarum, fœcum. Vera in ἀσφύξια mortis imago.

VIII. Quum vero contractio cordis fiat vi spirituum cerebelloforum, sanguinisque tam arteriosi, quam venosi: evidens est, in syncope vel omnes hos liquores, vel horum nonnullos minori copia, vel minori impetu in cor influere, imo influxum aliquando plane aboleri.

IX. Causæ vero influxum imminuentes innumerae sunt: quarum alia spirituum sanguinisve

jaſturam faciunt : aliæ motum eorundem fiſtunt : aliæ rurfus humores à corde ab alias partes determinant : aliæ reſiſtentiam humoribus in cor influxuris augment.

X. Et certe quidquid humores ita diſponit , ut in villos vel cava cordis ingredi ; villos vero & cava ita , ut admittere ſatis humorum nequeant : id omne pro remota ſyncopeſ cauſa haberi debet.

XI. Unde intelligimus , quare inſlicto vulnere : largiori ſanguineæ evacuationi : lochiis nimis : ſeminis nimie excretioni : gonorrhoeæ utrique : leucorrhoeæ : puris , ichoris , ſaniei ſtillicidio : diabete : ſudori : diarrhoeæ : lenteriae : fluxui chyloſo : coeliacæ adfectioni : ſubita , & copioſa puris ex abſceſſu , quæ ex cavo abdominis , thoraciſque & ſcroti , urinæ ex veſica educationi : critica evacuationi : plethoræ : graviditati : frigori febrili , vel & calori : febribus malignis : viſcerum inflammationi : cacochymiae : ſcorbuto ; atræ bili : podagricis , & materie podagricæ repulſæ : flatibus : vermibus : vehementi cuicunque generis nervoſi adfectioni : dolori intenſiori : venenis vel adſumptis , vel externæ adplicatis : variis odoribus & effluviis pulmone & naribus exceptis , toties ſyncope ſuccedat , vel cum iis conjungatur .

XII. Neque minus frequenter ſyncopen generant quaecunque vitia tum cordis iplius , tum majorum vaſorum & adcumbentium viſcerum : quorum tamen pleraque potius ad ſyncopen

disponere, quam eam generare videntur; sed tum demum producunt, ubi procatarctica his se adjunxerit causa.

XIII. Periculum, quod syncopen nunquam non comitatur, tum pro intensitate paroxysmi, tum pro varietate causarum, tam proeguminae, quam procatarcticae, varium est. Nihil fere certius effato Hippocratico S. I. Aph. 41. *Qui sæpe & vehementer, sine causa manifesta, animo linquuntur, derepente intereunt.*

XIV. Non eadem semper medicandi ratio, neque extra paroxysmum, neque in illo adhibenda est: quæ enim alias prodesse deprehenduntur, alias nocere necessario debent.

XV. In ipso quidem paroxysmo raro evacuantibus locus: nec tamen id semper & ubique verum. Frigida in faciem coniecta, vel & epota: spirituosas, salinas volatiles, foetidas naribus suppositas: dolorem cito stimulo producentia: frictio corporis: ejusdem concussio plerumque ad excitandum syncopticum faciunt.

XVI. Extra paroxysmum recidiva præcavenda est tollendo, i. internam disponentem causam. 2. externam occasionalem. Utrumque sæpe difficulter, interdum plane non, præstari potest: neque semper eodem interdum etiam plane opposito modo: non ergo generalis cura præscribi potest, sed negotium judicio & perspicaciae medici committendum est.

XVII. Id vero certum, nihil ineptius esse, quam specifica remedia crepare: quorum pauca bona; pleraque inepta; nulla utique universalia.

C A P U T VIII.

De Cordis Palpitatione.

QUum mens nostra corpori juncta ita se habeat, ut à consuetis non adficiatur: mirum certe non est, motum cordis, quamdiu nihil insueti in eo fit, à nobis non persentiri.

II. Quamprimum vero motus ille contractionis multum à naturali ordine & regula deflectit, continuo eum percipimus, soletque talis cordis motus, quem sensatione detegimus, *palpitatio cordis* adpellari.

III. Quæ quidem alias levior, alias vero gravissima observatur; adeo ut mirabilia & vix credenda de vi palpitantis cordis narrentur.

IV. Ut plurimum palpitanti cordi conjungitur pulsus inæqualis, intermittens: anxietas: membrorum tremor: vertigo: tussicula: interdum leipothymia: suffocationes hystericæ vel hypochondriacæ.

V. Sola cordis frequentior rarioreve contractio non videtur cordis palpitationem efficere; sed tum videtur illa oriri, quotiescunque cor in contento sanguine expellendo majorem solito offendit resistantiam.

VI. Hinc enim fit, ut vel omnem sanguinem expellere non possit: vel, si eundem expulsurum sit, vim naturali longe majorem exercere debeat; unde palpitatio futura videtur.

VII. Cujus igitur non una eademque; sed multiplex causa esse potest. Hærere enim potest,

vel in ipso corde ; vel in humoribus corde contentis : vel in vasis sanguiferis vel in aliis partibus cum corde communicantibus.

VIII. Si causa in corde ipso hæreat : hærebit vel in substantia cordis , vel in corporibus cor proxime ambientibus.

IX. In cordis substantia : si fibræ tantam vim non habeant , quanta requiritur ab omnem sanguinem expellendum : id est , si vel debiles , vel rigidæ , aut morbo correptæ fuerint. Unde patet , quare in senibus debilibus , defectu spirituum , tum & aneurismaticum cor toties palpiter.

X. In corporibus cor proxime ambientibus si causa hæreat : hærebit vel in ipso pericardio inflammato , indurato , cum cordis superficie concreto : vel in ejus cavitate , si nimia aquæ copia , lapilli , materia flatulenta , vermes , aut alia heterogenea corpora in ea contineantur.

XI. Humores corde contenti , sanguis , lymphæ , chylus , palpitationem inducent , si quantitas aucta fuerit , ut in plethoricis : aut immixta , ut in vulneratis : vel qualitas vitiosa ; si scilicet grumosus , flocculentus , polyposus sanguis fuerit : vel & insignem quandam acrimoniam contraxerit : unde tam frequens malum in scorbuticis , cacochymicis , arthriticis , podagricis.

XII. Si in vasis causa mali hæserit ; hærebit , vel in solida vasorum substantia ; vel in liquido vasis contento.

XIII. In *substantia* vasorum. 1. si à causa externa comprimantur, unde in empyemate, hydrope thoracis, sanguine extravasato, pulmonum vomica, hydatidibus toties palpitationo. 2. Si per *σπασμωπία* arctiora reddantur. 3. si fibræ arteriarum vel rigidæ nimis, vel spasmo constrictæ fuerint: unde toties post graviores animi adfectus, & in hystericis palpitationes. vel 4. si eædem nimis debiles fuerint. vel 5. si arteriarum valvulæ rigidæ, tendinosæ, cartilagineæ, ossæ, tumore obfessæ, disruptæ, laxatæ fuerint.

XIV In *liquido* vasis contento. 1. si sanguis arteriosus copia, 2. si mole & soliditate, 3. si visciditate, 4. si acrimonia peccaverit; unde *ἐμφᾶξις*, & spasmus vasorum.

XV. Denique etiam frequenter causa hæret in *visceribus à corde remotioribus*, sed cum eodem, five nervorum, five vasorum ope, communicantibus. Ita haud raro producit palpitationo vitio cerebri, cerebelli, pulmonis, ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vesicæ urinariæ, & potissimum uteri: tum denique vitio generis nervosis, sensilis nimis atque irritabilis.

XVI. Neque ulla est ex rebus non naturalibus, quæ non in corporibus, ad palpitationem vitio causarum modo memoratarum (VIII-XV.) dispositis, paroxysmum excitasse aliquoties fuerit deprehensa.

XVII. Quam diversa in palpitatione cordis instituenda sit prognosis, facile ad causarum

diversitatem attendenti liquet. Est enim symptoma raro acutum; plerumque chronicum: periculosum sæpe; interdum bonæ criseos indicium; sanabile aliquando; sed & non minus frequenter sanari impos; subitæ nonnunquam & improvisæ mortis prodromus.

XVIII. Neque diversam minus medelam causarum diversitas exigit. Quare nec specificis tantopere deprædicatis fidendum.

XIX. V. S. carminantia: antihysterica: opiata: emetica: purgantia: diuretica: vesicantia: mercurialia: cardiaca: nutrientia alias egregia, alias sane nihil valentia, alias noxia cum sint, iudicio medici, quid ex his eligendum sit, relinquere oportet.

XX. Id vero notandum, quod felicissime observandum sit, quænam causa procatactica paroxysmum suscitare consueverit: quam detectam si amovere potueris, licet vel præguмена tolli nequeat, sane haud parum emolumenti ægro attuleris.

C A P U T IX.

De cordis vasorumque majorum Polypo.

COntingit sæpe, ut dissectis cadaveribus, sive in vasis sanguiferis, sive in cavis viscerum deprehendatur massa durior, membranoso carnea, irregularis figuræ, variis & diversis plerumque radicibus, quibus se ad vicinas partes adfigit, instructa. Vocatur talis massa *polypus*,

& quidem si in corde, majoribusve vasis hæreat, *polypus cordis*, vel *majorum vasorum*.

II. Qui quidem licet à nonnullis sub mortem demum nasci existimetur, dubitari tamen plane non potest, quam vivo homine in corde generetur, generatusque ibidem satis diu aliquando hæreat.

III. Insignis autem inter polypos differentia intercedere observatur: sive locum, quem occupant, spectes: sive magnitudinem, substantiam, colorem, figuramve consideres.

IV. Et quamvis non eadem quoque semper sit fabrica, ut plurimum tamen ex variis lamellis membranosis, fibrarum ope inter se cohærentibus, componi observantur; haud aliter ferre, ac calculi ex orbiculis calculosis sibi incumbentibus constant.

V. Originem vero polyporum in sanguine quærendam esse, tum color eorundem; tum loca, in quibus potissimum inveniuntur; tum denique summa in cruore ad coagulum & soliditatem contrahendum diathesis, multis experimentis firmata, videtur manifesto docere.

VI. Neque videtur polypus ex uno tantum genere particularum sanguini inhærentium conflare: sed omnes, serosæ, fibrosæ, gelatinosæ, forte & adiposæ, partes ad ejus compositionem concurrunt.

VII. Si enim intima harum miscela vel impediatur, vel tollatur: statim in fluida sanguinis massa solidi nascuntur flocculi, prima polypi rudimenta constituentes, qui, ab aliis se cum

prioribus conjungentibus mole aucti, tandem ipsam polyposam massam componunt.

VIII. An ergo polypus nihil aliud est quam indurata pinguedo? an est pituita in corde concreta? an est humor crudus ab hepate cordi suppeditatus? nihil falsius.

IX. Quum vero illa intima miscela (§. VII.) inprimis tollatur quiete & stagnatione sanguinis evidens est, omne id, quod efficit, ut sanguis in corde stagnare & quiescere cogatur, cordis polypum producturum esse.

X. Neque tamen nimius motus excludendus est, quippe qui, condensando sanguinem, eum ad coagulum contrahendum eo magis disponit, quo densiorem reddit.

XI. Imo vero omnia corpora sive medicata, sive venenata, & quaecunque materia morbifica, quæ cruorem coagulare deprehenduntur, ansam his polypis facile præbent.

XII. Qui vero in vasis majoribus spectantur polypi, illi vel in corde nati sunt, & inde in vasa expulsi: vel & in ipsis illis vasis generari potuerunt.

XIII. Ex quibus intelligitur; quare observationes docuerint, frequentius hoc malum occurrere in corporibus laxis, spongiosis, quiescentibus, plethoricis? Quare post vehementiorem corporis motum; animi pathemata, potissimum frigida; pleuritidem; peripneumoniam; febres acutissimas; pestem; apoplexiam; syncopen; suppressas sanguineas evacuationes toties nascatur? quare illi, qui parum admodum

dum bibunt & plurimum mingunt, toties huic morbo obnoxii? Quare tam frequenter in cada-veribus hypochondriacorum, scorbuticorum, cachecticorum, venereorum, potibus spirituo-sis abuserum, hydropicorum, intempestive cortice peruviano usorum appareat? quare subita frigidissimæ aquæ in æstuans sudansque corpus ingurgitatio non rara polypi cordis causa? denique etiam quare sæpe generetur vitio quodam, vel in ipsa cordis substantia, vel in ejus cavitatibus aut majoribus vasis enato?

XIV. Præsentem polypum suspicamur, imo probabilissime conjicimus, 1. ex causis prægres-sis (VI -- XIII.) 2. ex phænomenis conjunctis, quorum præcipua sunt dolor fixus in pectore, potissimum in sinistra parte, gravativus, cum anxietatis sensu conjunctus: frequens, & tan-tum non continua cordis palpitatio: pulsus in-æqualis, intermittens, parvus, debilis, an aliquando durus & plenus? augmentum omnium horum symptomatum à validiori corporis mo-tu, vel & remediis sanguinem calefacientibus, rarefacientibus: maximus motus vasorum in utraque colli parte locatorum: an & crusta ge-latinosa educti de vena sanguinis superficiei in-hærens inter signa polypi referenda? ita non-nemo. 3. ex morbis quibusdam, vel conjunctis, vel succedentibus, ut sunt asthma: pleuritis: peripneumonia: hæmoptoe: phthisis: alter-utrius brachii tumor oedematosus: torpor, stu-por paralyxis gangræna, sphacelus: hydrops thoracis, universalis: mors sæpe subitanea.

XV. Quisquis locum adfectum, continentem mali causam, ejusque effecta considerat, non dubitabit hunc morbum periculosissimis & tantum non letalibus, sæpe acutis, interdum chronicis, adnumerare: sed ita tamen, ut, quod mirum videri potest, à recentiori subitæ magis mortis periculum, quam ab inveterato, immineat.

XVI. Ubi polypus formatus nondum est, sed futurus metuitur tum sane quædam, nec tamen indubia, spes adfulget fore, ut averti & præcaveri possit.

XVII. Quod quidem ut fiat, causæ tam prægumenæ, quam procatarcticæ, vel plane rollendæ, vel multum imminuendæ & infringendæ sunt.

XVIII. Quem in finem V. S. eaque sæpius in anno repetita; tum & lenia sine multo calore stimulantia, vasorumque elasticitatem augentia: dein & resolventia: saponacea: diluentia: haud parum possunt.

XIX. Quod si jam actu generatus polypus, parum certe præsidii in arte situm videtur: maxime si confirmatus fuerit: recentem enim forte aliquando sanari posse, experimenta nonnulla docuisse videntur.

XX. Et certe, si quid auxilii sperandum erit, illud in massæ polyposæ dilutione, maceratione, & levi quadam putrefactione hærebit; quem in finem aqua tepida, sæpe magna satis copia epota, eaque subalcalina, videtur utcunque accommodata.

XXI. Neque forte expressi de saponaceis herbis succi : aquæ minerales : mercurialia : antimoniatata : camphorata : contemnenda videntur.

XXII. Sin resolvi , ut plerumque fit , polypus neget ; ejus incrementum , quantum fieri potest , impediendum est , & mitiganda symptomata.

XXIII. Prius fit frequentius repetita , sed nec tamen nimis larga. V. S. tum & cæteris ad avertendum polypum facientibus remediis.

XXIV. Posterius vario modo pro symptomatum varietate , quorum tamen pleraque ejus sunt naturæ , ut multum mitigari non possint.

C A P U T X.

De eorundem Aneurysmatibus.

QUotiescunque cor , auriculæ , sinus in majorem molem dilatantur , ita ut eorundem superficies & cavitates his superficiebus inclusæ , naturalem magnitudinem excedant , malum hoc *cordis , auricularum , sinuum ; aneurysma* adpellatur.

II. Per *arteriarum vero & venarum majorum aneurysmata* , intelligimus earundem in faccum quendam ampliorem expansionem : vel & cavitatem earum juxta omnem dimensionem auctam.

III. Quæ igitur contingent quotiescunque harum partium cava à contento sanguine multum ultra statum naturalem fuerint dilatata.

244 *De eorundem Aneurysmatibus.*

IV. Quod fiet, si vel pressio liquidi aucta; vel fibrarum & membranarum resistentia immutata fuerit; vel utraque conditio concurrerit.

V. Unde liquet, quare toties cordis aneurysmata occurrant in cadaveribus plethoricorum: post febres acutas & morbos inflammatorios: in iis, qui polypo cordis aut majorum vasorum laborant: à nimia resistentia in arteriis: in belluonibus: hystericeis: hypochondriacis: venereis: rarius in ventriculis quam in auriculis: nunquam fere in sinistro, quin & dextro: sed sæpe in dextro, nec tamen in sinistro.

VI. Quin & intelligitur vasorum aneurysmata à fibrarum paralyfi: tunicarum vulnere, erosionem: sanguinis copia & impetu produci posse. Rarius tamen in inferiori, quam superiori aortæ parte hærent. Potissimum in ejus curvatura. Rarius in arteriis, quam venis nascuntur.

VII. Symptomata aneurysmatis, & effecta ab eo producta simillima sunt iis, quæ in polypo cordis observantur, & ab eodem excitantur: quod sane eo minus mirum videbitur, quo frequentius alterum alterius mali comes observatur: quin & necessario fere existit.

VIII. Malum præsentissimum discrimen minuitur: quamvis interdum diutissime ferri possit, si nempe aneurysmatici tumoris parietes osseam, quod interdum fit, aut cartilagineam diuritiam acquisiverint.

IX. Incurabile hoc aneurysma est. Neque enim aut sectio, aut compressio, qua in minoribus vasis hærens curari forte potest, hic lo-

cum habet. Sola palliatio & incrementi impedimentum obtineri potest, vena frequentius secanda: menti & corpori quiete concilianda: diæta tenuissima præscribenda: abstinendo à stimulantibus & calefacientibus, utendo resolventibus saponaceis.

X. An omnis aneurysmatica cordis vasorumque vitalium dilatatio à contento sanguine? quare mercurialia sæpe aneurysma inducunt? quare iis, qui simul & lue venerea & aneurysmate laborant, usus mercurii interdici debet? quare qui interno aneurysmate laborant, ut plurimum, vel ex sputo sanguinis, vel repente moriuntur? unde fit, ut cordis polypo, vel aneurysmatibus toties succedat stupor, paraly-
sis, œdema, inflammatio, gangræna, sphacelus brachii alterutrius? unde fit, ut in iis: qui aneurysmate intereunt, arteriæ & valvulæ osseam sæpe duritiem nactæ observentur? an pulsus durus & plenus in omni aneurysmate adesse deprehenditur? an pulsatio venarum jugularium continua, etiam dum æger decumbit, & nullo thoracis motu agitur; tum & anxietas cum cordis palpitatione, pondere, pulsatione indicium est aneurysmatis in dextris sinu, auricula & ventriculo hærentis? an Hippocratica varicis curatio etiam in aneurysmate convenit?

C A P U T X I.

*De diaphragmatis inflammatione
seu Paraphrenitide.*

UT cæteræ corporis partes, ita & diaphragma inflammatione corripitur potest : quod si factum fuerit, oritur morbus, qui *paraphrenitis* dicitur.

II. Estque hæc inflammatio una ex frequentissimis, sed tamen raro satis cognitis, parum descriptis, & sæpe cum aliis confusis morbis.

III. Et sane, si adfiduum septi motum; citam per illud circulationem; situm partis, & cum cæteris visceribus, communicationem consideremus: facile intelligimus, non adeo infrequenter expectandam esse ejus phlegmonem.

IV. Idem tamen situs, eadem vicinia efficiunt, ut sæpe pro alio morbo habeatur, censeaturque homo hoc morbo correptus vel hepatis, vel renum, aut ventriculi inflammatione laborare.

V. Neque tamen difficile erit, hos ab invicem distinguere, si sollicitè ad phænomena morbos hosce comitantia attenderis, quorum quidem in paraphrenitide pleraque hæc sunt.

VI. Febris continua, valde acuta; dolor circa præcordia, latera, dorsum acutissimus, lancinans, sæpe pulsatorius, auctus in inspiratione, tussi, sternutatione, ventriculi repletione, nausea, vomitu, singultu, alvi & vesicæ exoneratione: respiratio dolorifica, parva frequens, solo fere thorace peracta: vox sæpius

acuta : hypochondria ſuſum tracta : delirium , nec tamen ſemper , frequens tamen , & ſæpe perpetuum : ſæpe & convulſiones , potiſſimum riſus ſardonius.

VII. Quod vero in omni paraphrenitide non eadem plane adſint ſymptomata , potiſſimum videtur tribuendum eſſe loco adfecto , qui idem ſemper non eſt : quum nunc pars carnoſa , nunc tendinoſa : nunc membrana ; quæ convexam nunc illa quæ concavam ſuperficiem cingit , inflammata eſſe poſſit.

VIII. Neque difficile erit ex hac conſideratione diluere illa argumenta , quibus , diaphragma inflammatum paraphrenitidis cauſam non eſſe , evincere conati fuerunt celebres quidam in arte viri.

IX. Inter cauſas malum hoc excitantes , quæ ſunt omnes illæ , quæ alibi inflammationem generare ſolent nunc ad diaphragma adplicatæ , eminent aër , cibus potuſque acres calidi vel & actu frigidi.

X. Mali natura : facilis ad vicina viſcera diſfuſio : partis adfectæ indoles : motus neceſſarius ſingulare cum viſceribus vitalibus commercium , cerebro potiſſimum & corde gravia , quæ junguntur , ſymptomata merito hunc morbum acutiſſimis adnumerant.

XI. Terminatur autem vel reſolutione : vel ſuppuratione : vel gangræna : an & inflammatae partis induratione ?

XII. Ex quibus quidem ſola reſolutio ſperanda : quæ vel ſimplex aliquando obtinetur : vel

248 *De diaphragmatis inflammatione*

non nisi cocta & excreta materia morbifica : idque vel calido sudore è toto corpore expresso : vel sanguinis fluxu : vel alvi ejectione : vel urinæ copiosa excretionem : vel plerisque horum conjunctis. An & expectoratione ?

XIII. Cura mali absolvitur , promovendis naturæ conaminibus , si appareant : sin minus , V. S. in brachio ut plurimum instituenda , repetenda sæpe cucurbitis dorso admovendis : enemate frequenter injiciendo : mollibus unguentis , fomentis , cataplasmatibus adplicandis : & exhibendis diluentibus , resolventibus , antiphlogisticis , nitrosis : diæta præscribenda tenuissima.

XIV. Ita si resolvi neget malum , nec fuerit ex pessimis suppuratio expectanda , quæ prævidetur ex vehementia & diuturnitate symptomatum : absentia vel simplicis resolutionis , vel excretionis criticæ : rigore : horripilatione : dolore pulsatorio.

XV. Natus hinc abscessus , vix discutiendus , disrumpatur necesse est : stillabitque pus vel in thoracis , vel in abdominis , vel in utrumque cavum , pro vario loco , quem olim inflammatio occupabat.

XVI. Primum si contigerit , empyema. Alterum , ascites purulentus. Tertium , utrumque ; quin & tum aliquando viscera ex abdomine in thoracis cavum sursum pelli posse experientia constitit.

XVII. Postrema quidem conditio merito letalis judicabitur , quamvis mira sit observatio ,

quam habet Scheuchzerus Itin. Alp. 7. p. m. 495, 496. Prima vero & altera, licet longe periculosissimæ sint, vix tamen pro certo letalibus habendæ videntur.

XVIII. Si enim instituta paracenthesi, pus non pessimæ notæ educatur, nulla videtur ratio, quare de mundando & sanando diaphragmatis ulcere plane desperaremus.

C A P U T X I I.

De morbis Œsophagi.

QUamvis, ut cæteræ partes, ita & *œsophagus inflammationem* contrahere possit, certum tamen est, id mali genus non ita frequenter occurrere: quod quidem si majoris momenti foret, instar cæterarum inflammationum tractari deberet.

II. Quin & summe utile foret, blandissima; mucilaginosæ; dulciæ; balsamicæ non acriæ; oleosæ; anodyna lente sensimque deglutire, qualia & in *excoriatione* interioris œsophagi superficiæ; & *defectu muci*, satis certe obviis malis, non sine fructu exhiberi possunt.

III. Contingit præterea haud raro, ut *heterogeneum aliquod corpus*, sive acuta figura in œsophagum infixum, sive mole sua impactum, descensum deglutitorium impediât, quo in casu illud vel deprimi, vel educi debet: quæ de re legi merentur; quæ in actis Edinburgensibus, & Acad. Reg. Chir. Paris. conscripta extant.

IV. Quin etiam *spasmus* in eodem nasci sæpe observatur, sive permanens, sive alternus: cuius quidem causa, vel extra oesophagum, vel & in eodem hæret.

V. Si prius: hærebit causa vel in cerebro, vel loco inter cerebrum & oesophagum intermedio. Illud in hystericis & epilepticis: hoc in vulneribus collo inflictis, & nervis inde laceratis conspicitur: quin & consensu vicinarum partium convelli oesophagus posse videtur.

VI. Si posterius: causa erit nimia fibrarum irritabilitas: acria stimulantia: inflammatio: exulceratio: excoriatio: quin & plura topica mala in eo enata.

VII. Primarius hujus spasmi effectus est læsa deglutitio, & varia quidem ratione læsa, pro vario loco, quem spasmus occupat, variaque ejus extensione.

VIII. Quin & deglutita, nec ventriculo excipi valentia, sursum rejicientur simul cum magna pituitæ quantitate, & tussi sæpe admodum molesta.

IX. Et quamvis illa pituita haud raro pro causa impeditæ deglutitionis habeatur, quin & præsens eandem impedire necessario debeat: certum tamen est, longe frequentius esse effectum mali, quam ejusdem causam.

X. Neque hæc symptomata (S. VII --- IX.) in solo oesophagi spasmo; sed & in quacunque ejus angustatione, undecunque nata, conspiciantur, necesse est: imo vero sæpe & in ejusdem paralyfi adparebunt.

XI. Atque hæc ratio est, quod omnes hi in œsophagi morbi adeo proxime ad invicem adcedant, ut eos distinguere sæpe sit admodum difficile.

XII. Susplicamur vero hæc symptomata à spasmo produci, tum ex causis prægressis; tum ex motibus convulsivis alibi forte adparentibus; tum ex corporis temperie; tum denique ex modo faciliori, modo difficili deglutatione: neque enim si spasmo malum debeatur, æque semper intensum esse consuevit.

XIII. Malum hercle non contemnendum, siue causam, siue effecta consideres: causæ tamen ratione aliud alio levius: hystericum utique non adeo metuendum.

XIV. Cura mali pro varietate causæ variis remediis peragitur, quorum alia alias utilia, alias noxia sunt: V. S. cucurbitæ: vesicatoria: emetica: cathartica: clysmata: sudorifera: carminantia: antihysterica: opiata: fomenta: cataplasmata: vapores commendantur.

XV. Sed & læditur deglutitio *resolutis* œsophagi *fibris*, idque varia ratione, pro varietate loci, quem paralytis occupat: frequens in senibus sed & in junioribus vires venere exhaustis.

XVI. Cognoscitur ex causis prægressis: ex inspectione faucium, lævium, pallidarum, collapsarum: ex nullo adparente tumore vel in œsophago, vel prope eundem: ex ætate: ex aliarum partium resolutione. An & ex minus difficili fluidorum quam solidorum deglutatione?

XVII. Malum itidem, five effecta five causas spectaveris, non contemnendum, nec sanatu facile. Replentia : stimulantia : vesicatoria : clysmata si addideris iis, quæ Ætius habet Tetrabibl. 2. S. 2. c. 33. perfectam fere habebis medicinam : sed nec eadem cura in omni paralyfi conducit.

XVIII. *Angustatio* œsophagi per enatum tumorem frequens itidem læsæ deglutitionis causa.

XIX. Is vero tumor, vel enatus in ipso œsophagi cavo, eundem obstruit : vel in vicinia per *δαίψιν* eundem comprimit.

XX. Qui in œsophago enascitur, varius est : inflammatio : abscessus : glandularum incrementum : scirrhus : cancer : carnosa excrescentia : cartilago : fungosa caro : carunculæ : atheroma : steatoma : meliceris.

XXI. Extra œsophagum omnes partes vicinæ mole auctæ : glandula thyroidea : glandulæ atræ asperæ arteriæ : pinguedinis copia : aneurysmata arteriarum : latera earundem callosa : longe tamen frequentissime induratæ externæ œsophagi glandulæ.

XXII. Talis vero angustatio, præterquam ex communibus impeditæ deglutitionis indiciis, cognoscitur potissimum intruso stilo flexili, ad cuius alteram extremitatem valide alligata hæret spongia : nec difficulter à ceteris œsophagi malis distinguitur. At veram angustantem causam satis interdum facile ; sæpe vero non nisi difficillime detexeris.

XXIII. Neque sane facile est angustantem causam tollere. Varia quidem ejus indoles varia postulat remedia, plerumque tamen irrita. Induratas glandulas mercurii efficacia resolvi posse docuit experimentum; sed & hoc remedii genus aliquantulum infidum.

XXXIV. Quum vero maximum periculum ut plurimum non adeo in causa mali, quam quidem in læsa deglutitione, hæreat: conabimur alimentis alia ratione ingressum in corpus conciliare, & quidem vel clysmata nutrientia injiciendo: vel per tubum in œsophagum ad ventriculum usque immissum alimenta infundendo: aut adsumta pinnæ cetacæ ope vi in ventriculum detrudendo.

XXV. At vero omnes hi modi vel parum certi, vel minus tuti, imo & aliquando satis periculosi sint.

XXVI. *Disruptus* œsophagus Boerhavius descriptus: *perforatus* in phthifico Heistero observatus: nullam medelam ab arte petendam agnoscunt.

C A P U T X I I I .

De Empyemate.

E*mpyema* vi originis collectionem puris quocumque in loco; usu tamen eandem in thoracis cavo factam significat.

II. Potest igitur pus vel in alterutra, vel in utraque thoracis camera hæerere: sed & in mediastini cavo sub osse sterni colligi potest.

III. Quidquid in partibus in thoracis cavo hærentibus, vel cum eo communicantibus, aut abscessum, aut ulcus formare potest: pro antecedenti empyematis causa haberi debet.

IV. Ergo inflammationes viscerum thoracicarum, pulmonis, pleuræ, mediastini, diaphragmatis, forte & pelicardii.

V. Tum & omnia, quæ memorata viscera erodere & exulcerare possunt: aquæ in thorace collectio: pituitæ delapsus: sanguis extravasatus: hæmoptoe: asthma humorale: vulnera, tum penetrantia, tum & non penetrantia: contusiones.

VI. Neque impedit, quominus materia purulenta per *μετασάτιν* in thoracis cavum deponatur.

VII. Harum igitur causarum nonnullis, pluribusve prægressis imminere empyema haud vani auguramur.

VIII. Præsens conjicimus, 1. ex tempore, quod ab initio inflammationis elapsum est: quod tamen indicium neque generale, neque absolute certum est. 2. ex signis vomicæ disparentibus, sed brevi redeuntibus. 3. ex symptomatis, quorum alia ponderi prementis puris; alia rodenti acrimoniæ; alia ejus absorptui adscribenda sunt.

IX. Horum autem præcipua sunt, tussis plerumque, eaque vel sicca, vel humida: dolor in latere adfecto: difficilis & erecta respiratio, maxime, post cibum, motum corporis, animi adfectus: decubitus supinus, inque affectum

latus tolerabilis , in læsum impossibilis : ponderis sensus ad diaphragma : tumor aliqualis abdominis : sonitus fluctuantis puris : levior thoracis in adfecto latere protuberantia : febricula lenta , vere hectica : tumor brachii interdum œdematosus , inflammatorius , gangrænosus : pedum œdema : sudores nocturni : animæ foetor : pustulæ abscessus : cæteraque confirmatæ phthiæos symptomata.

X. Quo vero in loco pus hæreat , docent doloris sensus : prægressa : decubitus genarum rubor : pulsus : auditus : argillæ humidæ , vel terræ Erythriæ juxta Hipp. applicatio.

XI. Solet interdum natura malum solvere expulso pure , vel expectoratione , vel per vias urinarias : interdum quoque , sed rarius , diarrhœa : quin & aliis quandoque viis foras ejicit , tumque conditio excreti puris prognosin determinat , longe sæpius minus felicem. An vere Hippocrates dixit , melius esse , si pus in sinistro latere , quam si in dextro , contineatur ?

XII. Ad curam mali indicatur , 1. pus in cavo thoracis contentum inde educere. 2. fomitem mali tollere. 3. mitigare & prævenire symptomata.

XIII. Prius ut fiat , sollicitè observandum , utrum natura ipsa puris expulsionem molitur. Hoc si fiat , in suo , quod molitur , opere adjuvanda , & vario quidem modo pro varia , qua incedit , via.

XIV. Si ergo expectoratione pus ejicere conetur natura , cavendum ab evacuationibus huic

contrariis : sed per pectoralia , bechica , sapo-
nacea , laxantia , mucilaginoso , oleoso , mellita ,
balsamica , vinosa , vapores eam promovebit :
habita semper ratione febris , tenacitatisque ex-
cernendæ materiæ.

XV. Si diversi favens natura materiam ex-
pellat , omne auxilium in diureticis mitioribus ,
aperientibus , laxantibus , clysmatis , fomentis
positum est.

XVI. Sin , quod rarius , diarrhœa pus elimi-
netur , mollia enemata , fomenta , cataplasma-
ta , blanda eccoprotica , serum lactis , nisi suffi-
ciat natura accommodatissima sunt.

XVII. At si nullam viam , qua evertat pus ,
natura monstraverit , omne præsidium in para-
centhesi thoracis situm erit : in qua quidem ope-
ratione ratio haberi debet *temporis* , quo fieri
debet : *loci* , in quo : *instrumenti* per quod : &
denique *modi* , quo instituenda est.

XVIII. Ad *tempus* quod attinet , præstat
initio facere , quam morbo nimis provecto : at
ubi phthifica symptomata se adjunxerint , ab-
stinere longe fatius est.

XIX. *Locus* vel ab ipsa natura , exercitato tu-
more , indicatur , vel arbitrio medici relinqui-
tur : tumque talis eligendus , qui quam maxi-
me profundus , & tamen tuto sine periculo ape-
riri queat. Commodissimus videtur medius in-
ter secundam & tertiam costam spuriam ab in-
ferioribus numerando in sinistro ; inter tertiam
& quartam in dextro latere ad quatuor digito-
rum à spina vertebrarum distantiam.

XX. Præ-

XX. Præstat autem secans, quam urens, *instrumentum* adhibuisse, scapellumque, chirurgicum satis videtur commodum.

XXI. *Modus*, quo instituenda est operatio, versatur circa sectionis rationem: educendi puris quantitatem: facilem vel difficilem ejus exitum: ingressi aëris expulsionem: vulnerisque deligationem commodam.

XXII. Fortunatus minus magisve operationis eventus prævidetur ex qualitatibus educti puris.

XXIII. Talis vero paracenthesis, vel in alterutro, si alterutrum latus pus impleverit, vel in utroque, si utrumque, facienda erit: sed parum in hoc casu spei superesse videtur.

XXIV. Sin pus inter mediastini lamellas hæserit, unum, sed anceps, præsidium in terebrando sterni osse situm erit, qualem encheiresin famosus theologus Beckerus subiisse dicitur.

XXV. Quomodo vero fomes purulentam materiam fundens tolli exsiccarique debeat, symptomatisque occurrendum & prospiciendum sit, iis quæ Cap. V. de phthisi pulmonali diximus, peti debet.

C A P U T X I V.

De Hydrope thoracis.

SI eas cavitates, quas in descripto modo morbo pus occupabat, aqua, serum, ichor impleverint, *hydrops* dicitur *thoracis*.

II. Qui quidem vel lenta congestione, quod longe frequentissimum; vel subita admodum fluxione, quod rarius, nec tamen plane insolens; generari consuevit.

III. Hic vero morbus, licet plerisque rarior, & Galeno semel tantum observatus credatur, longe tamen frequentius occurrit, quam quidem vulgo existimatur.

IV. Est autem raro primarius morbus, sed plerumque alterius effectus & symptoma, neque semper ejusdem. Hydrops ascites: tussis inveterata: asthma contumax: hydatides disruptæ hydrocele discussa: cordis majorumque vasorum morbi: frequentissime thoracis hydropem excitare deprehenduntur.

V. Quum vero hoc malum pleraque symptomata cum multis pulmonum morbis communia habeat, & empyematicis adeo adfinia, ut per causas antecedentes unice distingui posse videantur: mirum non est, de difficili mali diagnosi omnes fere medicos conqueri.

VI. Inprimis autem mali hujus suspicionem faciunt, nulla antegressa inflammatio: erecta & difficilis respiratio: ponderis ad diaphragma sensus: tussicula: decubitus, ut in empyemate: pedum manuumque oedematofus tumor cito adparens scroti tumor, & ad ejus augmentum vel decrementum, decrementum vel incrementum symptomatum: impossibilis longa in lecto mora, sed subita expergefactio cum suffocationis periculo: fluctuatio aquæ: urina initio morbi alba, copiosa, dein paucior & saturatio-

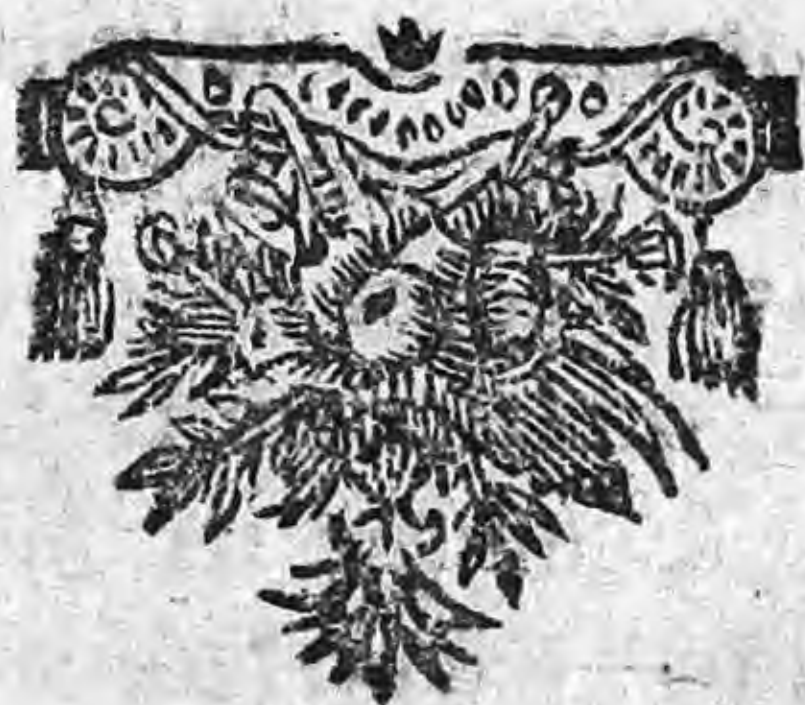
ris coloris : pulsus maxime inæqualis : an & prævia intra præcordia ebullitione, spumosa & liquidæ materiæ ex ore excretio?

VII. Pondus aquæ prementis : facilis ejus putrefactio : difficilis ex thoracis cavo expulsio : indoles morbi, cujus hoc malum symptoma est : thoracis hydropem chronicis, periculosis, & vix curandis morbis accensendum jubent.

VIII. Quod si vero, favente natura, aliquando sanatus legatur, id potissimum per diuretica, setacea per scrotum transmissa, & fonticulos cruribus immisos factum deprehenditur.

IX. Quare & his viis medicus aquam expellere conabitur : quod si non successerit, viresque constiterint, ad thoracis paracenthesin deveniet.

X. Neque negliget, educta aqua, remediis illum morbum expugnare, vi cujus excreta modo aqua collecta fuerat, ne recidiva expectetur : sed & hoc non facile ; sæpe αδύνατον.

LIBER SEPTIMUS.

DE

MORBIS VISCERUM.

ABDOMINALIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Hepatitide.

H*Epatitis*, seu *inflammatio hepatis*, vel in arteriæ hepaticæ propaginibus, vel in ramulis venæ portarum sedem habere potest. Hanc *venosam*, illam *arteriosam hepatitidem* non incommode vocaveris.

II. Ex quibus quidem *venosam* rarius, *arteriosam* frequentius nasci necesse est: sed ita tamen, ut raro alterutra sola perstet, sed alteram altera producat.

III. Antecedunt utramque, tum generales omnium inflammationum causæ, tum speciales quædam huic determinatæ inflammationi propriæ quasi & privæ: copia olei omento contenti: malum hypochondriacum: metastasis materiæ morbificæ cujuscunque in hepar: calculus: bilis crassa, viscida, tenax, acris: Icterus: externorum remediorum ad hepar intempestiva applicatio; eorumque vel frigidorum, potissimum in acutis, aut æstuante corpore, vel calidorum, vel attrahentium: sitis intensa, diu

tolerata : febris ardens animi pathemata : vomitus validus, repetitus : simplex hepatis obstructio : vermes : sordes : pituita : diuturnus usus alimentorum viscosorum, lentorum, tenacium, acrium : ictus : lapsus : contusio : vulnus.

IV. An non utilis hepatitidis distinctio in eam, quæ convexam ; & illam, quæ concavam superficiem jecinoris obsidet ? certe id & ad prognosin & ad medicinam faciendam distinguere juvat.

V. Comitatur malum febris continua acuta, quam in cæteris inflammationibus : dolor punctorius, non ex acutissimis, in dextro plerumque, nonnunquam & sinistro hypochondrio ; sæpe & epigastrio ; sæpe in his omnibus locis : qui inspirando, tussiendo, excrementis excernendis, decubitu in dextrum latus, tum & à pastu augetur : dolorificus singultus : sitis : urina parca, rubra, flammea, ardens : vomitus biliosus : oculorum album flavum, pallidum. An & tumor in alterutro hypochondrio ? an Icterus ? An hæc bina symptomata quidem semper & necessario adsunt ?

VI. Periculosior adfectus abit in mortem, nata gangræna visceris putrida ; diarrhœa cruenta ; pessima dysenteria.

VII. In abscessum scirrhumque haud raro terminatur.

VIII. Sed & in sanitatem exit, vel simplici resolutione ; vel evacuatione critica, nec tamen semper eadem. Igitur, 1. narium hæmorrhagia, copiosa, è nare dextra. 2. alvi fluxu bilioso ; cujus utilitatem determinant tempus, quo ad-

paret : symptomata concomitantia : materiæ excretæ indoles. 3. sanguinis è vasis hæmorrhoidalibus fluore. 4. copiosa urinæ criticæ excretionem. 5. copioso, æquabili, flavescente sudore. 6. vomitu. An & dolor in sinistro hypochondrio? an scabies? an accedens febris hepatidem solvit.

IX. Medicinam determinant resolutionis, aut evacuationum criticarum præsentia, vel defectus.

X. His enim non adparentibus; omne præsidium in V. S. majoris tamen utilitatis in arteriosa, quam in venosa hepatitide; in brachio, an potius dextro? instituenda: in purgantibus cholagogis lenioribus: clysmatibus, sæpius injectis: remediis diluentibus, resolventibus, sine multo stimulo incidentibus, nitrosis, mellitis, saponaceis: fomentis, cataplasmatibus resolventibus: cucurbitis, nec tamen continuo in malis initio admovendis.

XI. At si criticarum evacuationum indicia conspiciantur, naturæ conatibus obsistendum non est: sed eo, quo vergit, ducere illam oportet.

XII. Quod si vero malum neque arti, neque benignæ naturæ cedat; facile in *suppurationem* abit: quæ prævidetur ex tempore resolutioni dicato jam elapso: ex nullis indiciis, aut resolutionis, aut criseos factæ: symptomatum perduratione: ex vagis horripilationibus. Ita futurum, ita actu formari abscessum prælagimus.

XIII. Factum vero eundem novimus, 1. ex prægressis. §. XII. 2. ex remissione symptomatum. 3. ex dolore gravativo ad jugulum, summumque humerum diffuso. 4. ex tumore, in dextro hypochondrio potissimum, ab alio, sæpe & hic apparente, sollicite distinguendo. 5. ex febricula hectica, ejusque symptomatis. An diu durans Icterus? an decubitus in omnem partem molestus? an vini fastidium? an intolerabilis cruris suræque dolor inter certiora hepatici abscessus signa referenda sunt.

XIV. Nobilitas visceris: summa humorum hepaticorum alcaliscentia: mala plerumque confecti puris conditio: facillima labis cum vicinis communicatio, minus fortunatam prognosin instituendam monent: variam tamen pro varietate loci adfecti: pro variis purulentæ materiæ qualitatibus: pro vario denique, quo terminatur, modo.

XV. Etenim abscessus vel 1. per totam hepatis substantiam diffusus eandem consumit: vel 2. rumpitur, stillante pure in abdominis cavum: vel 3. absorptum ex abscessu pus cum massa sanguinea commiscetur, perque totum corpus circulatur: vel 4. deponitur in cavum intestinorum, aut ventriculi, tumque vel diarrhœa, vel vomitu purulentis terminatur: vel 5. peritonæum musculosque abdominales extrorsum premit, manibusque facile palpandum tumorem excitat: vel denique 6. pluribus ex his modis simul finitur.

XVI. Ex quibus quidem quatuor priores, vel absolute letales, vel ad summum periculosissimi sunt: quintus vero interdum salutaris esse deprehenditur, licet periculi expers nunquam sit.

XVII. Quemcunque vero eventum habuerit abscessus, requiritur, 1. ut purulentam caco-chymiam, cum sanguine facile communicandam, præcaveamus. 2. ut generatum in hepate ulcus, si fieri possit, mundemus & consolidemus.

XVIII. Quibus quidem scopis, difficulter sane feriendis, inserviunt acescentia: saponacea: vulneraria: lacticina: serosa: nitrosa: balsamica: & quarum in his efficacia satis celebrari non potest, medicatæ fontium aquæ.

XIX. Præter quæ tamen attendendum est ad singularem modum, quo abscessus terminatus est: quod si fiat, enato tumore in hypochondrio dextro, omnis spes in perforando eodem, contentoque puri exitu conciliando sita est.

XX. Debet autem illa apertura vel secando, vel urendo fieri: quam posteriorem methodum veteres metu imminentis hæmorrhagiæ alteri prætulisse leguntur.

XXI. Effluens vero pus, vel melioris, vel peioris notæ, feliciorum minusve felicem sanationem prælagiet, quæ ea ratione, quam §. XVIII. docet, unice obtineri posse videtur.

XXII. Fieri porro interdum videmus, ut hepatis inflammatio, neque resoluta, neque suppurata, in *scirrhum* abeat, quem itidem à simplici hepatis obstructione nasci posse non difficulter intelligimus.

XXIII. Quicquid enim materiam, vel in jecinoris vasculis, vel in glandulosis ejusdem folliculis hærentem, indurare, inspissare, inque lapideam fere duritiem convertere, ejusdemque cum continentibus canaliculis concretionem promovere potest: id omne hepatis scirrhum producere valet.

XXIX. Poterit igitur scirrhum hepatis antecedere hepatitis: simplex obstructio, minus prudenter tractata: contusio: vini generosioris abusus: medicamenta, vel valde refrigerantia, vel plurimum calefacientia ad jecinoris regionem admota; & plura alia.

XXV. Malum hoc, quod facilius detegitur, si convexam, quam si concavam hepatis regionem obsederit, his fere indicibus cognosci potest, 1. ex prægressis. 2. ex tumore duro, inæquali, renitente, in dextro plerumque hypochondrio, aliquando & in sinistro, nonnunquam & in epigastrio, facilius in gracilibus, tum & in situ erecto, detegendo. 3. faciliori in dextrum, quam in sinistrum latus, decubitu. 4. ex sensu ponderis & gravitatis. 5. ex doloris absentia, quamdiu tumor benignus, qui vero, si adsit, gravativus potius, quam lancinans observatur. 6. ex respiratione impedita. 7. albo oculorum mire pallido, interdum & flavo. 8. An & ex ictero? certe ille & in aliis morbis à scirrho diversis adest, neque semper & necessario scirrhum comitatur.

XXVI. Hæc vero ipsa signa, sed leviora, in simplici hepatis obstructione adsunt: nec mirum,

quum & scirrhi & obstruct ionis materia sæpe vix nisi duritie gradu videatur differre.

XXVII. Chronicum, fere incurabilem, nec plane periculi expertem hunc morbum nemo non pronuntiabit, qui naturam mali; facilem irritationem, & sic in cancrum degenerationem; facile supervenientem icterum, inprimis & hydropem, consideravit.

XXVIII. Obstructio nondum scirrhusa curabilis: vere scirrhusa, ut curari nequit, ita vix tractanda. Prior ad sui curam exigit attenuantia: incidentia: amaricantia: antiscorbutica: saponacea: mellita: oxymellita: serum lactis: fuliginosa: biliosa: chalybeata: intermistis purgantibus, maxime aloeticis: tum & medicatas plerumque foteriorum fontium aquas: quibus externa ejusdem naturæ adjungenda.

XXIX. Referata obstructione vasa debilitata corroboranda: quod & pleraque ex recensitis remediis felicissime præstant.

C A P U T I I.

De Ictero.

Icterus, icteritia, morbus regius, morbus arcuatus vel arcuatus, aurigo, (his enim & pluribus nominibus insignitur) vocatur naturalis coloris, quo corpus gaudet, degeneratio in colorem flavum, bilis colori simillimum, interdum & viridem, nonnunquam subnigrum.

II. Hæc vero flavedo, licet ubique conspiciatur, potissimum tamen, primumque in ocu-

lorum albo comparet; tum & in illis locis, quæ tenuissima epidermide investiuntur.

III. Neque exterior tantum corporis superficies; sed & interiores partes pleræque, tam solidæ, quam fluidæ flavo hoc colore tinctæ observantur.

IV. Hujus vero flavedinis causam in bile quærendam esse, tum color; tum oris amarities; tum cinerea & grisea fœculentæ materiæ facies manifesto evincunt.

V. Quum vero duplex potissimum bilis sit, cystica & hepatica, quæri posset, utra harum flavedinis causa sit. Sane, quamvis præcipue cystica peccare videatur, non tamen hepatica plane excludenda est, quæ interdum sola, interdum simul cum cystica hunc morbum generare posse videtur.

VI. Et quidem morbus generabitur, si alterutra hæc bilis à vasis sanguiferis excepta sese cum massa sanguinea commiscuerit, & cum ea ad omnes corporis partes, tam interiores, quam exteriores, delata fuerit.

VII. Id vero ipsum futurum intelligitur, si vel tanta copia secreta fuerit, ut omnis à ductibus suis excipi neget: vel, si impedimenta dentur, quæ bilis excretionem in intestinum duodenum, aut vesiculam fellis impediant.

VIII. Negari tamen vix potest, longe frequentius illam icteri speciem occurrere, quæ ab impedita bilis in intestina evacuatione oritur.

IX. Possunt igitur icterum generare hepatis inflammatio, obstructio, suppuratio, scirrhus,

quamvis omnia hæc hepatis mala etiam sine ictero adesse possint. Vesiculæ felleæ inflammatio, suppuratio, spasmus: sordes, vermes, calculi illi inhærentes. Ductum tam hepatici, quam inprimis cystici, & communis compressio, obturatio, constrictio. Corpus quodcunque in duodeno hærens, & se osculo choledochi ductus opponens. Venena varia. Febris unde alius icterus symptomaticus, alius criticus. Graviditas.

X. Anxietas præcordiorum: cardialgia: hypochondriorum tumor: dolor, vel obtusior, vel acutior: vagæ horripilationes: adpetitus prostratus: nausea: vomitus biliosi: sitis intensior; somnus turbatus: ructus: flatus: borborygmi: colica: instantem icterum præsagiunt.

XI. Præsentem demonstrant cutis flavedo: urina saturate rubra; spumam flavam conquassata concipiens; immissumque linteum vel chartam flavo colore tengers; dum excernitur, ardens: fœces albæ, griseæ, lentæ, viscidæ, fœtentissimæ, quod tamen in omni ictero sic se non habet: accedunt pruritus indomabilis: pustulæ: vesiculæ: aliquando febris acuta: cachexia: hydrops ascites.

XII. Causæ icterum generantes ex prægressis: ex symptomatibus, morbisque cum ictero conjunctis: ex fœculentæ materiæ colore: ex febris vel absentia, vel præsentia; ex recidiva mali frequentiori, deteguntur.

XIII. Major minorve morbi duratio; periculum majus minusve determinari non potest.

nisi cognita causa, quæ icterum generavit: pro cuius varietate omnino varia est instituentia prognosis.

XIV. Neque eandem in omni ictero adhiberi posse medicinam satis patet: sæpe enim diversa & opposita plane ad sui curationem remedia morbus hic exigit.

XV. Qui enim vitio inflammati hepatis oritur, aut nimiam bilis secretionem pro sua causa agnoscit, ille V. S. refrigerantibus: nitrosis: humectantibus: cholagogis: tractari debet.

XVI. Qui ab alia adfectione hepatis, aliove morbo generatur, curabitur curato illo, à quo symptomatice producit morbo.

XVII. Unde intelligitur, quare solum rheum aliquando icterum sanat? quare antihysterics, antispasmodicis, opiatis, sæpe feliciter cedit? quare in gravidis sæpe non fugetur, nisi excluso foetu? an possunt vera icteri specifica dari? an inter ea cortex Peruvianus referri meretur?

XVIII. Quum vero longe frequentissimus sit ille icterus, qui ab obstructis ductibus biliaris per tenacem, viscidam & gypseam materiam, & impedito bilis in duodenum influxu oritur, ejus inprimis curatio tradenda.

XIX. Obtinebitur autem illa tum per emetica, quamvis semper aliquid incerti illis insit: tum per cathartica paulo validiora: tum per incidentia, deobstruentia, amaricantia, hepaticamica vegetabilia: tum per neutros, vel alcalinos sales, fixos, volatiles: tum per saponacea nativa, artificialia: tum per animalia sale vola-

tili prædita, eorumque bilem: tum per olea stimulantia: tum denique per chalybeata.

XX. Ex quibus graminis succo: radici pareiræ bravæ: acmellæ: oleo carabes, & therebinthinæ multi primas deferunt.

XXI. Neque abstinebimus ab externis unguentis, linimentis, emplastris, resolventibus, incidentibus, attenuantibus.

XXII. In his vero tamdiu pergendum, donec omnis oculorum flavedo disparsa, & tinctæ eadem fœces iterum liberrimum bilis in intestina iter demonstrant.

XXIII. Quod ubi adparet, pergendum aliquamdiu in usu vini medicati amaricantis, corroborantis, chalybeati, omniumque, quorum ope debilitata vi morbi vasa & viscera tonum suum roburque iterum acquirant.

XXIV. Quæ vero remedia à nonnullis ad flavum cutis colorem tollendum commendantur, de iis certe plus prædicatur, quam revera in illis inesse deprehenditur.

C A P U T I I I.

De Hydrope.

I Ctero inveterato frequentissime succedens; vitio hepatis non raro enascens, merito his subjungitur *hydrops*.

II. Qui commode definiri potest, quod sit collectio materiæ aquosæ præter naturam in certo quodam corporis loco.

III. Hunc vero locum constituunt vel cavitates naturales, ut cerebri, thoracis, abdominis, uteri, ovarii, testium, folliculorum glandulorum, cellularum, cryptarum: vel præternaturam factæ: vel ipsa vasa ultra modum distenta & dilatata, quod in hydatidibus inprimis locum habere videtur.

IV. Pro varietate nunc loci, quem malum occupat: tum & pro varia indole materiæ cava implentis, neque enim semper eadem illa est, variis nominibus malum hoc insigniri, inque varias species dividi consuevit.

V. Ex his autem inprimis memorantur *anasarca*: *tympanites*, *ascites*: è quibus prior à pituita: alter à flatu: tertius ab aqua generari creditus fuit.

VI. *Anasarca* igitur, quæ & *leucophlegmatia* dicitur, multisque aliis nominibus adpellatur, sedem suam habet in cellulis tunicæ cellulosæ, quæ ab aqua, fero, lymphæ expansione tumorem, vel universalem in toto corpore, vel particularem in hac illave parte excitant: qualis non in exterioribus tantum sed & in interioribus visceribus oriri potest: quin & ab interioribus ad exteriora, & contra per *μετάστασιν* transire.

VII. Cognoscitur, 1. ex tumore laxo, albo, frigido. 2. ex parva ad adpressas manus resistentia. 3. ex indolentia. 4. ex remanentibus impressorum digitorum foveis.

VIII. Causæ mali, causarumque mali ablatio ex historia & curatione ascitis facile intelligentur.

IX. *Tympanites* minus apte inter hydropis species relatus ; neque enim ab aqua oritur ; pro sui causa agnoscit elasticam, flatulentam, aëriam materiam, abdomen in insignem tumorem distendentem ; quæ ratio est, quod Gr. ὑδρῶς ξηρὸς Lat. *hydrops siccus* dicatur.

X. Sedem autem habet hæc elastica materia, vel in ipso abdominis cavo : vel, quod forte frequentius, in cavitate intestinorum.

XI. Cognoscitur malum, 1. ex solo ventris tumore. 2. ex nullis impressorum digitorum foveis, nisi anasarca conjuncta fuerit. 3. ex sonitu, quem percussus venter instar tympani edit. 4. ex nulla humoris fluctuatione, moto corpore, deprehensa. 5. ex pondere corporis non aucto ea proportionē, qua augetur tumor.

XII. Causæ mali variæ, 1. ros abdominis non resorptus. 2. materia corrupta in cavo abdominis, vel intestinorum contenta. 3. intestinorum tunicæ perforatæ. vel, 4. fibræ eorundem per διαπυρρῶσιν secedentes. 5. an earundem spasmus? 6. an earundem paralyxis? 7. an & vulnus in cavum abdominis penetrans.

XIII. Malum hoc post longas ambages & longa tædia in ascitem, inde in mortem transire consuevit.

XIV. Parum adversus tympanitidem in arte præsidii. Interest tamen, unde ortus sit. Vix multum solatii ab instituta paracenthesi capi posse videtur.

XV. *Ascites* autem, de quo hic in primis agendum est, vocatur collectio aquæ in cavo abdominis.

XVI. Cu-

XVI. Cujus iterum variæ occurrunt species pro varietate materiæ, quæ in cavo abdominis continetur: tum & pro vario loco, quem illa materia occupat.

XVII. Etenim vel in ipso cavo abdominis inter intestina & peritonæum collecta hæret aqua: vel inter binas lamellas peritonæi ab invicem secedentes: vel forte in singulari sacco, qui inter peritonæum & intestina hæret: vel in multis singularibus & distinctis vesiculis. An & in ipsis mesenterii glandulis lymphæ stagnare, easque extendere valet?

XVIII. Collecta autem in his cavis aqua, vel puram lympham, serumque; vel alios humores, eosque vel solos, vel lymphæ commixtos, ut sanguinem, chylum, pus, urinam, refert: unde alius ascites urinosus: chylosus alius: alius lacteus: &c.

XIX. Ex quibus liquet, proximam, materialem, continentem ascitis, cæterorumque hydropum causam esse lympham, vel puram, vel aliis humoribus imprægnatam, quæ vel in propriis vasis stagnat, vel ex iisdem in cavitates quasdam, sive naturales, sive præter naturam factas effunditur.

XX. Hæc vero collectio lymphæ à variis & diversis admodum causis producitur, quæ commodissime ad *quatuor* distinctas *classes* referri possunt.

XXI. Harum *prima* continet eas causas, quæ arteriarum serolarum vel lymphaticarum oscula nimis aperire & dilatare possunt.

XXII. *Altera* eas complectitur, quæ efficiunt, ut major feri vel lymphæ copia sanguini inhæreat, quam naturaliter illi inesse debebat.

XXIII. Ad *tertiam* referuntur, quæ impediunt, quominus resorptus humorum, eorumque per venas ad cor refluxus commode fieri possit: quo spectat, 1. vis vitæ debilis. 2. vasorum absorbentium obstructio. 3. venarum majorum, vel lymphaticarum, vel sanguiferarum aut obstructio, aut compressio.

XXIV. Sub *quartam* denique classem reducuntur, quæ vasa lymphatica, vel arteriosa, vel venosa, ita disponere possunt, ut vel nimium dilatentur, vel extensa crepent, atque dissiliant.

XXV. Ex quibus sequentia pulcre intelliguntur. Quare laxa corpora in primis hydropi obnoxia? quare post toleratos morbos tam chronicos quam acutos; post ingentem quamcunque evacuationem; post diuturnam in aëre humido frigidoque moram; post abusum potuum aquosorum tepidorum tam frequens malum? quare ab usu aquæ frigidæ; ab impedita perspiratione; ab ictero; à scorbuto; à febribus malignis; à corporis quiete; ab ulceribus internis toties hydrops? quare pars vinculo constricta oedematosa evadit? quare in gravidis oedematosus pedum tumor? quare viscerum obstructiones toties hydrops excipit? quare post abusum spirituum fermentatorum; post febres intermittentes, aut nimis diu toleratas, aut intempestivo corticis usu suppressas; post adstringentia

venena frequens ascites? tum denique, quare vis externa; dolores enormes; retentæ evacuationes sæpe in hydropem terminantur?

XXVI. Incipiens ascites haud ita facile dignoscitur propter phænomena, quæ cum aliis morbis communia habet. At confirmatio cognosci non difficulter potest.

XXVII. Etenim incipit malum cum torpore, gravitate, ad motum impotentia; respiratione solito difficiliore: oedematoso pedum tumore, circa vesperam aucto, at matutino tempore minore: lento abdominis tumore, qui sensim sensimque increscens præsentis ascitis suspicionem quam maxime firmat. Accedit materiæ abdomine contentæ fluctuatio ad ejus motum vel percussionem, nec tamen semper, exploranda: oedematosi tumoris per crura, femora, scrotum diffusio: superiorum partium emaciatio: hernia aquosa, tam inguinalis, quam umbilicalis: maxima respirationis difficultas: anxietas: orthopnoea: alvus sicca, constipata: urina parca, foetida, lixiviosa: nullus sudor, perspiratio nulla: febricula primum lenta, mox acutior: appetitus prostratus: sitis intensissima: tussis molesta: narium hæmorrhagiæ: aquæ acrimonia: viscerum inflammatio, gangræna: ulcera pessima.

XXVIII. Malum hoc chronicum: sanatu semper difficile, facilius olim in servis quam liberis; varium pro causarum symptomatumque varietate eventum habens; si sitis, tussis, gangræna,

narium hæmorrhagia, diarrhœa accesserit, fere certo letale censendum.

XXIX. Curatio ascitis ut feliciter cedat, tribus indicationibus satisfaciendum est, quarum prima exigit, *aquas in cavo abdominis collectas inde expellere*. Altera, *eductis aquis causas, quæ easdem colligi fecerunt, emendare, tollere*. Tertia denique *viscerum solidarumque partium debilitatem, sæpe ascitis causam, semper effectum, corrigere*.

XXX. Priori scopo inserviunt omnia *evacuantia*, quæ commode distinguuntur in *interna & externa*.

XXXI. Ad *interna* spectant *purgantia*: *emetica*: *diuretica*: *sudorifera*: *exsiccantia*.

XXXII. *Externa* sunt vel *discutientia*: vel *sensibiliter evacuantia*: quorum posteriora iterum duplicia, vel enim evacuunt aquam ex ipso illo loco, in quo collecta hæret: vel inde ad alium locum determinant.

XXXIII. In usu *purgantium*, quæ non tantum contentam intestinis, sed & cavo abdominis lympham inde ejicere posse tum experientia deprehenduntur, tum ratione intelliguntur, id omnino observandum est, 1. ut dentur validiora. 2. ut sæpe repetantur, paucorum dierum intervallo interjecto. 3. ut ab illis caveatur, si nimia adfuerit debilitas: inprimis 4. si corruptorum jam viscerum adfuerint indicia.

XXXIV. Itaque talia inprimis *cathartica* eligenda, quæ *hydragoga* in arte adpellantur, qualia potissimum sunt, quæ parantur ex gia-

lappa : bryona : mechoacanna : hermodactylis : cucumeris agrestis succo : soldanella : iride nostrate : esula : ebulo : sambuco : rhamno cathartico : mercurialibus : gutta gamba : colocynthide : lapide lazuli : an & rheo ? tum seorsim sumptis, tum mistis inter se, tum variis compositis officinalibus.

XXXV. *Emetica*, circa quæ eadem cautela adhibenda, quæ circa cathartica, ex antimoniatis inprimis parata conveniunt : quibus, ut non *ἀνω* tantum, sed & *κάτω* operentur, purgans hydragogum commode admiscetur.

XXXVI Contingit autem haud raro, ut post emetica & cathartica, licet maximam aquæ copiam ejecerint, tumor abdominis auctus potius, quam imminutus videatur : quale quidem tumoris augmentum spasmis flatibusque, à remedium operatione suscitatis, deberi, vel ipsa curatio docet, quippe quæ optime carminante, antispastico & opiato medicamento instituti deprehenditur.

XXXVII. *Diuretica*, quæ, si eorundem operatio æque certa & medentis imperio subjecta esset, catharticis & emeticis præferenda forent, potissimum talia conducunt, quæ ex sale per incinerationem facta constant : quod si aqua solveris, habebis alcalinum : si vino rhenano, sallem obtinebis neutrum, quem si desideres, & ammoniacalia pulcre profunt.

XXXVIII. Neque certe minus sæpe necessarium est longe oppositis salibus, acidis scilicet, urinam provocare, quæ igitur vel per se, vel

vegetabilium diureticorum decocto, aut vino medicato instillata non sine fructu adsumuntur.

XXXIX. Ad internum vero vel vermium majalium, vel inprimis cantharidum usum, Hippocrati jam laudatum, & recentiorum nonnullis deprædicatum, haud temere accesseris.

XL. Minoris efficaciae, sed nec tamen inertia plane censenda sunt *sudorifera*. Sola tamen interna, nisi externis juventur, tantum sudoris, quantum ad eliminandam lympham requiritur; vix videntur posse projicere.

XLI. *Exsiccantia* denique, quamvis & hæc sola nihil, cæteris juncta aliquid valeant, vel insensibiliter humores lymphaticos diffiant, vel spongiæ instar absorbent: quorum prius ab aromatibus & corroborantibus: posterius à victu sicco, salino, sollicitaque à potu abstinencia expectandum videtur.

XLII. Neque tantum internis præfidiis, sed & externis utendum: inter quæ memorantur *discutientia*, quæ lympham collectam sine ulla nova apertura educunt: sive id fiat per ampliatos cutis poros, sive pellendo in vasa absorbentia: qualia sunt omnia tam actu quam potentia calida: spirituosæ: frictiones siccae, aromaticæ: sal siccissimum: balneum siccum, calidum, sudatorium: calor solis, arenæ, fimi animalium, similisve.

XLIII. Inter externa vero, quæ *sensibiliter evacuant*, recensentur vesicatoria: fonticuli: setacea: in quorum tamen applicatione summa requiritur prudentia, ne gangrænam excitata hinc ulcera contrahant.

XLIV. Quæ quidem si nihil juverint, unum, sed incertum admodum, in ascite superest remedium, paracenthesis abdominis.

XLV. In qua quidem instituenda attendendum est, ad viscerum conditionem, utrum scilicet eam fieri patiatur, nec ne: ad morbi causam, durationem, symptomata conjuncta: ad locum perforandum: ad instrumentum perforaturum: ad copiam educendi liquoris: ad symptomata eductæ aquæ supervenientia: ad indolem excretæ lymphæ: unde successus operationis, morbique eventus prævidetur.

XLVI. Eductis aquis morbi effectus sublatis sunt, non causæ, quas tollere *altera* jubet *indictio*. Huic non eodem semper satisfacit modo, sed pro causarum varietate vario; ergo interdum hoc præstari potest per emetica; purgantia; diuretica; antimoniatata; mercurialia; venerea; salina; interdum corroborantia; interdum adstringentia; nonnunquam stimulantia, calida.

XLVII. *Debilitati* solidarum partium, educ-tis aquis, sublatis causis, sæpe superstiti succurrit vinum medicatum ex aromaticis; roborantibus; subadstringentibus; inter quæ lignis santali; cinnamomo; cortici cascarillæ, peruviano; marti primæ debentur: tum & potissimum justum regimen rerum non naturalium.

XLVIII. An hepar, aut lien, aut utrumque viscus semper hydropis fomes? an in omni hydrope lentum, tenax, viscidumque peccat? an non hydrops à contrariis plane causis generari potest? cur toties omentum in hydropicorum

cadaveribus abesse, vel mole sua imminutum observatur? estne illa absentia causa, an effectus hydropis? cur in anasarca non æquabilis est totius corporis superficies; sed alia pars magis, alia minus protuberare deprehenditur? an omnis hydrops iisdem remediis persanandus? An V. S. unquam in hydrope locum habet? an in omni omnino hydrope purgandum? an in omni hydrope sollicitè ab omni potu, quo sitim extinguas, est abstinendum? an & quando aquæ minerales hydropem sanant?

C A P U T I V.

De adfectibus Lienis.

QUicumque morbi hepar invadere observantur, eisdem & *lien* pati deprehenditur: obstruitur namque, inflammatur, suppuratur, quin & frequentissime in scirrhum abit.

II. Inprimis autem magnam in molem excrescere, imminuta reliqui corporis substantia, observatur, unde non inepte fisco illum comparabat Trajanus, quod ditescente cives ad pauperiem redigi solent.

III. Tumque oriuntur mirabilia, & scorbuticis simillima symptomata, Hippocrati olim memorata; quæ ex vitiata bilis confectione, atque hinc depravata *χυλοποίησις*, commode explicantur.

IV. Propter vero singularem consensum, qui inter lienem heparque intercedit, fieri omnino

non potest, quin, si aliquandiu perstent lienis mala, similibus etiam hepar corripitur.

V. Unde liquet eandem, quæ in hepatis morbis, hic instituendam esse prognosin: neque dissimilem adhibendam esse medicinam, quod & de plerorumque abdominalium viscerum adfectibus intelligendum est: & sane remedium spleneticorum, ut adpellari consueverunt, eadem fere est, quæ hepaticorum efficacia.

C A P U T V.

De Ventriculi Inflammatione.

COpiosissima vasa per ventriculum dispersa eundem, ut cætera viscera, inflammari posse certo evincunt.

II. Magnus porro eorundem numerus: summa ejus sensilitas: aëris calidi, frigidi, infecti in eundem ingressus: alimentorum potulentorumque actu, potentia calidorum, frigidorum, acrium deglutitio: diuturna eorundem in ventriculo mora unam ex frequentissimis morbis *ventriculi inflammationem* significant.

III. Et sane, licet satis frequens sit malum, longe tamen frequentius occurreret, nisi provida natura talem ventriculo conditionem conciliasset, qua, aliunde facile futura, pulcre præcaveretur phlegmone.

IV. Copia enim lymphæ, tum in ipso ventriculo genitæ, tum aliunde ad hunc delatæ: mucus involvens: facilis ad ingesta noxia

vomitibus morbum hunc sæpe felicissime aver-
tunt.

V. Malum, hoc quod diversas sui agnoscit
causas, tum externas, tum in ipso ventriculo
vicinisque visceribus hærentes, cognoscitur ex
febre acutissima, continua: dolore, pungente;
ardente, in epigastrio potissimum hærente;
sed & ad latera dorsumque diffuso; violentissi-
mo; in inspiratione, tussi, alvi exoneratione,
ingestis alimentis potulentisque exacerbato: vo-
mitu adsiduo, dolorifico: accedente nonnun-
quam convulsione: animi deliquio: siti intole-
rabili: ardore totius corporis.

VI. Quisquis ad ventriculi fabricam; usum;
summum cum visceribus vitalibus commer-
cium: necessarium & non evitandam mali ex-
acerbationem attendit: haud temere morbum
hunc periculosissimis accensebit, sæpe subito
letalem; difficulter resolvendum; haud raro in
abscessum, nec minus frequenter in gangræ-
nam, quandoque & in scirrhum, inde & in
cancrum abiturum.

VII. Ad curam mali faciunt V. S. repetitæ:
cucurbitæ dorso, scapulis, tandem & epigas-
trio admotæ: clysmata sæpe injecta: fomenta,
cataplasmata, emollientia, antiphlogistica:
emulsiones: diluentia.

VIII. At nitrosa, acida, camphorata in cæ-
teris inflammationibus adeo laudata, hic vel
plane exulare, vel parcius exhiberi debent: ne-
que purgantibus, neque initio opiatis locus.

IX. Sed nihil exitius, quam calidis, aromaticis, spirituosus ignem augere: quod imprudenter sæpe fit, confuso hoc cum alia ægritudine morbo; errore hercle, quo non alius perniciosior magis.

X. Ulcus ab abscessu, non resoluta phlegmone, natum, difficulter sanabile, optime tractatur motum vomitumque per opiata sistendo: parce alimenta & potulenta exhibendo, lenioribus, blandioribusque detergentibus utendo: fero inprimis lactis medicato, lacte ipso, & mineralibus aquis

XI. At in scirrhum si abierit, immedicabile est malum. Cavendum, ne in cancrum abeat, exquisita potissimum diæta. Tum diu ferri potest. Alias pessima & mirifica symptomata producuntur.

XII. Gangræna si ventriculum occupaverit, ne ipsa quidem, si velit, salus hominem servaverit.

C A P U T VI.

De læsa & vitiata Concoctione.

Primaria ventriculi actio consistit in immutandis alimentis in chymum, intestinorum efficacia deinde in chylum convertendum, quam *concoctionem* hodie vocamus, retento, quod veteres eidem minus proprie imposuerunt, nomine.

II. Quæ quidem vel plane non peragitur, tumque ἀσπεία: vel difficulter, tumque δυσπεία:

vel lente & tarde, & tum βραδυτερίᾳ dicitur : vel denique in non bonum chylum, sed vitiosum liquorem alimenta convertuntur, tumque διαφθορὰ malum vocatur : quo & citam, sed malam digestionem reducas.

III. Quum vero ad naturalem concoctionem & ipse ventriculus, & causæ aliunde ventriculum determinatæ concurrant : poterunt hæc symptomata vel ventriculi vel aliarum causarum vitio produci, quarum tamen priores huc imprimis spectant.

IV. Res autem certa est, quod læsa concoctio, quæcunque etiam ejusdem causa sit, malum sit non contemnendum, quum, vitiata boni chyli confectione, nutritio corporis imminuatur, necesse sit : unde corporis extenuatio, consumptio, phthisis, hydrops necessario generabuntur.

V. Sed & hoc certum est, quod pro varietate causarum periculum varium futurum sit, dum aliæ graviores, leviores aliæ ; aliæ expugnatu faciles, difficiles aliæ ; aliæ insanabiles observantur.

VI. Si salivæ defectus concoctionem læserit, fiet illud, vel impedita ejusdem secretionem, vel secretæ expuitione nimia : regeneranda igitur ejusdem secretio ; sublatiis causis impediētibz, & sollicitè curandum, ut omnis, quæ in os adfluit, deglutiatz.

VII. Nimia pituitæ copia ventriculo contenta si ἀπεψίαν produxerit, incidenda primum ; tum ἀνω vel κάτω expellenda : denique roborandus stomachus.

VIII. Neque dispari modo procedemus, si corrupta bilis ventriculo inhærens appetitum, digestionemque sustulerit, habita tamen peccantis materiæ ratione.

IX. Sin impeditus bilis influxus in intestina causa mali fuerit, tollenda obstacula influxuræ bili, ejusque defectus per amaricantia supplendus.

X. Et quamvis acidum digestionem faveat, idem tamen si copia vel intensitate peccaverit, concoctionem lædet. Succurrent temperantia: biliosa: alcalina.

XI. Oleosum vero rancidum si peccaverit, saponaceis acescentibus & cathartici locus erit.

XII. Nimia fibrarum ventriculi laxitas, cui imminutus ventriculi calor respondet, si digestionem vitiaverit: tollendæ laxitatis causæ, abstinendo ab aquosis, calidis; refrigerantibus: fibrarum tonus instaurandus per externa, interna; aromatica; corroborantia; spirituosam; diætam siccam; frictiones; mechanicum corporis motum.

XIII. Nimia rigiditas fibrarum an & illa sæpe *ἀνέψιας* causa? an hinc læditur concoctio in iis qui spiritibus fermentatis adsumendis dediti sunt? an hinc in senibus frequens adeo malum? an non paralytis & aliud quodcunque topicum malum ventriculi *ἀνέψιας* producere potest? an non eadem causa aliquando concoctionem tollere; aliquando intendere valet?

CAPUT VII.

De Nausea & Vomitu.

Nausea est frequens, assiduus, sed irritus conatus ore ejiciendi illa, quæ in ventriculo vicinisque partibus continentur, cum sensu fastidii & horroris conjunctus.

II. *Vomitus* vero est invita, violenta; & fastidiosa ex ore per oesophagum expulsio contentorum ventriculo & visceribus vicinis.

III. Unde liquet, bina hæc symptomata ejusdem plane esse naturæ, sed tantum intensitatis gradu inter se differre: unde quæ de altero dicentur, ad alterum adplicare non difficile erit.

IV. Neque minus certo patet, in utroque symptomate verum motum convulsivum dari; longe tamen vehementiorem in vomitu, quam in nausea.

V. At quænam pars convellitur? an solus ventriculus? an diaphragma & muscoli abdominis? an & faucium & oesophagi fibræ? videtur certe nihil horum plane immune esse, sed nec tamen omnia æque laborant. Quid de motu antiperistaltico ventriculi statuendum?

VI. Nata vero hac convulsione non tantum ejiciuntur ea, quæ ventriculus continet, sed & ea, quæ hærent in partibus, quæ cum ventriculi cavo communicant: hinc varia evomuntur: alimenta: potulenta: chymus: chylus: pituita: lymphæ: bilis: sanguis ventriculi intestinorum, hepatis, lienis, vicinorumque viscerum: succus pancreaticus: liquidum enteri-

cum : ipsa interdum materia foeculenta : enemata : suppositoria.

VII. Non inutilis est distinctio vomitus in idiopathicum & sympatheticum ; tum & in symptomaticum & criticum ; denique, desumpta à materiæ excretæ differentia, in biliosum, pituitosum, atrabilarium, cruentum.

VIII. Gravissima sæpe mala tum nausææ tum vomitui succedere observantur, quorum alia convulsivo motui, & ejus potissimum vehementiæ ; alia defectui nutrimenti & copiosioribus evacuationibus debentur.

IX. Remotiores vomitus causæ commode ad duas classes referuntur, quarum aliæ *in ipso ventriculo* sedem habent : aliæ hærent in locis & *visceribus à ventriculo diversis*, sed cum eo quacunque ratione communicantibus. Priores *idiopathicum*, posteriores *sympathicum* generant.

X. Priores iterum duplices, vel enim hærent in *solida ventriculi substantia*, vel in *ejusdem cavitate* continentur.

XI. Ad causas in *solida ventriculi substantia* sitas refertur ejusdem inflammatio : suppuratio : ulcus : scirrhus : cancer : nimia fibrarum irritabilitas.

XII. Atque harum priores cognoscuntur ex indiciis, quæ illis morbis propria sunt : natus vero hinc vomitus tolli debet, si possit, remediis, quæ illis morbis contraria sunt.

XIII. Oriri autem vomitum à nimia fibrarum irritabilitate novimus ex causis prægressis : signis fibrarum laxiorum : corporis temperie :

vomitum levissima de causa subsequente : nulla maligna materie excreta : febris absentia : ructibus : flatibus : borborygmis : motibus hystericeis.

XIV. In cura hujus vomitus , qui multum periculi non habet , cavendum à laxantibus : evacuantibus : oleosis : sed utendum roborantibus : adstringentibus : aromaticis : foetidis : opiatis.

XV. Causæ , quæ in ipso cavo ventriculi hærentes vomitum producant , varix sunt : nimia alimentorum & potulentorum copia : bilis putrida , foetens : pituita : sanguis extravasatus : vermes : quæcunque alia peregrina & heterogenea corpora.

XVI. A nimia adsumptorum copia oriri vomitum docent prægressa : tum materia vomitu excreta. Abstinencia , aqua tepida , facile hunc vomitum curant.

XVII. Putrida , foetida , biliosa materies , vel adsumptis non rite digestis : vel eorundem defectui : vel bili aut nimia copia secretæ aut acriori debetur.

XVIII. Cognoscitur vomitus hinc oriri ex anxietate circa præcordia : ructibus : flatibus : borborygmis : excretæ materiæ inspectione : ingrato elasticæ materiæ expressæ odore & sapore : adpetitu prostrato : animæ foetore : lingua sicca , flava : faucibus aridis , biliosis : interdum & diarrhœa.

XIX. Cura hujus vomitus quatuor indicationibus absolvitur. 1. expellenda est materia.

2. cor-

2. corrigendæ & temperandæ ejus reliquiæ.
3. tollendæ causæ. 4. debilitatus ventriculus roborandus.

XX. Primum fit vomitoriis : dein & catharticis : vel & simul junctis.

XXI. Alterum per diluentia : acidiuscula : nitrosa : aquam frigidam , vitriolatam.

XXII. Tertia indicatio diversa exigit remedia pro diversitate causarum.

XXIII. Quartæ indicationi , quæ & in aliis quibuscunque speciebus locum habet , satisfaciunt pleraque remedia §. xiv. memorata.

XXIV. *Pituita* vomitum excitans causas agnoscit ingesta viscida : laxitatem ventriculi.

XXV. Cognoscitur species ex prægressis : temperie : sensu materiæ tenacis , fauces obsidentis : excreta materia : appetitu prostrato : alvo tarda : inspectis faucibus.

XXVI. Curatur malum , mobilem , si necesse sit , redditam materiem expellendo per emetica , cathartica , utraque validiora : attenuando reliquias : roborando ventriculum per amari-cantia , arometica , interna , externa.

XXVII. *Cruentus vomitus* pessimam constituit speciem , sive ejusdem causam ; sive effecta ; sine curandi difficultatem spectes.

XXVIII. Oritur vel ex ruptis , vel ex dilatis vasis , tum arteriosis , tum venosis ventriculis , sed & sæpissime aliorum viscerum , aliqua ratione cum ventriculo communicantium : vel ex sanguine per os & fauces deglutito.

XXIX. Varium est periculum pro diversitate

loci , è quo cruor prodit : tum & pro varietate causæ efficientis.

XXX. Sed & ad has conditiones in cura mali omnino est attendendum , quæ in nonnullis casibus tuto satis peragi potest , exhibito leniori emetico , præmissa tamen missione sanguinis : in aliis longe tutius per diluentia , eccoprotica , deorsum cruor determinatur : quo expulso tum per adstringentia : tum per balsamica & consolidantia : tum per revellentia novum sanguinis adfluxum , præcavere conabimur.

XXXI. Vermes , aut alia peregrina corpora si vomitum concitaverint , promovebimus eundem exhibito emetico : vel per alvum eadem conabimur expellere.

XXXII. *Sympathici vomitus* causa hæret , vel in *visceribus ventriculo vicinioribus* : vel ab *eodem remotioribus*.

XXXIII. *Viciniora* sunt omnia viscera in abdominis cavo contenta ; tum & extra illud siti renes , quæ ope membranarum , vasorum , nervorum , contactus , cum ventriculo communicantia , facile labem suam illi impertiuntur.

XXXIV. Curatur vomitus hic curato visceris malo , à quo oritur ; palliatur sæpe feliciter , potissimum opiatis.

XXXV. *Remotius* à stomacho cerebrum frequens est vomitus causa , excitato inordinato spirituum motu.

XXXVI. Curatur sublato cerebri malo : antispasmodicis : antihystericis ; corroborantibus : opiatis.

XXXVII. An & quando celebre Riverii remedium in vomitu conducit? an & quando ventosa cucurbita ad epigastrium admota prodest? an tuta & vera, generalis hæc regula est, vomitus vomitu curatur? an si in prægnantibus vomitoria indicentur, eadem exhibere medico liceat?

C A P U T V I I I.

De Singultu.

CONVULSIVUS motus ventriculi & œsophagi sursum, eodemque tempore diaphragmatis deorsum, constituit molestissimum illud, sæpe pertinacissimum: nec raro pessima quævis in acutis ominans symptoma, quod *singultum* adpellamus.

II. Cujus igitur, ut cæterarum convulsionum, duplex erit species: vel enim in ipso loco convulso hærebit mali causa: vel in partibus quacunque ratione cum eo communicantibus.

III. Ex iis autem, quæ olim de convulsione in genere diximus, liquet causam illam multiplicem esse posse: & ita quidem, ut binæ eæque diversæ & oppositæ hunc singultum generent.

IV. Quas quidem sollicite distinguere conabimur, tum ut justam prognosin instituamus: tum ut veram medendi viam incedamus.

V. Sæpe enim nihil periculi; sæpe plurimum discriminis habet: interdum instans fatum, nonnunquam aphthas, aliosve morbos

& symptomata prælagit : sæpe chronicum maxime sæpius acutissimum est symptoma.

VI. Nec minor in curatione diversitas occurrit. Sæpe enim V. S. convenit, cui interdum nullus locus. Idem de emeticis : purgantibus : enematis : spirituosis : carminantibus : antihystericis : anodynis : diaphoreticis : oleosis : lacticiis : vesicatoriis, &c. censendum, è quibus qualia adhibenda, qualia vero omittenda, attenta contemplatio, tum prægressorum, tum phænomenon conjunctorum determinabit.

VII. An & in hoc morbo medicamento Riveriano locus? an aqua frigida adversus singultum facit? & quando? an & in hoc adfectu cucurbita prodest? cur à singultu detento sternutationes accedentes solvunt singultum secundum Hippocratem? an hoc quidem universaliter verum?

C A P U T I X.

De Dolorē colico.

C*Olica* vel *colicus dolor*, licet proprie plenioris intestini morbum significet, & veteres post Celsum ab intestinorum tenuium ægritudine distinxerint, hodie quemcunque intestinorum dolorem, sive tenuiorum, sive crassorum denotat; & talem potissimum, qui causæ sedem in ipso intestinorum tubo agnoscit.

II. Talis vero causa vel hæret in ipsa intestinorum cavitate : vel in eorundem substantia : vel & externe ad eorundem superficiem adplicatur.

III. Ad primam speciem refertur, 1. colica *flatulenta*, quæ à materia elastica, fibras intestinorum distendente, producitur: quæ ergo generatur vel à materia elastica aërea ex ingestis flatulentis; fructibus horæis; spirituosis fermentantibus; vel in fermentatione suppressis; putrefactis: vel ab intestinorum spasmo: vel ab utrisque.

IV. 2. Colica *stercorea*, quæ à fœcibus nimis diu retentis, tenacioribus, exsiccatis oriunda, semperque in colo hærens, vere nomen colicæ meretur.

V. 3. Quæ à bile copia vel acrimonia peccante producta, colica *biliosa* vocatur: fatis quidem frequens, sed nec tamen semper præsens, ubi bilis evomitur.

VI. 4. Colica *pituitosa*, quæ à nimia pituitæ vel simplicis vel vitreæ copia intestina obsidentis oritur, quamvis & ejusdem defectus gravem colicam producere possit.

VII. Denique & huc referendæ, quæ ab *acido; venenis; vermibus; calculo; quin & aliis quibuscunque heterogeneis corporibus* tubo intestinali inclusis, generantur.

VIII. Ad alteram classem refertur, 1. colica *inflammatoria, suppuratoria, scirrhusa, cancerosa*.

IX. 2. Colica, quæ producitur à *materia* in intestinorum vasa, tunicasque deposita, quæ vel *morbifica* est, ut est febrilis; atrabilaria; scorbutica; rheumatica; arthritica; aut podagrica, quæ sane species sunt frequentissimæ:

vel *sana* , ut est perspirabilis retenta , fluxus menstruus impeditus , tum & lochiorum suppressus.

X. 3. Colica *spasmodica* , quæ pleraſque cæteras ſpecies concomitatur , vel & ſine iisdem à ſolo inordinato motu ſpirituum generatur , ut in hyſtericis , hypochondriacisque frequenter obſervamus.

XI. 4. An & huc referenda , quæ per conſenſum nervorum inteſtinalium cum iis , quæ in morbo adfectis viſceribus decurrunt , excitatur ?

XII. Tertiæ denique colicæ exemplum ſatis frequenter occurrit in tympaniticis , aſcitisque , potiſſimum conſummatis , inprimis poſt inſtitutam paracentheſin.

XIII. Utut vero nulla colica abſque dolore , maximum tamen in dolore diſcrimen deprehenditur , ſive ejus genium ; ſive durationem ; ſive conjuncta ſymptomata ſpectaveris.

XIV. Atque hoc quidem reſpectu variæ colicæ ſpecies & dantur , & cognoscuntur , inter quas omnium acerbiffima ſimul & mirabilis maxime illa eſt , quæ *colica Pictonum* adpellatur ; quæ vel prægreſſis convulſionibus , vel & ſine iisdem , paralyſin artuum inferiorum , ſuperiorumve poſt ſe relinquere conſuevit.

XV. Ut vero omnes illas ſpecies ab invicem diſtinguere ſummæ eſt neceſſitatis ; ita & cavendum eſt , ne colici dolores cum nephriticis , aut partus conaminibus , turpi ſæpe , ſed & ſæpe periculoso , errore confundantur.

XVI. Partium adfectarum ad vitam sanitatemque momentum : summa sensibilitas : amicissimum earundem , nervorum potissimum ope , cum vitalibus commercium , facile docet , malum nunquam contemnendum : sæpe periculosum : haud raro funestum : & interdum incredibili celeritate letale esse , quamvis varium in variis speciebus discrimen insit.

XVII. Neque minus certum est , varia & opposita quidem remedia ad sanandam colicam requiri , adeo quidem , ut , quæ in certa specie egregie conducunt , eadem in alia non tantum non prosint , sed è contrario quam maxime noxia existant : quare sollicitè ad causas malum generantes attendendum est.

XVIII. Et quidem ad *flatulentam colicam* laudantur omnia tam actu , quam potentia calida : ut carminantia & spirituosa , tum ore adsumpta , tum & ad abdomen adplicata , nec non calefacta corpora ad plantas pedum admotæ. An ventosa cucurbita ? an causticum emplastrum ? an vesicans ex cantharidibus ?

XIX. In quorum tamen remediorum adplicatione summa requiritur prudentia , quum huic colicæ talia sæpe conjungantur symptomata , quæ hujus efficacix remedia plane respuunt , quin & causa flatulentam colicam generans ab his necessario exacerbetur.

XX. Neque certe erraverit , qui longe rarissimam horum medicamentorum utilitatem adfirmaverit.

XXI. *Colica vero stercorea* ad sui curationem requirit externe fomenta, cataplasmata, linimenta humectantia, emollientia, calida: enemata ex iisdem, admistis saponatis, salinis, mellitis, oleosis: nec non similia epota.

XXII. In *biliosa* conveniunt V. S. si dolor valde urgeat; enemata; cathartica cholagoga, admistis opiatibus: fomenta, cataplasmata, balnea.

XXIII. *Pituitosa* eandem medendi rationem fere exigit. Vix tamen in hac V. S. locus: & cathartica fortiora requiruntur: quin & sæpe hic, & in priori specie, emeticum exhibere haud inutile est.

XXIV. Si abrafo muco *excoriata* quasi intestina doluerint, tum quidem ab omnibus tam evacuantibus quam stimulantibus abstinendum: solis mucilaginosiis lacticiniis, blandisque oleis & anodynis negotium conficiendum erit.

XXV. Si ab *acido* morbus productus fuerit, expellendum illud erit per emetica, cathartica: temperandum per antacria, tum generalia, tum huic acrimoniæ opposita.

XXVI. Si adsumtum *venenum* colicam generaverit, continuo ejiciendum, & reliquæ infringendæ variis remediis, tum generalibus, tum specificis.

XXVII. Neque difficulter, tum ex prægressis; tum ex ipsius mali & causæ indole; tum ex comparatione cum aliis morbis instituta intelligitur, quomodo cæteræ species tractari debeant.

XXVIII. *Pictonum* vero *colicæ* accuratam nobis historiam haud ita pridem in eleganti dissertatione dedit solers apud Haganos medicus *A. de Haan*.

C A P U T X.

De Passione iliaca.

I *Leus* : *iliaca passio* : *volvulus* : *tormentum* : *chordapsus* : *miserere mei* , est violentissimus vomitus , summa cum anxietate , sæpe & dolore , & alvo pertinacissime clausa conjunctus.

II. Materia hoc vomitu excreta diversæ admodum naturæ esse observatur : nunc enim bilis : nunc mucus : modo chylus : modo serum : aliquando pus : ichor : sanguis : quin & ipsæ fœces : imo vero & clysmatum materies : & suppositoria ano intrusa per os excreta memorantur.

III. Neque minor diversitas doloris deprehenditur , sive ejus indolem , sive extensionem consideres : quin & cætera symptomata non semper plane eadem comparent.

IV. Convulsionem vehementissimam diaphragmatis musculorum abdominalium , ventriculi intestinorum , horumque motum peristalticum inversum pro causa proxima mali habenda esse , phænomena certo demonstrare videntur.

V. Hæc vero produci , quotiescunque causa quædam intestinorum cavum vel plane obtura-

verit, vel multum imminuerit, itidem satis videtur certum.

VI. Talem autem conditionem multæ & diversissimæ iterum causæ excitare valent. Inflammatio, abscessus, ulcera, coalitio, collapsus, concretio intestinorum: glandularum tumor: herniæ, incarceratæ potissimum: materia fœculenta: contorsio: susceptio: vermes: venena.

VII. Neque refert, utrum hæ tenuium, an crassorum intestinorum tractum obsederint. Utrumque enim sedem iliacæ adfectionis esse, dubitatis documentis constitit.

VIII. Qui fit, ut materia fœculenta & clysmatum ore evomatur? quum videatur obstruere valvula coli, & conditio §. v. memorata.

IX. Locus adfectus: mali indoles: enormia symptomata morbum hunc acutissimorum ordini inferendum probant, aliquando quidem sanabilem, sed ut plurimum letalem.

X. Quanquam cura ilei vario pro varietate causæ morbum excitantis modo peragi debeat, in genere tamen dici potest, duas hic indicationes nasci, quarum altera exigit vomitum sistere: altera occlusam alvum referare.

XI. Horum alterum si præstiteris, plerumque & alterum effeceris.

XII. Sistitur vomitus, tollendo mali causam: vomitu: opiat: epithematis aromaticis, spirituos: medicamento Riveriano: in quorum usu attendendum, utrum causa mali horum adplicationem fieri patiatur.

XIII. Referatur alvus, sublata causa mali: injectu clysmatum leniorum primo; mox acriorum; denique acerrimorum.

XIV. An tutus est enematis ex fumo nictianæ usus? an convenit per anum follis ope injicere aërem? & quando? an & quando convenit globulos aureos, aut vivum mercurium majori quantitate deglutire? an in volvulo tuto abdomini infligitur vulnus, & suscepta intestina extricantur?

XV. Si hernia incarcerata ileum generaverit, cave ne diu nimis in externis adplicandis hæreas, ne nata intestinorum inflammatio frustraneam reddat, quæ prius instituta, hominem servasset, herniotomiam.

C A P U T XIV.

De Lienteria.

Ita alimentorum ore assumptorum, vix mutatorum, per anum excretio *λεντερία* Græcis, Latinis *intestinorum lævitas* adpellatur.

II. Locus in hoc morbo adfectus primario quidem est ventriculus, sed ita tamen, ut & intestina labe quadam inficiantur.

III. Videturque proxima lienteriae causa quærenda esse in laxitate fibrarum ventriculi & intestinorum, humorumque inertia, accedente aucta diaphragmatis & musculorum abdominalium pressione.

IV. Talem verò conditionem plurimæ, & illæ quidem diversissimæ, causæ efficere pos-

sunt : calor aëris externi , maxime humidus : corporis temperies : abusus potuum aquosorum , pinguium , tum & alimentorum simili qualitate præditorum : pituita in ventriculo moram nec-tens : dysenteria : varii morbi chronici : aph-thæ ventriculi : an & ejusdem cicatrices ?

V. Quamquam acutus morbus dici non po-
test , non tamen & periculi expers pronuncian-
dus , quum atrophia , tabes , hydrops facile
illi succedere possint. Ructus acidus si illi su-
perveniat , bonus ab Hipp. pronunciatur.

VI. Ad sanandum malum raro à purganti-
bus incipiendum ; sed peragenda curatio per ro-
borantia , stimulantia , adstringentia tam inter-
na , quam potissimum externa. An jusculum
pullicum trochiscis Ramich Mesuæ lienteriae
specificum ?

C A P U T X I I.

De Adfectione cæliaca.

Adfectio cæliaca ; cæliaca ; fluor cæliacus
hodie adpellari consuevit , quando mate-
ria chylosa simul cum materia excrementitia ex
ano expellitur.

II. Et quidem , si binæ hæ materiæ simul
junctæ , nec dum ab invicem secretæ , massam
constituant pultaceam , albicantem , adfectio di-
citur cæliaca ; verum si jam in chylum & fœces
sint secretæ , attamen confusæ , fluor chylosus
nonnullis nominatur.

III. In hoc malo ventriculus omnis culpæ expers censendus videtur, sed causa in intestinis quærenda : quæ vel sola laxitate peccabunt, vel obstructis orificiis vasorum lacteorum : quin & integris intestinis malum in mesenterio hæ-
rere poterit, obstructis vel compressis ejusdem glandulis, vasisque utriusvis generis lacteis.

IV. Cognoscitur malum ex materie excreta, albicantiori, liquidiori sæpe inodora, interdum foetidiori : flatibus : borborygmis : ægri debilitate, de die in diem aucta ; tabe : marasmo : atrophia : succedente interdum hydrope : quin & sanguinis ex alvo excretionem.

V. Ex quibus patet morbum hunc referendum esse inter illos, qui ægre non tantum curabiles sunt, sed & maximum sibi periculum junctum habent, quod tamen pro causarum varietate varium est.

VI. Cura mali interdum omnia purgantia excludit, & sola roborantia, atque adstringentia admittit. Interdum purgantia præmittenda, moxque ad roborantia incidentia, attenuantia & resolventia tam externe adplicanda, quam interne exhibenda deveniendum est, non omis-
sis frictionibus, quæ incredibilis pene hic sunt utilitatis.

CAPUT XIII.

De Diarrhœa.

FRequens & copiosa, & liquida alvi dejectio *diarrhœa* dicitur.

II. Nec refert, utrum materiæ excretæ feculentæ materia admista sit, nec ne: unde liquet morbos modo descriptos C. XI. XII. esse species diarrhœæ.

III. Quæ vero in diarrhœa excernitur materia ea incredibilis plane varietatis observatur: nec mirum, quum nulla fere in toto corpore pars sit, è quo non materia ad intestina determinari, & ex alvo ejici possit.

IV. Itaque excernuntur fœces: chylus: pituita: gluten: mucus: serum: lymphæ: bilis duplex: succus pancreaticus: sanguis, undecunque fere fluens: sanies: ichor: pinguedo: adeps: quin & ipsa viscerum substantia soluta, & colliquata interdum ejicitur.

V. Variæ recensentur diarrhœæ differentiæ, quarum aliæ desumuntur à modo invadendi, à liquido excreto aliæ; aliæ à symptomatibus concomitantibus.

VI. Unde tam insignis copia liquidi excreti, aliquando ad miraculum usque? qui fit, ut ante multas septimanas ingesta corpora nonnunquam in diarrhœa excernantur.

VII. Causæ diarrhœæ commodissime ad quatuor classes referuntur: quarum prima complectitur *liquidum ad intestina majori copia delatum*: unde intelligitur, quare à materia potu-

lenta avidius hausta, etiam roborante & adstringente : à laxitate arteriarum : à sanguine aquosiori : à mercurialibus adsumtis : à saponaceis : à variis morbis chronicis : ab impedita perspiratione : à catarrhis toties diarrhœa ?

VIII. Ad alteram refertur *omne illud, quod insigniori acrimonia præditum intestina irritare potest*. Unde liquet, quare à catharticiis acrioribus : salinis : venenis : acribus adsumtis : inflammatione intestinorum non nimia : materia morbifica, sive critica, sive symptomatrica toties diarrhœa ?

IX. Tertia eas causas continet, *quæ fibris intestinalibus nimiam laxitatem conciliare possunt*. Unde liquet, quare ab oleo blando : aqua tepida : fero lactis : materia catarrhosa : impedita perspiratione : mellitis : saccharatis : fructibus horæis : eorum succis non fermentatis : diuturniori in aëre humido vel balneo mora : morbis chronicis, toties diarrhœa ?

X. Sub quarta denique continentur, *quæ vasorum mesentericorum, sive lacteorum, sive venosorum, vel & glandularum cava aut obstruere aut comprimere possunt*. Hinc enim coeliacam, diarrhœæ speciem, oriri superius constitit.

XI. Ut vero facile cognoscitur diarrhœa, ita minus facile determinatur, ad quam classem referri malum debeat, & quis præ cæteris locis adfectus sit. Id vero potissimum intelligimus ex antecedentibus causis : ex symptomatibus conjunctis : ex natura materiæ excretæ : ex loco dolente : ex temporis intervallo, quod

inter dolorem, excretamque materiam intercedit.

XII. Ingens humorum non excrementitiorum tantum, sed & utilium rejectio: facilis intestinorum excoriatio: debilitatio ingens: facile docent, quam gravia mala ab inveterata & habituali diarrhœa expectanda sint. Omnium autem pessima est colliquativa.

XIII. Ad curam mali, quæ non tantum pro diversitate specierum, sed & in eadem specie, pro diversitate causarum, varia esse debet, notare oportet, non semper continuo esse sistendum alvi fluxum, sed è contrario sæpe promovendum, haud aliter, atque in hæmorrhagiis vidimus.

XIV. Deinde & hoc observandum est, quod quæ diarrhœa sedem in tenuibus intestinis habet, felicius sanetur per remedia ore adsumta: quæ vero in crassis, per eadem enematum ope infusa.

XV. Ut prima species diarrhœæ. (§. VII.) sanetur, requiritur, 1. expellere materiam, quæ jam in intestina influxit. 2. Novum humorum influxum impedire.

XVI. Prius fit ab ipsa natura, quæ, si non suffecerit, leni stimulo adjuvanda.

XVII. Posterius, tollendo causas externas: vasa roborando: sanguinem compingendo: copiam humorum minuendo, vel alio determinando: impeditam evacuationem revocando. Ergo interdum V. S. sæpe aromatica: leniter adstringentia: chalybeata: diaphoretica: sudorifera:

rifera : diuretica : fialagoga : quin & expecto-
rantia : vesicantia : fonticuli interdum hic plu-
rimum valent.

XVIII. Diarrhœa (§. viii.) ad sui curam
indicat, 1. acrem materiam expellere. 2. eandem
lenire. 3. inducti stimuli sensum obtundere.

XIX. Primum fit, si nihil contraindiceret, per
emetica & cathartica, inter quæ ipecacoannæ
radix, rheum, myrobalani cæteris palmam
præferunt.

XX. Alterum absolvitur interdum oleosis
blandis, mucilaginosi involventibus : interdum
terreis : aliquando & acidiusculis : nonnunquam
& alcalicis : imo fit, ut & V. S. idem præstet :
quin & in colliquativa remedia colliquatæ parti,
si fieri possit, sanandæ idonea.

XXI. Ultimum denique felicissime efficiet
usus opii, minus tamen, nisi cætera prægressa
fuerint, tutus.

XXII. Quæ vero diarrhœa à causis (§. ix.)
memoratis producitur, ea ad sui sanationem
postulat, ut nimia fibrarum laxitas tollatur :
quod per aromatica, spirituosâ, calefacientia,
& denique adstringentia fieri potest, non inter-
ne tantum exhibita, sed & externe forma em-
plastrorum, epithematum, &c. admota.

XXIII. Ultimæ speciei (§. x.) sanatio ex Cap.
xii. petenda.

XXIV. An non sæpe diarrhœa diarrhœæ
causas auget ? nonne ea remedia, quæ alias
diarrhœam augent, alias eandem sistere obser-
vantur ? an non potest diarrhœa produci à cau-

sis, quæ interdum alvum constipare possunt? an non diversissimæ causæ diarrhœam excitant? an ergo universale remedium contra diarrhœam aut datur, aut dari potest? quare & quando in diarrhœa salutaris veneris usus?

C A P U T X I V.

De Dysenteria.

D*ysenteria* Gr. Lat. *intestinorum difficultas* olim appellabatur fluxus alvi cum molestia & torminibus: hodie vero torminosa, cruenta, ulcerosa dejectio *dysenteria* dici consuevit.

II. Quæ *symptomatica*, vel *critica*: *epidemica*, vel *sporadica* esse consuevit.

III. Sed & differunt dysenterix ratione materiæ excretæ: quæ semper quidem cruenta ichorosa, purulenta; sed vel sola, vel aliis humoribus juncta: ut fœcibus; bili flavæ, atræ, viridi; pituitæ; carunculis; membranis. An & villosa intestinorum tunica aliquando in dysenteria excernitur? vix fane videtur.

IV. Locus adfectus est tubus intestinalis: sed ille adficitur, vel nata in eodem morbifica materia, vel aliunde ad eum determinata.

V. Neque minus crassa, quam tenuia intestina adfici possunt, quod distinguere uti summe est utile, ita discimus 1. ex loco doloris. 2. ex ejusdem genio. 3. ex conjunctis symptomatis. 4. ex tempore inter tormina & factam excretionem interjecto. 5. ex natura materiæ excretæ. 6. denique ex medendi ratione.

VI. Proximam mali causam esse intestinorum exulcerationem evincunt tum materia, excreta tum causæ remotiores.

VII. Quæ vel in ipsa intestinorum substantia, vel in eorundem cavitate hærent.

VIII. Ad priores referenda est inflammatio, vel in abscessum, vel in gangrænam, vel in scirrhum, cancrumque exulceratum terminata: unde pessimæ & malignissimæ dysenterix producuntur.

IX. Ad posteriores reducuntur omnes acres humores intestina erodentes: qui iterum duplices: vel enim in ipso corpore generati sunt, vel extra illud nati in illud se penetrarunt.

X. Qui in ipso corpore generantur (§. ix.) illi vel 1. in massa sanguinea existunt, & ex ea in intestina depluunt: vel 2. in aliis visceribus nati ad intestina determinantur: vel denique 3. in ipsis intestinis generantur.

VI. Ad primam classem (§. x. n. i.) refertur cacochymia quælibet, scorbutica, venerea, atrabilaria, podagrica repulsa.

XII Ad alteram (§. x. n. ii.) bilis tam hepatica, quam cystica; succus pancreaticus, acriora: viscera putrefacta, colliquata, cancrofa.

XIII. Ad tertiam (§. x. n. iii.) vermes; calculus; pituita.

XIV. Qui extra corpus nati in illud se penetrant, inprimis sunt adsumta acria, aromatica, falsa, pingua oleosa, acida fermentantia, fermentata, saponacea: venena: purgantia: draffica: contagium.

XV. An ergo dysenteria semper ab acido ? an nunquam ab eo ? utrumque falsissimum.

XVI. Ex quibus omnibus liquet , in instituen- da prognosi & adhibenda medicina eum cæteris felicior fore , qui remotam morbi causam perspectam habuerit : quam ergo omni ope at- que opera detegere conabitur.

XVII. Quamvis autem nulla fere sit dysen- teria , quæ omnis periculi expers plane dici po- test , ne critica quidem excepta : pessima tamen sunt epidemiæ , atrabilarix , cancrasæ , à col- liquatis visceribus productæ , infantes senesve adortæ , gravioribus symptomatis stipatæ : an & remedii vice aliquando dysenteria fungitur ?

XVIII. Quum cura mali pro diversitate cau- sarum varia esse debeat , fieri nequit , ut uni- versalis medendi ratio ad omnes species adpli- canda dari possit : & licet nihil impediat , quo- minus generales quasdam indicationes formare possimus , illis tamen diversissimo modo in di- versis speciebus satisfacere oportebit.

XIX. In dysenteria itaque indicatur , 1. acrem materiam vel expellere ; vel 2 temperare. 3. vasa aperta constringere , læsa consolidare. 4. symptomata mitigare.

XX. Quæ ut obtineantur , à V. S. incipien- dum , nisi forte virium dejectio eam vetuerit.

XXI. Dein vero , si nihil contraindicet , ad cathartica & emetica deveniendum est , quæ ta- men acria nimis esse non debent. Inter priora eccoprotica , & hæc inter rheum , excellunt : inter posteriora cæteris palmam præripit ipeca-

coannæ radix. An hæc pro specifico antidy-
senterico haberi debet?

XXII. Facta evacuatione, temperabimus
acrem materiam: diluentibus: fero lactis: ter-
restribus: terris pinguibus: mucilaginosi: in-
volventibus: lenientibus: oleosis blandis: bal-
samicis. Quæ inter bolus arm. & vulg. terra
figillata: rad. althææ, consol. vitelli ovorum:
rad. salad. terebinthina: mastichina: bals. Lo-
catell. Lacticinia primo loco memoranda.

XXIII. Sed & necesse erit talia interdum ad-
hibere, quæ peccantem acrimoniam, vi eidem
opposita, infringere possunt; unde, quum
sæpe dysenteria à putrido, sæpe etiam acida
& acescentia egregia fiunt antidysenterica

XXIV. Tertiæ indicationi satisfaciunt ea,
quæ vi adstringendi prædita sunt, inter quæ
chalyps: cort. granat. Catechu: cortic. casca-
ril. & simarubæ ab efficacia sua plurimum lau-
dantur: nec opio, nec balsamicis, nec vulne-
rariis sua laus deneganda.

XXV. Atque hæc quidem omnia non per os
tantum ingerere, sed & externe adplicare, &
per clysmata injicere oportebit.

XXVI. Torminibus occurrunt opiata. Stran-
guriæ balsamus sulphuris, vel simplex, vel
anisatus mederi dicitur.

XXVII. Num quas & quales vires in dysen-
teria lac asininum habet? an & quando aqua
calcis convenit? Numquid & quando aquæ
chalybeatæ conducunt? an vere possunt existe-
re specifica antidysenterica?

C A P U T X V.

De Tenesmo.

Dysenteriae prodromus, comes, pedisequus *tenesmus*, est frequens desidendi conatus cum irrito vel parvo tantum effectu.

II. Ubi vero quidpiam excernitur, paucum illud est & varium: pituita, eaque vel opaca, vel splendida, vel pura, vel fecibus strisque sanguineis variegata: bilis flava, atra, porracea, æruginosa: sanguis purus, vel infectus: pus: ichor: sanies cancrofa: carunculæ: infecta.

III. Jungitur plerumque ingens conatus: dolor sæpe enormis: ani procidentia: febris: convulsiones: animi deliquia: succedente haud raro ipsa morte.

IV. Sedes mali intestinum rectum. Partes adfectæ omnes ejusdem fibræ. Causa efficiens irritatio: hinc spasmus & convulsio.

V. Quam vero irritans causa possit hæere in intestino recto, vel & extra illud: hinc duplex tenesmus, *idiopathicus* alius: alius *sympathicus*.

VI. *Idiopathici* causa multiplex. Inflammatio: excoriatio: ulcus: acris materia, acida, alcalina, oleosa rancida, biliosa: vermes: pituita, quæ aliquando mali causa, aliquando effectus: vulnus: hæmorrhoides: diarrhoea: dysenteria: peregrina corpora.

VII. *Sympathici* causa, quodcunque vesicæ urinariæ vitium, calculus, dysuria, stranguria,

ischuria : convulsiones : epilepsiæ : spasmii
hysterici : labes intestinorum tenuium.

VIII. Diagnofis morbis facilis : caufarum
diftinctionem ad prognofin & curationem ne-
ceffariam docebunt prægreffa : concomitantia
fymptomata : excretæ materiæ indoles.

IX Eventus mali varius : sæpe leviffimum
eft & flocci faciendum : gravius sæpe : haud
raro graviffimum & letale : in gravidis non
contemnendum.

X. *Sympathicus* curatur , curato morbo ,
cujus fymptoma eft , femper tamen loci adfecti
ratione habita.

XI. *Idiopathicus* varia exigit remedia pro cau-
farum , à quibus oritur , varietate , V. S. blanda
oleofa : humectantia : & mollientia : mucilagino-
fa : detergentia : vulneraria : balsamica : anodyna :
anthelmintica : fumi , fuppositorii , fomenti , ca-
taplafmatis , balnei , enematis modo adplicata.

XII. An ergo univerfale datur ad tenefmum
remedium ? an hanc laudem meretur argenti-
na , five ore ex vino , five clyftere fumpta , an
non maxima inter dyfentericiæ & tenefmi curam
convenientia ?

C A P U T X V I.

De Cholera.

MOrbus ventriculo & intestinis communis,
cholera dictus, eft ea adfectio, qua con-
tenta ventriculo & intestinis summo cum impe-

petu sursum per os ; & deorsum per alvum expelluntur.

II. Est autem vel *sicca*, in qua non nisi elastica materies excernitur : vel *humida*, in qua materia liquida ejicitur.

III. *Sicca* maximam habet convenientiam cum morbo ructuoso, qui *νέσος ἐγὺματώδης* Hipp. dicitur. *Humida* in *veram* & *spuriam* distinguitur.

IV. In *vera* materia biliosa, undecunque ad intestina, & ventriculum delata : in *spuria* materia esculenta, corrupta, eliminatur.

V. Sed & datur & *symptomatica* & *critica* ; quæ posterior in febre leipuria potissimum occurrit.

VI. Invadente morbo primum motus seu fluctuatio circa umbilicum mox pressio & constrictio ad præcordia sentitur : tum vero nausea, vomitus, vehementissime increscens : excerniturque materia vel elastica, vel humida, diversæ naturæ, flava, viridis, atra, serosa, pituitosa, alimentosa, incredibili quantitate : urget dolor ventriculi & abdominis, cum tenesmo & diarrhoea : adest incredibilis anxietas : frigidus erumpit sudor : ineffabilis virium prostratio, tanta quidem, ut ipsa nonnunquam mors succedat.

VII. Tantorum vero tumultum causa nulla est alia, quam coeuntes, facto agmine, & vomitus & diarrhoeæ causæ, atque adeo violentissima convulsio fibrarum ventriculi, intestinorum, diaphragmatis, & musculorum abdominalium.

VIII. Hæc vero convulsio ex veterum sententia vel à corrupta bile ; vel ab ingestis alimentis minus elaboratis , vel putrefactis , oritur.

IX. Quamvis vero hæ causæ choleram facile generare possint : nullum tamen dubium est , non semper has , sed alias aliquando adesse , & fatalem hanc tragœdiam ludere.

X. Ita docuit experientia , produci choleram à quacunque cacochymia , acida , alcalina , rancida oleosa : venenis : esu fungorum : infectis mytulis : morfu viperæ : adsumptis nimia copia fructibus horariis : potibus in fermentationis actu suppressis : potu aquæ frigidæ : esu ciborum apeptorum , vel dyspeptorum ; pilorum ; unguium ; oleosorum ; pinguium ; dulcium ; mellitorum ; carnis suillæ ; extremarum animalium partium ; sanguinis animalium ; lactucæ ; cucumerum ; peponum ; melonum ; acrium aromaticorum : suppressis evacuationibus ; maxime sudoris & perspirabilis Sanctoriani : animi adfectibus : tempestate anni , æstate & autumno.

XI. Quare aliquando cholera sicca , aliquando humida ? unde tam ingens copia liquidi in cholera excreti ? unde tam enormia symptomata , quæ choleram concomitantur ? ingens convulsio : copia materiæ excretæ ; nec excrementitiæ omnis , sed & utilis , & sanæ , & vitalis : impeditus liber humorum per convulsas partes transfluxus : nervorum consensus ad hoc quæsitum facile respondent.

XII. Locus adfectus : natura mali : enormia , quæ morbum concomitantur , symptomata factus docent , eum periculosissimis & acutissimis adscribendum esse : quamvis tamen in omnibus speciebus gradus discriminis idem non sit.

XIII. Difficillima curatu est cholera ob contrarias , quæ oriuntur , indicationes : acris enim materia sui expulsiōem indicans evacuantia requirit , sed ingens virium prostratio hæc exulare jubet.

XIV. Neque Sydenhamiana methodus , quæ ingentem tenuioris liquoris copiam epotando , & per alvum infundendo acrem materiam temperare , fibrasque viscerum laxare conatur , aut , si malum diutius duravit , ad adstringentia & opiata devenit , licet certe satis videatur comoda , difficultatis omnīs expers censenda.

XV. Optimum quidem videtur , in adhibenda medicina ad vires attendere , quæ si utcunque sufficiant , per catharticum non nimis validum , & roborans , ad naturæ ductum , materiem acrem ejicere oportebit , additis ad compescendas turbas tumultusque prudenter opiatis.

XVI. Quod si vero enormes maxime evacuationes , viresque plurimum debilitatas conspexeris ; continuo ad corroborantia , spirituosā , aromatica , subadstringentia , opiata , externe adplicanda , interne exhibenda accedere oportet , admistis temperantibus.

XVII. Hac vero ratione si dejectiones vel plane cohibueris , vel multum minueris : id , quod

de morbi materia superest, per rheum, aut simile catharticum expellere necesse erit.

XVIII. Sicca vero cholera ad sui sanationem carminantia, antihysterica, opiata quacunque ratione admovenda requirit.

XIX. An ergo in cholera convenit aquam tepidam epotare? & quando? an copiosius aquæ frigidae potus conducit? & quando? an pulli jusculum, ut in lienteria? an à rhabarbaro prorsus in cholera abstinendum? an prius, quam alvus per superiora & inferiora purgetur, corpus humidis & balneis præparandum, ut Hippocrates voluit?

C A P U T XVII.

De vermibus seu Lumbricis.

Quanquam nulla sit cavitas in toto corpore, in quo non aliquando insecta verminosa reperta fuerint: nullibi tamen frequentius deprehenduntur, quam in intestinorum tractu.

II. Tres autem potissimum vermium species in ullis nidulari observantur, *teretes*, *cucurbitini* & *lati*.

III. *Teretes*, à cæteris distinctissimi, utriusque tubi intestinalis tam tenuis quam crassi tractum occupare observantur: & vel vomitu, vel anno expelluntur, mortui, vivi, cito tamen si vivi expellantur, intereuntes, majoremve cum terrestribus lumbricis, quam cæteri, convenientiam habent.

IV. *Cucurbitini*, quos & *ascaridas* vocant, exigui, plani, albi, vel lutei, figuræ mutabi-

lis, ἀνέφαλοι singularis fabricæ, in solis crassissimis intestinis, recto potissimum, degunt.

V. *Latus lumbricus*, vel *planus* potius, *tænia*, *fascia*, *cerium*, *folium*, *cingulum*, cæteris, teretibus inprimis, longe rarior: ex variis segmentis velut totidem articulis compositus: coloris velut ascarides: incredibilis interdum longitudinis: raro integer, sed per partes plerumque excretus, obscuram admodum naturam & originem habet.

VI. An vere est animatum corpus? an potius est concretus intestinorum mucus? an est membrana interior intestinorum in animatum corpus transmutata? an est animal sui generis natum ex humorum corruptione, vel ovulorum exclusione? an est non unum animal: sed catena variorum animaculorum secum cohærentium? an illa animacula, quorum cohæsione componi creditur, sunt ascarides? Et si ita, quomodo illa cohæsiō peragitur? an cohærentes ascarides singulæ vitam suam fervant? an amissam toti catenæ communicant? an & quomodo regeneratur lumbricus latus? an capite gaudet, an vero ἀνέφαλος est? infinita certe hic perquirenda restant.

VII. An non & quartum genus vermiculorum datur exilium, teretium, foecibus infantum sæpissime inhærentium? an potius sunt primi teretium foetus, in eos tractu temporis abituri, ubi mole increscunt?

VIII. Unde vero intestinalium vermium origo? an ex putridis humoribus in ventriculo &

intestinis contentis oriuntur? an vero ex ovulis producantur? unde illa ova in corpus nostrum perveniunt? an ab infectis quibuldam excernuntur, & vel cum aëre, vel alimentis potulentisque deglutiuntur? an potius vermes nobis coævi statuendi, eorumque semina, vel ovula, à nostris parentibus cum semine paterno aut humoribus maternis ad nos delata fuerunt, qui suis iterum parentibus suos vermes debuerunt & illi iterum suos suis, & sic porro? an ergo ex primo Adamo ad nos usque per traduces quasi propagati sunt lumbrici? An verior nonnullorum sententia, qui censent, vermes humano generi coævus sua ovula in intestina deponere, quæ cum fœcibus excreta, in herbas deposita, dein ab hominibus devorata in eorum intestinis excluduntur? certe nulla est sententia, quæ suas difficultates non patitur.

IX. Quidquid sit, deprehendimus illos, qui laxa habent intestina, magnamque muci illis contenti copiam, præ cæteris intestinorum vermibus laborare: unde infantes, pueri, mulieres, viri sedentariam vitam agentes, morbis chronicis laborantes maxime verminosi.

X. Quin & carniū animalium, lactis, casei, mellis, sacchari usus vermibus generandis favere videtur: an quod ovula secum in corpus deferant? an quod muci copiam augeant & ovulorum exclusionem promoveant?

XI. Cognoscimus vermes adesse per effecta ab iis edita, quæ tamen quum à pituita acriori in intestinis hærente æque ac à vermibus excitari

possint, incerta admodum est eorum diagnosi, certior evadens, ubi aliquando excretos fuisse constat.

XII. Hæc autem omnia effecta vel moli lumbricorum & pituitæ, in qua nidulantur: vel rosioni eorundem & natæ hinc irritationi: vel consumto & exhausto à vermibus chylo: vel plerisque horum adscribi possunt.

XIII. Horum vero primaria sunt venter plerumque tumidus, distendus: nausea, vomitus: alvus interdum constipata, interdum solutissima: appetitus interdum prostratus, sæpius vehemens & caninus: dolor abdominis vagus, fixusve, sæpe intermittens: frequentia animi deliquia: singultus: tussis sicca, convulsiva: pruritus narium: convulsiones epilepticæ: catalepsis: aphonia: visus fixus: somnolentia: mania: tendinum subsultus: corporis emaciatio: laxus totius corporis, hinc & faciei tumor: livor sub oculis & ad labia: foetibus oris halitus: narium hæmorrhagiæ: cutis ulcera: febris continua acuta: stridor dentium: pulsus exilis, inæqualis, intermittens.

XIV. Ascaridum suspicionem injicit ani pruritus; certum vero indicium præbet earum in foecibus excretis præsentia. Lati vero lumbrici non ejecti longe incertissima est diagnosi.

XV. Quamquam nihil periculi sæpe vermioso morbo inest, haud raro tamen discriminis expers non est, imo fit interdum, ut plane letalis sit. Ascarides tamen & latus lumbricus omnium minime periculosi: nam quæ sympto-

nata huic tribuit antiquitas, ea quidem non observantur. An & qualis prognosis ex vermibus in acuta & continua febre excretis peti potest? an interest, utrum ore, alvo expellantur?

XVI. Cura mali obtinebitur, i. vermes enecando. 2. enectos vel vivos expellendo.

XVII Enecantur vermes, i. destruendo eorum nidos. 2. exhibendo remedium vermibus venenat.

XVIII. Destruitur nidus remediis pituitam incidentibus, attenuantibus, è corpore expellentibus: quem in finem conducunt saponacea: salina fixa: volatilia, alcalina, neutra: gummata ferulacea: amaricantia: abstergentia: cathartica hydragoga, phlegmagoga, antimoniatata, mercurialia: quæ non interne tantum exhibentur, sed & externe admoventur.

XIX. In exhibendis remediis vermibus venenatis talia eligenda, quæ, vermibus inimica, infantibus vix nocere possunt. Necant autem vermes amaricantia: oleosa: dulcia: mellita: mercurialia, tam mercurius crudus, quam vario modo præparatus: salina neutra, acida: vitriola: venerea: martiata: antimoniatata: indigestilia, terrea: tum & forte specifica quædam, quorum applicatio externa, æque ac usus internus, necessaria est.

XX. Vivi mortuique vermes expelluntur corpore per purgantia validiora.

XXI. Ascarides latique lumbrici vix enecantur, fuganturque melius, quam per enamata aquosa, salina; & suppositoria mercurialia. Certius forte specifico, de quo vid. Biblioth. Raison. T. xxxii. & xxxiii.

XXII. An clysmata vermibus fugandis dicata potius ex remediis, verminoso generi amicis, quam inimicis & deleteriis confari debent? an clyisma ex fumo nicotianæ paratum in vermibus & lato potissimum lumbrico usui esse posset?

C A P U T X V I I I.

De Hæmorrhoidibus.

TUmentes, expansi, & in tubercula elevati venarum quæ per intestinum rectum decurrunt, ramuli, *varices* vel *hæmorrhoides* appellati, sive sicci, sive humidi; sæpe quidem efficacissimi remedia tam prophylactici quam curatorii vice funguntur: sed haud raro varia eaque graviora incommoda inducunt.

II. Etenim vel *nimio fluxu*, vel *eodem plane suppresso*, vel *graviori dolore excitato* lædere imprimis consueverunt.

III. Et certe *si nimium fluant* eadem symptomata, quæ à cæteris hæmorrhagiis copia auctis, expectanda erunt.

IV. Neque aliæ multum hujus, quæ cæterarum sanguinearum evacuationum, causæ sunt.

V. Quin & curatio eadem. Interdum V. S. revulsoria in brachio: aliquando & catharticum: longe sæpius adstringentia, coagulantia, stiptica ad anum quacunque ratione adplicata conducunt. Cæterum per eccoprotica alvus laxior, sponte ni fuerit, reddenda.

VI Quin & hæc frustra si forent adplicata, ad extirpationem hæmorrhoidum, sive sectione, sive

sive ustione, sive rosione peragendam deveniri oportere plerique suadent.

VII. An in inveteratis hæmorrhoidibus omnes sunt tollendæ? an vero una ad minimum aperta servanda?

VIII. *Suppressus fluxus* si fuerit: nullus non morbus imminet: qui tollitur, revocato eodem: quod per laxantia, stimulantia, & adplicatas ad tumentia vasa hirudines commodissime peragitur.

IX. *Nimius dolor* oritur à nata inflammatione: vel ab acri materia rodente, irritante: vel à nimia vasorum tensione per contentum sanguinem. Curatur laxantibus eccoproticis: antiphlogisticis: lenientibus: oleosis: involventibus: anodynis: discutientibus: saturninis: sulphuratis: camphoratis: hirudinibus: suppresso etiam stillantis acrioris humoris fonte.

X. An in iis, qui frequenter hæmorrhoidibus obnoxii sunt, utile est causticum ad tibiam admovere?

LIBER OCTAVUS.

D E

MORBIS RENUM ET VESICÆ.

CAPUT PRIMUM.

De Nephritide.

Renes, ut cæteras partes nervis instructas, dolere posse fabrica eorundem evincit. Vocatur ille adfectus *nephritis*, quæ pro varietate causæ dolorem excitantis in varias species distinguitur.

II. Hos vero renum dolores cognoscimus, & ab iis, qui vicinas partes occupant, distinguimus, ex regione, quam occupant. Dolor enim in lumbis sentitur, diffusus per abdomen, ejusque latera, quæ ilia vocant, ad pubem. Adest tenesinus ad excernendam urinam: testis vel alteruter vel uterque sursum tractus: femoris obtusus dolor, stupor: nausea: vomitus: singultus: ructus: flatus: borborygmi: urina ut plurimum parca, aquosa, pellucida, interdum rubra, turbida, sæpe admista habens pituitam, floccos, pilos, sabulum, calculos, sanguinem, pus. Alvus stricta aliquando, aliquando soluta.

III. Quibus plerisque phænomenis nephritici dolores tum à rheumaticis, tum à collicis, quibuscum ab expertissimis etiam nonnunquam confusi fuere, discernuntur.

IV. Talis vero nephritis à variis causis excitari potest, quas inter frequens satis inflammatio, nasciturque tum *nephritis inflammatoria*.

V. Quæ quidem præter causas omnibus cæteris inflammationibus communes nonnullas sibi proprias & privatas habet, inprimis acria diuretica, alcalina, infecta, tum & natos in renibus calculos.

VI. Dolor lumborum acutus, pungens, pulsans, cum sensu ardoris conjunctus: febris continua, acuta: urina flammea, foetens, parca, vel & interdum albicans, simul cum plerisque phænomenis (S. II.) diagnosin mali absolvunt.

VII. Facilis mali in plenariam urinæ suppressionem; suppurationem; ulcus; gangrænam; alcalinam humorum acrimoniam transitus, periculosissimorum morborum numero hanc nephritidem habendam docet; unde vel citissima aliquando, vel lenta quidem, sed inevitabilis, mors facile oriri queat.

VIII. Curatio exigat V. S. sæpius repetitam: iterata clysmata, laxantia, refrigerantia: decocta antiphlogistica, diluentia, acescentia, acida: pulveres nitrosos, an & camphoratos? hæmorrhoidas provocantia: fomenta, linimenta, cataplasmata, inflammationi opposita: balnea, semicupia. An his præmissis & cucurbitæ

324 *De Nephritide calculosa.*

& vesicantia ad locum adfectum admovenda ?

IX. Ut viscidum inflammatorium, ita & phlegma frigidum vasa renalia obsidere potest, nasciturque tum, non infrequens, *nephritis pituitosa*.

X. Cognoscitur ex indiciis nephritidis in genere §. II. ex absentia signorum phlogisticae & calculosae : ex temperie : ex praegressis : ex excreta urina alba, viscida, tenaci.

XI. In ulla nephritide, in hac certe paulo acriora conveniunt diuretica : alcalina : cathartica mercurialia : motus corporis mechanicus : frictio.

XII. *Nephritis hysterica*, frequentissima, spasmodicae vasorum constrictioni ortum debens, cognoscitur ex temperie corporis : causis praegressis : absentia signorum caeteris speciebus propriorum : urina copiosa, alba. Curatur abstinendo ab omnibus evacuantibus : exhibendo carminantia, foetida, opiata.

C A P U T II.

De Nephritide calculosa.

SI dolor renum originem habuerit à materia calculosa in renibus haerente, vel iisdem impacta, *nephritis* dicitur *calculosa*.

II. Quæ quidem longe frequentissima : quamvis enim nullum sit in toto corpore cavum, in quo non aliquando calculos deprehenderint medici, nullibi tamen sæpius enasci observarunt,

quam circa bilis & urinæ officinam, & longe adhuc frequentius in hac, quam in illa.

III. Cujus quidem rei ratio videtur petenda ex singulari bilis & urinæ indole.

IV. Quamvis enim in humoribus omnibus corporis nostri eadem dentur elementa, quæ in calculo, atque adeo haud difficulter calculus ubique enasci posse videatur: major tamen alcaliscentia, quæ urinæ & bili præ cæteris humoribus inest, eos liquores frequentius in calculos abire facit.

V. Constat enim calculus potissimum ex terra, oleo & sale alcalino, quales & ex humoribus omnibus educi possunt: tum & ingenti aëris copia: quæ sibi juncta & unita faciunt calculosam, duram, difficulter solvendam massam.

VI. Neque enim solvi possunt calculi, nisi uniens illud principium excutiat, quod in urinæ calculo, solo nitri acido fortissimo, & putrefactione majori videtur posse præstari.

VII. At quale est uniens illud principium? an salinum alcalinum? an illud solum? an spiritus lapidificans, Gorgoneus adpellatus? an calculus est pituita venarum calore coagulata, ut Galenus? an id docet mucosum, quod calculosorum lotio sæpe inhæret, sedimentum? an à tartaro oritur? an à particulis metallicis intra corpus receptis? an à detritis lapidis molaris particulis, farinæ immistis, & sic cum pane deglutitis?

VIII. Quanquam autem in omni urina calculosa hæreant elementa non tamen inde nas-

326 *De Nephritide calculosa.*

cetur calculus, nisi stagnatione, putrefactione, aut magnetismo attractis ab alio corpore urinæ admisto calculis elementis.

IX. Ex quibus evidens est, quare, licet omnes homines in suo lotio elementa calculi habeant, non tamen omnes calculo laborent. Sane quamdiu elementa calculi per mortem urinam libere fluctuant, non generabitur calculus: sed tum nascetur: ubi diu lotium stagnat, aut peregrinum ei inhæserit corpus, quod magnetis instar calculi elementa sibi adplicata.

X. Nec minus certo patet ratio, quare plerumque atonia & laxitas tubulorum uriniferorum: spasmodica vasorum contractio: inflammatio: contusio: vulnera: suppuratio: diuturnus decubitus: lumborum arcta constrictio: incallescencia: obesitas: quies corporis, calculum renalem antecedere & generare consueverint.

XI. Nephritidem calculosam suspicamur primum, mox certius cognoscimus ex signis generalibus nephritidis: ex absentia febris, utique initio: ex nativitate: ex antegressis paroxysmis: ex materiæ arenosæ excretionem: ex frequentiore tenesmo ad urinam reddendam: ex natura doloris: ex urina cruenta, sabulo, membranis, mucos, floccis referta.

XII. Utrum vero uterque ren, an alteruter, & uter adfectus sit, ex symptomatum intensitate, dolorisque sede intelligitur. An sinister ren dextro frequentius laborat? an id lienis efficaciam, an potius fitui renis sinistri adscribendum est?

XIII. Malum, si levius fuerit, non adeo metuendum: sin gravius, haud raro in inflammationes, ulcera, tabem, quin & funestam ischuriam abit.

XIV. Cura mali in paroxysmo versatur in eo, ut calculo renali exitum ex renibus conciliemus, eumque per ureteres ad vesicam urinariam determinemus. Extra paroxysmum, ut novi calculi genesin, si fieri possit, præcaveamus.

XV. Priori indicationi ut satisfiat, sollicite cavendum ab omnibus, quæ impetum humorum in renes calculumque augent, qualia sunt acria diuretica, stimulantia, sive ex vegetabilibus, sive animalibus parata.

XVI. Neque convenire videtur illa methodus, quæ per roborantia & adstringentia vasorum actionem in calculum augere, ejusque expressionem perficere tentat.

XVII. Sed potius laxanda & debilitanda vasa renalia, ut calculum non arcte amplexa illi cedant, eumque sic facile transmittant.

XVIII. Quapropter in graviore paroxysmo idem fere agendum est, quod in nephritide inflammatoria. Igitur V. S. laxantibus, diluentibus, emollientibus, oleosis internis, externis, forma clysmatis, fomenti, cataplasomatis, liniamenti, balnei, semicupii, utendum erit: nec omittenda, quæ satis prædicari non possunt, opiata.

XIX. Qui vero in paroxysmo vehementer urget vomitus, licet sane incommodus sit alio

328 *De Nephritide calculosa.*

tamen nomine prodesse poterit, & sic si vel
fisti continuo posset, dubium est, an continuo
fisti deberet.

XX. Alteri indicationi (§. xiv.) ut satisfaciamus, tollendæ sunt causæ, quarum vi utque efficacia calculus renalis generari potest.

XXI. Quæ cum sint urinæ stagnatio, putrefactio, & heterogenea corpora renibus inhærentia: urina mobilis servanda, nimia alcaliscentia impedienda, & peregrina illa corpora excutienda erunt.

XXII. Quapropter diluentia, acida & aperientia, atque diuretica, prudenter tamen exhibita, egregie conveniunt.

XXIII. Unde intelligitur, quare infusum theæ: aquæ minerales: aqua pura: succus limonum: fructus horarii: infusum veronicæ, hederæ terrestris, cicerum decoctum: sulphurata: liquor nitri fixi: tincturæ acmellæ, pareiræ bravæ: allium: raphanus: terebinthinata: millepedes: sales alcalini per incinerationem facti: balsama varia, similia, adeo à plerisque laudentur, quæ tamen non nisi caute, nec promiscue in omni subiecto adhibenda erunt. Cæterum vix in alio morbo major diætæ habenda ratio. Videri meretur Theoph. Lobb. de *dissolventibus calculos*, &c.

XXIV. An in nephritico paroxysmo cucurbitam ad lumbos admoveere convenit? an vesicatorium? an, si calculus renibus impactus hæret, nephrotomia tuto institui potest? an V. S. & mercurius dulcis in nephritide aliquid possunt?

CAPUT III.

De calculo Vesicæ.

EJectus è renibus calculus per ureterem, licet angustiores, satis facile descendit: at si major fuerit, eundem sæpe obstruit, impactus hæret, & mole increfcens gravissima interdum symptomata excitat.

II. Diverfa autem in diverfis locis ureteris angustia facit, ut alibi facilius, difficilius alibi calculus retineatur: hujus vero retentionis metus inprimis est, ubi ureter oblique inter tunicas vesicæ procurrat: unde inter eas aliquando hæfisse calculus fuit observatus.

III. Talis autem conditio si adfuerit, calculi descensus in vesicam promovendus, non stimulantibus diureticis: sed V. S. diluentibus: mellitis: oleosis blandis: mollibus fomentis, cataplasmatibus, unguentis: balneis, femicupis: cucurbitis ventosis.

IV. Quod si nunc in vesicam illabatur, ipso sæpe, quo illabatur, momento ab adfluyente urina, & stimulo vesicæ in urethram summo ægri emolumento expellitur.

V. Quod nisi continuo fiat, quantocius procurandum est, epotis aquosis: urina aliquandiu, nec tamen nimis, retenta, & dein vi pressa: fomentis, cataplasmatibus, linimentis: tum & flexo ad anteriora corpore.

VI. Atque hac ratione majores etiam calculi feliciter ejiciuntur, qui tamen si magnam mo-

lem habuerint, sæpe in urethram impacti hærent, & plenariam ejusdem obstructionem efficiendo lotii exitum supprimunt.

VII. Hoc vero si factum esse constiterit, illico egressus calculi promovendus : urethram laxando : sub calculo comprimendo : inflando : fugendo : oleum injiciendo : tenaculis calculum adprehendendo : urethram dissecando.

VIII. Neque temere expectabimus, donec formato ab ipsa natura ruptoque abscessu calculus exeat.

IX. Quod si vero illapsus in vesicam calculus exire neget, de die in diem moles ejus increset, exitum sibi difficiliorem primum, mox ἀδύνατον reddet, nasceturque *major vesicæ calculus*.

X. Etenim ex adfluente adsiduo & acriori urina elementa calculosa attrahet, ad se adplicabit; & haud dissimili ratione, ac alliorum capita ex variis lamellis sibi incumbentibus constant, ex variis stratis calculosis contextus brevi ingentem massam formabit.

XI. Quæ quamvis plerumque libera in vesica fluctuet, docent tamen experimenta, eandem cum vesica urinaria concrecere posse.

XII. Ex quibus omnibus liquet, primam originem calculi renibus deberi, incrementum vesicæ, confirmante id nucleo calculi, & illum investiente calculosa crusta.

XIII. Neque tamen hæc ita constanti lege fiunt, quin & aliquando in vesica generari, non attracto rene, calculus posse videatur.

XIV. Dolor in excernenda urina : dysuria : stranguria : frequens ischuria : urinæ fluentis subita suppressio : tenesmus alvi cum tenesmo vesicæ conjunctus : sensus ponderis in hypogastrio : frequens urinæ stillicidium, incontinentia : frequens in glande penis pruritus, ejusque contrectatio : incessus cruribus divaricatis : frequens membri erectio : excretio urinæ cruentæ, purulentæ : sabulosæ ; pallidæ ; turbidæ ; sedimentum grave, crassum, mucosum deponentis ; graveolentis : ortus ex parentibus calculosis : prægressa nephritis summam certe suspicionem calculi vesicæ, nec tamen certam diagnosis, præbent.

XV. Hæc vero exploratione per digitum, sed potissimum catheterismo demum obtinetur : quanquam negari non potest, vel hinc dubios admodum & incertos aliquando chirurgos medicosque discedere, quod variis & diversis causis adscribi potest debetque.

XVI. Molis calculosæ augmentum inevitabile : ejus pressio attritusque ad vesicam : acerrima calculosorum urina, necessariam reddunt vesicæ inflammationem, suppurationem, ulcera, quæ dolores intensissimi concomitantur : unde lentæ febres, tabes, atrophia, & tandem, sed tardo gradu adrepens, nec nisi post sævissima tormina vitæ gratissimum finem imponens mors.

XVII. Educitur contentus vesica calculus facta vesicæ sectione, institutaque operatione, quæ, recepto quidem, sed minus tamen commodo nomine, *lithotomia* adpellatur.

XVIII. Quæ quidem quatuor inprimis modis peragi posse deprehenditur, *adparatu*, ut vocant, 1. *parvo*: 2. *magno*: 3. *alto*: 4. denique *lateralis*.

XIX. Ex quibus postremus cæteris quibuscunque longe videtur præferendus, & unus in nostra patria frequentatur, idque ea potissimum ratione, qua celeb. Ravius suo illam instituit tempore, & feliciores lithotomi eam instituunt hodie.

XX. Quamvis autem chirurgorum industria ad eum perfectionis gradum evecta sit hæc operatio, ut sane pauci, qui eidem se subjiciunt, si sectorum numerum ineas, inde moriantur: res tamen certa est ejus eventum dubium semper & incertum, atque adeo periculi non expertem esse hanc medendi rationem.

XXI. Quæ cum ita sint, mirum non est, dudum excitatos fuisse medicos, ut summi humani generis bono in talem sanandi methodum inquirerent, quæ lithotomia & certior & tutior foret.

XXII. Hanc vero se obtinere posse censebant, si tale detegerent remedium, quod, intacta vesica, calculum diffringeret, solveret, & sublata cohæsione in minimas moleculas divideret, quæ ergo, ut totidem minores calculi, cum urina per urethram projici possent.

XXIII. Spem successus injiciebat observatio, qua constitit, aliquando adeo friabiles fuisse vesicæ calculos, ut ad catheteris attactum in pulverem fere conversi fuerint,

XXIV. Non vero unum alterumve remedium, sed longe plurima deprædicata sunt, quibus vim calculum diffrigendi attribuerunt, quæque hinc *lithontriptica* appellata fuere, ut sunt elixir salutis anglic: graminis succus: semina dauci: herba saxifragia: paronychia: ciceres rubri: pisa: fabæ turcicæ: thea: acmella: rad. pareiræ bravæ: allium: millepedes, & innumera alia.

XXV. Et quamvis circumferantur quædam experimenta, quæ videantur docere, nonnullis horum aliquam inesse efficaciam: res tamen certa est, nullum huc usque cognitum esse remedium, cujus successus tot experimentis comprobatus est, quam celebre illud anglicanum *Joannæ Stephensæ*.

XXVI. Hoc vero maximam partem ex alicantico sapone, & calcinatis ovorum testis constans, & ex fortissimo alcali componitur, & vivæ calcis naturam habet.

XXVII. Quare putrefaciendo inprimis videtur agere, & executere illud principium salinum, quod elementa calculi inter se jungebat modo: quo igitur excusso, ab invicem secedant, necesse est.

XXVIII. Neque difficulter intelligitur, quare experientia docuerit, hoc remedium longe plus valere in vesicæ quam in renum calculo: tum etiam in adultis, senibusque, quam in pueris.

XXIX. Quin & certo liquet, non adeo universaliter tutum esse remedii usum; imo vero fieri posse, ut gravia, horrenda & letalia symptomata excitet. Nihil certe ab omni parte beatum.

334 *De ulceribus Renum & Vesicæ.*

XXX. Symptomatibus ante sectum calculum
occurrunt diluentia : lenientia : mucilaginosæ :
oleosæ : opiata.

C A P U T I V.

De ulceribus Renum & Vesicæ.

Ulcera renum & vesicæ pro causa sua agnos-
cunt omnia, quæ continuitatem horum
viscerum solvere quacunque ratione possunt :
inflammationem : abscessum : vulnera : contu-
siones : acria quæcunque huc delata : omnium
autem frequentissime calculum.

II. Cognoscitur malum, tum ex prægressis :
tum potissimum ex urina, quæ turbida, sub-
albicans, aut & cruenta, graveolens, ad fun-
dum vasis deponit sedimentum crassum, tenax,
glutinosum, purulentum, flocculentum, mem-
branosum, carnosum aliquando. Nec tamen
sola urina purulenta certum hujus morbi indi-
cium præbet.

III. Utrum vero renes, an vesica laborent ;
cognoscimus, 1. ex prægressis. 2. ex sympto-
matibus conjunctis. 3. ex doloris, si adsit, loco,
4. ex puris copia. 5. ex ejusdem qualitatibus.
6. ex juvantibus & nocentibus.

IV. Loci adfecti indoles ; functio ; impossibi-
lis quies ; adfluxus acrioris urinæ ; summam
sanandi morbi difficultatem docent, quæ quidem
in senibus maxima ; sed in calculosis interdum
gravior, levior quandoque.

V. Ulcera renum tractantur remediis causam mali, si fieri possit, tollentibus: cathartibus mercurialibus: diluentibus: vulnerariis: detergentibus: balsamicis: consolidantibus. Quæ inter decoctis lignorum: aquæ calcis: aquis pyrmontanis, spadanisve: lacti asinino, &c. primæ debentur.

VI. Similibus vesicæ ulcera tractanda, sed immissio catheteris; immissi retentio; & vulnerariorum per eundem injectio maxime hic videntur efficacioræ.

VII. Quibus quidem remediis si usus opiatorum interponatur, tanto certe plus valebunt, gaudebimusque aliquando, quod insanabile primum videbatur ulcus, sanari felicissime.

CAPUT V.

De Mictu cruento.

QUotiescunque ex vesica urinaria vel purus putus sanguis, vel, quod frequentissime fit, urinæ mistus excernitur, toties illud malum *mictus cruentus* adpellatur.

II. Qui igitur originem habet, vel ex renibus, vel ex ureteribus, vel vesica urinaria, vel omnibus his locis simul: nam qui sanguis ex urethra, etiam non reddito lotio, stillat, huc referri vix consuevit.

III. Quo vero ex loco cruor oriatur, determinabunt, 1. doloris locus. 2. copia excreti sanguinis. 3. phænomena urinæ ejectæ. 4. sym-

tomata conjuncta, quam vero difficulter id sæpe fiat, nemo in artis opere versatus ignorat.

IV. Exit autem sanguis è suis vasis vel διαίρεσι, vel ἀνατομώσει.

V. Διαίρεσις fit vel à vi externa : vel à calculo : vel ab ulcere : vel acri alia rodente materia.

VI. Ἀνατομώσις à plethora : crisi morbi : suppressione mensium, hæmorrhoidum, narium hæmorrhagiæ sanguine rarefacto, vel & impetuosius moto.

VII. Locus adfectus ; causa mali ; sanguinis copia, indoles prognosin mali absolvunt, sæpe certe minus fortunatam.

VIII. Ad curam mali indicatur, 1. causas tollere. 2. vasa aperta constringere. Sed nec tamen posterius fieri debet, nisi prius præstiterimus, utique rarissime ; sæpe autem, dum prius obtinere conamur, obtinemus & alterum.

IX. Prius V. S. educto calculo : sanato ulcere : refrigerato sanguine : involuta & temperata acrimonia : revocatis evacuationibus peragitur.

X. Posterius per adstringentia & consolidantia commode tentatur ; sive epotentur, aut externe admoveantur : vel & per catheterem in vesicam, si ea adfecta fuerit, injiciantur.

XI. Ne vero coagulatus sanguis in renibus aut vesica morans calculo commodissimam occasionem præbeat, epotis diluentibus & mellitis solvendus atque expellendus erit.

CAPUT IX.

De Diabete.

Diabetes, quæ & dipsacus, hydrops ad matulam, diarrhœa in urina, quin & aliis nominibus adpellatur, vitiis renum accenferi, & in veram ac spuriam distingui consuevit.

II. *Vera* vocatur celerrima & copiosissima potus adsumti, nec mutati, per renes & vesicam excretio.

III. *Spuria* autem diabetes est copiosa evacuatio urinæ aqueæ, pallidæ, inodoræ, adsumpta potulenta quantitate longe excedentis.

IV. Quamvis autem utraque species raro occurrat, *vera* tamen *spuria* rarior; quin & multi, nec immerito dubitant, utrum *vera* *vera* unquam fide observata fuerit.

V. Incredibilis excretio urinæ, potulentorum quantitatem longe excedentis, albicantioris, subturbidæ, insipidæ, inodoræ, cum filamentis & pelliculis innatantibus, sitis vehementissima: summa linguæ fauciumque ariditas: æstus ingens: tabes ut plurimum & colliquatio corporis: febricula nulla primum, inde lenta: levis dysuria: lumborum testium, ilium à retento lotio intumescencia: pedum oedema: mali augmentum circa plenilunium, spuriae diabetes, quæ, una nobis observata, una explicatur, diagnosin absolvunt. An aliquando est critica? an quolibet septennio recurrit? An & ad septenarium dierum, hebdomadam, mensiumque numerum se adcommodat?

VI. Causa mirabilis adfectus in ipso sanguine quærenda videtur : qui si quacunque de causa dissolutus & in serum conversus fuerit , facile tantam lotio materiam sufficere potest.

VII. Quod vero conversus ille in aquam sanguis potius per renalia vasa exeat , id sane singulari renum conditioni , & quidem nimis eorundem laxitati , adscribendum videtur.

VIII. Et certe hanc sententiam videntur confirmare ea , quæ diabetem antecedere observata sunt : tum ejusdem symptomata : nec non per experientiam comprobata curatio.

IX. An ergo soli renum laxitati morbus hic tribui debet ? an potius cum Meadio bilis accusanda videtur , si scilicet sal in eadem defecerit ? aut venenum aliquod in sanguinem ingressum suspicabimur ? an colliquati sanguinis causa in sale acido quærenda ?

X. Docuit experientia longe plures ab hoc morbo extinguui , quam liberari : nec obscura ratio : qui vero servantur , horum alii cito satis , tarde alii evadunt.

XI. Cura mali ut obtineatur , i. revellendi humores à renibus , 2. tollendæ causæ , quæ sanguinem dissolverunt , 3. dissolutus sanguis compingendus , 4. vasa renalia roboranda.

XII. Prius fit rheo , an & V. S. ? alterum non eadem semper peragitur ratione , sed ex prægressis determinanda : acida hic sæpe certe egregia. Ad tertium laudantur glutinosa , mucilaginosæ , non tamen adeo magnæ , ut videtur , efficacis : sed potentiora sunt , quæ &

quartæ indicationi satisfaciunt, aromatica, adstringentia, chalybeata, interne exhibita, externe adplicata. Nec refragantur observationes.

XIII. Interim siccissima diæta est instituenda, & cavendo à causis recidiva præcavenda.

C A P U T VII.

De incontinentia urinæ.

QUotiescunque homini, vel inscio, vel invito, lotium ex vesica per urethram effluit, toties *urinæ incontinentia* laborare dicitur.

II. Cujus ergo duæ species sunt, tum ratione phænomenon, tum causarum, tum & loci adfecti ab invicem distinctæ, quarum alteram *insensilem*; *invitam* alteram haud incommode dixeris.

III. Quin & plerosque scriptores inter *perpetuam* & *nocturnam* distinguere videas.

IV. Quum superata sphincteris musculi resistentia lotium effluat, liquet omne illud, quod efficere potest, ut urina eam resistentiam superet, inscio homine generaturum *insensilem incontinentiam*: quod vero, nolente licet homine, tamen eum renixum vinci facit, *invitam*.

V. *Insensilis* causa hæret in musculo vel paralytico, quacunque de causa non accurate vesicæ orificium claudente. Unde intelligitur, quare tempore somni in pueris: in senibus: in animi deliquio: in apoplecticis: hemiplecticis:

paraplecticis : calculo , aut ulcere vesicæ laborantibus : calculum sectis : malum adeo frequens.

VI. *Invitam* vero efficiet vel debilitas sphincteris : vel spasmus & contractio vesicæ : & pressio vicinarum partium in eandem.

VII. Unde liquet , quare hystericis : convulsis : acerrimam urinam habentibus : tussi ferina , vomitu laborantibus : gravidis : hæmorrhoidariis : alvum ponentibus : calculosis : menstruis , instantibus , toties involuntarius urinæ effluxus.

VIII. Neque incommode huc referas illud involuntarium urinæ stillicidium , quod à paralyticis, vel debilitatis musculis acceleratoribus urinæ producitur , quod in senibus frequentissimum.

IX. Ex quibus omnibus manifesto liquet, fieri per rerum naturam non posse , ut omnis urinæ incontinentia , quæ à tam diversis & toto cœlo distinctis causis pendet , eadem ratione curari possit : atque adeo inepte tot specifica adversus hunc morbum deprædicari , quorum pleraque inertia non tantum , sed & plane ridicula sunt.

X. Vera autem curatio consistit in tollendis causis malum generantibus ; quæ igitur in paralytico, vel debilitato sphinctere tentari debet per stimulantia , roborantia , spirituosâ , aromatica , nervina , cephalica , chalybeata , præmissis , si necesse , evacuantibus.

XI. Atque hæc quidem non interne tantum

adsumenda dabuntur ; sed & ad pubem , & ad perinæum forma unguenti , emplastri , fomenti admovebuntur ; vel siphone in anum injicientur ; vel denique in ipsam vesicam urinariam impellentur & impulsæ aliquandiu retinebuntur.

XII. An hic tinctura cochinellæ , aut cantharidum convenit ? an balnea sulphurata profunt ? an suffitus nicotianæ ?

XIII. Palliant malum lagenula ad corpus alligata , penemque excipiens ; vel & claustra peni circumposita , urethramque comprimentia ; tum & in sequiori sexu annulus vel pila in vaginam uteri intrusa : sed in his admovendis magna circumspectione opus est.

XIV. Illi vero stillicidio , quod §. ix. memoratum fuit , succurrit compressio perinæi , aut solidius corpus ad locum bulbo urethræ proximum adplicatum.

XV. Cæterarum vero specierum curatio petenda est ex historia illorum morborum , à quibus urinæ incontinentia , tanquam eorundem symptoma , generatur.

C A P U T V I I I.

De Ischuria spuria.

Ischuria , anuria , vocatur vel impedita prorsus , vel insigniter imminuta urinæ excretio.

II. Quæ quidem suppressio , si inde oriatur , quod nihil lotii in vesica urinaria contineatur , *spuria ischuria* , ad distinctionem *veræ* , mox exponendæ adpellatur.

III. Hæc vero *spuria ischuria* commode in duas species dividitur; vel enim nihil lotii à sanguine secernitur; vel secernitur quidem, sed ad vesicam non pervenit. Prior in renibus: posterior vel in renibus, vel ureteribus, vel utrifque sedem habet.

IV. Impeditæ lotii secretionis causa vel hæret in *sanguine*: vel in *ipsis renibus*.

V. In *sanguine*: quando vel copia deficit: vel tantæ est tenuitatis, ut se ab actione renum attenuari non patiatur, sive illa tenacitas sit phlogistica, sive pituitosa, sive atrabilaria.

VI. In *renibus*: quando vasa eorum sunt vel obstructa, vel compressa, vel constricta, vel inertia: ergo phlegmone: pituita: *ἀτονία* seu paralyfis fibrarum renalium: spasmus.

VII. Secretæ in renibus urinæ ad vesicam fluxus impeditur vitio *renum* vel *ureterum*.

VIII. Vitio *renum*: quando tubuli Belliniani compressi, obstructi, aut cavitas pelvis vel abolita, vel multum minuta est? Utrumque fieri potest, à plethora: inflammatione: pituita: calculis.

IX Vitio *ureterum*: quando vel obstruuntur, vel comprimuntur: quod quidem à multis causis fieri potest, sed fieri inprimis observatur, à plethora: inflammatione: pure: pituita: calculo: & adjacentium partium vitio.

X. Ischuriam cognoscimus facile: spuriam vero esse scimus ex lumborum dolore, sive punctorio, sive obtuso & gravativo; sed id non perpetuum: absentia tenesmi ad urinam red-

dendam : nullo in hypogastrio tumore : immisso in vesicam cathetere , nihil lotii offendente.

XI. At non sufficit spuriam cognovisse , sed & causæ indagandæ sunt : quod ut ad prognosin & curationem summe necessarium ita satis sæpe difficulter fieri potest. Temperies : prægressa : & conjuncta symptomata plurimum hic lucis dabunt : sed sæpe tamen incertæ & obscuræ.

XII. Symptomata morbi interdum jam ab initio gravia , sed & interdum levissima : ἀνυρεξία : lassitudo : levior febricula : sitis : somnus turbatus : vomituritio : capitis dolor & fuscus : augmentum symptomatum : anxietas : singultus : tumor corporis : foetor urinosus : convulsio : sopor : sudor frigidus : mors.

XIII. Est ergo morbus periculosus , quod & indoles ejus satis docet , & experientia confirmat.

XIV. An vero certum datur tempus , ultra quod si excurrat malum , homo nunquam servatus legitur ? & quale illud ? an deficiens lotium substitutis aliis excretionibus suppleri , & sic vita prorogari potest ? mira certe dantur experimenta.

XV. Quamvis universale remedium adversus ischuriam existere non possit , res tamen certa est , vix ullam dari speciem , in qua non cum fructu vena secari : clysmata laxantia injici : blanda olea , linimenta , cataplasmata admove-ri : balnea denique , vel semicupia præparari queant.

XVI. Ab his igitur curam mali inchoabimus, sollicite interim causam indagando: quam ubi detexerimus, vario modo pro ejus varietate sanatio absolvenda erit.

XVII. Quæ enim ischuria à plethora, inflammatione, calculo, spasmò oritur, ejus curatio ex præcedentibus facile intelligi potest, & in his statim memoranda remedia sollicite fugienda.

XVIII. Quæ autem à pituita oritur, illa stimulantia inprimis & attenuantia requirit. Ergo clysmata acriora: fomenta spirituosæ: cataplasmata ex stercore animalium, sapone nigro: olea calidiora, & unguenta neurotica: cucurbitæ tam ventosæ, quam scarificatæ: vesicatoria ex cantharidibus, ad lumbos, femora, apposita: dum intus fortiora diuretica, rad. & femina aperientia: sales tam alcalini sive fixi, sive volatiles, quam neutri: balsama terebinthinata: allia: cepæ: raphanus: stercorea animalium: quin & insecta diuretica, millepedes, cochinellæ, vermes majales, & cantharides, sed prudenter exhiberi possunt.

XIX. Neque inutile erit, hac in specie mercurialia remedia adhibere, & motu mechanico corpori per concussionem conciliato materiam dividere, quod tam per vomitum, quamvectionem curru pernicibus equis tracto fieri potest.

XX. Neque diversa admodum remedia requiruntur, ubi malum ab *ἀτονία* & inertia fibrarum renalium productum fuerit. Redditur enim horum remediorum ope amissa elasticitas.

CAPUT IX.

De Ischuria vera.

Ischuriam veram adpellant Medici eam conditionem, qua fit, ut urina in renibus secreta & à vesica urinaria excepta ex ea expelli neget.

II. Hujus vero negatæ expulsionis causa potest hærire vel in ipsa *vesicæ urinariæ substantia*: vel in ejusdem *cavo*: vel in *partibus vesicæ vicinis*.

III. Si in *substantia vesicæ urinariæ* causa ischuriæ hæserit, peccabunt vel *sphincter*: vel *fibræ musculares*: vel *tunicæ vesicæ*.

IV. *Sphincter* ischuriam generabit, si vel inflammatus, vel spasmo convulsus fuerit.

V. *Fibræ vero musculares*, si vel insensiles, vel plane paralyticæ, vel ultra modum dilatatæ fuerint.

VI. In *tunicis vesicæ* causa hærebit, si vel inflammatae fuerint: vel suppurentur: aut calculus in iis generatus sit: aut calculosa crusta obductæ fuerint: aut fungus: aut varix: aut hæmorrhoids, aut alius naturæ tumor in iisdem enascatur.

VII. In *cavo vesicæ* si causa hæserit, apprehenditur esse vel calculus: vel pituita: vel pus: vel sanguis congrumatus, ita sita, ut, collo occluso, egressum urinæ impediant.

VIII. *Vicinæ partes vesicæ* urinam suppressere valentes sunt intestinum rectum inflammatum; fœcibus flatibusque infarctum; hæ-

morrhoidibus obsessum. Uterus foetu, sanguine, aqua turgidus. Ovaria, cæteraque viscera quocunque tumore dilatata. Spina vertebrarum, ossa femoris luxata. Glandula prostatica mole turgens & indurata. Denique & urethra vel compressa, sive ab externa causa, sive ab incrementibus, quæ eidem adcumbunt, glandulis: vel obstructa, sive à calculo impacto, sive enato tumore inflammatorio, suppuratorio, calloso, fungoso, membranoso, anomalo: vel distorta: aut collapsa & coalita.

IX. Cognoscitur malum ex sensu ponderis in hypogastrio, pube perinæo: tenesmo ad urinam excernendam, nisi paralytin vesica contraxerit: tumore supra os pubis, magno, ad attactum dolorifico: immisso in anum digito insolitum, tumorem detegente: effluente, profundius immisso cathetere, lotio.

X. Neque sufficit, ipsum malum cognovisse, sed & intelligere oportet causas ischuriam efficientes, quod, licet sæpe difficulter fieri possit, prægressa tamen: temperies phænomena conjuncta: juvantia & nocentia attenti & sagacis medici spem haud ita sæpe destituent.

XI. Præter symptomata (C. VIII. §. XII. & modo §. IX.) alia quædam topica aliquando in vera ischuria producuntur. Vesicæ aneurisma, procidentia, hernia, inflammatio, gangræna, crepatura. Interdum & effluxus urinæ ex umbilico.

XII. Quamvis hæc ischuria non raro letalis esse consuevit; dici tamen in genere potest,

veram spuria minus esse acutam & periculosam, tum quod diutius durare soleat : tum quod sæpe causæ ejus feliciter tolli : tum denique quod symptomata certius mitigari possint.

XIII. Curatio ischuriæ veræ ab iisdem inchoari debet, à quibus spuria curam incipiendam esse C. VIII. §. xv. monuimus, nisi malum diutius duraverit.

XIV. Tum enim immisso cathetere contentum lotium educemus, atque illud vel sæpius, si necesse sit, repetemus : vel immissum catheterem, flexilem potius, si fieri possit, quam rigidum, retinebimus, ut jugis adfluenti urinæ effluxus detur.

XV. Quod ubi fit, conabimur remove illas causas, quæ ischuriam produxerunt, quod variis modis pro earundem varietate fieri debere, facile intelligitur, imo interdum vi ipsius catheteris præstatur.

XVI. Quod si vero, ut aliquoties contingit, immitti catheter non possit, tollenda sunt obstacula, quæ prohibent, quominus ille in urinariam vesicam ingredi queat.

XVII. Si vero hoc præstari nequeat, vel certæ morti occumbere æger debebit, vel ad paracenthesin vesicæ devenire, qua instituta ægri aliquando præsentissimo periculo erepti leguntur.

XVIII. Educto lotio, sublatis mali causis, roborandæ sunt per nimiam dilatationem debilitatæ vesicæ fibræ, spirituosis, aromaticis, adstringentibus, fomentis, linimentis, emplastris.

CAPUT X.

De Dysuria & Stranguria.

QUotiescunque homo urinam redditurus solito maiorem resistantiam, ardorem, doloremve experitur, toties *dysuria* vel difficultate urinæ laborare dicitur.

II. Si vero frequenter urinam cogatur excernere, & exigua tantum quantitate eandem reddat, idque cum sensu ardoris, tum hæc conditio *stranguria* adpellatur.

III. Quorum quidem symptomatum tanta est adfinitas, ut ad alteram intelligendam alteram explicuisse sufficiat.

IV. Causa mali hæret vel in *urina* ipsa: vel in *vesicæ substantia*: vel in *cavitate* ejus: vel denique in *urethra*.

V. In *urina*: si vel per se acrior, vel acribus humoribus admistis vitiata fuerit. Cognoscitur ex prægressis & qualitatibus excreti lotii. Curatur temperando acre, diluentibus, lenientibus, oleosis, mucilaginosi, & expellendo per emetica, cathartica, lenia diuretica.

VI. In *vesicæ substantia*: si inflammata, vel alio tumore oblecta, aut excoriata, vel exulcerata fuerit. Curatio ex prioribus petenda.

VII. In *vesicæ cavo*: calculus arenulæ, infecta, vermes, sanguis congrumatus, pus si contineantur, malum hoc generabitur. Diagnosim facilis. Cura per diluentia, le-

nientia , aquosa , mellita , lacticinia , detergentia absolvitur.

VIII. *Urethra* dysuriam generabit , si calculo obseffa , compressa , distorta , inflammata , excoriata , exulcerata , tumore quocunque inde enato angustata fuerit. Diagnofis facilis. Diverfa pro causæ diverfitate mali fanatio.

LIBER NONUS.

DE

MORBIS PARTIUM

GENERATIONI INSERVIENTIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Gonorrhœa simplici.

G*onorrhœa simplex*, antiquissimis jam temporibus cognita, est invitus, fere perpetuus, materiæ albicantis, tenuioris, subviscidæ effluxus ex pene flaccido, sine ardore, dolore, prurigine, aut ad venerem cæstro.

II. Quibus quidem phænomenis tum à gonorrhœa virulenta: tum à pollutionibus distinguitur.

III. Materia in hoc morbo effluens est, vel *verum semen*, tumque proprie gonorrhœa dici meretur: vel *liquor à semine diversus*, tumque minus apte sic adpellatur.

IV. *Semen* in gonorrhœa effluet, si vel aquosius tenuiusque: vel oscula vesicularum seminalium nimis dilatata: aut, quæ illis adfidere à nonnullis creditur, caruncula destructa fuerit.

V. *Liquor à semine diversus* est vel liquor prostaticus: vel urethræ, ortus ex folliculis

& glandulis tot numero ibidem reperiundis : an & chylus sic excerni potest ? an ulcus urethræ simplicem gonorrhœam excitare potest ?

VI. Causa mali quærenda vel in fluidis nimis aquosis, serosis, tenuibus : vel in solidis nimia laxitate, debilitate, mollitie & imminuta elasticitate peccantibus. An ergo catarrhus partium genitalium malum hoc commode adpellari potest ?

VII. Unde intelligitur, quare nimium venereis exercitium : potuum aquosorum tepidorum abusus : diabetes : phthisis pulmonalis, aliique morbi chronici : calor, maxime humidus, cum partibus genitalibus communicatus : diuturna in aëre pluvioso mora : diuretica fortiora aliquandiu usurpata, gonorrhœam simplicem vel antecedere vel comitari observentur.

VIII. Malum ingratum, molestumque, chronicum plerumque, diu si duret, ad graviores tam acutos quam chronicos morbos disponit, sterilitatem impotentiam, sensuum stuporem & hebetudinem, inflammationes, maciem, atrophiam, hydropem, tabem, dorsalem.

IX. Cura mali exigit, 1. cacochymiam serosam corrigere, 2. solida roborare.

X. Prius fit, tum evacuantibus, tum inspissantibus.

XI. Evacuantia vel expellunt per vias naturales, vel arte factas. Prius præstant emetica : cathartica : diuretica : diaphoretica. Posterius vesicantia : caustica : fonticuli : setacea.

352 *De Gonorrhœa simplici.*

XII. Inspissant tenuem lympham, mucilaginosam : balsamica : roborantia.

XIII. Posterius fieri debet interdum, jam antequam primæ indicationi satisfeceris : interdum demum & post eam : neque raro contingit, quin una fidelia utrumque dealbemus parietem.

XIV. Roborant autem omnia aromatica : amaricantia : spirituosam : leniter adstringentia : chalybeata.

XV. Neque hæc tantum pro interno usu conveniunt ; sed & externe sunt adplicanda, ad pubem, perinæum, urethram : quin & tum in intestinum rectum, tum in ipsum canalem uriniferum injicienda.

XVI. Quæ vero à vi semen extinguendi veteres tantopere laudarunt, ea vel nihil agunt : aut si quid agunt, plane contrarium agunt : vel alio saltem agunt nomine.

XVII. Diæta eadem hic convenit, quæ in hydrope, diabete commendata fuit. Nullibi autem sollicitè magis à venere abstinendum, nec certe magnus ad eam stimulus.

XVIII. Quum vero *leucorrhœa*, *fluor albus*, *uteri rheumatismus*, *catarrhus uterinus* in foeminis idem sit, quod simplex gonorrhœa in viris, mali ejus indoles & curatio pulcre hinc intelligitur.

C A P U T II.

De gonorrhœa virulenta & lue venerea.

A Simplici gonorrhœa toto coelo differt *gonorrhœa virulenta*, quæ, quum sit veneni venerei effectus, & certus sæpe ipsius *luis venereæ* prodromus, tantam cum lue adfinitatem habet, ut alterius sine altera indoles & cura vix recte intelligi possit.

II. *Lues venerea*; *morbis Gallicus*, *Neapolitanus*, *Hispanus*, *siphylis* adpellata, veteribus medicis tam Græcis, quam Latinis & Arabibus plane videtur fuisse incognita.

III. Neque Europæis ante finem sæculi 15. circa annum 1494. innotuisse videtur, quo demum in illa mundi parte apparuit.

IV. Neque tum ibidem enata atque exorta: sed aliunde ad eos advecta ex occidentali India, & quidem illis insulis, quas *Antillas*, hodie *Spanjola*, *St. Domingo*, adpellant.

V. Id vero factum videtur per milites Hispanos, qui in expeditione Americana hunc sibi morbum contraxere, & ut contagiosus esse consuevit, reduces cum foeminis communicare, quæ iterum alios viros, Gallos primum, & Neapolitanos, infecere, & tandem per commercium, quod inter omnes Europæ regiones intercedit, totam Europam cæterasque orbis plagas contaminaverunt.

VI. Quamvis autem in illis locis endemius sit morbus, vix tamen certo videtur cognita

354 *De gonorrhœa virulenta*

causa, quæ eum primum ibidem excitavit, fovitque. Vaga forte venus & cum menstruantibus coïtus huic morbo primam dedere ansam.

VII. Neque tamen ullo certo exemplo constitit, vel ibidem in Europæo sponte exortum fuisse malum, sed semper prægresso contagio, quale quid & hodie apud nos fieri observatur. Neque scio, vera fide ullum dari, quod contrarium probat, experimentum.

VIII. Distinguitur satis commode venerea lues in *hæreditariam* & *adventitiam*, ex quibus illa si cum hac comparetur, longe rarior; sed nec tamen plane insolens.

IX. *Adventitia* olim, dum primum adparebat, & ferocissime sæviebat malum, innumeris & levissimis etiam de causis contrahebatur: hodie tamen imprimis *congressu venereo* & *lactatione* inficit: quamvis & *contrectando partes genitales*, *basinando*, & *simplici adcubitu* inquinari homo possit.

X. Id autem constanti fere lege hodie observatur, ut, ad quam partem primum virus venereum adplicatum fuerit, in ea quoque prima ejus indicia compareant.

XI. Talis autem fere hodie origo, talis progressus observatur. Post impurum coïtum ferius ocius ardor, dolorque inter mingendum: stillicidium feri, viscidi primum, albicantis, & pellucidi, mox opaci, flavi, viridis, interdum sanguinei. Vocatur *gonorrhœa virulenta*, quam frequens & dolorifica penis erectio cum sensu constrictionis comitatur, & vicinarum partium ardor & inflammatio.

XII. Neque raro fit, ut, vel cum gonorrhoea, vel & sine ea, in glande penis, præputio, ad frænum exoriantur pustulæ exiles, miliares, acuminatæ, urentes, rupto plerumque apice mutatæ in ulcuscula, ichorem emittentia, proserpentina, excavata, labiis duris & callofis prædita. *Cancros* adpellant *venereos*.

XIII. Quin & sæpe contingit, ut *phimosis*, *paraphimosis*; *bullæ crystallinæ*; *bubones venerei*; *testes indurati*; *porri* & *verrucae* balani coronam cingentes adsint. Quin & *fraga*, *mora*, *ficus*, *mariscæ*, *rhagades*, *fistulæ* ad anum aliquando oriuntur.

XIV. Dein vero, progrediente malo, adparent plerumque ulcera in faucibus, quod licet non sit perpetuum, frequentissime tamen fit; quæ stillant materiem faniosam singularis naturæ, proserpunt, omnesque partes, ad quas attingunt, depascuntur.

XV. Quin etiam varia ossa cariota redduntur, quæ consumpta decidunt, quod in faucibus, naso, vicinisque partibus fieri adparet: unde & visus & auditus & loquela plurimum sæpe depravantur.

XVI. Imo vero, crescente malo, nulla pars corporis est, quæ non certa ejus indicia præbeat: cutis deturpatione per maculas, pustulas, ulcera, fissuras: capillorum defluvium, unde *ὀφθαλμία*, *ἀλμπενία*: ossium dolor profundus, de nocte gravior, mitior de die, loca inter articulos media ut plurimum occupans: intolerabilis hemicrania: clavus: tumores in ossium

336 *De gonorrhœa virulenta*

substantia enati, nodosi, tophosi, ossei, vehementissime dolentes, incrementum epiphysium: caries: spina ventosa: fragilitas ossium maxima: glandulæ strumosæ & scrophulosæ, sæpe exulceratæ: & longe alia. vid. Astruccius.

XVII. Quæ quidem omnia symptomata simul raro adesse observantur, sed in diversis subjectis diversa adparent, imo vero nonnulla horum sunt, quæ ab aliis etiam causis oriri possunt. Et certe habet malum venereum multa cum inveterato scorbuto communia.

XVIII. Causa luis venereæ est venenum venereum, quod ab infecto homine cum sano communicatum humores ejus primum degenerare facit, & in sui naturam convertit, atque tractu temporis omnia etiam solita corrumpit.

XIX. At quale illud est venenum? an salinum? an fixum, an volatile? utrum acidum, an alcalinum? quosnam præ cæteris humores, inquinat? an aquosas lymphaticas? an serosas? an potius ipsum sanguinem? num potior videtur sententia, quæ oleum in cellulosa tunica contentum sedem & subjectum mali pronunciat? Sane accurate attendenti adparebit, spissas hic dari tenebras, neque facile intricatum hoc negotium expediri posse.

XX. Ut confirmator morbus facile, ita incipiens non ita certo cognoscitur. Suspicionem, quam singularis materiæ de ulceribus stillantis conditio injicit, circumspectissime indicabit prudens medicus.

XXI. Malum non valde provectum fatis certo tutoque: provectius difficulter, certoque minus: at inveterata eo usque, ut jam ossium medullam inquinaverit, raro radicaliter: sin viscera in tabum jam sunt conversa, nunquam curatur.

XXII. Longe autem alia incipientes, alia confirmatæ sanatio. Hæc nunquam, nisi salivationi mercuriali, imo sæpe ne illi quidem cedit. Illa operosum adeo molimen non semper requirit.

XXIII. Quod ut clarius pateat, tum symptomatum luem veneream antecedentium, tum ipsius luis sanationem exponemus.

XXIV. *Gonorrhœa* minus commode sic vocata quum raro verum semen, sed materia ex ulcere in urethra excitato stillans effluat, varias agnoscit species, pro vario loco, in quo virulenta materia ulcus id generavit.

XXV. In hujus sanatione, & à cita nimis suppressione fluxus cavebimus, & à calidioribus remediis. Ab utrisque enim gravissima symptomata imminet.

XXVI. Et sane frequens experientia docet, longe securius curari, in quibus fluxus per aliquod septimanas perdurat, quam in quibus post paucos dies evanescit.

XXVII. Incipienda igitur curatio, si valida sint symptomata à V. S. antiphlogisticis, tum epotis, tum externe fomenti, balnei, aut cataplasmatibus forma adplicatis: mox ad cathartica, primum quidem leniora, dein validiora, nun-

quam acerrima , adjectis mercurialibus , deveniendum : tum diuretica , vitatis follicite acrioribus , balsamica exhibenda : dum per fomenta , balnea , cataplasmata , antiseptica , detergentia virus educere , & ulcus mundare conabimur.

XXVIII. At vero follicite cavendum à repellentibus & adstringentibus , ad quæ nunquam fugiemus , nisi certi simus , omne virus follicite expulsum esse , quod ex minuto materiæ fluxu : mutato ejus colore : absentia symptomatum concludimus. Tum enim & tum demum aliquis his locus esse potest ?

XXIX. An salivatio mercurialis ad sanandam gonorrhœam valet ? an decocta lignorum exsiccantium conducunt ? & si unquam , quando ?

XXX. Curatæ vel ex arte gonorrhœæ gravia sæpe succedunt mala , etiam præter culpam medici ; sæpe pravæ administrationis vitio ; maxime dysuria , & stranguria , quæ angustatæ vel per callum & cicatricem , aut enatas carunculas , urethræ debentur ut plurimum.

XXXI. Posterius longe tamen priori rarius contingere plurima experimenta docuere.

XXXII. Neque facile est huic incommodo occurrere. Videri de his cæterisque , quæ hunc morbum spectant , meretur nunquam satis laudandus Astrucius.

XXXIII. *Cancro veneri* , si dolor urgeat , V. S. requirunt : tum & repetita purgantia , mercurialia : fomenta mollia , antiphlogistica , antiseptica , detergentia : nec non unguenta mercurialia , leniora quidem initio , fortiora dein ;

nunquam tamen tam fortia , si balanum , quam si præputium , obsideant.

XXXIV. *Phimosis & paraphimosis* , quæ sunt phlogisticæ inflationes cellulosæ tunicæ penis , sanantur V. S. purgatione mercuriali : fomentis , balneis , cataplasmatibus emollientibus , discutientibus , antisepticiis : operatione chirurgica.

XXXV. *Bubo venereus* , à resorpto per vasa lymphatica & ab inguinales glandulas delato venereo veneno oriundus , à bubonocèle follicite distinguendus , follicite tractandus , vel resolvi & discuti , vel ad suppurationem perducitur debet , cavendo ab adstringentium & repellentium usu.

XXXVI. Neque video , quid periculi insit , si primum resolvere ; quod si fieri nequeat , deum suppurationem promovere conemur : quidquid vero fiat , eadem remedia interne exhibenda , quæ in cæteris symptomatibus : & generatim post suppurationem ulcus diutius apertum servandum.

XXXVII. *Testis induratus* , quem & *herniam veneream* vocant , vel à veneno in testem deposito , vel ab inflammatione circa feminalium vesicularum orificia in urinifero canali enata oriundus , & pariori , quin & suppressæ gonorrhoeæ frequentissime succedens , primam resolvi per V. S. cathartica mercurialia : fomenta , cataplasmata antiseptica : vapores : emplastra antiphlogistica , resolventia , quod si non succedat , ad suppurationem perducitur , & cito aperiri debet.

XXXVIII. Quod si nunc sola hæc symptomata adpareant, sæpe satis feliciter dicta methodo sanantur, nec operosius molimen requirunt, nisi inveterata fuerint. At si ulcera faucium, dolores nocturni &c. confirmationem luem ostenderint, longe major mercurialium remediorum quantitas exigitur.

XXXIX. Quæ enim priscis temporibus de guaiaci, chinæ, falsæparillæ, sassafras, lychnidis saponariæ, aliorumque efficacia ad hunc morbum sanandum deprædicata fuere, ea quidem experientiæ parum congruunt.

XL. Quamvis enim hæc vegetabilia suum certe usum habere lubens fatear, ad eradicandum tamen malum sine mercurio non valere persuasissimum habeo.

XLI. Neque perinde est, qua ratione mercurium exhibeas: quamvis enim ea ratione præbitum & ita moderatum, ut salivam non moveat, in leviori prodesse compertissimum habeam: in graviori tamen non valere, nisi ptyalismum eumque satis magnum excitaverit, inter plerosque medicos satis convenit.

XLII. Unde adsumpto mercurio salivatio? an actione mechanica ponderis? & sphaericæ globulorum figuræ? an illa sola? quomodo virus venereum domat? an vi quadam singulari? an eadem actione mechanica? multa certe hic obscura superesse, nemo paulo attentior facile negabit.

XLIII. Potest autem duplici potissimum modo illa salivatio cieri, vel externo mercurii

adlitu, vel usu interno. Prior in Galliis: Posterior in nostra patria usitator est.

XLIV. Præparatur corpus ad hanc medicinam, dato interdum cathartico: nonnunquam & facta V. S. epota magna copia liquidi tenuioris: aëre loci calido reddito: diæta tenui, liquida, blanda præscripta: vitato sollicitè frigore.

XLV. Præparato corpore excitatur salivatio dato mercurio, sed ita præparato, ut salivam ciere possit. Quod per mercurium dulcem optime præstatur, de quo primum ter de die 3. 4. 5. grana præberi possunt, mox vero ad majorem quantitatem devenire oportet.

XLVI. Quod si huic remedio salivatio non successerit, examinandum est, quænam impediti hujus ptyalismus causa sit, quæ multiplex esse potest: fluxus alvi: rigiditas vel obstructio vasorum salivalium: tenacitas materiæ: singularis temperies.

XLVII. Quibus occurritur adstringentibus: diaphoreticis: opiatis: laxantibus: solventibus: fortiori sialagogo: mercurio forma liniamenti adplicato.

XLVIII. Quod si nec si quidem salivatio oriatur, fortius urgere temerarii, abstinere prudentis erit.

XLIX. Si vero 4. 5. 6. die ab exhibito remedio, frequens sit sputatio tenacioris materiæ: foetor animæ: dentium ex alveolis expressio & vacillatio: linguæ, genarum, gingivarum, labiorum tumor, rubor, calor, dolor: glandularum salivalium earumque ductuum excreto-

riorum intumescencia : jam jam imminere salivationem significatur.

L. Quæ serius , ocius , pro variis circumstantiis , dato primum mercurio succedere observatur.

LI. Tum vero in eadem dosi pergere oportebit, donec tanta copia salivæ excernatur, quanta ad morbum fugandum requiritur, quæ, quum eadem semper non sit morbi intensitas, eadem semper esse non potest.

LII. Et quidem interdum quolibet nychthemero unam , duasve libras evacuassee sufficit , interdum vel & tres quatuorve excernendæ requiruntur.

LIII. Possamus autem vel augendo , vel minuendo , vel & plane inhibendo mercurium : tum & opiatis : sudoriferis : ad alvum determinantibus copiam salivæ fere pro lubitu moderari.

LIV. Ut vero salivæ expellendæ copia differt, ita & tempus , per quod protrahi debet, non idem semper est. Mali intensitas : ægroantis robur : citior, tardiorque symptomatum evanescencia id determinat. Duæ tresve interdum septimanæ sufficiunt. Sed & ad quatuor & ultra curam protrahi mali atrocitas aliquando exigit. Minus tamen plerumque in excessu, quam defectu peccaveris.

LV. Sistitur salivatio vel sponte, omni mercurio inhibito : vel & lenioribus catharticis.

LVI. Oris exulcerationi, tum à viru venereo, tum ab ipso mercurio, excitatæ succurrit colutorium lene , blandum , mucilaginosum ,

tepidum : cavendo à frigidis, repellentibus, adstringentibus, sollicitissime.

LVII. Finita salivatione aliquoties cathartica exhibenda : nimia repletio vitanda : & à frigidiori aëre cavendum.

LVIII. Si quæ verò supersint symptomata, neque enim omnia mercuriali pryalismo cedunt, ea methodo, quam indoles eorundem exposcit, tractare illa oportebit.

LIV. Quod si nunc malum mercurio superari neget, superestne alia & certior via, qua fugari queat? laudat fortissimam post submersum decocto guaiacino corpus sudoris, accensi alcoholis ope, expressionem Boerbavius. Sed minus certam esse hanc medicinam, nec mercuriali inunctioni præferendam, experimentis comprobatur Astruccius.

LIBER DECIMUS.

DE

MORBIS SEQUIORIS
SEXUS.

CAPUT PRIMUM.

De Morbis Virginum.

QUotiescunque in puellis eo tempore, quo ex naturæ instituto cruor quolibet mense è genitalibus evacuari debebat, vel nihil, vel parum sanguinis excernitur, malum hoc *suppressio*, *retentio*, vel *imminutio menstruorum* adpellatur.

II. Atque ex hoc fonte scaturiunt tantum non omnes illi morbi, quos, quia oriuntur à causa in foeminarum, quæ pubertatem adtigerunt, corpore præsentì, *morbos virginum* vocamus.

III. Neque tamen omnis mensium suppressio eo tempore pro morbosa haberi debet; sed illa tantum, qua, etiamsi adfuerit fluxus menstrui materia, fluxus tamen non perficitur.

IV. Si enim nulla adfuerit plethora, certe nec cruor excerni poterit; nihil ergo præternaturale fiet.

V. At si, plethora in vasis uterinis generata, nulla tamen sanguinis excretio fiat, ea demum morbosa dici debebit.

VI. Hujus nunc suppressionis causa hærebit vel in *humoribus uterinis* : vel in *vasis* : vel in *utrisque*.

VII. *Humores* vel *copia* : *motu* : vel *qualitate* peccare possunt.

VIII. *Copia* peccans sanguis supprimet menses , si *aucta* fuerit. *Minuta* enim huc non spectat. vid. §. IV

XI. Et sane licet mirum videatur , plethoram humorum menses supprimere , quum tamen eadem menstrui fluxus causa est : res tamen est certissima , & ex œconomix animalis legibus haud difficulter explicanda.

X. *Motu* peccans sanguis menses supprimet , si ille *minutus* fuerit : imo vero , utut mirum illud videatur , si fuerit *auctus*.

XI. *Qualitate* denique viciatus sanguis hunc effectum edet , si vel minus densus , vel crassus nimis , vel tenax & viscidus fuerit : quod postremum frequentissime vel menstruorum suppressionem antecedere , vel eandem subsequi observatur.

XII. *Vasorum* vitio menses supprimentur , si nimia eorundem fuerit resistentia : quod fiet , si vel *compressa* : vel *aliis vasis implicita* (quod tamen in virginibus non fit :) vel *spasmo contracta* : vel denique valde *rigida* fuerint.

XIII. Neque inter causas suppressionis menstruorum recenferi non debet vel vaginæ , vel vulvæ , aut coalitio , aut per enatam membranam obturatio.

XIV. Talis undecunque nata suppressio varia producit symptomata, tum in ipso *utero*; tum in *toto corpore*.

XV. In *utero*: obstructions: inflammationes: suppurationes: ulcera: sinus: fistulas: scirrhus: carcinomata: hydropem: hydatidas: sterilitatem.

XVI. In *toto corpore*: febres: cordis palpitationes: polypos: dyspnoeam: plerorumque functionum, cujuscunque generis, imminutionem, abolitionem, depravationem: tumorem crurum oedematofum: hydropis varias species: tabem: coloris naturalis degenerationem in album: flavum, subviridem, cui si febris juncta fuerit, *chlorosis* sollet adpellari: sanguinis per alia mirabilia & insolita loca evacuationem è pulmone; ventriculo; alvo; gingivis; labiis; genis; naribus; oculorum angulis; meatu acoustico; capillata capitis cute; ulceribus; fonticulis: manibus; pedibus; femoribus; mammis; urethra.

XVII. Quæ quidem omnia ex universali, tum ex particulari uterina plethora, & aucta hinc contracto cordi resistantia, haud difficulter explicueris.

XVIII. Ex quibus igitur liquet, mensium suppressionem, licet initio multum metuenda non sit, tractu tamen temporis periculosam evadere, & tum in acutos, tum in chronicos, eosque satis malignos morbos, terminari posse.

XIX. Ut rite curetur malum, distinguendum est, utrum morbosa sit suppressio; an salutaris,

qualis in gravidis foeminis semper esse consuevit, quæ igitur expugnari non debet.

XX. Si morbosam esse constet, iterum sollicite indagare oportet, à qua causa malum oriatur: tum etiam sitne in sui initio, an jam confirmatius.

XXI. Si *vasorum rigiditas* morbum generaverit, cavendum à stimulantibus: sed aquosa emollientia, oleosa, epota, applicata, injecta: vena in brachio secta optima sunt emmenagoga.

XXII. Neque dissimili ratione procedere oportebit, si *spasmodicæ vasorum constrictioni* malum originem suam debeat.

XXIII. Sin *inflammatio*, aliudve uteri, vaginae, vulvæ vitium malum excitaverit, non tam suppressionis, quam morbi suppressantis ratio habenda:isque pro sua indole tractandus erit: unde scalpellum chirurgicum optimum aliquando emmenagogum.

XXIV. Si vero *plethora* mali causa sit, sanguisque bonus adhuc, nec vitiatus fuerit, venæ sectio largior, in brachio potius, quam in pede instituta; & epotum dein decoctum leniter aromaticum fluxum menstruum felicissime reducit.

XXV. Quod si vel *pituitosa cacochymia* uterinam obstructionem generaverit: vel nata suppressio diu duraverit, sic ut sanguis lentorem tenacitatemque contraxerit, tum quidem longe alia medendi ratio locum habet.

XXVI. Etenim tum omne præsidium in illis remediis situm erit, quorum ope lentor, tum

in tota massa sanguinea , tum in vasis uterinis
resolvi & attenuari potest.

XXVII. Quem quidem in finem interdum V.
S. locus esse potest , sed & tamen interdum ab
ea abstinere satius videtur. Neque difficile erit
medico hos casus sollicitè distinguere.

XXVIII. Sed acriora , stimulantia , inciden-
tia , moventia & stimulo insignem calorem ex-
citantia egregie conveniunt, intermistis eva-
cuantibus.

XXIX. Quapropter emetica : purgantia alce-
tica , mercurialia : vesicatoria : uterina : emme-
nagoga : alcalina : sulphurata : chalybeata : cu-
curbitæ : frictiones : linimenta : emplastra :
enemata : suppositoria : pessaria ex similibus
parata egregie conducunt.

XXX. Quod si, lentore sanguinis attenuato ,
referatisque uteri obstructionibus , menses ta-
men non fluant , tum quidem V. S. in pede
instituta ; corroborantium, elasticitatemque re-
generantium remediorum usus omnem paginam
absolvunt : neque sternutatoria hic inutilia
videntur.

XXXI. Si vero suppressus cruor menstruus
per alias vias sibi exitum quærat, parum qui-
dem metuendum est ab illa *μεταστροφή*, si loca,
è quibus effluit , ad vitam sanitatemque ma-
gnum momentum non habeant : at si hinc pe-
riculum immineat, quantocius revocandi men-
ses sunt, per pediluvia , balnea , fomenta ,
cataplasmata , clysmata uterina laxantia , maxi-
me per vapores utero exceptos : quibus præmissis
ad

ad V. S. in pede: cucurbitas ventosas & scarificatas: frictionesque femorum crurumque deveniendum erit: nec inutile erit prudenter augere resistantiam vasorum, è quibus hæmorrhagia fieri observatur.

XXXII. Ex quibus igitur facile sequentia problemata solvi poterunt. An in omni mensium suppressione V. S. convenit? an, si vena secanda, semper eodem morbi tempore secanda? an eodem semper secanda loco, sive in pede, sive in brachio? Unde fit, ut aliquando observatum fuerit, secta malleoli vena menses fuisse cohibitos: at, facta V. S. in brachio, copiosius eosdem fluxisse? an & quando, menstruis suppressis, opiatis uti licet? an non dantur remedia, quæ nunc menses provocant, nunc eosdem cohibent? & quænam illa?

XXXIII. *Nimius mensium fluxus* tum ex iis, quæ de narium cæterarumque partium hæmorrhagiis ante diximus, tum & ex illis, quæ de gravidarum morbis dicentur, haud difficulter intelligitur.

C A P U T II.

De Morbis gravidarum.

QUum foetus recens formatus omnem illum cruorem, quem mulier non gravida quolibet mense excernere solebat, absorbere non possit, necesse est, ut plethora exoriatur, quæ variis & diversis morbis occasionem præbet: atque hi morbi constituunt *primam classem* morborum à graviditate pendentium.

II. Sed & , quum gravida mulier annexum suo corpori foetus habeat , & ita quidem , ut mutua vasorum inosculatio detur : hinc mire mutata , & à naturali statu deturbata habebit circulationem : unde motus hysterici & singularia eorundem effecta orientur , quæ ergo *secundam* eorum morborum *classem* componunt.

III. Insolita autem foetus , aquæ , secundinarum moles , & nata hinc incredibilis uteri dilatatio efficiunt *tertiam* horum morborum *classem*.

IV. Ad *ultimam* vero *classem* referuntur , qui à mutato gravitatis in prægnantibus centro producantur.

V. Sub *prima classe* §. i. continentur narium , vaginæ , aliarumque partium hæmorrhagiæ : cordis palpitationes : tumores mammarum : capitis calores , tumores , dolores : somnus impeditus : tendinum subsultus : vomitus cruentus : abortus de quo statim ex professo : vertigines : animi deliquia : lumborum , pectinis , inguinis , femorum , crurum dolores : dyspnœa : & plura alia.

VI. Quæ quidem omnia quum à plethora pendeant , & hinc in plethoricis foeminis graviora esse consueverint : vel tollentur , vel multum imminuentur , imminuta plethora.

VII. Quare , si graviora sint , omnino vena secanda : sæpe in primo graviditatis principio : interdum quolibet , vel altero mense : copia varia : cavendo tamen à nimia : in brachio , non in pede : dein tenuior diæta præscribenda.

VIII. Ad *alteram classem* §. i i. multa ex memoratis §. v. referenda : maxime hinc pendent nausea : vomitus : depravata imaginatio : appetitus prostratus , auctus , depravatus : animi deliquia : ructus : flatus : tremores : cordis palpitationes.

IX. Atque his quidem , vel V. S. in plethoricis prægressa , vel omissa , si sanguis non abundaverit , succurrunt carminantia : spirituosæ : antihysterica : & suspensa manu exhibita opiata.

X. Morbi *tertiæ classis* §. i i i. sunt , stranguaria : dysuria : ischuria : alvus lenta , tarda : hæmorrhoides : incessus difficilis : œdema crurum femorum , genitalium : tum & natæ in iisdem partibus varices : dyspnœa.

XI. Qui quidem morbi licet tolli integre non possint , mitigari tamen valent : deplendo vasa per V. S. commodo situ corpori conciliato , fluxum humoribus liberiores conciliando : per fascias , & linimenta resistantiam partium extensarum non nihil augendo : denique & cuilibet singulari symptomati , prout indoles ejus postulat , occurrendo.

XII. Ad *ultimam classem* §. iv. spectat difficilis incessus , & facilis gravidarum lapsus , quos baculi auxilium maxime juvat & prævertit.

XIII. Quum vero inter gravidarum morbos *abortus & fluor uterinus* & frequentissimi & gravissimi sint , necesse videtur , ut de his seorsum agamus.

XIV. *Abortus* adpellari consuevit exclusio foetus immaturi, id est, non vitalis, ante septimum à conceptione mensem.

XV. Qui quidem oritur, quotiescunque uterus contractus contentum foetum & partes ad eum spectantes foras pellit.

XVI. Talem autem contractionem uteri vel antecedit, vel subsequitur separatio placentæ ab utero, & hinc sublatum foetus cum matre commercium: quod ubi sublatum est, incommodum sibi onus natura illico excutit.

XVII. Ex quibus sequitur, quod omnes illæ causæ, quæ vel placentam ab utero separare, vel uterum sic irritare possunt, ut contractus placentam separet, abortum sint producturæ.

XVIII. Et sane omnes causæ quæ abortum excitareprehenduntur, ejus sunt naturæ, ut harum conditionum alterutram generare possint.

XIX. Harum vero aliæ in *matre*: aliæ in *foetu*: aliæ in *utero*: aliæ denique in *partibus utero vicinis* sunt quærendæ.

XX. Causæ in *matre* hærentes variæ & diversæ sunt. Plethora: defectus nutrimenti: vaporum laxitas: spasmus: terror subitus: animi pathemata: vomitus: sternutatio: tussis valida: vehemens corporis motus: clamor: vulnus, ictus, pressio abdomini illata: usus emmenagogorum: profundior aëris inspiratio, & inspirati retentio: ponderis elevatio: brachium sublatum, morbi acuti, chronici: odores variarum rerum: vehemens rei non potiundæ desiderium, &c.

XXI. In *fœtu* : nimia moles : motus nimius : numerus major : situs depravatus : mors : placentæ atrophia.

XXII. In *utero* : nimia ejus angustia : impedita dilatatio : rigiditas : laxitas : scirrhus : morbus quiscunque.

XXIII. In *vicinis* denique *partibus* abortus causa hæret, quando & mole & duritie nimis in uterum prementes ejus extensionem prohibent.

XXIV. Quum ergo à tot tamque diversis causis abortus produci possit : mirum non est, eum adeo frequentem esse : & quamvis nihil impediat, quominus, quocunque graviditatis tempore fieri possit, & revera etiam fiat, longe tamen frequentius inter alterum tertiumque mensem fieri consuevit.

XXV. Sæpe quidem inopinato invadit abortus, ut prævideri non potuerit : interdum imminentem prælagimus ex prægressis : ex tempore, quo olim sæpius contigit : ex horripilatione : frigore abdomen occupante : mammaram detumescencia : colore faciei plumbeo, livido : doloribus lumborum, abdominis, inguinis : cruoris è genitalibus effluxu : quorum signorum quo plura adfuerint, eo certius futurum conjicimus.

XXVI. Quamvis sæpe multum periculi abortui non insit, imo & interdum à gravioribus malis liberet : sæpissime tamen ob profusam hæmorrhagiam in pessimos morbos terminatur : imo vix alius est morbus, qui

aliquoties iteratus tam facile habitualis evadit.

XXVII. Neque difficulter intelligitur solam hic prophylacticam medicinam locum habere, sed nec illam semper quidem: quum sæpe abortus excitetur à talibus causis, quas avertere aut tollere extra artis nostræ potestatem est.

XXVIII. Inter autem illa, quæ abortui præcavendo accommodatissima observantur, principem locum obtinet V. S. eaque mature ante tertium mensem instituta, & aliquoties repetita.

XXIX. Quæ quidem tum prodesse deprehenditur, quando corpus robustum, plethoricum, succiplenum est, & non tantum ad impediendam placentæ separationem utilissima est, verum etiam tum, quum jam solvi incipere co hæSIONem effluxus cruoris indicat, summo cum emolumento sæpe instituitur.

XXX. Sed nec tamen negari potest, eandem V. S. sæpe damnosam esse, quando aut defectus humorum; aut vasorum laxitas; aut frigida uteri intemperies peccat: tum enim optima prophylaxis sita erit in analepticiis, spirituosiss, corroborantibus, adstringentibus.

XXXI. An ergo generale remedium ad præcavendum abortum aut datur aut dari potest? an specificis fidendum? an castoreum etiam abortum prævenire potest? an ea efficacia etiam opiatiss inest? an chalybeata sæpe non egregia ad abortum evitandum? quid de vi antabortiva balsami embryonis statuendum?

XXXII. *Fluor uterinus*, seu *uteri hæmorrhagia*, quæ in gravidis sæpe conspicitur, à placenta, ab utero, vel integre, vel aliqua sui portione separata, producitur.

XXXIII. Quæ quidem si magna non fuerit, exiguam tantum parte solutam cohæsionem docet, & V. S. quiete animi, corporisque: medicamentis corroborantibus, adstringentibus, opiatibus, feliciter sæpe compescitur.

XXXIV. At si ingens fuerit, vel totam placentam separatam, vel magnam ejus partem indicat, neque remediis his per rerum naturam cedere potest.

XXXV. Talis vero profusa hæmorrhagia licet, quolibet graviditatis tempore fieri possit, eo tamen profusior esse deprehenditur, quo ad graviditatis ultimum terminum mulier proprius accesserit.

XXXVI. Quod vero hæmorrhagia illa vere ab utero oriatur docent causæ prægressæ: uteri osculum apertum: manus embryulci sæpe placentam explorans: & fluxus impetuosissimus.

XXXVII. Præsentissimum, quod vitæ imminet, periculum promptam medelam requirit, quæ frustra in remediis §. xxxiii. quæritur, sed quæ in ligaturis brachiis femoribusque injectis, & citissima foetus educatione sita est.

XXXVIII. Hac enim & hac sola methodo feminam certo certius alias extinguendam, fervari posse, & ratio docet, & repetita experientia confirmat.

XXXIX. Neque vero ille excludendus est per ecbolica, sed manu chirurgi: neque hic morasnectere oportet, sed certe quam maxime, prudenter tamen, festinandum est.

XL. Et quamvis ancipitem esse, hanc operationem fateri oporteat, incerta tamen salus certa desperatione potior est.

C A P U T III.

De Morbis parturientium.

QUotiescunque mulieres gravidæ, parturientes, per conditionem quandam præternaturalem, vel solito tardius, vel majori cum molimine foetum excludunt, *partus laboriosus*, vel *difficilis* dicitur.

II. Cujus quidem difficultatis diversissimæ sunt causæ; quarum aliæ in *matre* parturiente; aliæ in *foetu* per partum excludendo hærent.

III. Si in *matre* causa difficilis partus hæreat, sita illa erit, vel in *instrumentis*, quibus natura ad excludendum foetum utitur: vel in *viis*, è quibus expelli, & per quas transmitti debet.

IV. *Instrumenta* illa sunt conamina, vel dolores partus, qui si vel spurii, vel plane abfuerint, aut langueant valde, excludi foetus non nisi difficillime poterit.

V. Spurii dolores quantocius sistendi carminantibus: enematis: fomentis: oleosis: opiatiss

VI. Si vero illi dolores abfuerint , generandi : si langueant , excitandi erunt.

VII. Neque id eadem semper ratione fieri debet : sæpe enim V. S. in brachio instituta mira præstat.

VIII. Sed & sæpe à deplentibus est abstinendum : verum per stimulantia , cardiaca , emmenagoga , vitatis tamen semper summa cum cura nimis calidis , spasmus in utero excitandus erit.

IX. Quem quidem in finem etiam clysmata paulo acriora : emetica : ptarmica egregie conveniunt : imo & V. S. in pede instituta partum accelerasse aliquoties fuit observata.

X. Si causa partus difficilis in *viis* S. III. hæreat , hærebit vel in *utero* , vel in *vagina*.

XI. In *utero* : si nimis rigidus fuerit , maxime circa osculum : si inflammatione , aliove morbo topico correptus fuerit : tum & si perversum situm habuerit.

XII. Primum quidem per oleosa : alterum pro varietate morbi vario modo : tertium denique manu embryulci : situ debito , moderata & varia ratione determinata abdominis pressione emendatur.

XIII. Neque vicinæ utero partes nihil hic faciunt. Vesica urinaria , intestinum rectum , nimis plena ; quæ ergo cathetere immisso , injecto clysmate , deplenda : os coccygis : ossa pubis : tum & nimia pelvis angustia : quibus quidem varia ratione , si succurri possit , succurri debet.

XIV. In *vagina* causa partus difficilis hæret, si quocunque tumore obfessa: enata membrana obturata; vel excoriati parietes collapsi & concreti fuerint: quibus quidem longe certius tutiusque ante partum, quam ejus tempore mederi licebit.

XV. *Fœtus* vero difficilem reddet partum, si vel *mole*, vel *situ* peccaverit, vel *mortuus* fuerit.

XVI. *Mole* autem si peccet, erit illa vel *totius corporis*, quod rarius: vel *unius capitis*, quod frequentius; constituitque hic casus eam partus difficilis speciem quæ periculosissima & laboriosissima habetur, ad quam expediendam dilatarandum arte, quantum fieri potest, uteri osculum: quod si vero nec si quidem educi fœtus possit, ad cæsaream sectionem interdum deveniendum est, aut exempto cerebro ossium capitis collapsus procurandus. Sed & hic omnia prius sapientem experiri, quam armis, decet.

XVII. Qui vero hic, aut alibi, singulare, fallere nescium, & aliis incognitum artificium sibi perspectum vere contendit, is, si revelare illud voluerit, humanum genus sibi habebit devotissimum, bonique civis fungetur officio.

XVIII. Quod si *situs* à naturali diversus, quod longe frequentissimum, partum difficilem reddiderit: tum quidem inhibitis, quantum potest, conaminibus, debito matri conciliato, mutatoque embryulci manu fœtus situ, educendus erit fœtus, plerumque, tantum non semper, per pedes. vide embryulcos.

XIX. Quamvis autem interdum vivus foetus non facilius *mortuo* excludatur, tamen frequentius contrarium fit: nec mirum quum foetus ad sui exclusionem æque conferat, ac mater.

XX. *Mortuum* vero suspicamur, cognoscimus ex prægressis: nullis vitæ indiciis à matre perceptis: sensu gravitatis, ponderis, inertis molis circa pubem, quæ inverso corpore de latere in latus volvitur: sensu frigoris circa abdomen: horrore, frigore, animi deliquiis frequentioribus: mammarum detumescencia, gracilitate, palliore, livore, faciei, nasi, oculorum: halitu foetido: frequenti & irritato desidendi conatu: quorum quidem signorum quo plura concurrerint, eo certius mortem foetus ante partum conjicimus.

XXI. Certius tamen id in ipso partu detegimus, si nulla vibratio percipiatur in umbilicalibus, aut capitis arteriis: an ex meconio in vagina deprehenso? non si diu elapsis aquis mater non pepererit; si ex utero & vagina materia ichorosa, faniosa, foetida exeat, si epidermis à cute succedat; si caro, cutis, ossa mollia & flaccida fuerint, quorum tamen signorum priora posterioribus minus fida & certa deprehenduntur.

XXII. Quod si mortuus fuerit foetus, nec dum putredinis adpareant indicia, tutius quidem relinquitur, donec ipsa natura conamina excitando hoc onus expellere tentat, quam per ecbolica expellitur. At si jam putredinem contraxerit, sane convenit, quantocius, data prima

occasione, eundem manu embryulci educere, quæ & difficulter à foetus morte parienti mulieri opem feret.

CAPUT IV.

De Morbis puerperarum.

Puerperæ tantum non semper, infestantur torminibus post partum, quorum quidem pro varietate causarum & intensitatis varium est periculum.

II. Excitantur interdum 1. Ab *alio fœtu*, qui ut facile adesse cognoscitur, ita & satis plerumque feliciter dextra obstetricis vel embryulci educitur.

III. 2. A *secundinis retentis*, quæ manu iterum obstetricis, auxiliante matre, prudentissime educi, neque facile relinqui debent; dum non adeo certum, quod Ruyschii musculus præstat, præsidium videtur.

IV. 3. A *sanguine congrumato*: quæ quidem sisti nec debent, nec possunt, nisi eodem expulso: ad quod si natura non sufficit, embryulci manus concurrere debet, an per usum remedium illico à partu adsumtorum grumi sanguinis præcaveri possunt?

V. 4. A *dolore tolerato*, violentaque partium *tensione*: quæ continuo sistenda per oleosa, temperantia, spirituosas, carminantia, lenia antihysterica, opiata caute exhibita, fomenta, cataplasmata, clysmata.

VI. 5. Denique à *partium inflammatione*, quæ raro sola tormina, sed plerumque alium morbum, statim describendum, producit.

VII. Frequens vero puerperi morbum causa in *lochiis* est quærenda, quæ vel *nimia*, vel *nimis parca*, aut *nulla* quantitate fluunt.

VIII. *Nimii* vel *immodici lochiorum fluxus* causa hæret vel in *uteri vasis*: vel in *eiusdem cavo*: vel in *liquido*, quod per vasa uterina fluit.

IX. In *vasis*, quando laxiora & debiliora sunt: atque hæc species per corroborantia & leniter adstringentia, sed prudenter exhibita, curari debet.

X. In *cavo uteri*: si quid peregrini corporis in eo hæserit, quod integram uteri constrictionem impedit, quo educto sanata erit hæc species.

XI. In *liquido* causa mali hæret, 1. si adfuerit *nimia copia*: tum V. S. in brachio convenire potest. 2. si *nimia tenuitate* peccet, & quæ eam plerumque comitatur *acrimonia*: tum inspissantia glutinosa, mucilaginoso, leniter adstringentia & anodyna conducunt. 3. si *velocius humores ad uterum ruant*, atque hæc species per V. S. in brachio, revellentia, leniter stringentia, & opiata pulcre compescitur. 4. si aliæ *evacuationes* fuerint suppressæ, quibus vel excitatis, vel auctis malum hoc pulcre curatur.

XII. *Imminutio* vel *suppressio lochiorum*, quæ semper tamen morbosa non est, varias quidem & diversas agnoscit causas, 1. vasorum uterino-

rum spasmum, 2. obstructionem, 3. auctam resistantiam & rigiditatem, 4. materiæ versus alia loca determinationem, 5. morbum uteri topicum, vel & alium quocunque in loco excitatum.

XIII. Quæ quidem gravissima, imo sæpe letalia, mala tum in utero, tum in toto corpore excitat.

XIV. In *utero* quidem inflammationes, abscessus, ulcera, sinus, fistulas, scirrhus, carcinomata.

XV. Atque hinc enormes dolores, convulsiones epilepticæ in toto corpore excitantur, quin & febres, sæpe acutissimæ, tum & inflammationes viscerum à materia per *μετάστασιν* in ea deposita; imo & pessima symptomata à læsis illorum viscerum functionibus pendentia.

XVI. Ex quibus igitur liquet, hanc lochiorum suppressionem sæpe esse periculosissimam, & frequentissimam mortis puerperio succedentis causam: sed & tamen pro varietate causarum varium esse discrimen. Omnium autem optimum esse, si suppressis lochiis alia quædam evacuatio succedat, quare & diarrhœa suppressa lochia excipiens non semper adeo metuenda videtur, ac plerique censent.

XVII. Quamvis autem generalis regula ad elicienda lochia dari non possit, quum pro causarum varietate varia curandi ratio requiratur, res tamen est certissima, quod raro, vel potius nunquam, conveniant calida illa uterina, emmenagoga & aristolochica, quæ tam impruden-

ter à veterum & recentiorum plurimis commendata fuerunt.

XVIII. Sed diluentia, laxantia, leniter aperientia, interdum & parum stimulantia, V. S. vel in pede vel brachio instituta, vapores, fomenta, cataplasmata, cucurbitæ, epispastica, longe tutius certiusque adhibentur.

XIX. In revocandis autem lochiis semper & ratio habenda morbi, quem produxerunt: tum & in tractando morbo, qui lochia vel suprefit, vel suppressa excepit, eorundem reductioni sollicitè incumbendum.

XX. *Mammarum inflammatio* à lacte stagnante, coagulato, ut plurimum oriunda, exigit resolventia, discutienda, cavendo à repellentibus.

XXI. At si resolvi negans in suppurationem tendat, continuo promovenda, acceleranda: nec facile abscessus aperiendus, nisi constet omne inflammatum jam in suppurationem conversum, aut certo conversum iri: secus si feceris, facile scirrhum expectato.

XXII. Si mulier lactare infantem noluerit, aut mortuum ediderit, curandum, ne lac in mammis generetur: quod vix per specifica præstari potest: sed commodissime per ea, quæ vasa uterina laxare, mammaria roborare, & impactam jam materiem resolvere & attenuare possunt.

XXIII. *Lactis in mammis deficientis* causa hæret, vel in toto corpore, vel in mammis.

XXIV. In toto corpore, quando appetitus prostratus: concoctio vitiosa: largior quædam

evacuatio facta : est aut morbus quiscunque acutus, chronicusve ægram divexaverit. Quarum quidem causarum si eam, quæ peccat, sustuleris, continuo lac regenerabitur.

XXV. In *mammis* vero defectus causa hæret, si vasa nimis rigida, & resistentia, vel & obstructa fuerint : tumque optima medela in laxantissimis & solventibus fomentis & cataplasmatibus, tum & in mammarum moderata frictione sita erit.

XXVI. Si vero *nimia lactis copia* in mammis generetur, gravia mala foetui, interdum & matri imminent.

XXVII. Causa videtur hæerere in nimia lactis tenuitate, quæ tamen rarius peccat, quam crassities nimia, & mammariarum vasorum laxitate : curatur victu sicco, parciori : cæteris evacuationibus, maxime perspiratione, auctis : & roborantibus leniterque adstringentibus ad mammas, sed prudenter, admotis.

XXVIII. At *nimia lactis crassities*, adeo damnofo foetui, optime curatur victu parco, parum nutriente : diluente : corporis exercitio : mammarum prudenti frictione, & solventibus applicatis.

XXIX. *Papillarum dolor*, sæpe ipsis mammis perquam noxius, vel ab inflammatione, vel ab exulceratione, vel denique ab earundem fissuris oritur.

XXX. Quarum quidem causa vel cacochymicæ matri : vel foetui salivam acrem, os ulceribus,

ribus, aphthive obsessum habenti, vel morsum dentium gingivarumve sensilem hanc partem vulneranti debetur.

XXXI. A motis causis, topicis huic malo occurrendum, refrigerantibus, lenientibus, mucilaginosi, balsamicis, spirituosus: cavendo à saturninis similibusque foetui adversis, aut si utendum illis sit, curando, ut papilla rite detergatur elevaturque antequam foetus ad illam admovetur.

C A P U T V.

De morbis Vetularum.

QUamprimum foemina ad eam ætatem attingit, qua ex mechanismo corporis menstruus sanguinis fluxus imminuitur primum, mox supprimitur, gravissimis morbis exponitur, quos non incommode *morbos vetularum* adpellaveris.

II. Qui quidem omnes originem habent vel à lente, vel subito coacervato sanguine in vasis uteri: unde tum topica uteri, tum totius corporis plethora oritur.

III. Et ab hac quidem, tanquam præcipua scaturigine, fluunt omnes morbi, qui ea ætate verulas invadunt.

IV. Etenim hinc hæmorrhagiæ tum uteri, tum aliarum partium inflammationes, ulcera, scirrhi, uteri, mammarum, eorumque, si ante adfuerint in caneros conversiones: hypo-

chondriacæ & hystericæ adfectiones : hydro-
pes : tabes : cordis palpitaciones : polypi : aneu-
rismata : asthma , &c.

V. Quum vero in omnibus non æque facile,
neque æque magna plethora generetur : hinc
neque omnes foeminæ æque iisdem obnoxia de-
prehenduntur.

VI. Prognosis facile instituitur , neque diffi-
culter scitur , quid ad curationem requiratur.
Hæc enim obtinebitur , si excisa mali fuerit.
Hinc , dum quemlibet morbum pro sua indole
tractamus , secta vel in pede vel brachio vena,
plethora minuenda , tollenda erit.

VII. Hac autem eo tempore neglecta innu-
meræ foeminæ in conditionem deploratissimam
reductæ durissimas negligentia poenas luisse
observatæ sunt.

LIBER UNDECIMUS.

D E

MORBIS INFANTUM.

QUamvis diversissimi morbi & diversissimis stipati symptomatibus infantes invadere deprehendantur, vix tamen ex aliis fontibus scaturire videntur, quam ex *pituita*, *retentis fœcibus*, *acido*, *dentitione difficili* & *vermibus*.

II. Et sane facile intelligimus, hinc plerisque tam acutos, quam chronicos morbos emanare posse.

III. Quamvis autem nihil impediat, quominus harum causarum nonnullæ in adultioribus interdum reperiantur; datur tamen sufficiens ratio, quare in infantibus potius quam in ætate proVectioribus graves morbos producant.

IV. Etenim insignis solidarum partium laxitas & summa irritabilitas generis nervosi, non tantæ in adultioribus infantes præ adultis ad hos morbos disponunt.

V. De *vermibus* equidem quum jam ante ex professo dictum sit, iterum de iis agere nihil attinet.

VI. *Pituitam* autem facile in infante nasci intelligis, sive nutrimentum, quo in utero materno utitur, sive illud, quod exclusus adsumit, spectaveris.

VII. Neque debitum adest robur vasorum, quod tum ad generationem ejus impediendam, tum præsentem resolvendam requiritur.

VIII. Nata autem tum resolvi, tum expelli debet: quod inprimis fiet pauxillo vini sapone veneto imprægnati: tum & aromaticis externis, spirituosisque, & leniori purgantis dosi, habita semper virium ætatisque ratione.

IX. Quin & locus adfectus determinabit, utrum ore potius hæc adsumi, an per anum injici, an utrumque fieri oporteat.

X. *Retinentur* vero *fæces* tum ob materiæ tenacitatem, ejusque & viarum siccitatem: tum propter foetus debilitatem: tum denique clausa ano.

XI. Promovetur earundem expulsio saponaceis, oleosis, leniter purgantibus, inprimis per clyisma injectis: tum etiam arte chirurgica.

XII. *Acidum*, longe frequentissima morborum infantilium causa, adsumptis acefcentibus, bili inertiori, & fibrarum intestinalium laxitati debetur.

XIII. Quod si vero morbos produxerit five acutos, five chronicos, curari utique illi non poterunt, nisi ipso acido sublato.

XIV. Id quod inprimis terrestribus, oleosis, saponaceis, leniter carminantibus, vomitoriis, purgantibusque fieri debet.

XV. In quibus tamen exhibendis ut summa cautela requiritur, ita non facile ad alcalina five fixa, five volatilia deveniendum est.

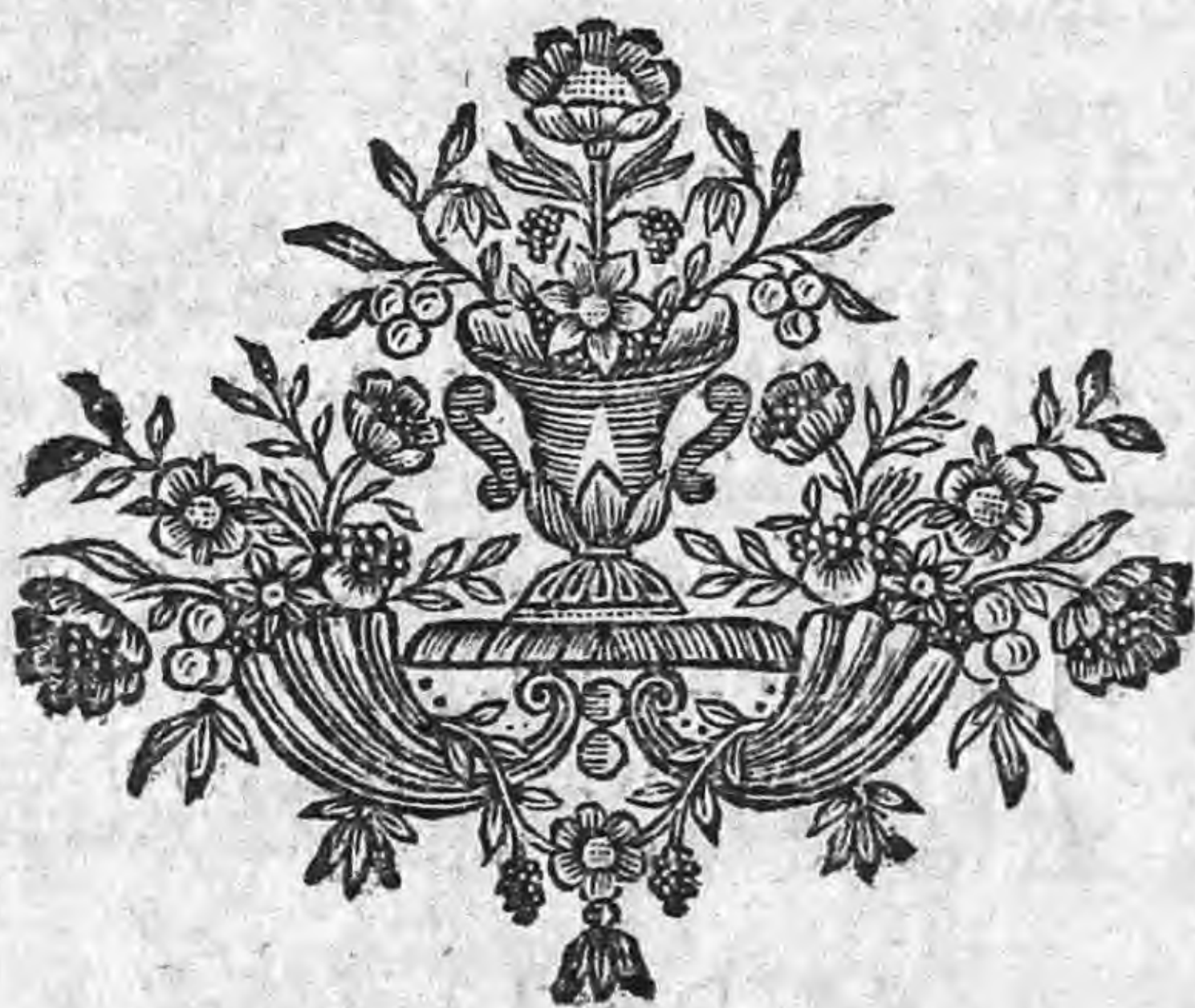
XVI. Neque minus sollicite ab opiatis abstinendum, nisi summa symptomatum vehementia eorundem usum necessarium reddat, quod tamen rarius longe fit, quam pleræque nutrices, sibi potius quam infantibus consulere suetæ, velint.

XVII. Morbos autem à *difficili dentitione* oriundos excitat nata ab erepturi dentis apice irritatio & inflammatio gingivarum.

XVIII. Quibus succurrit alvus laxior: refrigerantia, lenientia, mucilaginosæ ad gingivas adplicata: hirudines pone aures: phlebotome:

attritus ad duriora corpora , prudensque gingivarum dissectio : nec inutilis adversus natas hinc , & aliunde sæpe , convulsiones sp. c. c. parciore dosi exhibitus.

F I N I S.

INDEX.

PROLEGOMENA.

SECTIO PRIMA.

DE

MORBIS UNIVERSALIBUS.

LIBER PRIMUS. DE MORBIS UNIVERSALIBUS FEBRILIBUS.

CAPUT I.	D E Febris in genere.	Pag. 5
CAP. II.	De præcipuis Februm symptomati- bus.	16
CAP. III.	De febris in specie, ephemera sim- plici, & plurium dierum.	24
CAP. IV.	De synocho putrida.	25
CAP. V.	De febre ardente vel causo.	26

I N D E X.

CAP. VI. <i>De febre hectica.</i>	29
CAP. VII. <i>De febribus intermittentibus in genere.</i>	31
CAP. VIII. <i>De Febrium intermittantium speciebus.</i>	39
CAP. IX. <i>De semitertiana.</i>	41
CAP. X. <i>De febre pestilentiali & peste.</i>	42
CAP. XI. <i>De febribus scarlatinis, purpuris seu miliaribus.</i>	47
CAP. XII. <i>De morbillis.</i>	48
CAP. XIII. <i>De variolis.</i>	51
CAP. XIV. <i>De inflammatione.</i>	59

LIBER II.

DE MORBIS UNIVERSALIBUS

NON NECESSARIO FEBRILIBUS.

CAPUT I. <i>DE scorbuto.</i>	65
CAP. II. <i>De arthritide & podagra.</i>	70
CAP. III. <i>De arthritide vel podagra retropulsa.</i>	75
CAP. IV. <i>De dolore ischiadico.</i>	78
CAP. V. <i>De rheumatismo.</i>	80
CAP. VI. <i>De rhachitide</i>	82

I N D E X.

SECTIO SECUNDA.

DE

MORBIS PARTICULARIBUS.

LIBER PRIMUS.

DE MORBIS CAPITIS.

CAPUT I.	<i>DE cephalalgia.</i>	88
CAP. II.	<i>De phrenitide.</i>	91
CAP. III.	<i>De mania.</i>	95
CAP. IV.	<i>De melancholia.</i>	98
CAP. V.	<i>De rabie canina & hydrophobia.</i>	105
CAP. VI.	<i>De convulsione & spasmo.</i>	109
CAP. VII.	<i>De epilepsia.</i>	114
CAP. VIII.	<i>De incubo.</i>	118
CAP. IX.	<i>De adfectibus capitis soporosis.</i>	121
CAP. X.	<i>De apoplexia.</i>	123
CAP. XI.	<i>De comate vigili.</i>	130
CAP. XII.	<i>De catalepsi.</i>	131
CAP. XIII.	<i>De paralyfi.</i>	132
CAP. XIV.	<i>De hydrocephalo.</i>	137

INDEX.

LIBER II.

DE NONNULLIS

OCULORUM MORBIS.

CAPUT. I.	<i>DE amaurosi vel gutta serena.</i>	140
CAP. II.	<i>De ophthalmia.</i>	143
CAP. III.	<i>De hypopyo.</i>	146
CAP. IV.	<i>De nimia pupillæ dilatatione seu mydriasi.</i>	148
CAP. V.	<i>De nimia pupillæ angustia.</i>	150
CAP. VI.	<i>De epiphora.</i>	151

LIBER III.

DE MORBIS AURIUM.

CAPUT. I.	<i>DE surdidate & gravi auditu.</i>	153
CAP. II.	<i>De οξυρκία sive acuto auditu.</i>	162
CAP. III.	<i>De sonitu, tinnitu & bombo aurium.</i>	164
CAP. IV.	<i>De otalgia seu dolore aurium.</i>	166

INDEX.

LIBER IV.

DE MORBIS NARIUM.

CAPUT I. <i>DE hæmorrhagia narium.</i>	169
CAP. II. <i>De ozæna.</i>	174

LIBER V.

DE MORBIS FAUCIUM.

CAPUT I. <i>DE aphthis.</i>	178
CAP. II. <i>De angina.</i>	182

LIBER VI.

DE MORBIS PECTORIS.

CAPUT I. <i>DE pleuritide.</i>	193
CAP. II. <i>De asthmate.</i>	202
CAP. III. <i>De peripneumonia.</i>	209
CAP. IV. <i>De vomica pulmonis.</i>	216
CAP. V. <i>De hæmoptoe.</i>	221
CAP. VI. <i>De phthisi pulmonali.</i>	226
CAP. VII. <i>De syncope.</i>	231
CAP. VIII. <i>De cordis palpitatione.</i>	235
CAP. IX. <i>De cordis vasorumque majorum polipo.</i>	238
CAP. X. <i>De eorundem aneurysmatibus.</i>	243
CAP. XI. <i>De diaphragmatis inflammatione seu paraphrenitide.</i>	246

I N D E X.

CAPUT XII. <i>De morbis œsophagi.</i>	249
CAP. XIII. <i>De empyemate.</i>	253
CAP. XIV. <i>De hydrope thoracis.</i>	257

LIBER VII.

DE MORBIS VISCERUM.

ABDOMINALIUM.

CAPUT I. <i>DE hepatitide.</i>	260
CAP. II. <i>De ictero.</i>	266
CAP. III. <i>De hydrope.</i>	270
CAP. IV. <i>De adfectibus lienis.</i>	280
CAP. V. <i>De ventriculi inflammatione.</i>	281
CAP. VI. <i>De læsa & vitiata concoctione.</i>	283
CAP. VII. <i>De nausea & vomitu.</i>	286
CAP. VIII. <i>De singultu.</i>	291
CAP. IX. <i>De colica vel dolore colico.</i>	292
CAP. X. <i>De ileo seu passione iliaca.</i>	297
CAP. XI. <i>De lienteria.</i>	299
CAP. XII. <i>De adfectione cæliaca.</i>	300
CAP. XIII. <i>De diarrhæa.</i>	302
CAP. XIV. <i>De dysenteria.</i>	306
CAP. XV. <i>De tenesmo.</i>	310
CAP. XVI. <i>De cholera.</i>	311
CAP. XVII. <i>De vermibus seu lumbricis.</i>	315
CAP. XVIII. <i>De hæmorrhoidibus.</i>	320

INDEX.

LIBER VIII.

DE MORBIS RENUM ET VESICÆ.

CAPUT. I.	<i>DE nephritide.</i>	322
CAP. II.	<i>De nephritide calculosa.</i>	324
CAP. III.	<i>De calculo vesicæ.</i>	329
CAP. IV.	<i>De ulceribus renum & vesicæ.</i>	334
CAP. V.	<i>De mictu cruento.</i>	335
CAP. VI.	<i>De diabete.</i>	337
CAP. VII.	<i>De incontinentia urinæ.</i>	339
CAP. VIII.	<i>De ischuria spuria.</i>	341
CAP. IX.	<i>De ischuria vera.</i>	345
CAP. X.	<i>De dysuria & stranguria.</i>	348

LIBER IX.

DE MORBIS PARTIUM GENERATIONI INSERVIENTIUM.

CAPUT. I.	<i>DE gonorrhœa simplici.</i>	350
CAP. II.	<i>De gonorrhœa virulenta & lue venerea.</i>	353

INDEX.

LIBER X.

DE MORBIS SEQUIORIS

SEXUS.

CAPUT. I.	<i>DE morbis virginum.</i>	364
CAP. II.	<i>De morbis gravidarum.</i>	369
CAP. III.	<i>De morbis parientium.</i>	376
CAP. IV.	<i>De morbis puerperarum.</i>	380
CAP. V.	<i>De morbis vetularum.</i>	385

LIBER XI.

DE MORBIS INFANTUM.

pag. 387

Finis Indicis.

